

Uchwała Nr LXXVI/1662/2023
Rady Miasta Rzeszowa
z dnia 28 marca 2023 r.

w sprawie przyjęcia Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Miasta Rzeszowa na lata 2023-2030

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt. 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2023 r., poz. 40), w związku z art. 92 ust. 1 pkt 1 i ust. 2 ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym (Dz. U. z 2022 r., poz. 1526) oraz art. 16b, art. 17 ust. 1 pkt 1 i art. 19 pkt 1 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. z 2021 r., poz. 2268 z późn. zm.)

Rada Miasta Rzeszowa uchwała, co następuje:

§ 1

Przyjmuje się do realizacji Strategię Rozwiązywania Problemów Społecznych Miasta Rzeszowa na lata 2023-2030, stanowiącą załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2

Wykonanie uchwały powierza się Prezydentowi Miasta Rzeszowa.

§ 3

Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

Przewodniczący
Rady Miasta Rzeszowa

Andrzej Dec

UZASADNIENIE

do uchwały w sprawie przyjęcia Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Miasta Rzeszowa na lata 2023-2030

Zgodnie z art. 17 ust. 1 pkt 1 i art. 19 pkt 1 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej opracowanie i realizacja strategii rozwiązywania problemów społecznych jest zadaniem własnym Gminy Miasta Rzeszów.

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Miasta Rzeszowa na lata 2023-2030 została opracowana na zlecenie Gminy Miasto Rzeszów przez Inventur Sp. z o.o. i uwzględnia wszystkie elementy wynikające z art. 16b ustawy o pomocy społecznej, tj.:

- 1) diagnozę sytuacji społecznej, w tym określenie zdolności podmiotów ekonomii społecznej do realizacji usług społecznych w zakresie, o którym mowa w art. 2 ust. 1 pkt 1-14 ustawy z dnia 19 lipca 2019 r. o realizowaniu usług społecznych przez centrum usług społecznych;
- 2) prognozę zmian w zakresie objętym strategią;
- 3) określenie:
 - a) celów strategicznych projektowanych zmian,
 - b) kierunków niezbędnych działań,
 - c) sposobu realizacji strategii oraz jej ram finansowych,
 - d) wskaźników realizacji działań.

Dokument określa również usługi społeczne w zakresie, o którym mowa w art. 2 ust. 1 pkt 1-14 ustawy z dnia 19 lipca 2019 r. o realizowaniu usług społecznych przez centrum usług społecznych, oraz zadania publiczne, o których mowa w art. 4 ust. 1 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, zlecane w trybach, o których mowa w tej ustawie.

Projekt Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Miasta Rzeszowa na lata 2023-2030 został poddany konsultacjom społecznym, przeprowadzonym na podstawie zarządzenia nr 0050/33/2023 Prezydenta Miasta Rzeszowa z dnia 20 stycznia 2023 r. w sprawie ogłoszenia konsultacji projektu Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Miasta Rzeszowa na lata 2023-2030. W trakcie konsultacji prowadzonych w dniach od 24 stycznia do 6 lutego 2023 r. za pośrednictwem formularza konsultacyjnego dostępnego w formie tradycyjnej i elektronicznej 6 osób – mieszkańców Rzeszowa złożyło 29 uwag.

Raport z konsultacji zawierający informację o sposobie rozpatrzenia uwag zamieszczony został w Biuletynie Informacji Publicznej Miasta Rzeszowa.

Załącznik do Uchwały nr LXXVI/1662/2023
Rady Miasta Rzeszowa z dnia 28 marca 2023 r.
w sprawie przyjęcia Strategii Rozwiązywania Problemów
Społecznych Miasta Rzeszowa na lata 2023-2030

STRATEGIA ROZWIĄZYWANIA PROBLEMÓW SPOŁECZNYCH MIASTA RZESZOWA NA LATA 2023-2030

Inventur Sp. z o.o.

ul. Mieczysławy Ćwiklińskiej 2

35-601 Rzeszów

Zespół opracowujący dokument

koordynator: dr Hubert Kotarski

dr Małgorzata Bozacka

dr Anna Kołomycew

dr Ewa Kubejko-Polańska

dr Mariusz Palak

dr Krzysztof Piróg

dr Magdalena Pokrzywa

Projekt okładki

Katarzyna Szpyrka

Rzeszów 2022

Spis treści

1.	Wprowadzenie.....	5
2.	Część diagnostyczna.....	8
2.1.	Analiza rzeszowskich osiedli pod kątem struktury demograficznej mieszkańców, natężenia problemów społecznych.....	8
2.1.1.	Struktura demograficzna	8
2.1.2.	Ubóstwo	16
2.1.3.	Przemoc w rodzinie.....	20
2.1.4.	Problemy psychiczne	21
2.1.5.	Bezdomność	22
2.1.6.	Uzależnienia	24
2.1.7.	Migracje.....	26
2.1.8.	Osoby z niepełnosprawnościami.....	28
2.1.9.	Pieczą zastępczą	30
2.1.10.	Wykluczenie mieszkaniowe.....	32
2.1.11.	Uchodźcy	33
2.2.	Ocena dynamiki lokalnego rynku pracy.....	35
2.2.1.	Bezrobocie.....	35
2.2.2.	Analiza wiodących branż gospodarki Rzeszowa i stref ekonomicznych	38
2.3.	Analiza potrzeb w zakresie opieki nad dziećmi do lat 3 oraz edukacji dzieci i młodzieży..	40
2.3.1.	Opieka nad dziećmi do 3. roku życia	40
2.3.2.	Tendencje w zakresie opieki nad dziećmi w wieku do lat 3.....	43
2.3.3.	Edukacja dzieci i młodzieży	44
2.3.4.	Tendencje w zakresie edukacji dzieci i młodzieży	51
2.4.	Analiza oferty instytucjonalnej i pozainstytucjonalnej	53
2.4.1.	Usługi w zakresie opieki zdrowotnej.....	53
2.4.2.	Usługi w zakresie edukacji.....	62
2.4.3.	Usługi w zakresie kultury.....	65
2.4.4.	Usługi w zakresie integracji i pomocy społecznej	70
2.4.5.	Analiza potrzeb mieszkańców w zakresie oferty instytucjonalnej i pozainstytucjonalnej.....	79
2.5.	Polityka senioralna	81
2.6.	Podmioty ekonomii społecznej	86
2.7.	Mapa sieci społecznych	88
2.8.	Mapa potrzeb i celów	90
3.	Część strategiczna	92

3.1.	Kierunki działań	92
3.2.	Sposób realizacji <i>Strategii</i> oraz ramy finansowe	119
3.3.	Prognoza zmian w okresie objętym <i>Strategią</i>	120
3.4.	Plan monitoringu i ewaluacji <i>Strategii</i>	121
	Wykaz źródeł	131

1. Wprowadzenie

Obowiązek opracowania i realizacji dokumentu strategicznego dotyczącego rozwiązywania problemów społecznych na szczeblu gminy i powiatu wynika z przepisów art. 16b i art. 17 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej. *Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Miasta Rzeszowa na lata 2023–2030* jest wieloletnim dokumentem, którego założenia są spójne z kierunkami rozwoju państwa wskazanymi w dokumentach strategicznych i programowych, a także obowiązującymi przepisami ustaw oraz dokumentami przyjmowanymi na szczeblu regionalnym i lokalnym.

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Miasta Rzeszowa na lata 2023–2030 jest złożonym dokumentem sektorowym, który składa się z trzech głównych części. Część pierwsza – diagnostyczna – pozwoliła na identyfikację problemów społeczno-gospodarczych miasta, a także rozpoznanie potrzeb i oczekiwań mieszkańców Rzeszowa. Obszerna diagnostyka problemów społecznych w mieście pozwoliła wskazać obszary niezbędnej interwencji władz lokalnych oraz pola współpracy z interesariuszami, w tym innymi podmiotami publicznymi, organizacjami pozarządowymi, a także ośrodkami naukowymi i sektorem gospodarczym. Diagnoza sytuacji społeczno-gospodarczej w Rzeszowie została przygotowana z podziałem na osiedla, aby zaplanowane działania interwencyjne miały charakter celowy i były dostosowane do potrzeb i problemów poszczególnych osiedli.

W części diagnostycznej skoncentrowano się na wyzwaniach demograficznych stojących przed miastem, które determinują odmienne potrzeby mieszkańców rzeszowskich osiedli w zakresie usług publicznych. Ponadto szczegółowej analizie poddano takie problemy społeczne, jak wykluczenie i marginalizacja społeczna, niepełnosprawność, ubóstwo i bezrobocie, jak również różne formy uzależnień oraz formy i przyczyny przemocy w rodzinach. Część diagnostyczna dokumentu została uzupełniona o analizę lokalnego rynku pracy, potrzeb miasta w zakresie opieki nad dziećmi (ze szczególnym uwzględnieniem dzieci do lat 3), a także oferty instytucjonalnej i pozainstytucjonalnej miasta w takich obszarach, jak opieka zdrowotna, mieszkalnictwo, integracja i pomoc społeczna, edukacja oraz kultura. Zostało to uzupełnione analizą sytuacji i potrzeb seniorów w Rzeszowie, a także możliwości lokalnych podmiotów ekonomii społecznej jako potencjalnych dostawców usług społecznych.

Druga część dokumentu ma charakter *stricte* strategiczny i powstała na podstawie przeprowadzonej diagnozy sytuacji miasta. W tej części przedstawiono kierunki działań, cele strategiczne i operacyjne oraz propozycje działań zmierzających do realizacji wizji i misji miasta w zakresie rozwiązywania problemów społecznych. Ostatnia część dokumentu zawiera opis sposobu realizacji strategii oraz oczekiwane zmiany w sferze społecznej, jak również plan monitorowania i ewaluacji strategii.

W trakcie przygotowywania *Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Miasta Rzeszowa na lata 2023–2030* zastosowano podejście partycypacyjne i eksperckie. Partycypacyjny sposób tworzenia dokumentów strategicznych, a także włączania społeczności lokalnych w ich realizację jest współcześnie standardem rządzenia publicznego i realizacji lokalnych polityk publicznych¹. Włączenie zróżnicowanych aktorów, w tym przedstawicieli instytucji publicznych i niepublicznych oraz członków społeczności lokalnych, w procesy planowania strategicznego oraz podejmowania decyzji przyczynia się do zwiększenia transparentności działań władz publicznych, poprawy efektywności realizowanych zadań, w tym świadczonych usług publicznych.

W procesie tworzenia niniejszego dokumentu istotny był potencjał ekspercki, wiedza i doświadczenie pracowników jednostek organizacyjnych miasta, w szczególności Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Rzeszowie oraz pracowników Wydziału Polityki Społecznej Urzędu Miasta Rzeszowa, a także pracowników innych Wydziałów Urzędu Miasta Rzeszowa: Edukacji, Sportu i Rekreacji, Spraw Obywatelskich, Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz szeregu jednostek miejskich. W procesie tym uczestniczyli również przedstawiciele instytucji opiekuńczych, edukacyjnych, oświatowych i kulturalnych, a także organizacji pozarządowych i instytucji naukowych.

Dokument powstał na podstawie analizy danych zastanych, a także wyników badań ilościowych i jakościowych przeprowadzonych przez zespół opracowujący *Strategię*. Badania jakościowe w formie zogniskowanych wywiadów grupowych oraz wywiadów indywidualnych realizowane były od sierpnia do września 2022 r. Łącznie przeprowadzono 6 wywiadów grupowych (typu eksperckiego), w których uczestniczyło ponad 50 osób reprezentujących wydziały Urzędu Miasta Rzeszowa, jednostki organizacyjne miasta, organizacje pozarządowe

¹ P.E. Walker, P.T. Shannon, Participatory governance: towards a strategic model, „Community Development Journal” 2011, vol. 46(S2), s. ii63–ii82. Por. F.S. Rodriguez, N. Komendantova, *Approaches to Participatory Policymaking Processes: Technical Report*, UNIDO 2022, https://www.unido.org/sites/default/files/files/2022-03/PPM_WEB_final.pdf (12.10.2022).

oraz instytucje publiczne działające w obszarze polityki społecznej. Wywiady indywidualne miały charakter uzupełniający.

Dokument powstawał w trudnym dla Rzeszowa czasie. Wojna w Ukrainie oraz jej konsekwencje spowodowały, że władze miasta, a także podmioty społeczne i inne instytucje publiczne musiały się zmierzyć z dotychczas niespotykanymi wyzwaniami. Jednym z kluczowych zadań było zapewnienie odpowiednich warunków bytowych uchodźcom z Ukrainy oraz dostosowanie systemu usług publicznych do potrzeb nowo przybyłych mieszkańców miasta, zwłaszcza usług edukacyjnych i socjalnych.

Nowe wyzwania społeczne, niestabilna sytuacja ekonomiczna oraz problemy związane z zapewnieniem bezpieczeństwa mieszkańcom Rzeszowa będą determinowały zakres i sposób realizacji zadań wskazanych w niniejszym dokumencie strategicznym. W związku z dynamiką zmian społeczno-gospodarczych niezbędne jest elastyczne podejście do wskazanych w dokumencie założeń, a także stały monitoring i gotowość do wdrażania zmian i dostosowanie działań władz lokalnych oraz interesariuszy do potrzeb i oczekiwań mieszkańców Rzeszowa.

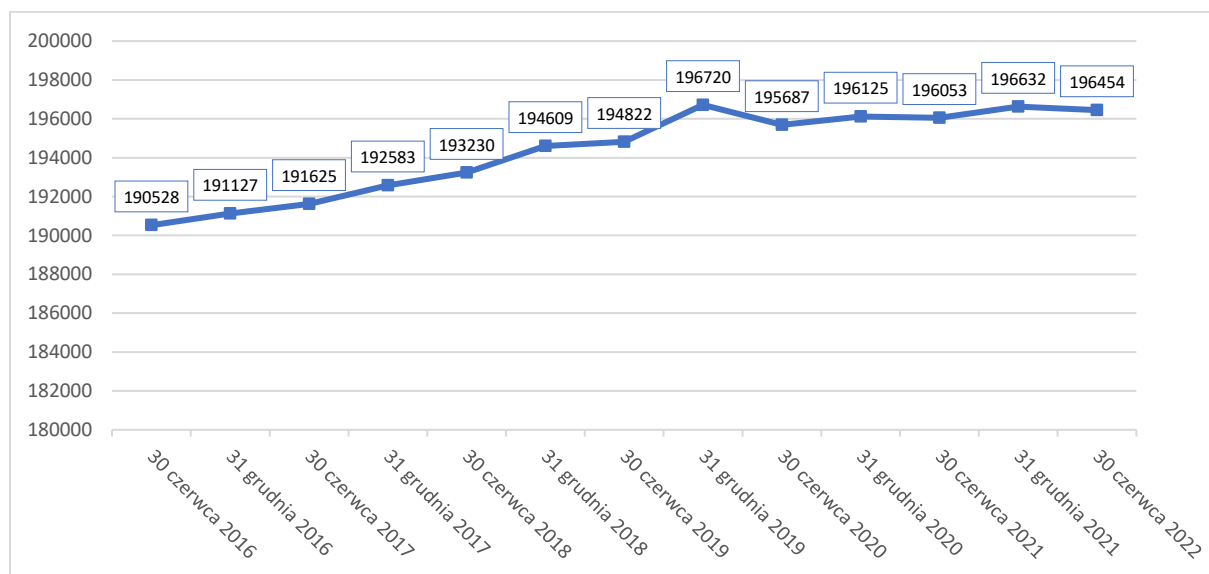
2. Część diagnostyczna

2.1. Analiza rzeszowskich osiedli pod kątem struktury demograficznej mieszkańców, natężenia problemów społecznych

2.1.1. Struktura demograficzna

W latach 2016–2022 populacja mieszkańców Rzeszowa zwiększyła się o prawie 6 tys. osób. Największą liczbę ludności odnotowano na koniec 2019 r. i wyniosła ona 196 720 osób. Od końca 2020 r. do połowy 2022 r. liczba mieszkańców utrzymywała się na zbliżonym poziomie (od 196 053 do 196 632 osób). Podkreślić należy, że ludność Rzeszowa w okresie od 30 czerwca 2016 r. do 30 czerwca 2022 r. powiększyła się o 3 proc., zaś przez ostatnie 3 lata liczba mieszkańców miasta charakteryzuje się dużą stabilnością.

Wykres 1. Liczba mieszkańców Rzeszowa zameldowanych na pobyt stały i czasowy

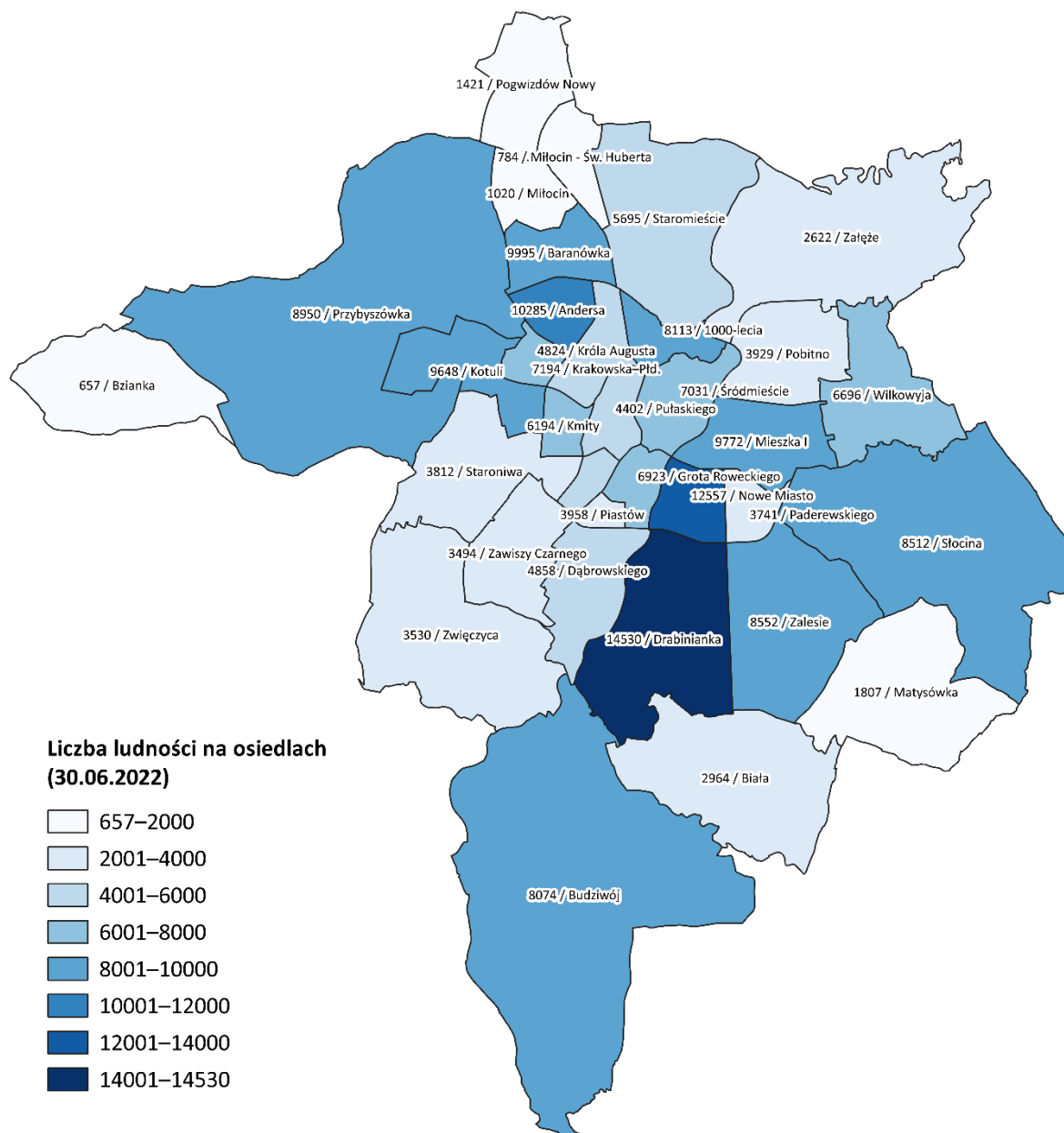

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych Wydziału Spraw Obywatelskich Urzędu Miasta Rzeszowa.

Największym rzeszowskim osiedlem w połowie 2022 r. była Drabinianka, na której mieszkało 14 530 osób zameldowanych na pobyt stały i czasowy. Populacja mieszkańców osiedla stanowiła 7,39 proc. ogółu mieszkańców Rzeszowa. W okresie od 30 czerwca 2016 r. do 30 czerwca 2022 r. populacja mieszkańców os. Drabinianka zwiększyła się o 1,37 proc. (wzrost o 3050 osób). Drugim co do wielkości osiedlem w Rzeszowie jest Nowe Miasto, na którym w połowie 2022 r. mieszkało 12 557 mieszkańców, co stanowiło 6,39 proc. populacji Rzeszowa. Jest to osiedle, które w ciągu ostatnich 6 lat doświadczyło największego odpływu ludności. Jego populacja zmniejszyła się o 1,21 proc. (1919 osób). Trzecim co do wielkości

rzeszowskim osiedlem jest os. Generała Władysława Andersa, na którym mieszka 10 285 osób, co stanowi 5,23 proc. ogółu populacji Rzeszowa. Najmniejszymi rzeszowskimi osiedlami są: Bzianka z populacją liczącą 657 mieszkańców (0,33 proc. ogółu mieszkańców), Miłocin – św. Huberta z liczbą mieszkańców wynoszącą 784 osoby (0,40 proc. ogółu mieszkańców) oraz Miłocin, na którym mieszka 1020 osób (0,52 proc. ogółu mieszkańców).

Mapa 1. Liczba mieszkańców Rzeszowa zameldowanych na pobyt stały i czasowy według osiedli w 2022 r.

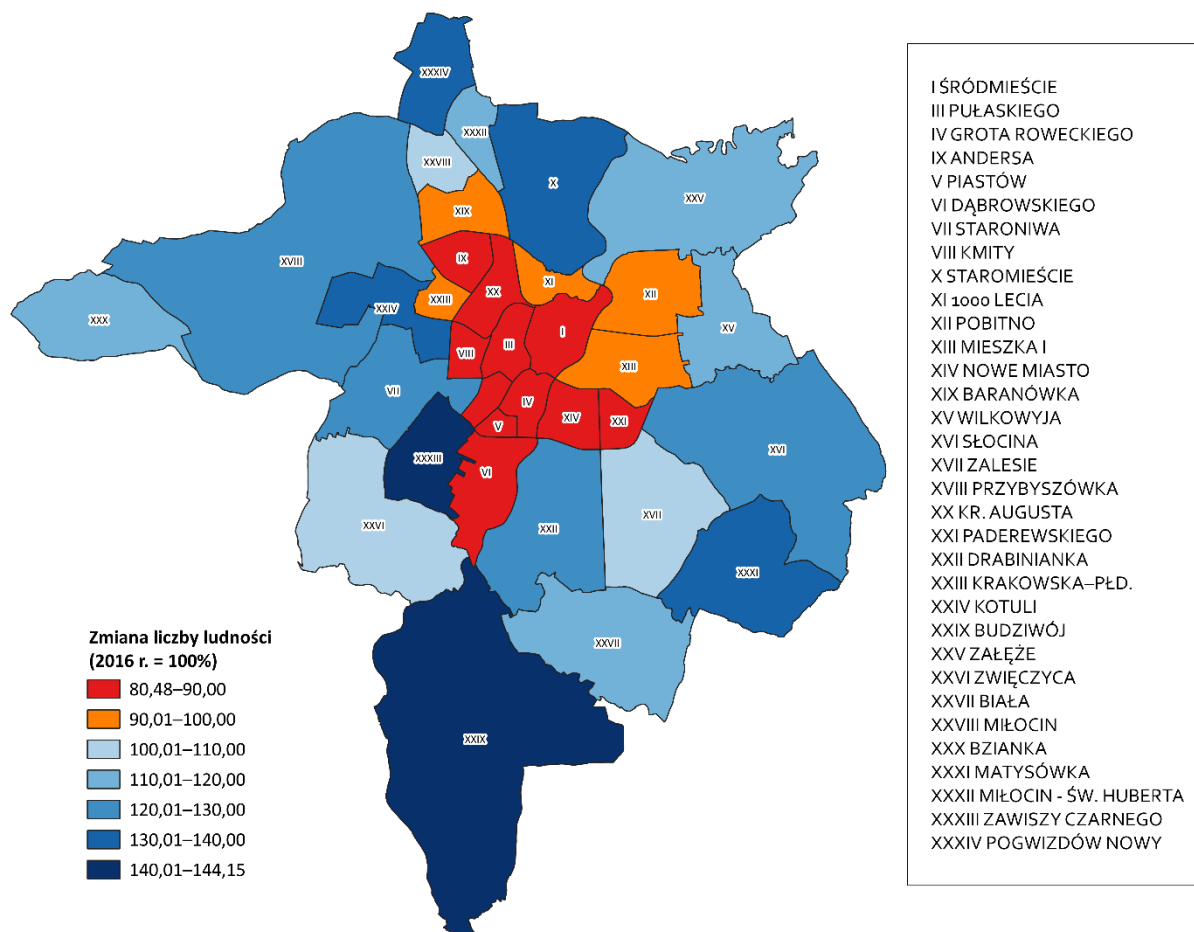

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Wydziału Spraw Obywatelskich Urzędu Miasta Rzeszowa.

Oprócz os. Drabinianka osiedlami, które w ciągu ostatnich 6 lat w największym stopniu zwiększyły swoją populację, były: Franciszka Kotuli (wzrost o 1,29 proc.) oraz

Budziwój (wzrost o 1,17 proc.). Największy odpływ mieszkańców, poza os. Nowe Miasto, odnotowano na osiedlach: Generała Władysława Andersa (ubytek o 0,85 proc. mieszkańców), Dąbrowskiego (ubytek 0,70 proc.) oraz Śródmieście (ubytek 0,64 proc.).

Mapa 2. Dynamika zmiany liczby ludności w okresie 30.06.2016 – 30.06.2022 w podziale na osiedla (2016 = 100%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Wydziału Spraw Obywatelskich Urzędu Miasta Rzeszowa.

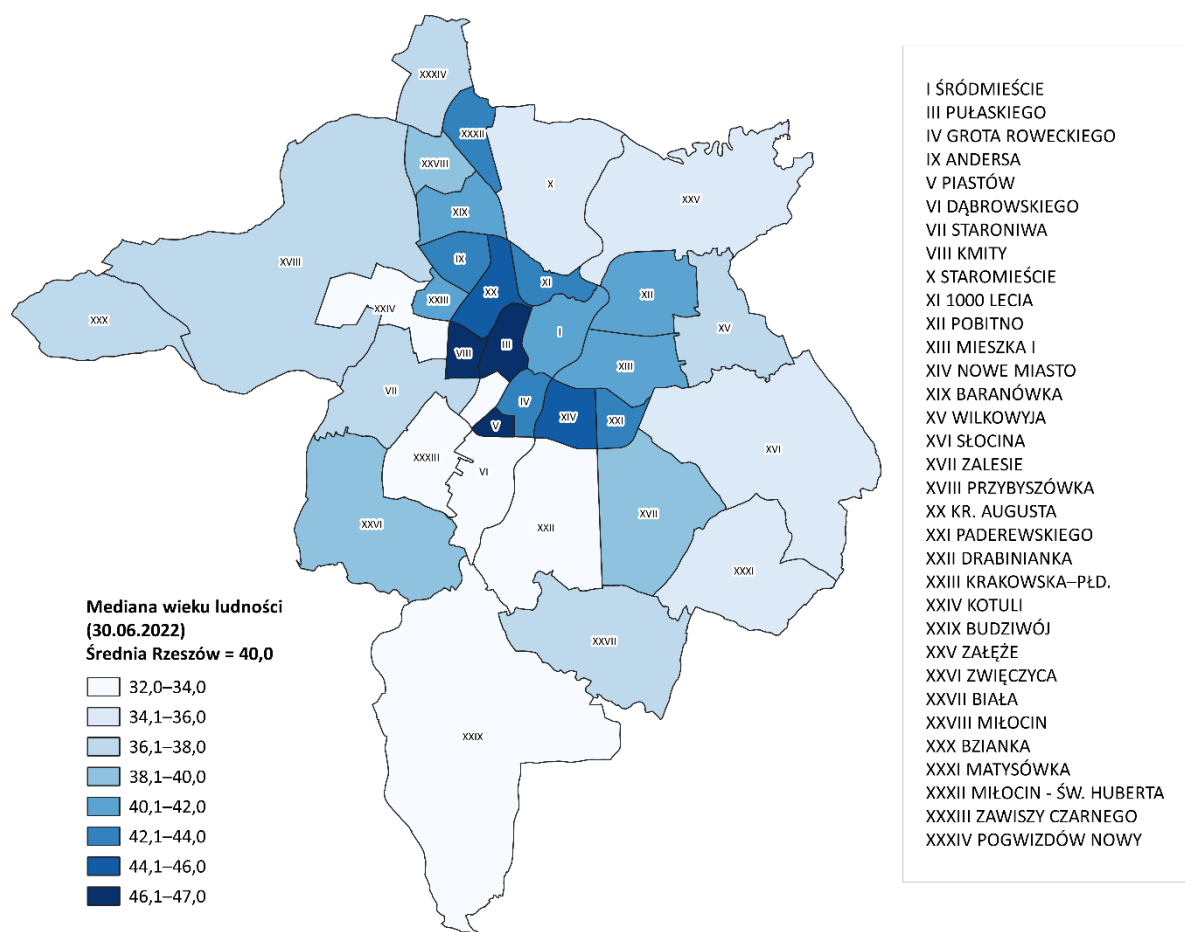
Najwyższą średnią wieku mieszkańców w połowie 2016 r. charakteryzowało się os. Piastów. Średnia wieku mieszkańców zameldowanych na pobyt stały i czasowy na tym osiedlu wyniosła 46,08 roku. Nieco młodsi byli mieszkańcy osiedli: Pułaskiego (45,52 roku), Generała Grota Roweckiego (44,99 roku), Kmity (44,69 roku), Miłocin – św. Huberta (44,47 roku) oraz 1000-lecia (44,45 roku). Najniższą średnią wieku charakteryzowało się os. Franciszka Kotuli. Średni wiek mieszkańców tego osiedla wyniósł 31,00 lat. Osiedlami charakteryzującymi się nieznacznie starszą populacją są: Zawiszy Czarnego (32,08 roku), Drabinianka (34,23 roku), Staromieście (36,08 roku), Budziwój (36,36 roku) oraz Załęże (36,99 roku).

W połowie 2022 r. osiedlem, na którym odnotowano najwyższą średnią wieku, podobnie jak 6 lat wcześniej było os. Piastów. Średnia wieku mieszkańców wyniosła 47,96 roku. Nieznacznie młodszy byli mieszkańcy osiedli: Kmity (47,63 roku), Pułaskiego (47,18 roku) oraz Nowe Miasto (46,23 roku). Najmłodszym rzeszowskim osiedlem według stanu na 30 czerwca 2022 r. było os. Zawiszy Czarnego. Średnia wieku jego mieszkańców wyniosła 31,12 roku. Nieznacznie starsze były osiedla: Franciszka Kotuli (32,29 roku), Budziwój (34,72 roku) oraz Drabinianka (34,94 roku).

Osiedlami, które w ostatnich 6 latach „postarzały się” pod względem średniej wieku mieszkańców, były: Nowe Miasto (zmiana +3,78 roku), Paderewskiego (+3,69 roku) oraz Krakowska-Południe (+3,25 roku). Osiedlami, które charakteryzowały się niższą średnią wieku w 2022 r. niż 6 lat wcześniej, były: Budziwój (–1,64 roku), Zawiszy Czarnego (–0,95 roku), Miłocin – św. Huberta (–0,92 roku), Staromieście (–0,84 roku) oraz Słocina (–0,71 roku).

Mapa 3. Mediana wieku mieszkańców zameldowana na pobyt stały i czasowy w osiedlach (stan na 30.06.2022)

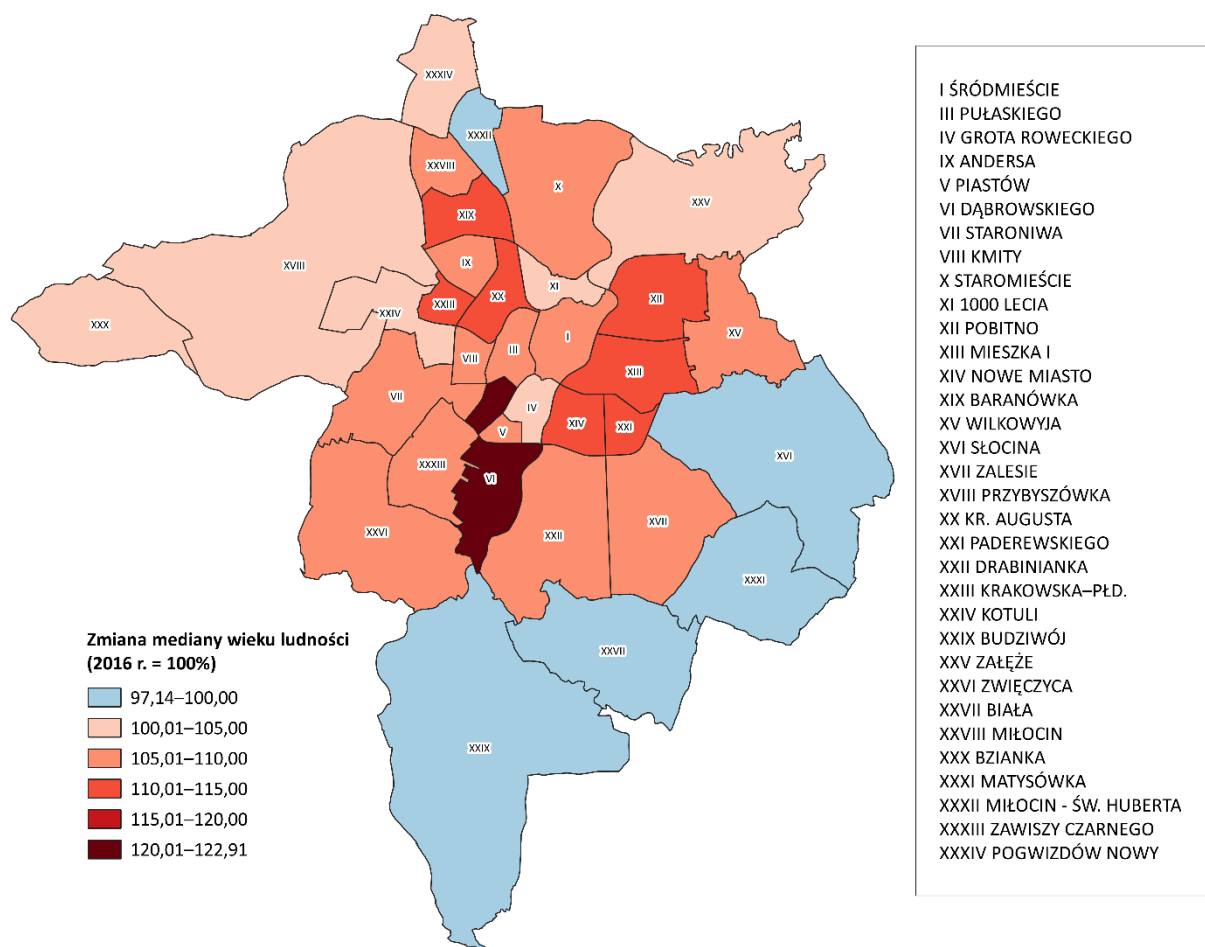
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Wydziału Spraw Obywatelskich Urzędu Miasta Rzeszowa.

Powszechnie używanym syntetycznym wskaźnikiem ukazującym strukturę wieku oraz zaawansowanie procesu starzenia się populacji jest mediana wieku ludności. Określa ona wiek środkowy ludności, dzielący analizowaną populację na dwie równe grupy (połowy), i określa, jaki wiek osiąga dokładnie połowa populacji mieszkańców danej społeczności. W połowie 2022 r. najwyższą medianą wieku ludności charakteryzowali się mieszkańcy trzech osiedli: Pułaskiego, Piastów i Kmity. Ponad połowa mieszkańców os. Pułaskiego miała mniej niż 47,0 lat. Na os. Piastów wartość mediany była taka sama. Połowa mieszkańców os. Kmity nie była starsza niż 46,1 roku. Najniższą medianą wieku charakteryzuje się os. Dąbrowskiego. Połowa mieszkańców tego osiedla nie była starsza niż 32,0 lata. W przypadku tego osiedla trzeba zwrócić uwagę na bardzo istotny aspekt – ponad 40 proc. mieszkańców osiedla to osoby zameldowane czasowo. Związane jest to z tym, że na terenie osiedla zlokalizowany jest kampus Politechniki Rzeszowskiej z dużym skupieniem domów studenckich oraz dużą liczbą zameldowanych w nich czasowo studentów. Żadne inne rzeszowskie osiedle nie charakteryzowało się tak dużym odsetkiem mieszkańców zameldowanych czasowo. W przypadku pozostałych osiedli odsetek czasowych zameldowań nie przekraczał kilku procent. Po wyłączeniu z analizy osób zameldowanych czasowo mediana wieku ludności na os. Dąbrowskiego wynosi 45,1 roku, co umiejscawia je na czwartym miejscu klasyfikacji osiedli o najwyższej medianie wieku. Sprawia to, że osiedle silnie upodabnia się do innych rzeszowskich osiedli, gdzie znaczną część populacji stanowią seniorzy. Kolejnymi osiedlami pod względem najniższej mediany wieku były: Zawiszy Czarnego (32,1 roku), Franciszka Kotuli (33,1 roku), Drabinianka (33,1 roku) oraz Budziwój (34,0 lata).

W ostatnich latach proces starzenia się ludności był najbardziej zauważalny na os. Dąbrowskiego. Zmiana wartości mediany wieku ludności w stosunku do 30 czerwca 2016 r. wyniosła +22,91 p. proc. Osiedlami, które w nieco mniejszym, ale znaczącym stopniu doświadczyły procesu starzenia się, były: Nowe Miasto (+12,81 p. proc.), Paderewskiego (+12,78 p. proc.), Krakowska-Południe (+10,85 p. proc.), Pobitno (+10,83 p. proc.), Baranówka (+10,81 p. proc.), Mieszka I (+10,75 p. proc.) oraz Króla Stanisława Augusta (+10,01 p. proc.). Jedynie w przypadku pięciu rzeszowskich osiedli można zaobserwować proces odmłodzenia populacji w okresie ostatnich 6 lat.

Mapa 4. Dynamika zmiany mediany wieku ludności Rzeszowa w okresie 30.06.2016 – 30.06.2022 w podziale na osiedla (2016 = 100%)

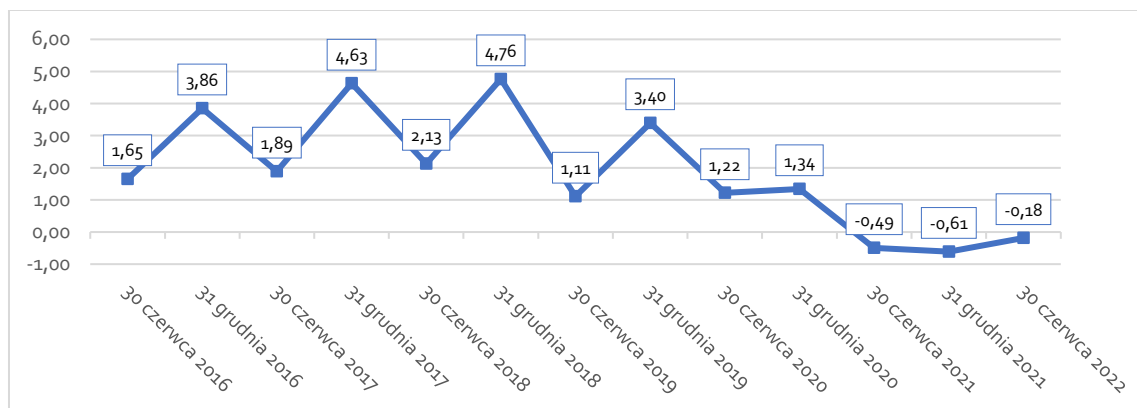

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Wydziału Spraw Obywatelskich Urzędu Miasta Rzeszowa.

Najsilniejsze obniżenie mediany wieku odnotowano na os. Budziwój (–2,86 p. proc.). Nieco mniejsze wartości wskaźnika zaobserwowano na osiedlach: Ślęcina (–2,72 p. proc.) oraz Miłocin – św. Huberta (–2,28 p. proc.). Obniżenie wartości mediany wieku ludności charakteryzowało ponadto osiedla: Matysówka (–0,07 p. proc.) oraz Biała (–0,01 p. proc.).

Klasycznym wskaźnikiem obrazującym zmiany demograficzne związane z napływem i ubytkiem ludności jest współczynnik przyrostu naturalnego, czyli stosunek różnicy między liczbą urodzeń żywych i liczbą zgonów do średniej liczby ludności w danym okresie. Wskaźnik przyrostu naturalnego dla Rzeszowa do końca grudnia 2020 r. charakteryzował się dodatnimi wartościami. Najwyższą wartość osiągnął na koniec 2018 r. i było to 4,76 promila. Według danych na 30 czerwca 2016 r. wartość współczynnika wyniosła 1,65 promila. Od połowy 2021 r. możemy zaobserwować ujemne wartości przyrostu naturalnego. Najwyższą ujemną wartość współczynnika odnotowano na koniec 2021 r. (–0,61 promila). Na 30 czerwca 2022 r. współczynnik przyrostu naturalnego wyniósł –0,18 promila.

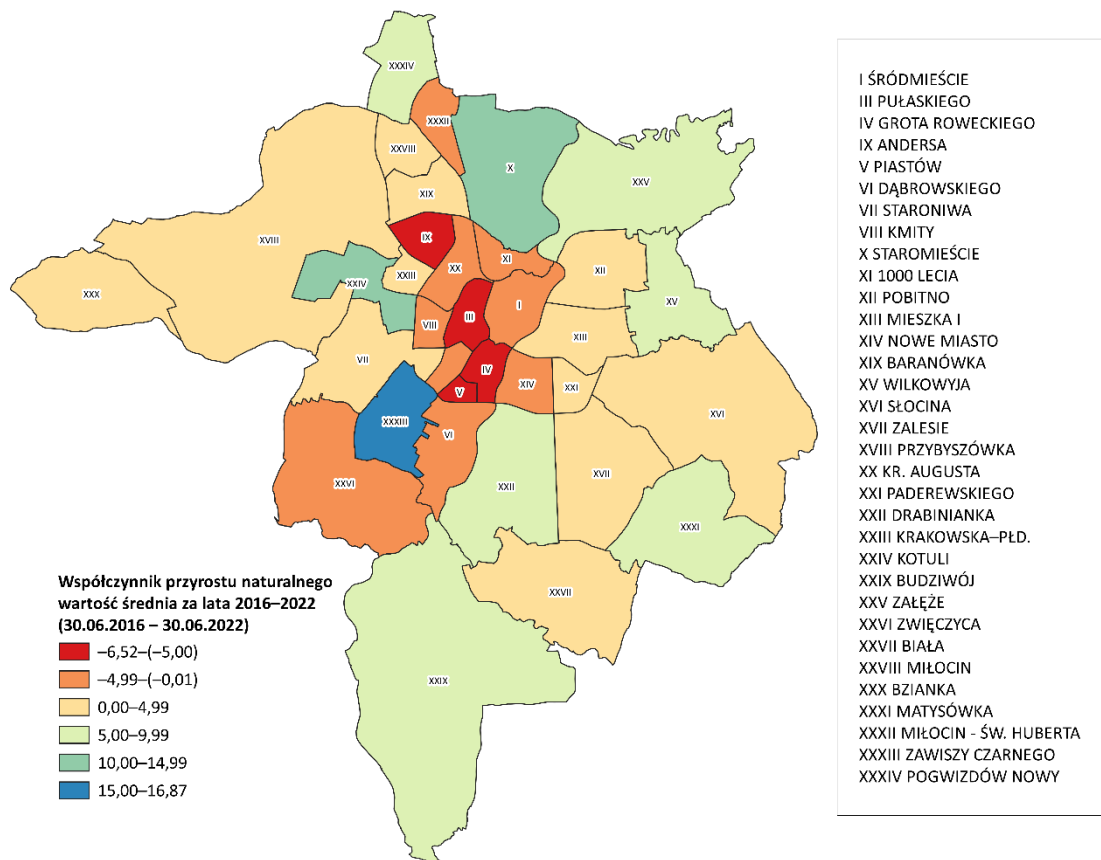
Wykres 2. Współczynnik przyrostu naturalnego w Rzeszowie w latach 2016–2022

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych Wydziału Spraw Obywatelskich Urzędu Miasta Rzeszowa.

Współczynnik przyrostu naturalnego jest zróżnicowany przestrzennie. W połowie 2022 r. na 17 rzeszowskich osiedlach odnotowano ujemne wartości współczynnika – najwyższe na osiedlach: Pułaskiego (–7,27 promila), Piastów (–7,07 promila) oraz Generała Władysława Andersa (–7,00 promila). Dwa osiedla charakteryzowały się zerową wartością współczynnika, zaś 14 – dodatnimi wartościami.

Mapa 5. Dynamika średniej wartości współczynnika przyrostu naturalnego w Rzeszowie w latach 2016–2022

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Wydziału Spraw Obywatelskich Urzędu Miasta Rzeszowa.

Analiza dynamiki zmian średniej wartości współczynnika przyrostu naturalnego w latach 2016–2022 wykazała, że trzy osiedla charakteryzowały się szczególnie wysokim ujemnym przyrostem naturalnym: Piastów (–6,52 promila), Generała Grota Roweckiego (–6,41 promila) oraz Pułaskiego (–6,28 promila). Na przeciwległym końcu skali dynamiki zmian wartości współczynnika przyrostu naturalnego znajdowały się trzy osiedla o wysokiej, dwucyfrowej, dodatniej średniej wartości współczynnika przyrostu naturalnego: Zawiszy Czarnego (16,87 promila), Franciszka Kotuli (11,49 promila) oraz Staromieście (10,77 promila).

Tabela 1. Struktura wieku ludności Rzeszowa w podziale na osiedla w latach 2016–2022

Osiedle	Struktura wieku									
	30.06.2016					30.06.2022				
	0–3	0–5	0–15	60+	70+	0–3	0–5	0–15	60+	70+
Śródmieście	2,7	4,6	12,7	24,9	12,7	2,7	4,3	12,3	29,8	13,5
Pułaskiego	2,7	4,3	12,7	31,2	21,2	2,3	4,0	12,3	33,0	22,0
Generała Grota Roweckiego	3,0	4,9	13,1	30,5	18,4	2,7	4,5	13,1	32,8	19,0
Piastów	3,2	5,3	12,1	31,8	20,8	2,4	4,1	11,8	36,4	20,7
Dąbrowskiego	2,4	3,6	9,1	20,2	12,1	1,9	3,0	9,9	23,9	12,5
Staroniwa	4,3	7,0	18,8	17,9	8,0	3,9	7,2	20,5	18,8	8,5
Kmity	2,9	4,9	13,6	33,4	17,7	2,3	3,9	12,9	35,2	25,8
Generała Władysława Andersa	2,9	4,6	13,2	28,8	15,3	2,5	4,2	12,4	32,0	19,1
Staromieście	5,7	9,2	19,4	15,7	7,2	6,6	11,0	23,6	15,0	7,0
1000-lecia	3,2	5,1	12,0	30,0	18,2	2,5	4,1	11,9	30,6	19,2
Pobitno	3,5	5,5	15,0	18,1	6,4	3,7	6,1	15,3	25,9	9,7
Mieszka I	3,7	6,2	16,2	22,5	9,7	3,0	5,1	15,4	28,7	13,6
Nowe Miasto	3,1	5,1	13,5	30,3	8,6	2,5	4,3	13,2	36,3	18,6
Wilkowyja	5,5	8,3	18,0	16,9	6,9	5,0	8,4	21,2	19,0	7,7
Słocina	4,9	7,5	20,1	18,7	9,0	5,4	8,5	22,0	18,5	8,9
Zalesie	4,8	7,6	17,9	21,9	8,9	4,0	6,6	19,4	24,1	13,0
Przybyszówka	4,3	6,8	18,3	19,2	9,5	5,0	7,8	20,3	19,1	9,5
Baranówka	4,1	6,7	16,6	25,2	7,4	3,3	5,7	16,5	29,7	15,5
Króla Stanisława Augusta	3,6	5,6	14,4	30,5	13,2	2,5	4,3	13,6	34,0	20,5
Paderewskiego	3,7	5,6	14,8	28,2	9,8	3,0	4,8	14,4	36,6	16,8
Drabinianka	5,7	8,6	18,0	12,4	4,2	5,7	9,2	21,3	15,0	5,3
Krakowska-Południe	3,9	6,2	14,0	23,4	6,4	3,2	5,2	15,0	33,3	12,6
Franciszka Kotuli	6,9	10,8	27,3	7,8	2,7	6,4	10,3	26,5	8,8	3,9
Załęże	4,2	7,1	19,9	15,7	8,0	4,9	8,4	22,3	17,9	7,4
Zwięczyca	4,0	6,4	17,2	20,9	9,6	3,3	5,3	18,0	23,2	10,5
Biała	3,7	5,5	16,8	16,6	7,9	4,8	7,4	19,0	19,0	8,0
Miłocin	5,8	8,3	19,6	19,6	4,8	3,2	5,5	20,5	22,9	9,6
Budziwój	4,9	7,7	20,0	16,8	7,3	6,1	9,6	24,0	14,1	6,4
Bzianka	3,8	5,1	14,3	18,7	9,2	4,1	7,2	18,3	21,8	9,4
Matysówka	4,4	6,2	19,2	19,0	7,5	4,4	7,4	20,8	17,0	8,6
Miłocin – św. Huberta	1,9	2,8	11,0	28,9	14,8	3,3	5,1	14,8	27,2	15,8
Zawiszy Czarnego	9,4	12,5	21,2	11,0	4,9	7,6	12,9	26,9	10,0	5,0
Pogwizdów Nowy	4,0	7,7	19,7	16,8	8,5	4,1	7,2	23,1	17,6	8,7

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Wydziału Spraw Obywatelskich Urzędu Miasta Rzeszowa.

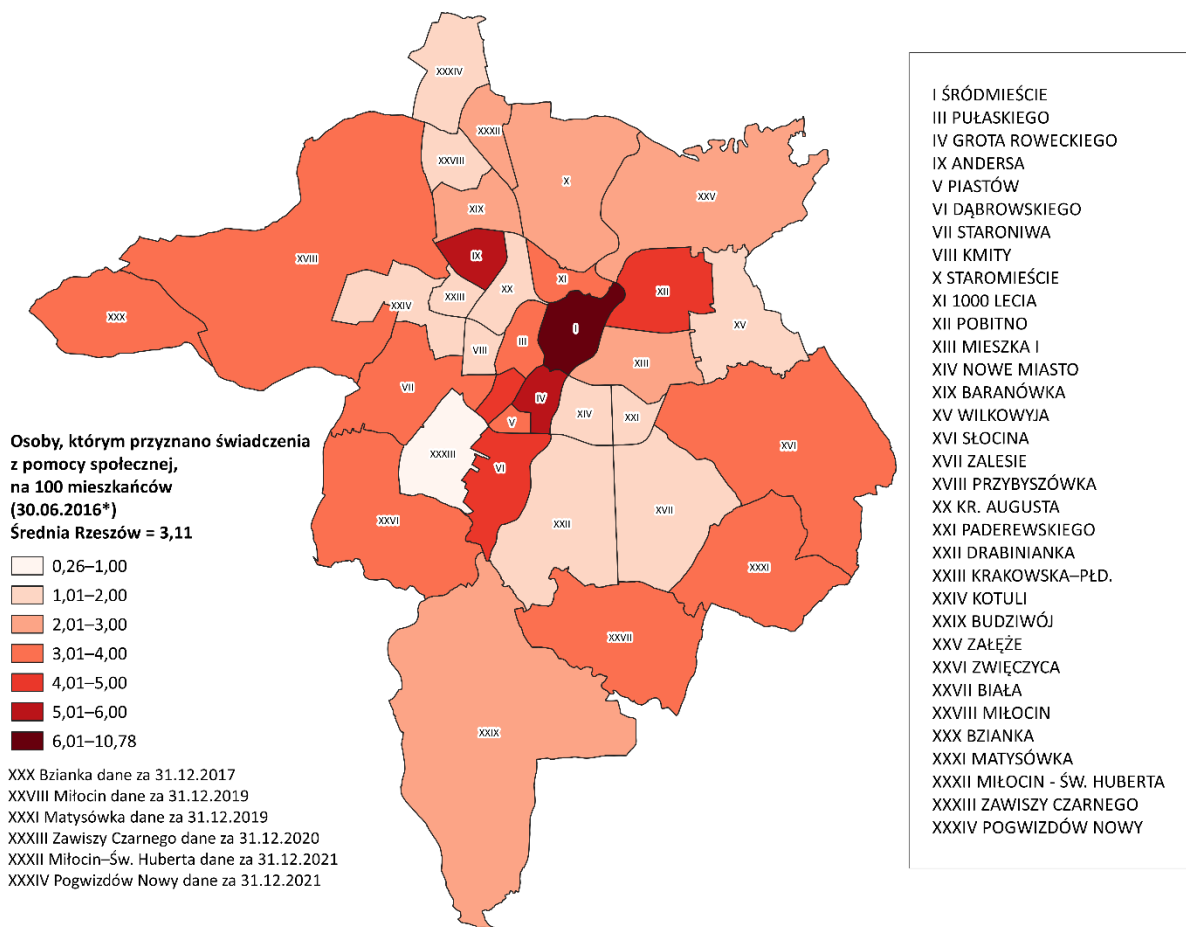

Analizując strukturę wieku ludności w ostatnich 6 latach, widać wyraźnie, iż możemy wyróżnić trzy typy osiedli. Pierwsza grupa charakteryzuje się młodością demograficzną – z wysokim odsetkiem mieszkańców w grupach wiekowych: 0–3 lata, 0–5 lat i 0–15 lat oraz niskim odsetkiem mieszkańców w grupach wiekowych: 60+ i 70+ (osiedla oznaczone w tabeli kolorem zielonym). Na przeciwległym krańcu znalazły się osiedla charakteryzujące się starością demograficzną – z niskim odsetkiem mieszkańców w grupach wiekowych: 0–3 lata, 0–5 lat i 0–15 lat oraz wysokim odsetkiem mieszkańców w grupach wiekowych: 60+ i 70+ (osiedla oznaczone w tabeli kolorem czerwonym). Trzecią grupę stanowią osiedla o średnich parametrach wszystkich pięciu wskaźników struktury wieku. W zdecydowanie najtrudniejszej sytuacji demograficznej znalazły się osiedla: Pułaskiego, Piastów, Kmity, Śródmieście, 1000-lecia, Nowe Miasto, Generała Władysława Andersa oraz Generała Grota Roweckiego. Należy zwrócić uwagę na cztery osiedla, które w porównaniu do danych z połowy 2016 r. szczególnie silnie doświadczyły procesu starzenia się ich populacji mieszkańców. Są nimi: Nowe Miasto i Paderewskiego (wzrost populacji osób w wieku 70+ o ponad 10 p. proc.), a także Baranówka i Krakowska-Południe (dwukrotny wzrost populacji osób w wieku 70+).

2.1.2. Ubóstwo

W 2016 r. ze wsparcia Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Rzeszowie skorzystało 5841 osób (2727 rodzin), co stanowi 3,1 proc. wszystkich mieszkańców Rzeszowa. Według danych z połowy 2022 r. liczba rodzin i osób objętych wsparciem rzeszowskiego MOPS-u uległa zmniejszeniu o 2276 rodzin oraz o 3659 osób w rodzinach, tj. 1,9 proc. ogółu mieszkańców Rzeszowa. W połowie 2016 r. najwyższy odsetek osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej przypadał na os. Śródmieście. Co dziesiąty mieszkaniec tego osiedla był wspierany przez MOPS. Ze świadczeń w ramach pomocy społecznej korzystał co dwudziesty mieszkaniec os. Generała Grota Roweckiego oraz Generała Władysława Andersa.

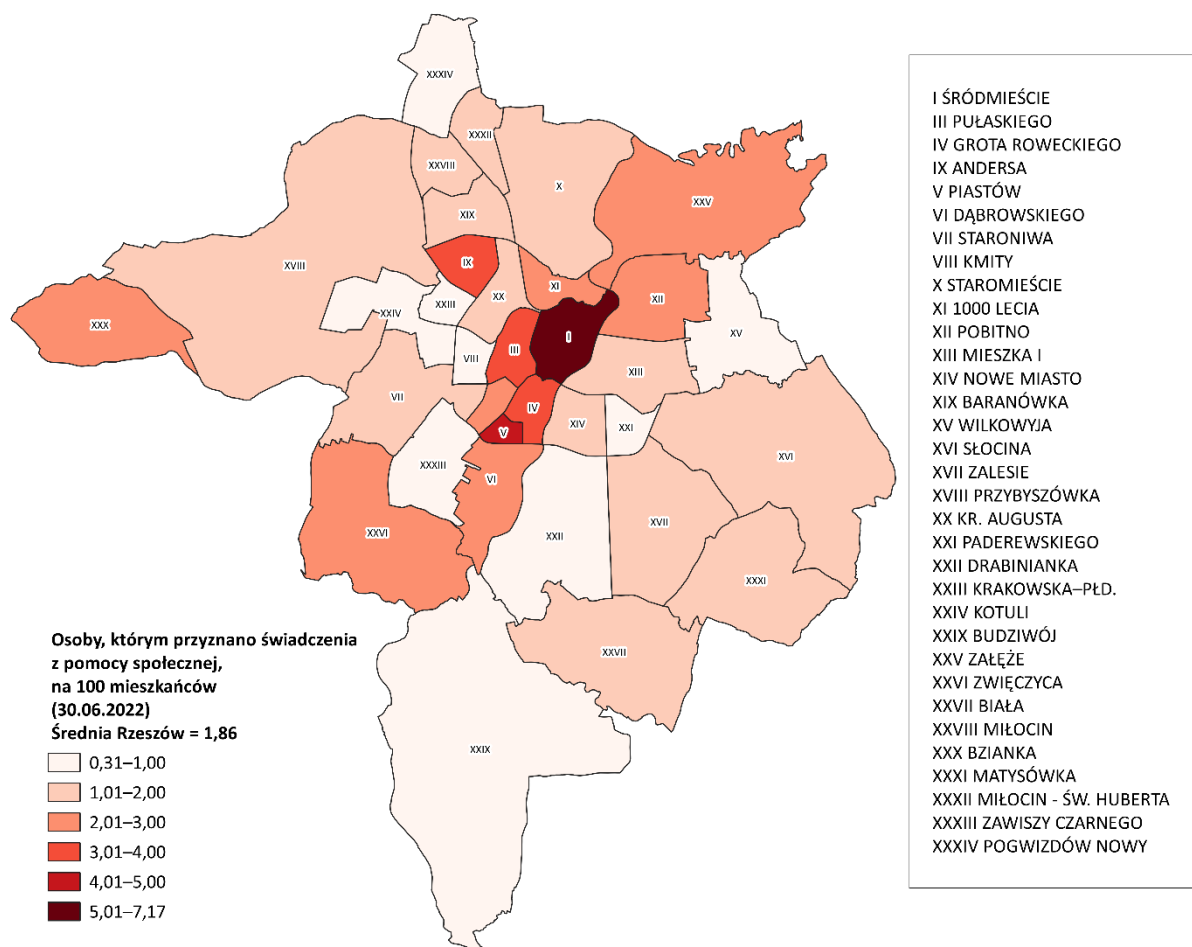
Mapa 6. Świadczenia z zakresu pomocy społecznej na 100 mieszkańców Rzeszowa w podziale na osiedla (stan na 30.06.2016)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MOPS Rzeszów.

W 2022 r. (dane na 30 czerwca 2022 r.) najwyższy odsetek mieszkańców korzystających ze świadczeń pomocy społecznej stanowili mieszkańcy os. Śródmieście – 7,2 proc. ogółu mieszkańców. Blisko 5 proc. beneficjentów pomocy społecznej mieszkało na os. Piastów, zaś prawie 4 proc. na osiedlach: Pułaskiego, Generała Grota Roweckiego oraz Generała Władysława Andersa. Zarówno w 2016, jak i 2022 r. największa koncentracja beneficjentów świadczeń z zakresu pomocy społecznej występowała na osiedlach cechujących się najstarszą strukturą wieku.

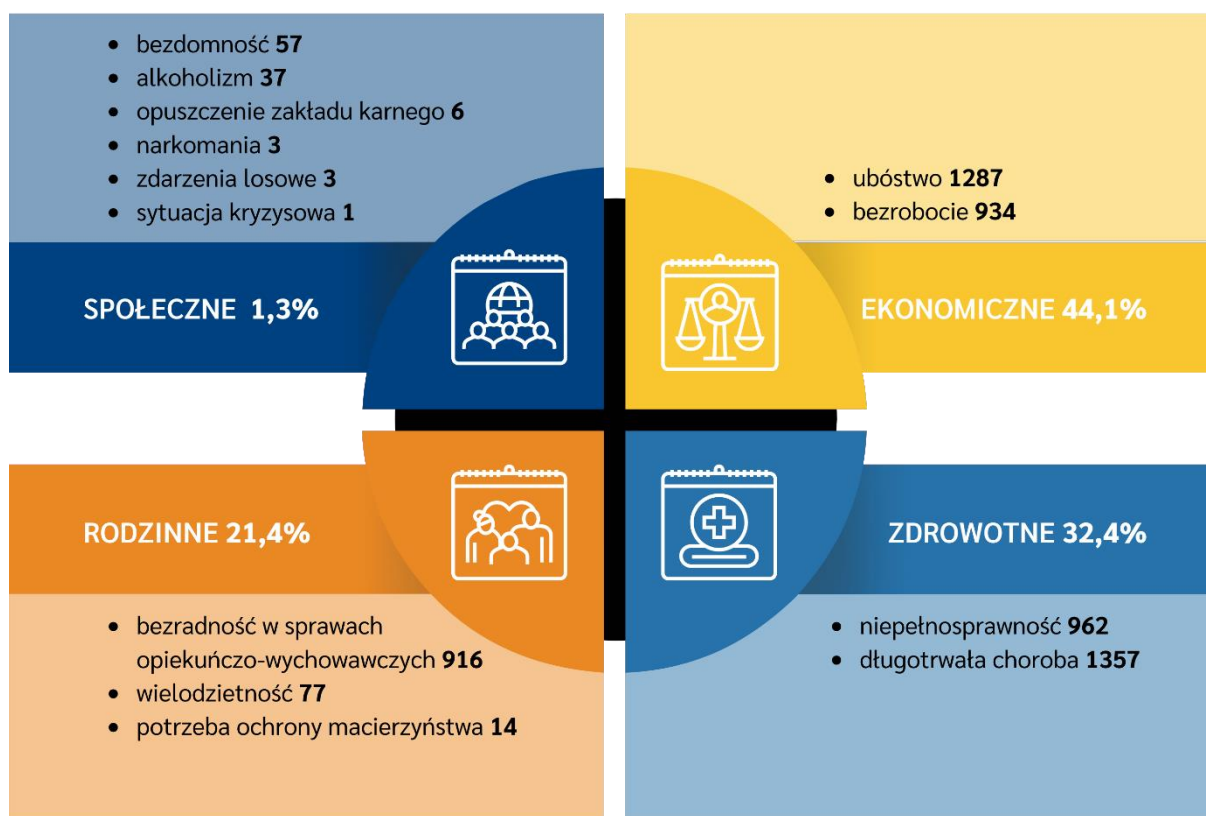
Mapa 7. Świadczenia z zakresu pomocy społecznej na 100 mieszkańców Rzeszowa w podziale na osiedla (stan na 30.06.2022)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MOPS Rzeszów.

W połowie 2016 r. ubóstwo oraz bezrobocie dotknęły blisko 60 proc. osób, którym przyznano świadczenia z pomocy społecznej. W połowie 2022 r. odsetek ten zmalał do 44,1 proc. Spadek związany był m.in. z transferami socjalnymi, które poprawiły sytuację ekonomiczną osób korzystających z pomocy MOPS-u w Rzeszowie, a także zmianą kryteriów dochodowych. Można jednak zaobserwować wzrost odsetka osób, które otrzymały świadczenia z pomocy społecznej ze względów zdrowotnych (niepełnosprawność oraz długotrwała choroba). W 2016 r. przyczyny zdrowotne korzystania z pomocy dotyczyły blisko 25 proc. osób, zaś w 2022 r. odsetek ten wzrósł do ponad 30 proc. W ciągu ostatnich 6 lat widać również niewielki wzrost odsetka osób korzystających z pomocy społecznej z powodów rodzinnych (bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych, wielodzietności oraz potrzeby ochrony macierzyństwa). W 2016 r. z tej formy wsparcia MOPS-u korzystało 15,5 proc., a w 2022 r. – 21,4 proc.

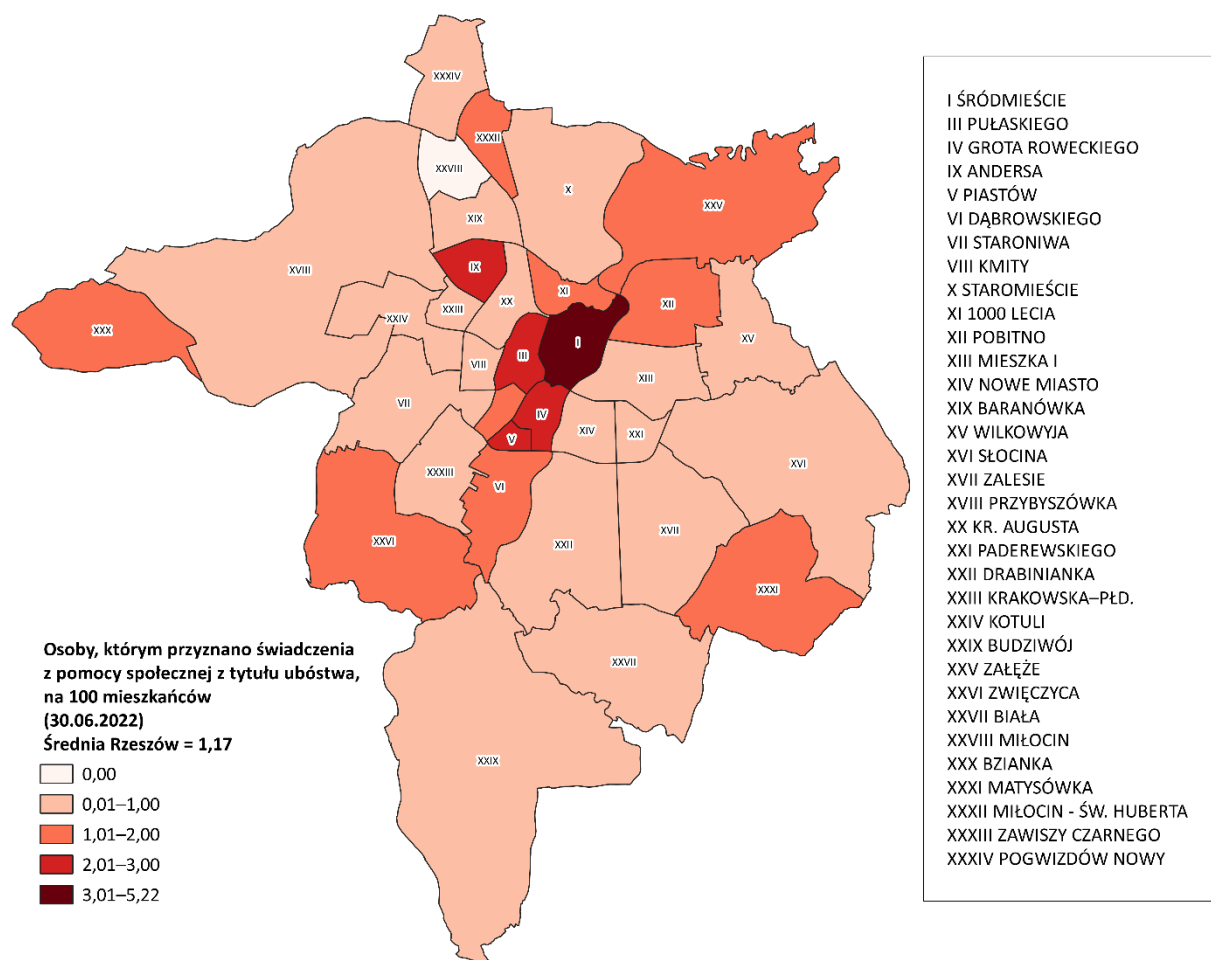
Rysunek 1. Powody przyznania świadczeń z pomocy społecznej w Rzeszowie w 2022 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MOPS Rzeszów.

W 2016 r. 9,8 proc. mieszkańców os. Śródmieście otrzymywało świadczenie z powodu ubóstwa. W 2022 r. odsetek ten zmalał o blisko połowę, do poziomu 5,2 proc. Poza os. Śródmieście w 2016 r. w największym stopniu problem ubóstwa występował na osiedlach: Generała Władysława Andersa (4,9 proc.), Generała Grota Roweckiego (4,8 proc.), Dąbrowskiego (4,0 proc), Pułaskiego (3,7 proc.), Piastów (3,5 proc.), Przybyszówka (3,4 proc.), Pobitno (3,4 proc.), Zwińczyca (3,1 proc.) oraz 1000-lecia (3,1 proc.). Skala ubóstwa w 2022 r. była niższa i (poza os. Śródmieście) objęła osiedla: Piastów (2,8 proc.), Generała Grota Roweckiego (2,7 proc.), Generała Władysława Andersa (2,4 proc.), Pułaskiego (2,2 proc.) (mapa 8).

Mapa 8. Świadczenia z pomocy społecznej z tytułu ubóstwa w rodzinie na 100 mieszkańców Rzeszowa w podziale na osiedla (stan na 30.06.2022)

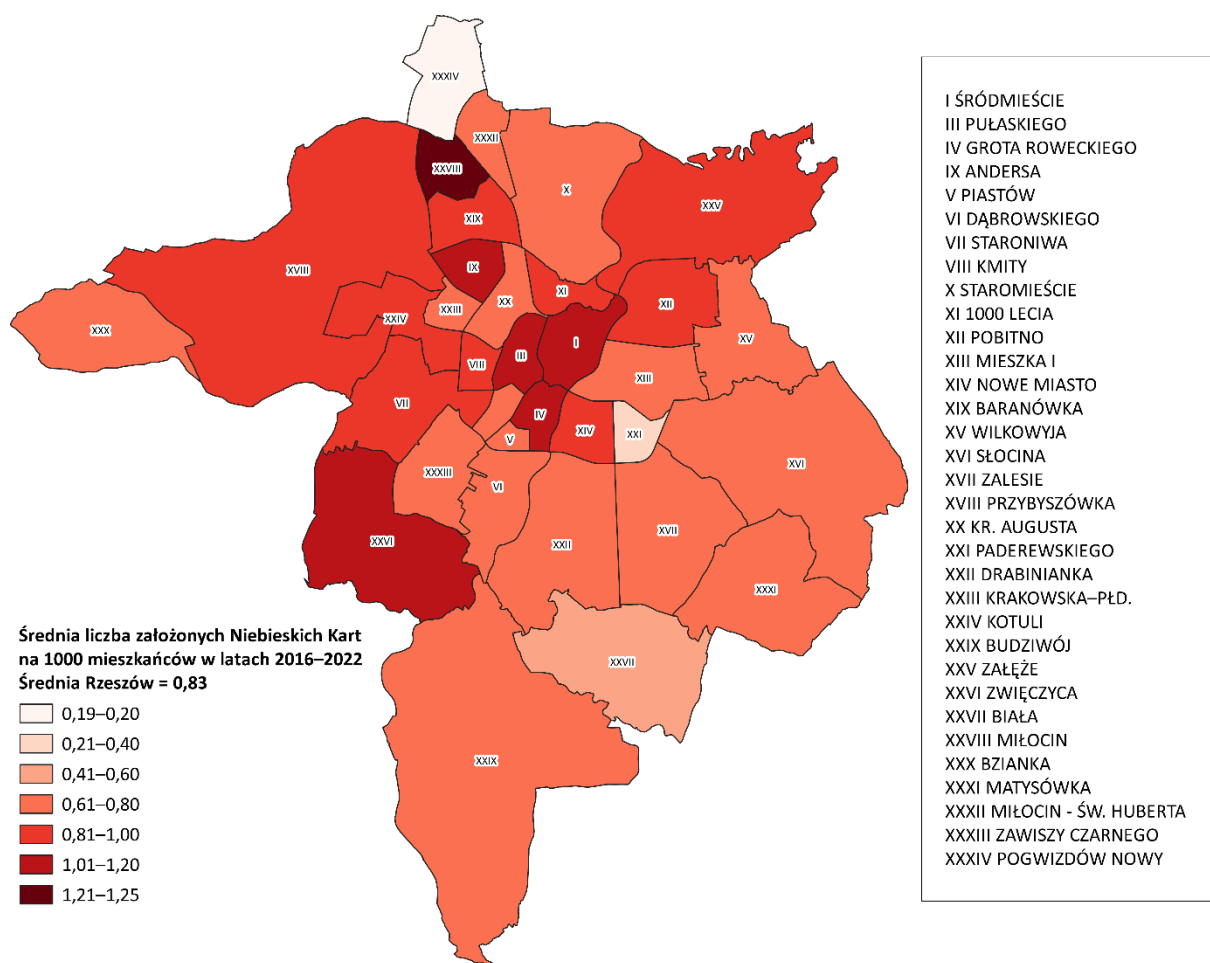

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MOPS Rzeszów.

2.1.3. Przemoc w rodzinie

Do zobrazowania występowania problemu zastosowano dwa rodzaje wskaźników: liczbę założonych Niebieskich Kart oraz liczbę osób, którym przyznano świadczenia z pomocy społecznej z tytułu przemocy w rodzinie. Liczba wszczętych procedur Niebieskiej Karty w okresie od 30 czerwca 2016 r. do 30 czerwca 2022 r. wahała się rocznie od 257 procedur w 2016 r. do 398 procedur w 2018 r. Do połowy 2022 r. wszczęto 144 procedury Niebieskiej Karty. Średnia liczba wszczętych procedur Niebieskiej Karty w analizowanym okresie 2016–2022 na rzeszowskich osiedlach w przeliczeniu na 1000 mieszkańców waha się od 0,19 procedury w przypadku os. Pogwizdów Nowy do 1,25 procedury w przypadku os. Miłocin. Powyżej jednej wszczętej procedury Niebieskiej Karty na 1000 mieszkańców odnotowano w przypadku osiedli: Generała Władysława Andersa, Generała Grota Roweckiego, Pułaskiego, Śródmieścia oraz Zwięczyca.

Mapa 9. Średnia liczba wszczętych procedur Niebieskiej Karty na 1000 mieszkańców w latach 2016–2022

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MOPS Rzeszów.

Drugi z zastosowanych wskaźników – liczba osób, którym przyznano świadczenia z pomocy społecznej z tytułu przemocy w rodzinie – wskazuje, że jest to problem dotyczący niewielkiej grupy osób korzystających z pomocy społecznej. Skala zjawiska przemocy w rodzinie w przypadku pozostałych mieszkańców Rzeszowa jest trudna do określenia z uwagi na brak danych.

2.1.4. Problemy psychiczne

Z danych zawartych w *Programie Ochrony Zdrowia Psychicznego dla Miasta Rzeszowa na Lata 2019–2022* wynika, że w 2018 r. liczba dorosłych mieszkańców Rzeszowa korzystających z opieki psychiatrycznej i leczenia uzależnień wynosiła 11 575 osób. Na ich rzecz wykonano 67 836 porad. Liczba leczonych mieszkańców Rzeszowa poniżej 18. roku życia w 2018 r. wynosiła 1314 osób. Łącznie udzielono im 6695 porad. W 2020 r. 9544 dorosłych mieszkańców Rzeszowa korzystało z wybranych form leczenia psychiatrycznego,

takich jak: poradnia, oddział szpitalny, zespół leczenia środowiskowego, oddział dzienny dla dorosłych². Dane dotyczące korzystania z wybranych form leczenia psychiatrycznego (poradnia/zespół leczenia środowiskowego/oddział dzienny/oddział szpitalny dla dzieci) przez pacjentów poniżej 18. roku życia wykazały, że w Rzeszowie odnotowano 1051 pacjentów, którym udzielono 7247 porad³. Według danych Ministerstwa Zdrowia w 2018 r. w Rzeszowie było 2129 pacjentów z zaburzeniami schizofrenii, którzy odbyli 12 832 wizyty w ciągu roku. Wśród miast na prawach powiatu Rzeszów znajdował się na 4. miejscu pod względem najwyższej liczby pacjentów w przeliczeniu na 100 tys. mieszkańców (1115,54 osoby). Wyższymi wartościami charakteryzowały się: Opole (1644,78 osoby), Łomża (1459,84 osoby) oraz Suwałki (1175,15 osoby)⁴.

2.1.5. Bezdomność

Na terenie Rzeszowa działa jedno schronisko dla osób bezdomnych zlokalizowane przy ul. J. Styki 21, które jest placówką dla mężczyzn. Schronisko dla kobiet znajduje się w miejscowości Raclawówka, w sąsiadującej z Rzeszowem gminie Boguchwała. Liczba osób bezdomnych jest znacznie wyższa w przypadku mężczyzn niż kobiet, co wyraźnie świadczy o tym, iż zjawisko bezdomności dotyka częściej mężczyzn. Większe zapotrzebowanie na miejsca w schroniskach występuje w okresie zimowym. W schroniskach w sezonie zimowym liczba mężczyzn wahała się od 49 do 93 osób, a kobiet – od 3 do 14. W sezonie letnim jest to od 35 do 60 mężczyzn i od 3 do 7 kobiet.

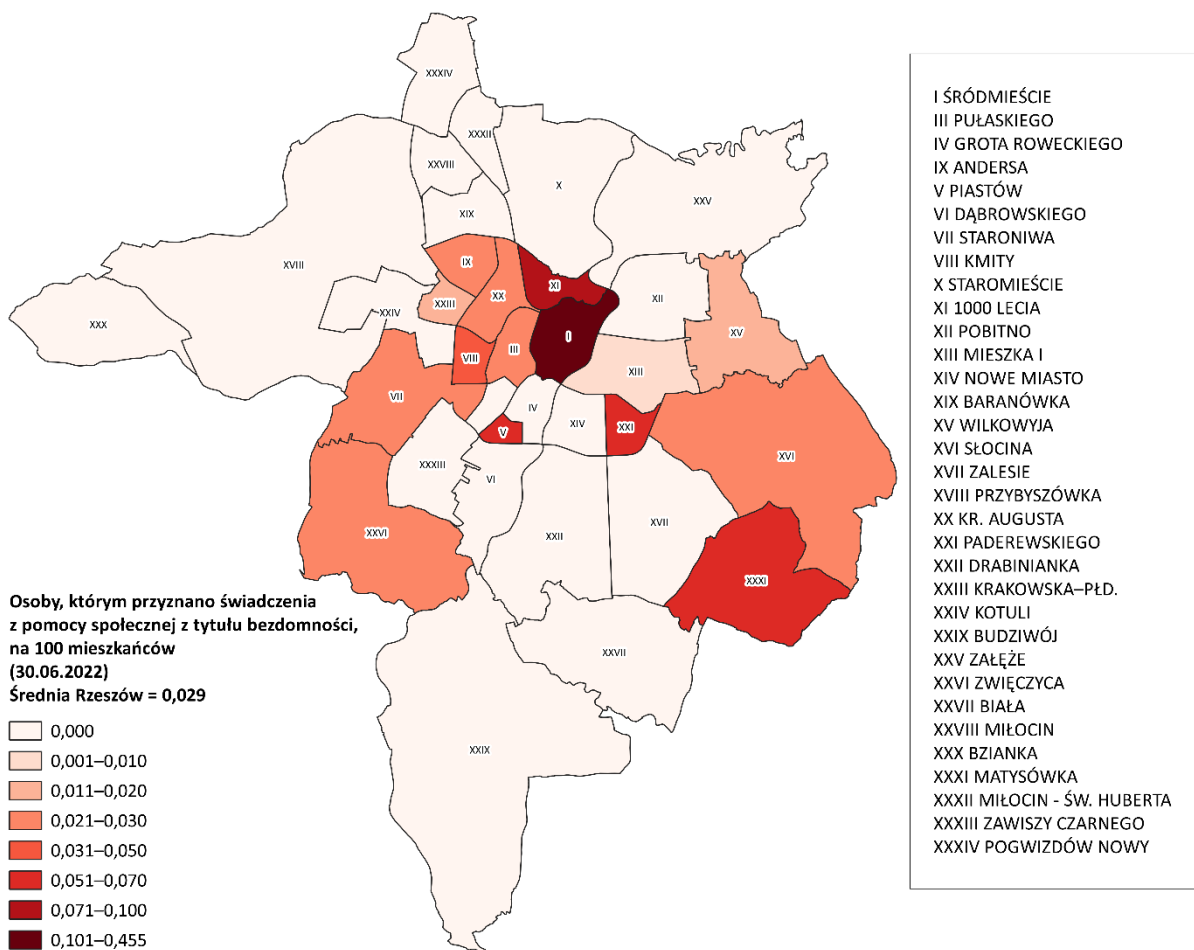
Analiza przestrzennego zróżnicowania bezdomności w Rzeszowie wykazała, iż dotyczy ono jedynie części osiedli. W 2016 r. największa koncentracja zjawiska występowała na os. Śródmieście, mniejsza zaś na osiedlach: Matysówka, Staroniwa, Franciszka Kotuli oraz Generała Władysława Andersa. Największa koncentracja zjawiska w 2022 r. obserwowana była wśród mieszkańców os. Śródmieście oraz os. 1000-lecia, a w nieco mniejszym stopniu osiedli: Paderewskiego, Piastów i Matysówka.

² Mapy potrzeb zdrowotnych, <https://basiw.mz.gov.pl/mapy-informacje/mapa-2022-2026/analizy/opieka-psychiatryczna-i-leczenie-uzaleznien/opieka-psychiatryczna-i-leczenie-uzaleznien-dorosli/> (25.07.2022).

³ Tamże.

⁴ Mapy potrzeb zdrowotnych, <https://basiw.mz.gov.pl/analizy/problemy-zdrowotne/schizofrenia/> (25.07.2022).

Mapa 10. Świadczenia z pomocy społecznej z tytułu bezdomności w Rzeszowie na 100 mieszkańców w podziale na osiedla (stan na 30.06.2022)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MOPS Rzeszów.

Tabela 2. Liczba korzystających z miejsca w schroniskach w Rzeszowie i Raławówce w latach 2016–2022

Rok	Stan na 30 czerwca		Stan na 31 grudnia	
	kobiety	mężczyźni	kobiety	mężczyźni
2016	–	–	14	82
2017	7	58	9	81
2018	6	49	10	93
2019	5	35	6	57
2020	4	49	4	60
2021	3	39	3	49
2022	5	60	–	–

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MOPS Rzeszów.

Tabela 3. Liczba osób przebywających poza placówkami schroniskowymi, objętych pomocą w formie pracy socjalnej oraz wsparciem finansowym w latach 2016–2022

Rok	Stan na 30 czerwca		Stan na 31 grudnia	
	kobiety	mężczyźni	kobiety	mężczyźni
2016	–	–	1	13
2017	1	6	1	6
2018	0	36	0	41
2019	1	16	1	34
2020	0	13	4	21
2021	4	18	4	24
2022	0	21	–	–

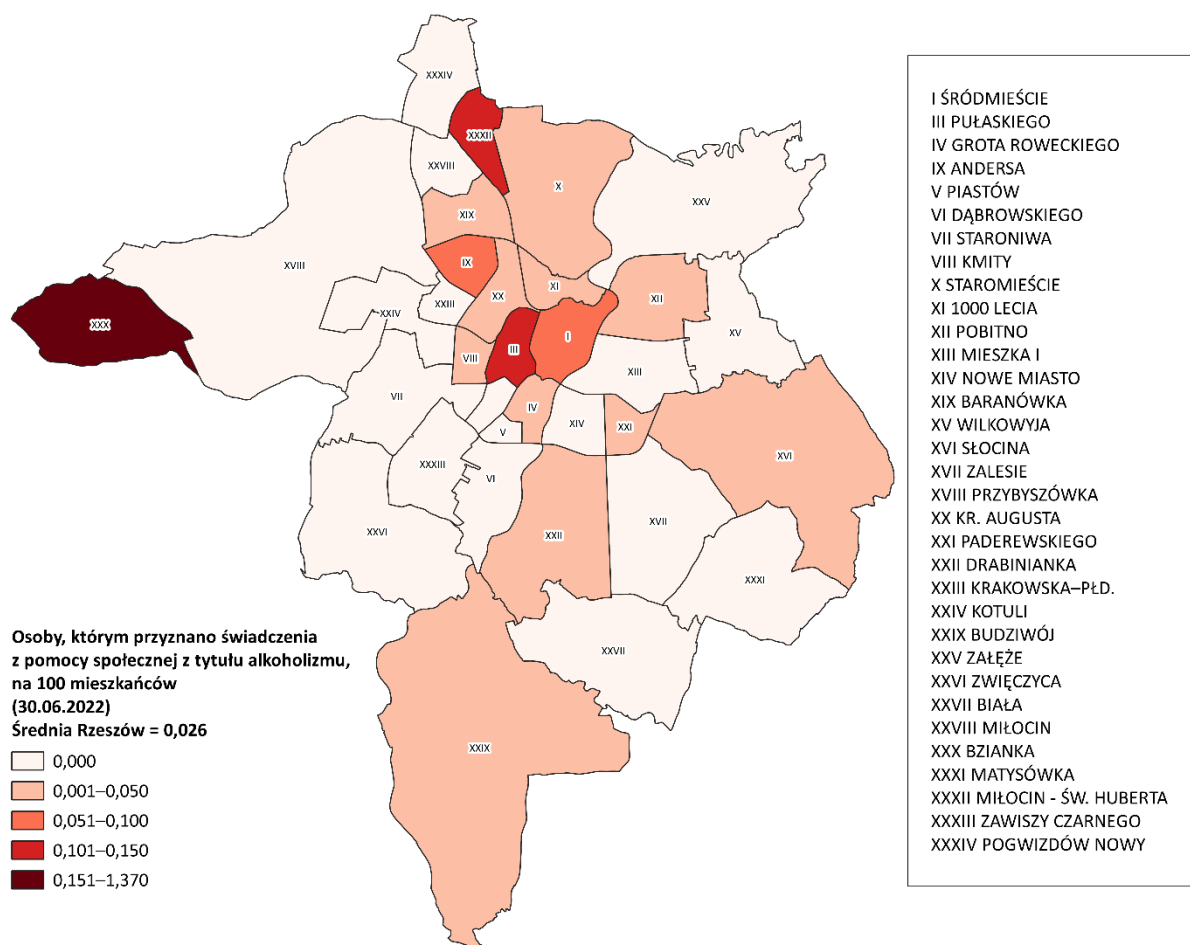
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MOPS Rzeszów.

Liczba osób, które przebywały poza schroniskami, ale zostały objęte pracą socjalną oraz pomocą finansową, również była, podobnie jak w przypadku osób przebywających w schroniskach, zróżnicowana ze względu na płeć i porę roku (tabela 3).

2.1.6. Uzależnienia

Według danych MOPS-u w 2016 r. 61 rodzinom i 103 osobom przyznano świadczenia z pomocy społecznej z tytułu alkoholizmu w rodzinie. Z kolei w 2022 r. tego rodzaju świadczeń przyznano nieco mniej. Skorzystało z nich 37 rodzin i 52 osoby. W 2016 r. największe natężenie zjawiska odnotowano na osiedlach: Śródmieście, Załęże, 1000-lecia, Staromieście, Pułaskiego oraz Miłocin – św. Huberta. Sześć lat później największa koncentracja tego problemu występowała na osiedlach: Bzianka, Pułaskiego, Miłocin – św. Huberta, Śródmieście, Generała Władysława Andersa, 1000-lecia, Kmity, Drabinianka oraz Króla Stanisława Augusta.

Mapa 11. Osoby, którym przyznano świadczenia z pomocy społecznej z tytułu alkoholizmu w rodzinie, w Rzeszowie na 100 mieszkańców w podziale na osiedla (stan na 30.06.2022)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MOPS Rzeszów.

W Rzeszowie w 2016 r. tylko 4 osoby (4 rodziny) skorzystały z pomocy MOPS-u z tytułu narkomanii w rodzinie. W 2022 r. takie świadczenia przyznano 3 osobom (3 rodzinom). W 2016 r. świadczenia przyznano mieszkańcom trzech osiedli, w 2022 r. liczba ta ograniczyła się do mieszkańców jedynie dwóch osiedli. Według danych Ministerstwa Zdrowia w 2020 r. w poradniach opieki psychiatrycznej i leczenia uzależnień dla dorosłych leczono się w Rzeszowie 1352 pacjentów, którym udzielono łącznie 18 599 porad. W poradniach opieki psychiatrycznej i leczenia uzależnień dla dzieci i młodzieży w 2020 r. leczono się 1051 pacjentów z Rzeszowa, którym udzielono łącznie 7247 porad.

Według danych zawartych w *Raporcie o stanie narkomanii w Polsce* używanie narkotyków jest o wiele mniej rozpowszechnione niż picie napojów alkoholowych. Wyniki ostatnich badań z lat 2018–2019, dotyczących skali używania substancji psychoaktywnych w populacji, wskazują, że odsetek osób, które miały kontakt z narkotykami w ciągu

ostatniego roku, w Polsce jest kilkunastokrotnie niższy od odsetka osób mających kontakt z alkoholem. Używanie alkoholu w ciągu ostatniego roku odnotowano w Polsce na poziomie 79,9 proc. (badanie z 2018 r.), podczas gdy w przypadku narkotyków odsetek wyniósł 5,4 proc. (dane dla osób w wieku 15–64 lat)⁵. Warto zaznaczyć, iż problem zażywania substancji psychoaktywnych dotyczy głównie osób w wieku 15–34 lat.

Istotnym problemem występującym wśród młodzieży jest palenie tytoniu. Według danych z badań Europejskiego Programu Badań Ankietowych w Szkołach na temat Alkoholu i Narkomanii ESPAD z 2019 r. nigdy w życiu nie paliła papierosów połowa badanych w wieku 15–16 lat i nieco ponad 30 proc. w wieku 17–18 lat⁶.

2.1.7. Migracje

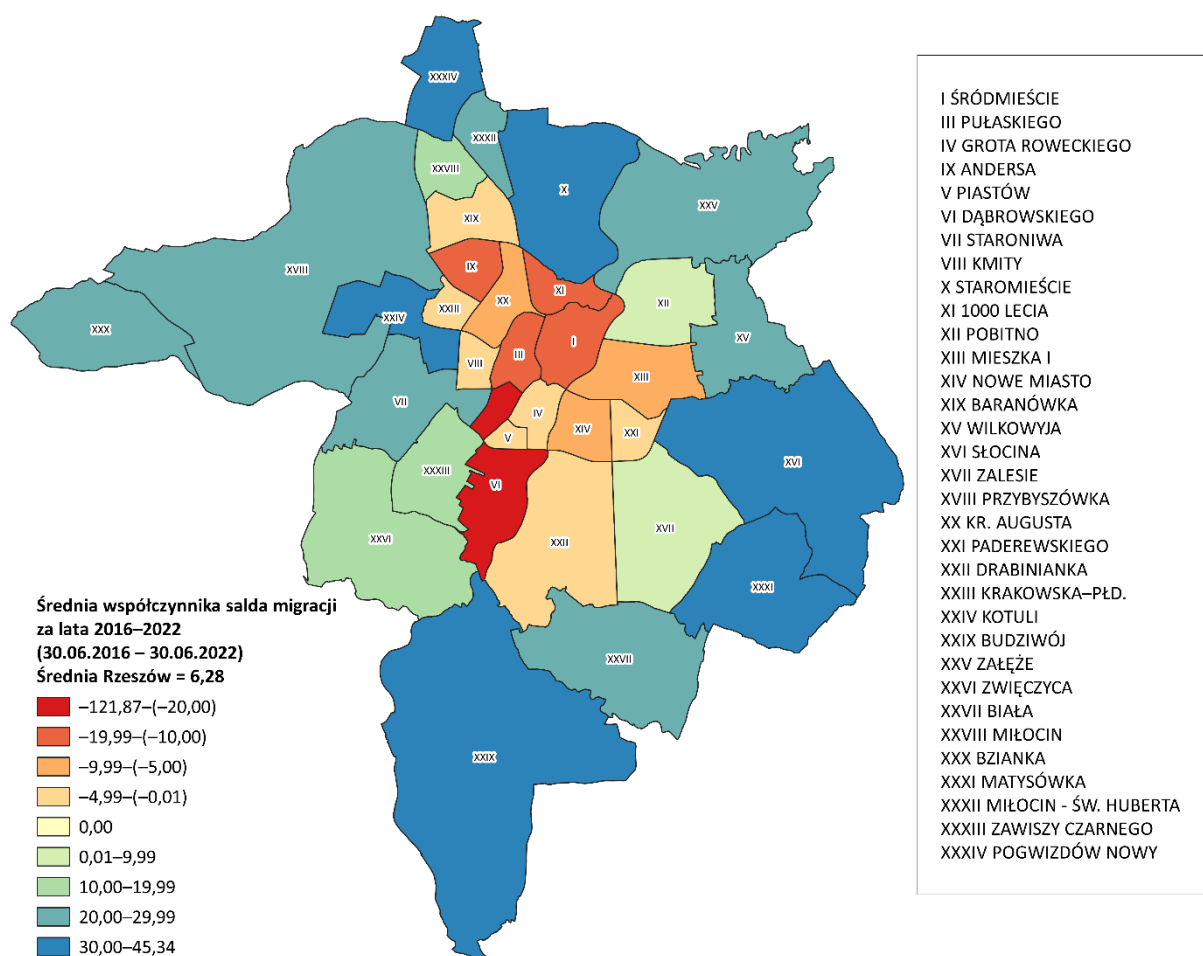
Analiza procesów migracyjnych wskazuje na odpływ mieszkańców z centralnej części miasta – najstarszych części Rzeszowa – na osiedla położone wzdłuż granic administracyjnych miasta. Związane jest to z jednej strony z procesem suburbanizacji, z drugiej zaś strony z rozpoczętym w 2006 r. sukcesywnym powiększaniem Rzeszowa o nowe miejscowości, a co za tym idzie – pojawianiem się nowych terenów związanych z budownictwem wielorodzinnym i jednorodzinym. Według danych na 30 czerwca 2016 r. 16 osiedli charakteryzowało się ujemnym saldem migracji. Najwyższe ujemne wartości odnotowano na osiedlach: Dąbrowskiego (–694 osób), Drabinianka (–226), Generała Władysława Andersa (–207), Zalesie (–43), 1000-lecia (–137) oraz Śródmieście (–122). Najwyższe dodatnie wartości zaobserwowano na osiedlach: Franciszka Kotuli (150 osób), Budziwój (132), Staromieście (101), Słocina (99), Przybyszówka (76) oraz Zawiszy Czarnego (51). Dane z czerwca 2022 r. pokazują, iż 11 osiedli charakteryzowało się ujemnym saldem migracyjnym. Najwyższe ujemne wartości dotyczyły osiedli: Dąbrowskiego (–1144 osób), Generała Władysława Andersa (–215), 1000-lecia (–163), Drabinianka (–92) oraz Zawiszy Czarnego (–58). Najwyższym dodatnim saldem migracji charakteryzowały się zaś osiedla: Budziwój (355 osób), Słocina (242), Franciszka Kotuli (230) oraz Przybyszówka (224). W czerwcu 2022 r. najwyższą wartością współczynnika salda migracji, czyli różnicę pomiędzy napływem

⁵ *Raport o stanie narkomanii w Polsce 2020*, Krajowe Biuro do spraw Przeciwdziałania Narkomanii, Warszawa 2020, s. 7.

⁶ *Używanie alkoholu i narkotyków przez młodzież szkolną. Raport z ogólnopolskich badań ankietowych zrealizowanych w 2019 r. Europejski program badań ankietowych w szkołach ESPAD*, red. J. Sierosławski, Krajowe Biuro ds. Przeciwdziałania Narkomanii–Państwowa Agencja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych–Instytut Psychiatrii i Neurologii, Warszawa 2020, s. 15–19.

(zameldowania) a odpływem (wymeldowania) ludności na 1000 mieszkańców danego osiedla, charakteryzowały się osiedla: Miłocin – św. Huberta (49,74) oraz Budziwój (43,97), a najniższym ujemnym współczynnikiem osiedla: Dąbrowskiego (–235,49), Generała Władysława Andersa (–20,90) oraz 1000-lecia (–20,09). Do analizy dynamiki zmian migracyjnych na rzeszowskich osiedlach posłużono się miarą wartości średniej współczynnika salda migracji za okres 6 lat (30.06.2016 – 30.06.2022).

Mapa 12. Średnia wartość współczynnika salda migracji w podziale na osiedla w okresie od 30.06.2016 do 30.06.2022

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Wydziału Spraw Obywatelskich Urzędu Miasta Rzeszowa.

Najwyższymi dodatnimi wartościami charakteryzowały się w większości osiedla, które zostały przyłączone do Rzeszowa po 2006 r.: Budziwój (45,34), Pogwizdów Nowy (41,66), Matysówka (39,90), Staromieście (35,29), Franciszka Kotuli (33,93) oraz Śłocina (30,45). Największego odpływu ludności doświadczyły zaś centralne osiedla: Dąbrowskiego (–121,87), 1000-lecia (–18,30), Śródmieście (–17,51), Generała Władysława Andersa (–14,92), Pułaskiego (–10,18) oraz Mieszka I (–9,57).

2.1.8. Osoby z niepełnosprawnościami

Według danych Narodowego Spisu Powszechnego z 2011 r. w Rzeszowie mieszkały 18 562 osoby z niepełnosprawnościami, co stanowiło 10,3 proc. ogółu mieszkańców. Osoby niepełnosprawne prawnie – posiadające orzeczenie o stopniu niepełnosprawności – stanowiły 2/3 ogółu populacji osób z niepełnosprawnościami. W grupie osób z orzeczeniem o niepełnosprawności blisko co piąta posiadała orzeczenie o znacznym stopniu niepełnosprawności (19,0 proc.). Orzeczeniem o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności legitymowało się blisko 40 proc. osób (38,6 proc.), a orzeczeniem o lekkim stopniu niepełnosprawności nieco ponad 1/3 ogółu (35,4 proc.). Trochę ponad 3 proc. (3,3 proc.) stanowiły osoby, które nie miały ustalonego stopnia niepełnosprawności. W populacji osób z niepełnosprawnościami 3,7 proc. stanowiły te w wieku 0–15 lat, posiadające orzeczenie o niepełnosprawności.

W ostatnich latach można zauważyć wzrost liczby wydanych orzeczeń o stopniu niepełnosprawności u mieszkańców Rzeszowa w wieku 0–15 lat. W 2016 r. łączna liczba wydanych orzeczeń wyniosła 457, z czego najwięcej, bo ponad 22 proc., wydano z powodu całościowych zaburzeń rozwojowych, 17 proc. w związku z chorobami układów oddechowego i krążenia, a blisko 12 proc. ze względu na choroby neurologiczne. W 2020 r. łączna liczba orzeczeń wydanych mieszkańcom Rzeszowa w wieku do 16. roku życia wyniosła 593. Największą liczbę orzeczeń wydano w 2018 r. – 604. Dominujące przyczyny wydania orzeczeń o stopniu niepełnosprawności pozostały niezmiennie⁷.

Z kolei liczba orzeczeń o niepełnosprawności wydanych w 2016 r. w Rzeszowie osobom powyżej 16. roku życia wyniosła 3074, z czego 1742 wydano w grupie 16–59 lat, a 1332 w grupie powyżej 60. roku życia. Najczęstszą przyczyną wydawanych orzeczeń w grupie wiekowej 16–59 lat były choroby psychiczne (ponad 22 proc.), neurologiczne (ponad 21 proc.) oraz narządu ruchu (ponad 18 proc.). Z kolei w grupie 60+ najwięcej orzeczeń w 2020 r. wydano z powodu chorób narządu oddechowego i krążenia (ponad 38 proc.), chorób neurologicznych (ponad 23 proc.) i chorób narządu ruchu (ponad 22 proc.)⁸.

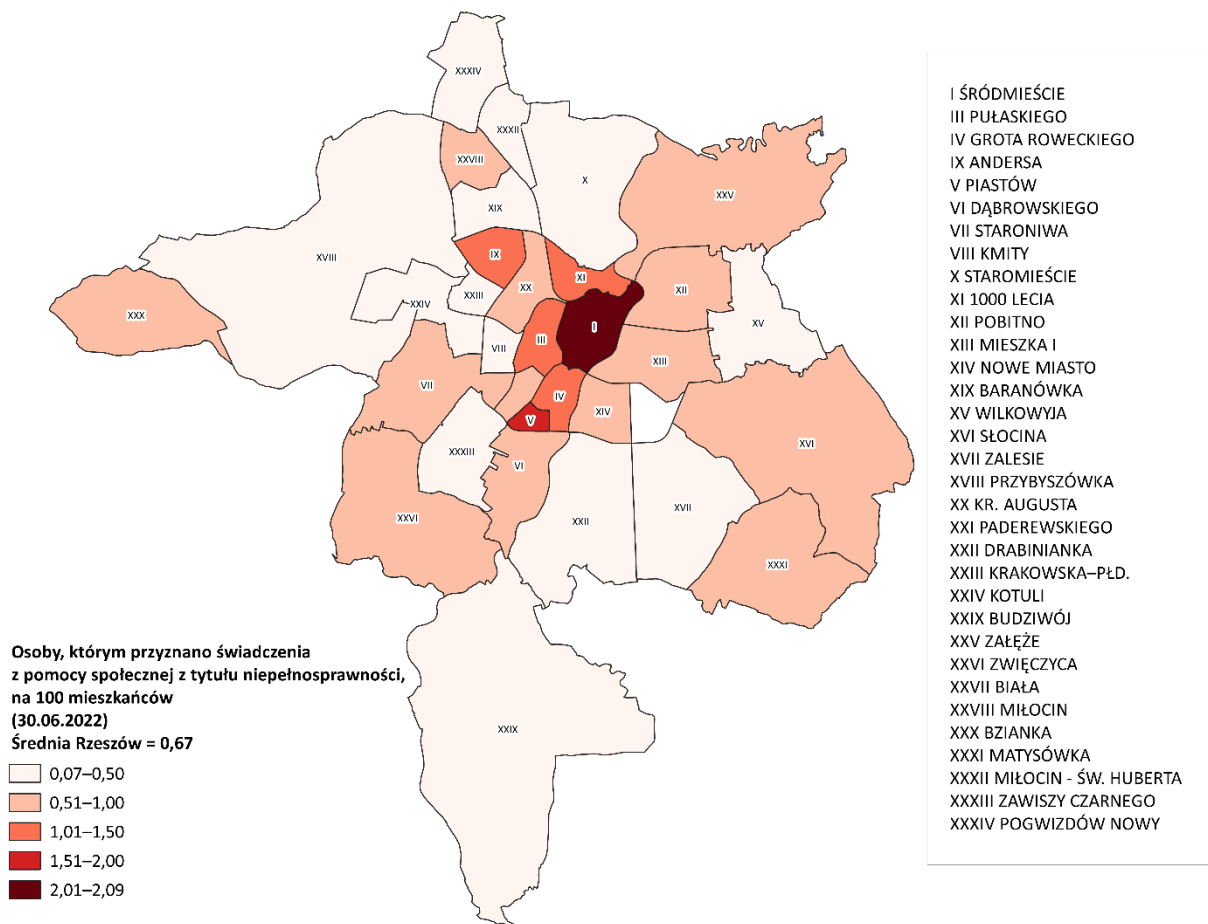
Osoby z niepełnosprawnościami zarejestrowane w Powiatowym Urzędzie Pracy w Rzeszowie stanowiły niespełna 7 proc. ogółu bezrobotnych mieszkańców miasta (6,7 proc.

⁷ Uchwała nr LIV/1142/2021 z dnia 23 listopada 2021 r. w sprawie przyjęcia Programu Promocji Zdrowia i Profilaktyki dla Miasta Rzeszowa na lata 2021–2025. Załącznik: Program, s. 50.

⁸ Tamże, s. 51–52.

– dane czerwiec 2022 r.). Liczba osób z niepełnosprawnościami pozostających w rejestrze osób bezrobotnych wahała się od 393 (maj, czerwiec 2022 r.) do 417 osób (styczeń 2022 r.). Według danych PUP w Rzeszowie w czerwcu 2022 r. osoby z niepełnosprawnościami stanowiły ponad połowę osób poszukujących pracy w Rzeszowie (55,7 proc. – 44 osoby).

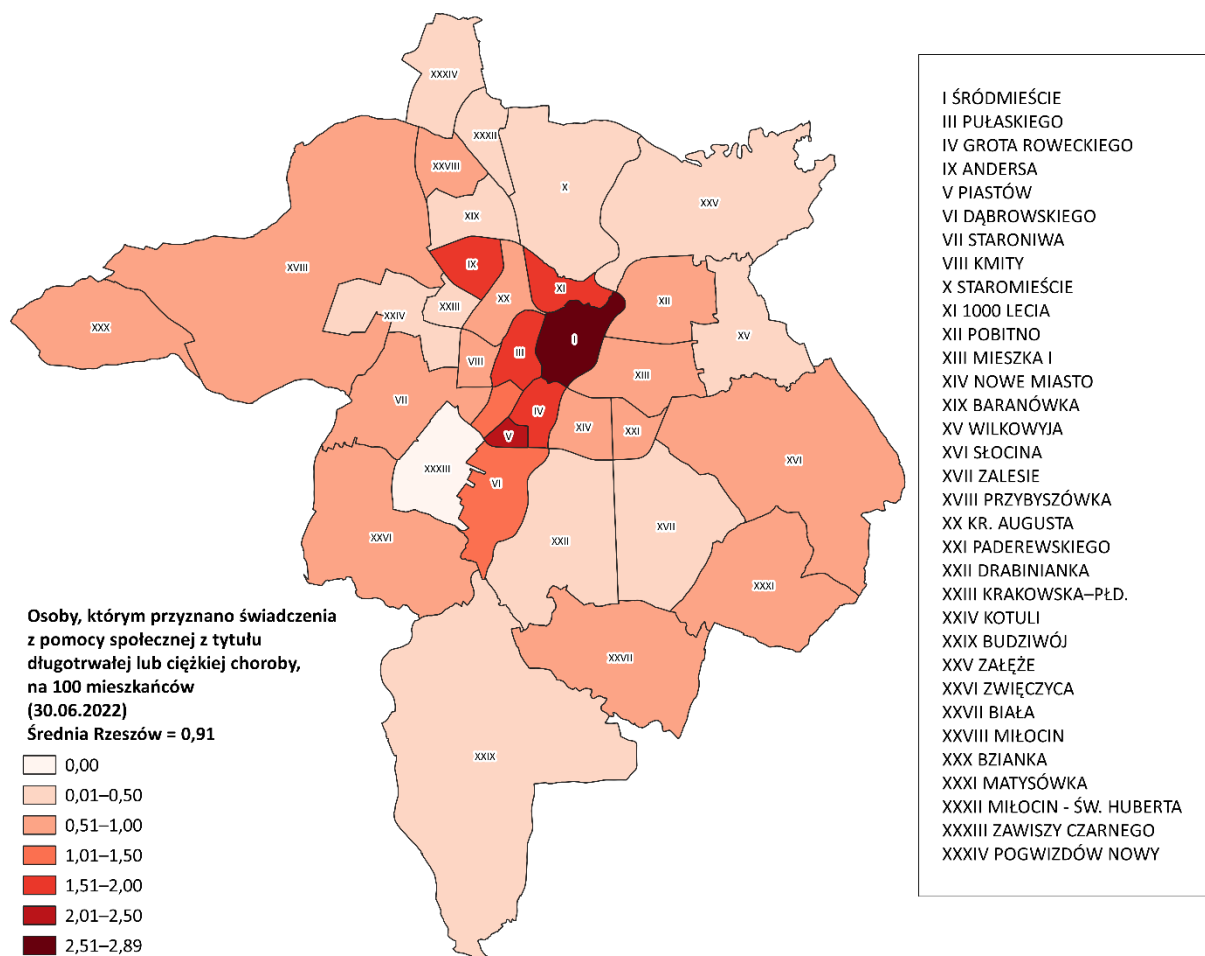
Mapa 13. Świadczenia z pomocy społecznej z tytułu niepełnosprawności w rodzinie na 100 mieszkańców w podziale na osiedla (stan na 30.06.2022)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MOPS Rzeszów.

W pierwszej połowie 2022 r. ze świadczeń z pomocy społecznej z tytułu niepełnosprawności skorzystały 962 rodziny i 1312 osób w rodzinach (dane na 30 czerwca 2022 r.). W 2016 r. ze świadczeń z tytułu niepełnosprawności skorzystało 811 rodzin i 1385 osób (dane na 30 czerwca 2016 r.). Porównując dane, widać, że wzrosła liczba rodzin, które korzystały z tej formy wsparcia, przy zbliżonej liczbie osób z nich korzystających. Wzrost liczby rodzin korzystających ze świadczeń z tytułu niepełnosprawności może świadczyć o pogorszającym się stanie zdrowia mieszkańców miasta oraz nasilającym się procesie starzenia się populacji Rzeszowa.

Mapa 14. Świadczenia z pomocy społecznej z tytułu długotrwałej lub ciężkiej choroby w rodzinie w Rzeszowie na 100 mieszkańców w podziale na osiedla (stan na 30.06.2022)

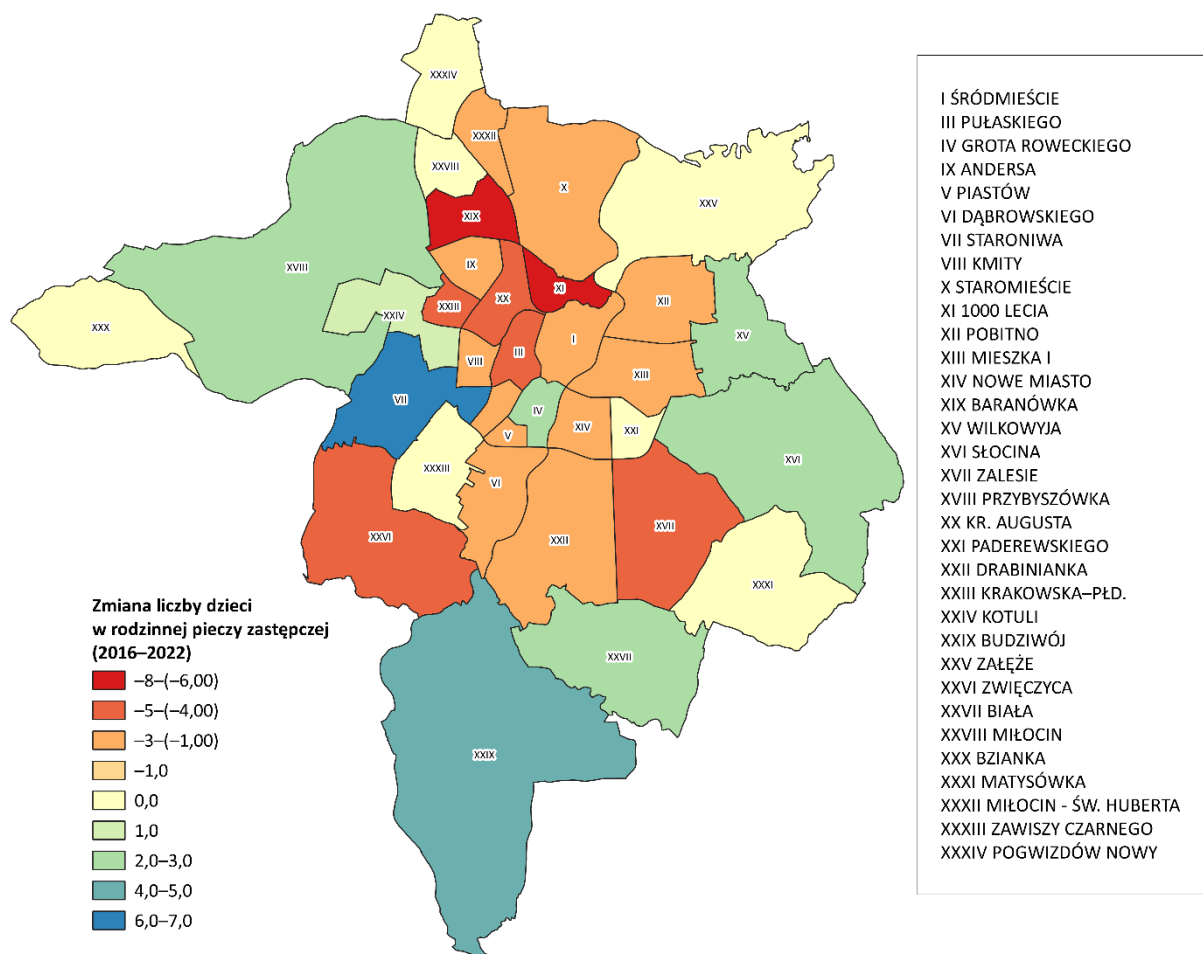

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MOPS Rzeszów.

2.1.9. Piecza zastępcza

W 2016 r. (dane na 30 czerwca 2016 r.) w rodzinnej pieczy zastępczej pozostawało 157 dzieci. W połowie 2022 r. liczba ta była mniejsza o 25 proc. i wynosiła 120 dzieci. Liczba dzieci pochodzących z Rzeszowa, a przebywających w instytucjonalnej pieczy poza Rzeszowem, w 2022 r. (dane na 30 czerwca 2022 r.) była znacznie mniejsza i wynosiła 19 osób. Najwięcej dzieci – 6 osób – pochodziło z os. Śródmieście, po 4 osoby z osiedli: Nowe Miasto oraz Mieszka I. Troje dzieci dotychczas zamieszkiwało na os. Generała Władysława Andersa oraz dwójka na os. Drabinianka. W 2016 r. w instytucjonalnej pieczy zastępczej pozostawało 20 dzieci pochodzących z 7 osiedli: po 5 osób z os. Generała Władysława Andersa i Nowe Miasto oraz 4 z os. Mieszka I. W placówkach opiekuńczo-wychowawczych funkcjonujących na terenie Rzeszowa przebywało łącznie 58 dzieci (stan na 30 czerwca 2022 r.).

Mapa 15. Zmiana liczby dzieci w rodzinnej pieczy zastępczej w Rzeszowie w latach 2016–2022

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MOPS Rzeszów.

Analizując przestrzenne rozmieszczenie dzieci w rodzinnej pieczy zastępczej w 2022 r., najwięcej z nich mieszkało na osiedlach: Staroniwa (15 dzieci), Wilkowyja (10 dzieci), 1000-lecia (9 dzieci), Budziwój (9 dzieci), Nowe Miasto (8 dzieci) oraz Śródmieście (8 dzieci). W 2016 r. (dane na 30 czerwca 2016 r.) największe skupiska osób w rodzinnej pieczy zastępczej występowały na osiedlach: 1000-lecia (17 dzieci), Baranówka (12 dzieci), Śródmieście (11 dzieci), Drabinianka (10 dzieci) oraz Nowe Miasto (9 dzieci). Analizując zmianę liczby dzieci pozostających w rodzinnej pieczy zastępczej w latach 2016–2022, można stwierdzić, że w przypadku większości osiedli liczba dzieci pozostających w rodzinnej pieczy zastępczej zmniejszyła się. Wzrost można zaobserwować zwłaszcza na osiedlach: Staroniwa oraz Drabinianka.

2.1.10. Wykluczenie mieszkaniowe

Problem wykluczenia mieszkaniowego dotyczył w 2021 r. nieco ponad 0,2 proc. ogółu mieszkańców. W latach 2016–2022 nie przekroczył 0,5 proc. mieszkańców. Z analizy danych dotyczących zasobów mieszkaniowych pozostających w dyspozycji miasta wynika, iż z roku na rok zmniejsza się liczba lokali. Jednocześnie widoczny jest spadek liczby osób oczekujących na przydział mieszkaniowy. Czas oczekiwania na lokal nie uległ jednak skróceniu.

Tabela 4. Zasób mieszkaniowy Rzeszowa w latach 2016–2021

Rok	Zasób mieszkaniowy	Liczba osób oczekujących na przydział	Okres oczekiwania na mieszkanie [lata]
2016	3581	801	8
2017	3477	817	9
2018	3315	717	9
2019	3255	749	10
2020	3129	780	11
2021	2915	471	12

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Biura Gospodarki Mieniem Miasta Rzeszowa.

Analizując dane dotyczące wyposażenia mieszkań komunalnych w wodociąg, kanalizację oraz centralne ogrzewanie, można stwierdzić, że sytuacja Rzeszowa na tle pozostałych miast wojewódzkich wygląda bardzo dobrze. Wszystkie mieszkania komunalne posiadają dostęp do wodociągu i kanalizacji, zaś ponad 90 proc. – do centralnego ogrzewania (tabela 5).

Tabela 5. Wyposażenie mieszkań komunalnych w miastach wojewódzkich w Polsce w 2020 r.

Miasto	Mieszkania wyposażone w:		
	wodociąg [%]	kanalizację [%]	centralne ogrzewanie [%]
Białystok	94,3	94,3	90,3
Bydgoszcz	96,0	91,9	39,8
Gdańsk	99,3	97,5	33,4
Gorzów Wielkopolski	82,7	82,7	53,4
Katowice	98,8	98,8	59,0
Kielce	98,3	98,1	80,4
Kraków	22,7	21,9	16,3
Lublin	100,0	99,9	74,0
Łódź	86,0	83,4	27,5
Olsztyn	100,0	99,9	34,3
Opole	99,9	99,7	35,3
Poznań	100,0	96,5	68,1
Rzeszów	100,0	100,0	92,6
Szczecin	100,0	100,0	20,2
Toruń	99,1	95,1	57,9
Warszawa	90,8	90,5	74,9
Wrocław	100,0	98,9	21,3

Zielona Góra	99,8	97,7	61,5
--------------	------	------	------

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS, <https://bdl.stat.gov.pl/bdl/start> (12.07.2022).

Gorzej prezentuje się wyposażenie ogółu mieszkań znajdujących się w Rzeszowie w poszczególne rodzaje instalacji w stosunku do ogólnej liczby mieszkań w mieście. Nieco ponad 1 proc. mieszkań w Rzeszowie nie ma dostępu do łazienki (1098 mieszkań), zaś blisko 1 proc. – do spłukiwanego ustępu (842 mieszkania). Do wodociągu dostępu nie ma 458 mieszkań (0,5 proc. ogółu mieszkań).

Tabela 6. Mieszkania wyposażone w instalacje w Rzeszowie w 2020 r.

Miasto	Mieszkania wyposażone w:		
	wodociąg [%]	ustęp spłukiwany [%]	łazienka [%]
Białystok	99,7	98,8	98,1
Bydgoszcz	99,5	98,4	95,7
Gdańsk	99,9	99,5	98,2
Gorzów Wielkopolski	99,9	99,0	97,4
Katowice	99,8	96,1	95,6
Kielce	98,7	97,9	97,0
Kraków	99,6	99,2	98,9
Lublin	99,1	98,0	96,5
Łódź	97,5	93,5	89,7
Olsztyn	100,0	99,4	99,0
Opole	99,7	98,9	97,8
Poznań	99,9	99,0	98,3
Rzeszów	99,5	99,1	98,8
Szczecin	99,9	97,5	96,3
Toruń	99,8	98,5	96,5
Warszawa	99,7	99,3	98,3
Wrocław	99,8	98,3	97,4
Zielona Góra	99,7	98,9	97,7

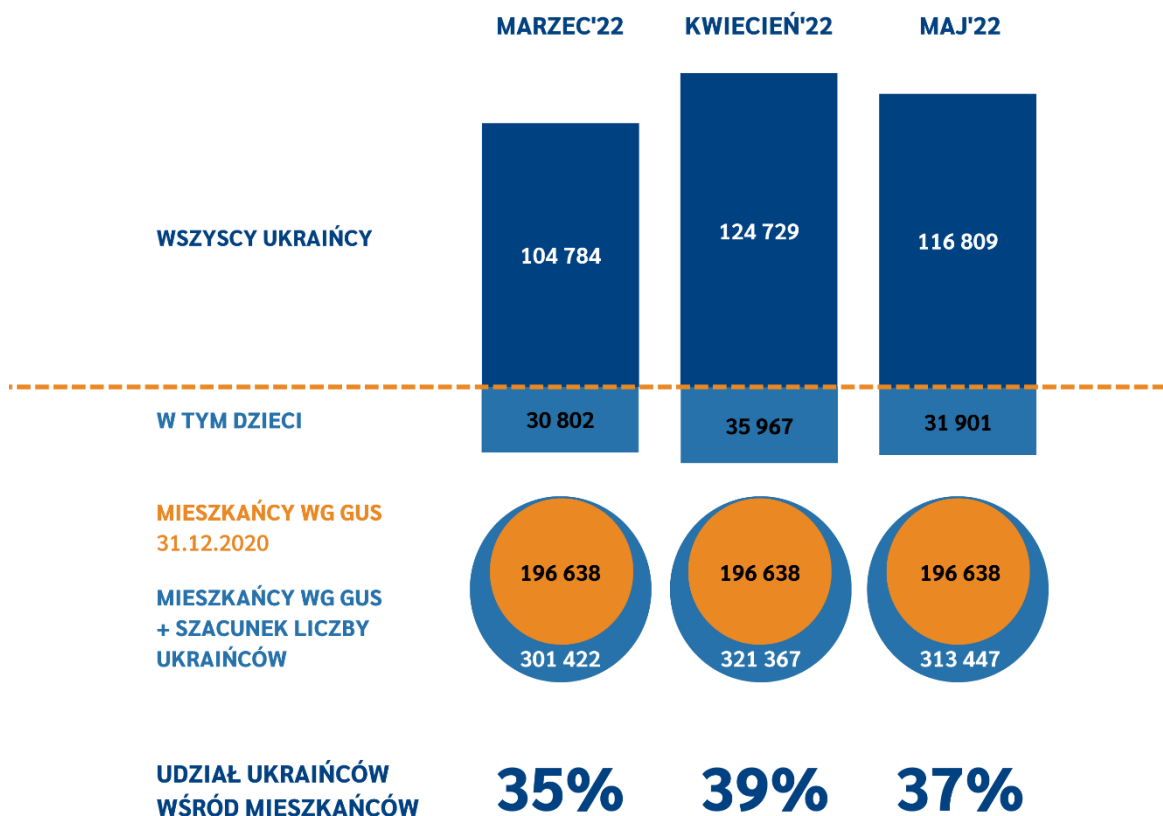
Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS, <https://bdl.stat.gov.pl/bdl/start> (12.07.2022).

2.1.11. Uchodźcy

W momencie ataku Rosji na Ukrainę problem uchodźców stał się w przypadku Polski jednym z bardziej znaczących wyzwań dla lokalnej i centralnej polityki społecznej. Według aktualizacji raportu Centrum Analiz i Badań Unii Metropolii Polskich im. Pawła Adamowicza *Miejska gościnność: wielki wzrost, wyzwania i szanse w Rzeszowie w maju 2022 r.* przebywało 116 809 obywateli Ukrainy, w tym 31 901 dzieci. Stanowili oni 37 proc. populacji miasta. Liczba uchodźców z Ukrainy jest zmienna w czasie. Najwięcej osób przebywało w Rzeszowie w kwietniu 2022 r. (124 700 osób). Dane z maja 2022 r. wskazują, że niewielka część osób, które przyjechały do Rzeszowa, postanowiła z niego wyjechać. Taką decyzję podjęło około 7900 osób.

Rysunek 2. Skala napływu uchodźców z Ukrainy w okresie marzec–maj 2022 r.

Źródło: *Miejska gościnność. Szacunek liczby Ukraińców w miastach UMP, marzec, kwiecień, maj 2022 r.* Aktualizacja raportu „Miejska gościnność: wielki wzrost, wyzwania i szanse. Raport o uchodźcach z Ukrainy w największych miastach” z kwietnia 2022 r., s. 15.

Pomimo częściowego odpływu osób populacja Ukraińców w Rzeszowie w stosunku do ogółu mieszkańców pozostaje najliczniejsza spośród 12 największych miast tworzących Unię Metropolii Polskich⁹. Nieco inny obraz skali napływu uchodźców z Ukrainy niż dane z raportu *Miejska gościnność: wielki wzrost, wyzwania i szanse* przedstawia liczba nadanych numerów PESEL obywatelom Ukrainy. Do 24 sierpnia 2022 r. nadano w Rzeszowie 8481 numerów PESEL.

Rozbieżności w szacowaniu skali zjawiska nie zmieniają faktu, iż problem integracji ludności ukraińskiej, w tym przede wszystkim dzieci w placówkach edukacyjnych, stanowić będzie bardzo duże wyzwanie dla polityki społecznej miasta.

⁹ *Miejska gościnność: wielki wzrost, wyzwania i szanse*, Centrum Analiz i Badań Unii Metropolii Polskich im. Pawła Adamowicza, Warszawa 2022, s. 55, https://metropolie.pl/fileadmin/news/2022/07/Miejska_goscinnosc_aktualizacja.pdf (26.07.2022).

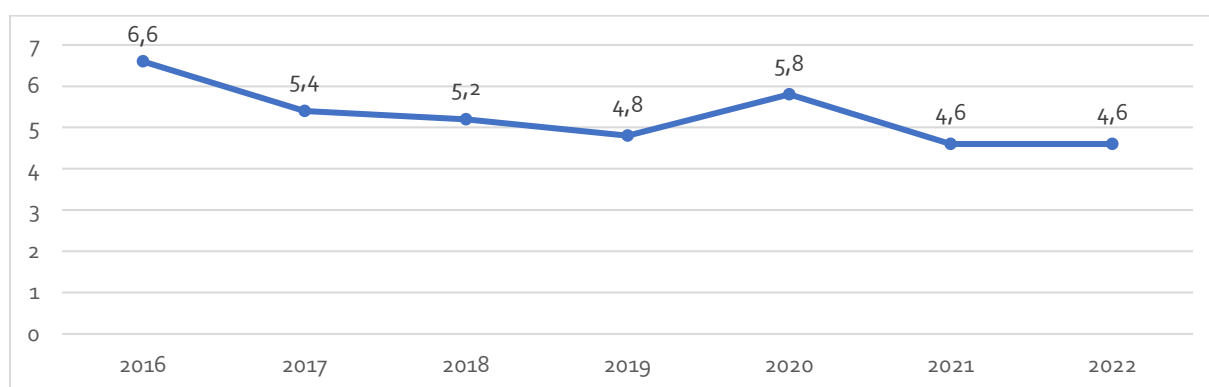

2.2. Ocena dynamiki lokalnego rynku pracy

2.2.1. Bezrobocie

Stopa bezrobocia w Rzeszowie w latach 2016–2022 utrzymuje tendencję spadkową. Wyjątkiem był rok 2020, kiedy to bezrobocie rejestrowane przez PUP w Rzeszowie wzrosło. Najprawdopodobniej miało to związek z pandemią wirusa SARS-CoV-2. Pomiędzy 2016 a 2022 r. liczba zarejestrowanych osób pozostających bez zatrudnienia spadła z 8094 do 5823. Stopa bezrobocia w mieście w analizowanym okresie zmniejszyła się z 6,6 do 4,6 proc.

Wykres 3. Stopa bezrobocia w Rzeszowie w latach 2016–2022

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych PUP w Rzeszowie.

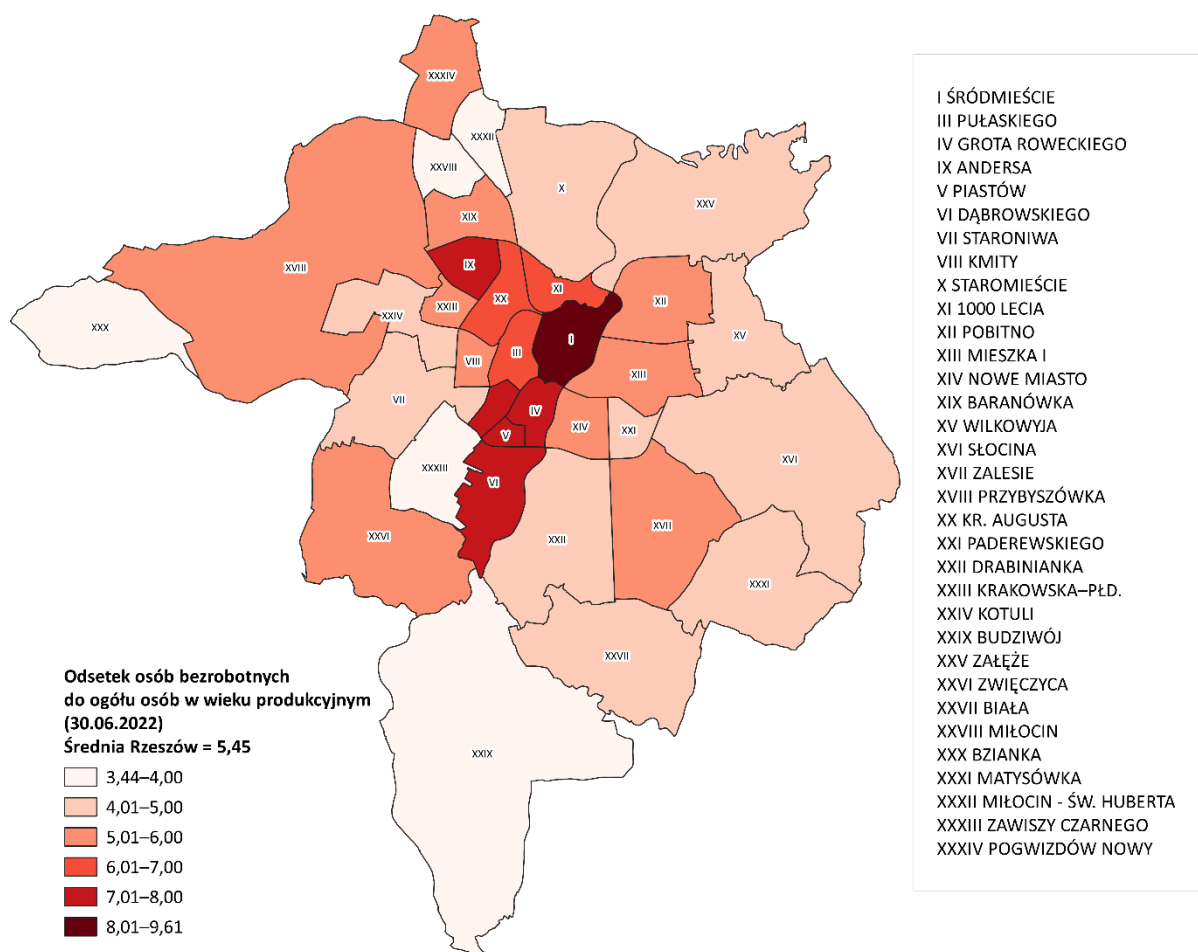
Najliczniejszą kategorię osób pozostających bez zatrudnienia stanowią długotrwale bezrobotni, czyli poszukujący pracy dłużej niż rok. W 2022 r. było to niemal 65 proc. wszystkich zarejestrowanych. Następną pod względem liczebności kategorią są osoby po 50. roku życia (27,2 proc. w 2022 r.). Młodych bezrobotnych (do 30. roku życia) było w 2022 r. 17,3 proc. Trzeba zaznaczyć, że liczba młodych bezrobotnych w analizowanym czasie spadła z 1947 do 1008 osób. Prawo do otrzymywania zasiłku przysługuje 543 osobom. Pomimo znaczącego spadku liczby osób otrzymujących zasiłek odsetek uprawnionych do jego otrzymywania pozostaje od 2016 r. na porównywalnym poziomie (około 10 proc.). Najmniej liczną kategorią bezrobotnych są osoby z niepełnosprawnością. Wśród zarejestrowanych bezrobotnych przeważają kobiety.

Tabela 7. Główne kategorie osób bezrobotnych w latach 2016–2022 [%]

Kategorie bezrobotnych	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Kobiety	51,4	50,7	52,6	51,8	51,1	51,5	52,5
Osoby z prawem do zasiłku	10,3	9,2	10,4	11,1	12,1	8,8	9,3
Osoby do 30. roku życia	24,1	24,2	22,2	22,2	22,2	19,4	17,3
Osoby po 50. roku życia	28,9	27,1	27,3	27,5	25,0	21,1	27,2
Osoby długotrwale bezrobotne	64,0	66,0	63,1	61,2	58,9	66,6	64,9
Osoby z niepełnosprawnością	5,5	5,4	5,4	5,5	4,2	6,5	12,4

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych PUP w Rzeszowie.

Mapa 16. Odsetek osób bezrobotnych do ogółu osób w wieku produkcyjnym (stan na 30.06.2022)

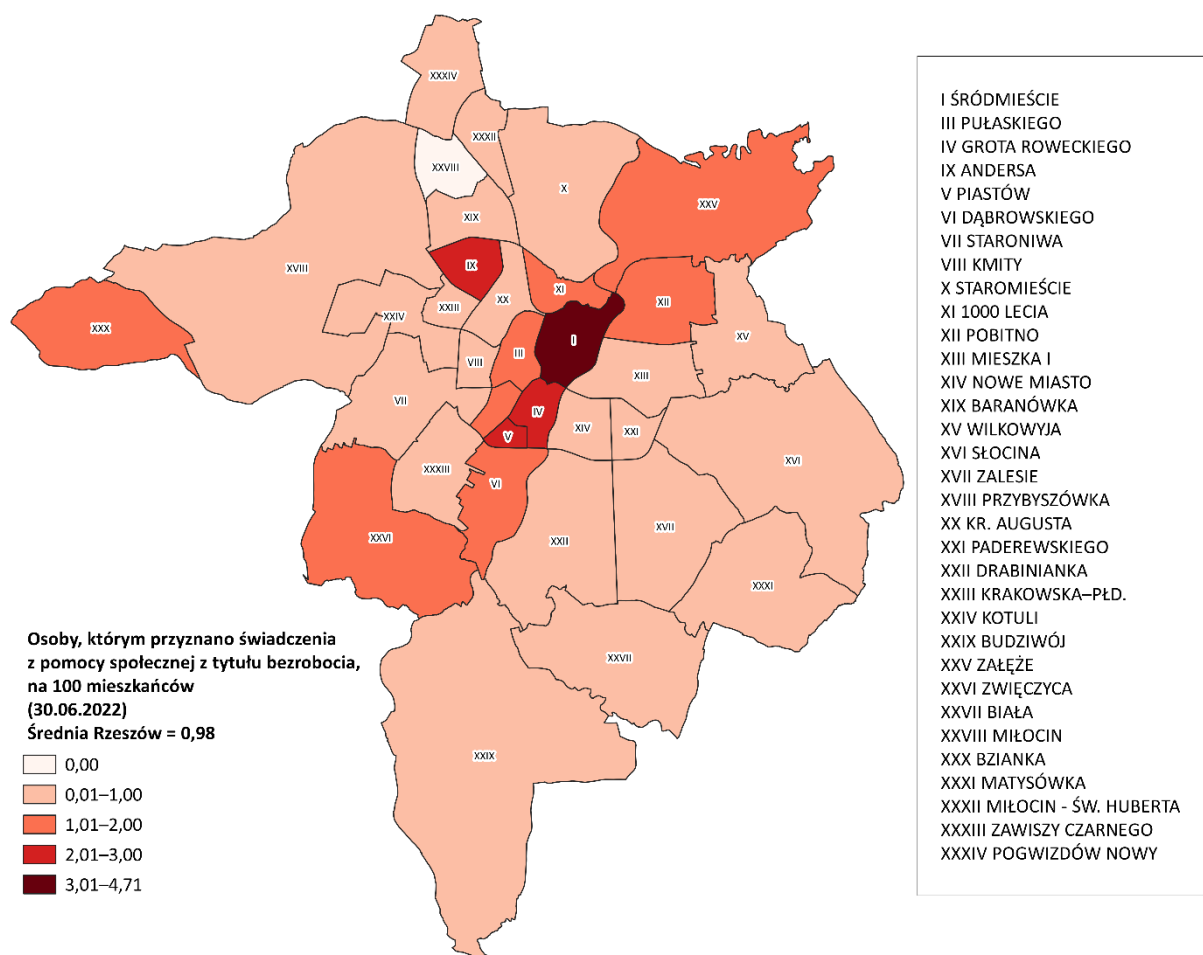

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych PUP w Rzeszowie oraz Wydziału Spraw Obywatelskich Urzędu Miasta Rzeszowa.

Z danych wynika, że w najtrudniejszym położeniu na rzeszowskim rynku pracy znajdują się osoby długotrwale bezrobotne oraz po 50. roku życia. Analiza poziomu bezrobocia bazująca na liczbie osób bezrobotnych zarejestrowanych w rejestrze PUP w Rzeszowie koreluje z danymi MOPS-u w zakresie liczby przyznanych świadczeń z pomocy społecznej z tytułu bezrobocia w rodzinie na 100 mieszkańców. Osiedlami o najwyższym

odsetku osób bezrobotnych w stosunku do ogółu mieszkańców w wieku produkcyjnym w połowie 2022 r. były: Śródmieście (9,61 proc.), Piastów (7,93 proc.), Dąbrowskiego (7,39 proc.), Generała Władysława Andersa (7,27 proc.), Generała Grota Roweckiego (7,19 proc.), Króla Stanisława Augusta (6,94 proc.), 1000-lecia (6,71 proc.) oraz Pułaskiego (6,32 proc.). Osiedlami charakteryzującymi się najniższymi wartościami wskaźnika był zaś: Miłocin (3,44 proc.), Zawiszy Czarnego (3,45 proc.), Miłocin – św. Huberta (3,58 proc.), Bzianka (3,63 proc.) oraz Budziwój (3,77 proc.). Odsetek osób bezrobotnych do ogółu mieszkańców w wieku produkcyjnym dla całego miasta wyniósł 5,4 proc. Osiemnaście rzeszowskich osiedli charakteryzowało się wartością współczynnika niższą od wartości dla całego miasta.

Mapa 17. Świadczenia z pomocy społecznej z tytułu bezrobocia w rodzinie w Rzeszowie na 100 mieszkańców, w podziale na osiedla (stan na 30.06.2022)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MOPS Rzeszów.

Analiza przestrzennego rozkładu liczby osób, którym przyznano świadczenia z pomocy społecznej z tytułu bezrobocia w rodzinie, na 100 mieszkańców wykazała, iż osiedlami o największej koncentracji negatywnego zjawiska były w połowie 2022 r. cztery położone

w centralnej części miasta: Śródmieście (4,71 osoby na 100 mieszkańców osiedla), Piastów (2,58 osoby), Generała Grota Roweckiego (2,18 osoby), Generała Władysława Andersa (2,04 osoby), Pułaskiego (1,95 osoby). Najmniejsza koncentracja osób, którym przyznano świadczenia z pomocy społecznej z tytułu bezrobocia w rodzinie, na 100 mieszkańców występowała na osiedlach: Miłocin, Zawiszy Czarnego, Kmity, Paderewskiego, Budziwój oraz Krakowska-Południe.

2.2.2. Analiza wiodących branż gospodarki Rzeszowa i stref ekonomicznych

W Rzeszowie liczba pracujących¹⁰ na koniec 2020 r. wynosiła 95 637 osób i stanowiła 13,3 proc. ogółu pracujących w województwie podkarpackim. Analizując dane z lat 2016–2020, można zauważyć, iż liczba pracujących w Rzeszowie zwiększała się do 2019 r. włącznie (w 2016 r. – 90 391 osób, w 2019 r. – 99 181 osób). Natomiast w 2020 r. zmniejszyła się o 3544 osoby – do poziomu 95 637 osób (tabela 8). Biorąc pod uwagę wskaźnik osób pracujących w przeliczeniu na 1000 ludności (pozwalający na interpretację zjawiska np. niezależnie od zmian granic miasta powodujących zmiany liczby ludności), w 2020 r. liczba pracujących w Rzeszowie w przeliczeniu na 1000 ludności wynosiła 486 osób. W województwie podkarpackim w 2020 r. wskaźnik ten wynosił 217 osób (w Polsce 252,5 osoby). W 2020 r. w Rzeszowie pracowało o 19 osób na 1000 ludności mniej niż w 2019 r. Od 2016 do 2019 r. wskaźnik ten rokrocznie wzrastał lub utrzymywał się na tym samym poziomie.

Tabela 8. Pracujący w Rzeszowie według sektorów ekonomicznych w latach 2016–2020

Sektor ekonomiczny/sekcje PKD 2007			2016	2017	2018	2019	2020
Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	Sekcja A	osób	3402	3403	3378	3382	3380
		na 1000 ludności	18	18	18	17	17
Przemysł i budownictwo	Sekcje: B C D E F	osób	21 615	23 026	24 122	24 407	22 854
		na 1000 ludności	115	121	126	124	116
Handel; naprawa pojazdów samochodowych; transport i gospodarka magazynowa; zakwaterowanie i gastronomia; informacja i komunikacja	Sekcje: G H I J	osób	22 693	23 552	23 698	24 701	24 233
		na 1000 ludności	121	124	124	126	123
	Sekcje: K L	osób	3813	3782	4407	4305	3494

¹⁰ Dane dotyczą podmiotów gospodarki narodowej o liczbie pracujących 10 i więcej osób oraz jednostek sfery budżetowej niezależnie od liczby pracujących, pracujących w gospodarstwach indywidualnych w rolnictwie i pracujących w fundacjach, stowarzyszeniach i innych organizacjach społecznych według faktycznego miejsca pracy i rodzaju działalności.

Działalność finansowa i ubezpieczeniowa; obsługa rynku nieruchomości		na 1000 ludności	20	20	23	22	18
Pozostałe usługi, tj. działalność profesjonalna, naukowa i techniczna; działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca; administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne; edukacja; opieka zdrowotna i pomoc społeczna; działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją; pozostała działalność usługowa; gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników; gospodarstwa domowe produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby, organizacje i zespoły eksterytorialne	Sekcje: M N O P Q R S T U	osób	38 868	41 177	41 047	42 386	41 676
		na 1000 ludności	207	217	214	216	212
Ogółem		osób	90 391	94 940	96 652	99 181	95 637
		na 1000 ludności	482	501	505	505	486

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS, <https://bdl.stat.gov.pl/bdl/start> (12.07.2022).

Dane wskazują, iż wiodącym sektorem ekonomicznym w Rzeszowie jest sektor usługowy. W 2020 r. pracujący w tym sektorze stanowili 72,6 proc. ogółu pracujących, tj. 69 403 osoby. W porównaniu do 2016 r. nastąpił wzrost zatrudnienia w sekcjach G, H, I, J, oraz w pozostałych usługach, tj. sekcjach: M, N, O, P, Q, R, S, T, U (według klasyfikacji PKD 2007, zob. tabela 8). Natomiast spadek zatrudnienia w latach 2016–2020 odnotowano w Rzeszowie w przypadku usług z zakresu działalności finansowej i ubezpieczeniowej oraz obsługi rynku nieruchomości. Istotnym sektorem ekonomicznym dla gospodarki miasta jest przemysł i budownictwo. W 2020 r. zatrudnienie w podmiotach gospodarczych tego sektora wynosiło 22 854 osoby, co stanowiło 23,9 proc. ogółu pracujących. W 2020 r. w sekcjach B, C, D, E, F (według klasyfikacji PKD 2007, zob. tabela 8) pracowało 116 osób na 1000 ludności. W obszarze tym nastąpił spadek w odniesieniu do lat 2017, 2018 i 2019, gdzie wskaźniki wynosiły odpowiednio 121, 126 i 124 osoby na 1000 ludności. Najmniej liczną grupę stanowią pracujący w sektorze A. W 2020 r. liczba zatrudnionych w tym sektorze wynosiła 3380 osób. W latach 2016–2020 zatrudnienie w sektorze rolnym utrzymywało się na podobnym poziomie (18 lub 17 osób na 1000 ludności).

Duży potencjał rozwoju gospodarczego Rzeszowa stanowią strefy inwestycyjne Podkarpackiego Parku Naukowo-Technologicznego „Aeropolis” w Jasionce. Dominujące w strefach branże to: lotnicza, IT, elektromaszynowa, biotechnologiczna, chemiczna,

tworzyw sztucznych oraz budowlana¹¹. Gospodarka Rzeszowa bazuje również na terenach inwestycyjnych należących do Tarnobrzesckiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej EURO-PARK WISŁOSAN.

2.3. Analiza potrzeb w zakresie opieki nad dziećmi do lat 3 oraz edukacji dzieci i młodzieży

2.3.1. Opieka nad dziećmi do 3. roku życia

Opiekę nad dziećmi w wieku do lat 3 w Rzeszowie zapewnia Miejski Zespół Żłobków funkcjonujący na podstawie uchwały Rady Miasta. W jego skład wchodzi obecnie 11 placówek¹², które zapewniają opiekę zarówno nad dziećmi zdrowymi, jak i wymagającymi opieki specjalnej w wieku od 20. tygodnia życia do ukończenia 3. roku życia, ewentualnie – w wyjątkowych sytuacjach – do ukończenia 4. roku życia dziecka. Łączna liczba żłobków na terenie Rzeszowa, zarówno publicznych, jak i niepublicznych, to 47 placówek (stan na 14 lipca 2022 r.)¹³.

Tabela 9. Liczba żłobków gminnych w Rzeszowie oraz liczba miejsc dla dzieci w wieku do lat 3

	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Liczba żłobków	8	9	9	9	10	11	11
Liczba miejsc w żłobkach	–	–	1259	1289	1415	1593	1593

Źródło: opracowanie na podstawie danych Urzędu Miasta Rzeszowa.

W ostatnich latach liczba żłobków prowadzonych przez miasto zwiększyła się o 74,04 proc. Natomiast liczba miejsc w żłobkach miejskich w latach 2018–2022 uległa zwiększeniu o 26,5 proc. Żłobki prowadzone przez miasto są zlokalizowane na najbardziej zaludnionych osiedlach: Drabiniaka oraz Franciszka Kotuli, ale część placówek funkcjonuje na tzw. starych osiedlach, czyli takich, na których w ostatnich latach obserwuje się proces starzenia się mieszkańców, np. Nowe Miasto, Paderewskiego, 1000-lecia oraz Baranówka (tabela 10).

¹¹ AEROPOLIS Podkarpacki Park Naukowo-Technologiczny – Strefy, <https://aeropolis.com.pl/pl/oferta/strefy-inwestycyjne> (12.07.2022).

¹² Miejski Zespół Żłobków, <http://www.mzz.itl.pl/> (14.07.2022).

¹³ Dane udostępnione przez Urząd Miasta Rzeszowa. Por. Emp@tia, Portal Informacyjno-Uslugowy, Wyszukiwarka żłobków i klubów dziecięcych, <https://empatia.mpips.gov.pl/dla-swadczeniobiorcow/rodzina/d3/rejestr-zlobkow-i-klubow> (14.07.2022).

Tabela 10. Żłobki w Rzeszowie wg stanu na 2022 r.

Osiedle	Liczba miejsc w żłobku	Żłobek	Nazwa żłobka	Lokalizacja żłobka/ulica
1000-lecia	150	Żłobek nr 1	Wesoły Miś	ul. Piękna 18
Krakowska-Południe	150	Żłobek nr 3	Krzyś	ul. Macieja Rataja 6A
Zawiszy Czarnego	126	Żłobek nr 4	Sasanka	ul. Architektów 4/U6
Franciszka Kotuli	160	Żłobek nr 5	Karolinka	ul. Wołyńska 4
Przybyszówka	178	Żłobek nr 6	Kotek Psotek	ul. Iwonicza 52
Drabinianka	160	Żłobek nr 7	Calineczka	ul. Zielona 7
Puławskiego	129	Żłobek nr 8	Kajtek	ul. gen. Kazimierza Puławskiego 3B
Nowe Miasto	150	Żłobek nr 9	Puchatek	ul. Podwisłocze 20 B
Baranówka	150	Żłobek nr 10	Rumcajs	ul. Stefana Starzyńskiego 19
Paderewskiego	150	Żłobek nr 11	Stoneczko	al. prof. Adama Krzyżanowskiego 22
Piastów	90	Żłobek nr 12	Żwirek i Muchomorek	ul. gen. Jarosława Dąbrowskiego 73

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miasta Rzeszowa.

W 2021 r. w żłobkach objętych opieką było 35,5 proc. ogółu dzieci w wieku do 3 lat z terenu Rzeszowa. W stosunku do 2016 r. nastąpił wzrost liczby dzieci objętych tego typu opieką instytucjonalną o 64,20 proc. (tabela 11).

Tabela 11. Opieka nad dziećmi do lat 3 w Rzeszowie w latach 2016–2021

	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Liczba dzieci w wieku do 3 lat (ogółem)	6243	6647	7083	7262	7019	6639
Liczba dzieci objętych opieką w żłobkach	1436	1690	1960	2174	2017	2358
Odsetek dzieci objętych opieką w żłobkach	23,0	25,4	27,7	29,9	28,7	35,5

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS, <https://bdl.stat.gov.pl/> (14.07.2022).

Pod względem zapewnienia opieki żłobkowej dzieciom w wieku do lat 3 Rzeszów wyprzedza inne miasta wojewódzkie. W 2021 r. był na pierwszym miejscu wśród miast wojewódzkich pod względem odsetka dzieci w wieku do lat 3 objętych opieką w żłobkach (tabela 12).

Tabela 12. Opieka nad dziećmi do lat 3 w żłobkach publicznych w miastach wojewódzkich

Miasto	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Białystok	15,3	14,9	18,6	20,9	19,8	25,1
Bydgoszcz	11,5	11,5	13,7	18,0	20,7	23,6
Gdańsk	10,6	11,5	13,2	16,9	16,5	21,2
Gorzów Wielkopolski	12,4	15,6	18,3	19,0	22,5	30,5
Katowice	16,9	19,6	22,6	25,7	27,5	33,9
Kielce	16,6	17,1	18,1	22,1	23,0	25,8
Kraków	21,3	23,3	26,2	27,3	26,7	30,5
Lublin	15,1	17,5	20,5	23,5	23,6	28,8
Łódź	16,2	16,3	17,2	18,5	17,8	20,3
Olsztyn	14,4	13,2	15,3	19,7	20,3	19,2
Opole	33,6	28,3	38,8	39,4	33,7	41,8
Poznań	18,6	20,6	21,1	23,0	21,9	24,2
Rzeszów	23,0	25,4	27,7	29,9	28,7	35,5
Szczecin	14,2	13,8	17,0	19,2	21,2	27,5

Toruń	13,3	15,9	20,0	23,6	24,7	31,3
Warszawa	15,6	17,4	19,0	22,3	23,0	25,9
Wrocław	22,8	25,4	28,0	30,0	30,3	32,7
Zielona Góra	25,3	23,5	27,3	26,1	26,8	34,4

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS, <https://bdl.stat.gov.pl/> (14.07.2022).

Bazę miejskich żłobków uzupełniają placówki prowadzone przez podmioty niepubliczne. Liczba placówek zapewniających opiekę nad dziećmi w wieku do lat 3 stale się zwiększa. W Rzeszowie podmioty niepubliczne są istotnym elementem systemu opieki nad najmłodszymi dziećmi. W 2022 r. 41,36 proc. dzieci w wieku do lat 3 pozostających w opiece instytucjonalnej uczęszczało do żłobków niepublicznych. Placówki niepubliczne są mniej liczne w porównaniu ze żłobkami miejskimi. Średnio na jedną placówkę niepubliczną w 2022 r. przypadało 31 dzieci. Dla porównania na jeden żłobek prowadzony przez miasto przypadało średnio 145 dzieci.

Tabela 13. Liczba żłobków i miejsc dla dzieci do lat 3 w żłobkach niepublicznych na terenie Rzeszowa

	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Liczba żłobków	19	26	30	34	33	33	36
Liczba dzieci w żłobkach	–	–	853	981	1046	998	1124

Źródło: opracowanie na podstawie danych Urzędu Miasta Rzeszowa.

Na mocy uchwały Rady Miasta Rzeszowa nr LI/1065/2021 z dnia 24 sierpnia 2021 r. w sprawie ustanowienia szczegółowych zasad przyznawania świadczenia na rzecz rodziny pod nazwą: „Rzeszowski Bon Żłobkowy” oraz jego wysokości władze miasta wprowadziły nowe świadczenie przysługujące rodzicom dziecka, opiekunom faktycznym i prawnym oraz rodzinom zastępczym, które ma częściowo rekompensować koszty utrzymania dziecka do lat 3 w placówkach (żłobkach) niepublicznych. Świadczenie w wysokości do 300 zł przyznawane jest na wniosek, niezależnie od sytuacji dochodowej rodziców lub opiekunów, o ile spełnione zostaną następujące warunki: zamieszkiwanie z dzieckiem na terenie gminy miasto Rzeszów, podleganie właściwemu urzędowi skarbowemu w Rzeszowie, aktywność zawodowa rodziców/opiekunów – zatrudnienie bądź nauka, a także zawarcie umowy z podmiotem niepublicznym prowadzącym żłobek dotyczącej opieki nad dzieckiem w wieku do lat 3.

Zgodnie z ustawą z dnia 4 lutego 2011 r. o opiece nad dziećmi w wieku do lat 3 jedną z form zinstytucjonalizowanej opieki nad dziećmi są kluby dziecięce. Podmioty te realizują opiekę nad dziećmi od ukończenia 1. roku życia do ukończenia 3. roku życia. Kluby mogą tworzyć maksymalnie 30 miejsc i zapewniać opiekę nad dziećmi do 10 godzin dziennie. Na terenie Rzeszowa nie funkcjonuje obecnie żaden klub dziecięcy wpisany do rejestru

żłobków i klubów dziecięcych. Na terenie całego województwa podkarpackiego natomiast działa aktualnie 28 klubów dziecięcych¹⁴. Placówki tego typu mogłyby zaspokajać zapotrzebowanie na usługi żłobkowe w mieście. Choć w ostatnich latach liczba oczekujących na miejsca w żłobkach publicznych uległa redukcji na skutek rozbudowy infrastruktury miasta, to nadal istnieją niezaspokojone potrzeby w tym zakresie.

Tabela 14. Niezaspokojone zapotrzebowanie na usługi opiekuńcze nad dziećmi do lat 3 w miejskich żłobkach

	2018	2019	2020	2021
Liczba oczekujących na miejsca w żłobkach	843	723	363	446

Źródło: na podstawie danych Centralnej Aplikacji Statystycznej, Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej, RKZ-3-G Sprawozdanie z wykonania zadań z zakresu opieki nad dziećmi w wieku do lat 3.

2.3.2. Tendencje w zakresie opieki nad dziećmi w wieku do lat 3

Działania miasta w zakresie opieki nad dziećmi w wieku do lat 3 powinny być skoordynowane z sytuacją demograficzną miasta, w tym uwzględniać trendy migracyjne. Z diagnozy demograficznej miasta wynika, że w latach 2016–2021 zmniejszyła się liczba najmłodszych mieszkańców Rzeszowa, czyli osób w grupie 0–3 lata (tabela 1). W ostatnich latach w Rzeszowie obserwowany jest ujemny przyrost naturalny. Pod tym względem jego sytuacja jest korzystniejsza niż innych miast wojewódzkich. Niemniej wszelkie działania podejmowane z myślą o najmłodszych mieszkańcach miasta powinny być ściśle powiązane z monitoringiem sytuacji demograficznej i saldem migracji. W 2021 r. przyrost naturalny w Rzeszowie na 1000 mieszkańców wyniósł –0,7. Pod tym względem Rzeszów był na pierwszej pozycji wśród miast wojewódzkich. W dalszym ciągu mediana wieku w Rzeszowie jest stosunkowo niska i w 2021 roku wyniosła 39,5 roku. Dla porównania w Łodzi w tym samym roku wynosiła 45,7 roku. Stosunkowo niski jest też wskaźnik obciążenia demograficznego, który dla Rzeszowa wynosi 69,0. Jednak w najbliższych latach należy zwrócić uwagę na osiedla, w których obecnie jest coraz mniejszy odsetek mieszkańców w wieku 0–3 lat. Do takich osiedli należą: Pułaskiego, Generała Grota Roweckiego, Piastów, Dąbrowskiego, a także Kmity, Generała Władysława Andersa, 1000-lecia oraz Króla Stanisława Augusta. Należy zakładać, że w tych częściach miasta usługi dla najmłodszej grupy

¹⁴ Emp@tia, Portal Informacyjno-Usługowy, Wyszukiwarka żłobków i klubów dziecięcych, <https://empatia.mpips.gov.pl/dla-swadczeniobiorcow/rodzina/d3/rejestr-zlobkow-i-klubow> (14.07.2022).

mieszkańców będą miały mniejsze znaczenie. W najbliższych latach należy zwrócić uwagę na usługi przedszkolne i szkolne oraz działania dedykowane starszym dzieciom i młodzieży.

Jednocześnie niezbędne jest podjęcie działań na osiedlach, w których widoczny jest wzrost liczby ludności w wieku 0–3 lat. Do takich osiedli należą: Budziwój, Słocina, Staromieście, Przybyszówka i Biała. Należy oczekiwać, że w tych częściach miasta zapotrzebowanie na usługi opiekuńcze dla dzieci w wieku do lat 3 będzie największe. Ponadto w nadchodzących latach przesunie się ono na usługi przedszkolne i szkolne.

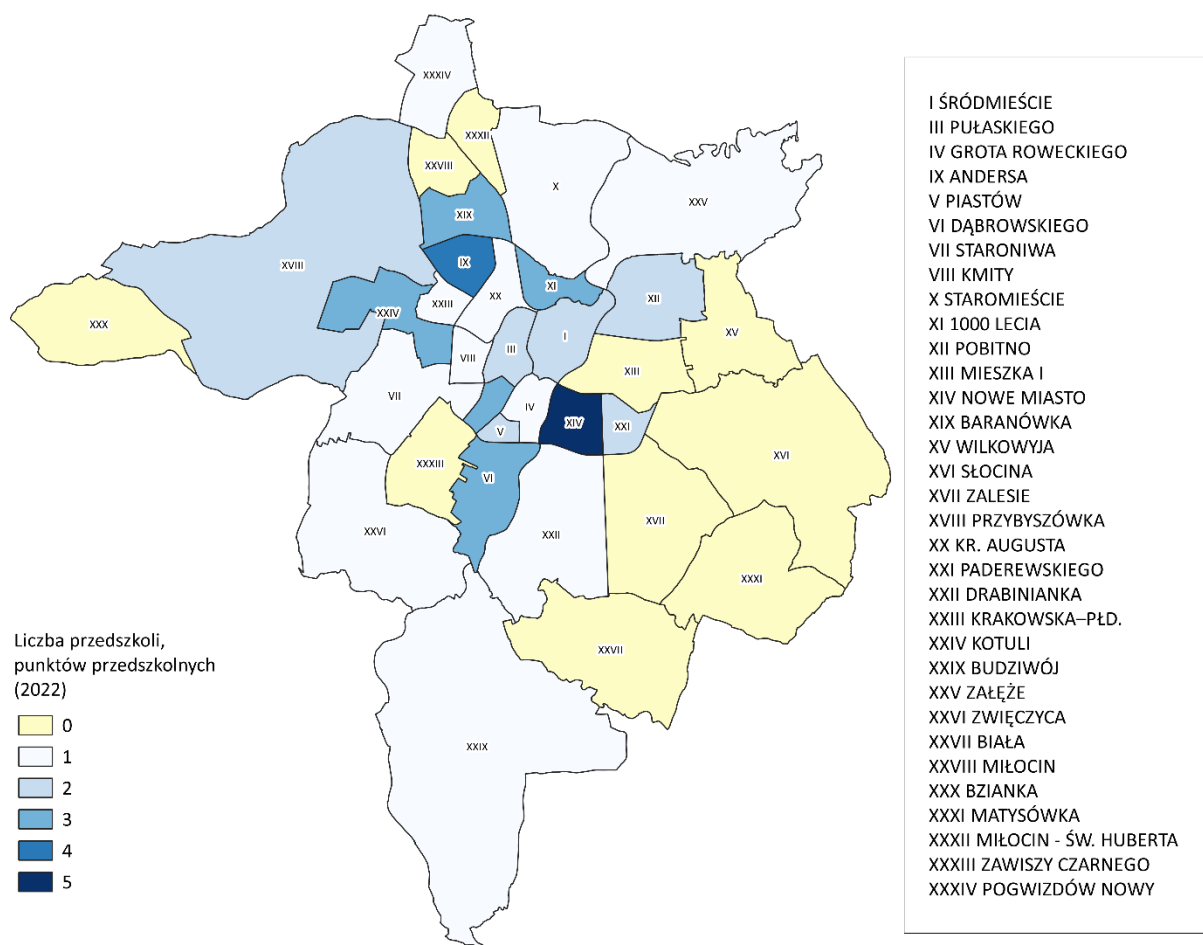
W działaniach miasta kierowanych do rodzin z najmłodszymi dziećmi istotne znaczenie ma napływ obywateli z Ukrainy, zwłaszcza notowany od lutego 2022 r. Wprawdzie przewidywania dotyczące tej grupy nowych mieszkańców Rzeszowa są trudne, niemniej ich obecność należy uwzględnić w procesie planowania usług publicznych. Z raportu Unii Metropolii Polskich wynika, że do Rzeszowa w 2022 r. przybyło 104 784 mieszkańców Ukrainy (stan na 1 kwietnia 2022 r.), z czego blisko 30 proc. stanowiły dzieci. Według danych GUS wśród przybyłych z Ukrainy dzieci najmłodsi nie stanowili istotnego odsetka. Znacznie liczniejsza była grupa dzieci w wieku 7–14 lat. Wśród przybyłych osób znaczną grupę stanowiły kobiety w wieku 18–34 lat. W zależności od ich decyzji życiowych sytuacja demograficzna na rzeszowskich osiedlach może w najbliższych latach ulec zmianie.

2.3.3. Edukacja dzieci i młodzieży

Przedszkola

W latach 2016–2022 lokalizacja przedszkoli w poszczególnych częściach miasta nie uległa zasadniczej zmianie. W 2016 r. najwięcej placówek znajdowało się na osiedlach: Nowe Miasto i Generała Władysława Andersa, a także Franciszka Kotuli, 1000-lecia i Baranówka. W 2021 r. również najwięcej przedszkoli zlokalizowanych było na terenie osiedli: Nowe Miasto (5) i Generała Władysława Andersa (4). Po trzy placówki znajdowały się na osiedlach: Franciszka Kotuli, Baranówka, 1000-lecia i Dąbrowskiego. Lokalizacja placówek przedszkolnych na terenie rzeszowskich osiedli odpowiada obecnej sytuacji demograficznej miasta zarówno pod względem rozmieszczenia mieszkańców – zaludnienia osiedli (mapa 1), jak i struktury wieku mieszkańców na poszczególnych osiedlach (mapa 5). Obecnie najwięcej placówek funkcjonuje na osiedlach najliczniej zamieszkałych oraz tych, w których mediana wieku jest najniższa.

Mapa 18. Liczba przedszkoli i punktów przedszkolnych na osiedlach w Rzeszowie w 2022 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miasta Rzeszowa.

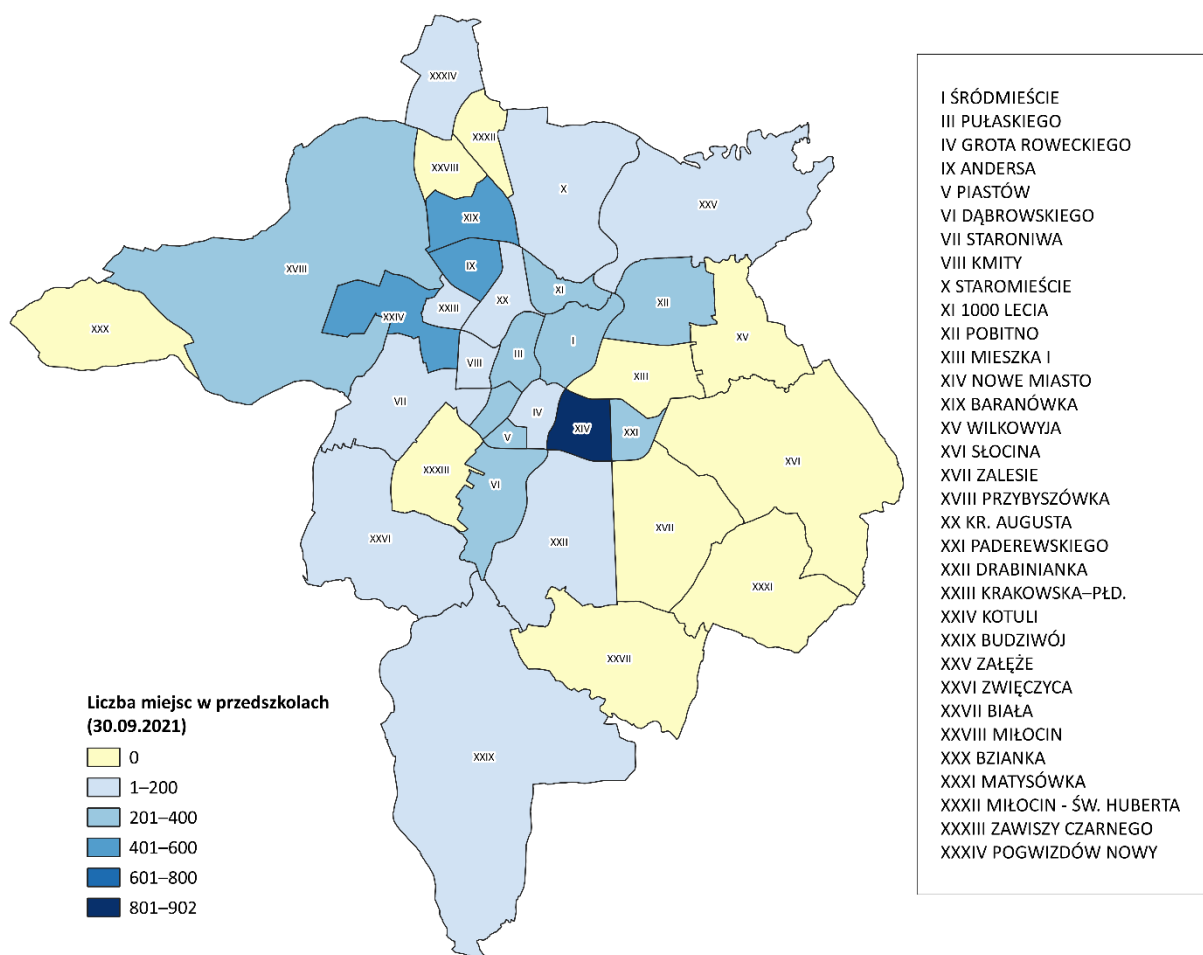
W 2021 r. w rzeszowskich przedszkolach średnio funkcjonowało 10,69 oddziału. Najwięcej oddziałów przedszkolnych znajdowało się na osiedlach: Nowe Miasto (36), Franciszka Kotuli (21), Generała Władysława Andersa (20), Baranówka (18) i Dąbrowskiego (16). W 2016 r. średnio najwięcej dzieci na oddział przypadało na osiedlach: Piastów, Staromieście, Nowe Miasto, Paderewskiego, Franciszka Kotuli i Zwięczyca, a najmniej na osiedlach: Króla Stanisława Augusta i Staroniwa. W 2021 r. średnio największa liczba dzieci w oddziałach przedszkolnych notowana była na osiedlach: Załęże, Budziwój, Drabinianka, Przybyszówka oraz Staromieście. Średnio najmniej dzieci w oddziale przedszkolnym było w 2021 r. na osiedlach: Króla Stanisława Augusta, Staroniwa oraz Śródmieście.

W ostatnich latach nieznacznie poprawiła się dostępność miejsc w rzeszowskich przedszkolach. Zarówno w 2016, jak i 2021 r. największa dostępność miejsc w przedszkolach była zauważalna na osiedlach: Nowe Miasto, Generała Władysława Andersa, Franciszka Kotuli, Baranówka, Paderewskiego, 1000-lecia i Pobitno. W 2021 r. do tego grona dołączyło

os. Dąbrowskiego. Należy zaznaczyć, że w 2016 r. nie były to osiedla charakteryzujące się dużą liczbą mieszkańców. Osiedla o większej liczbie mieszkańców, takie jak Drabinianka, Przybyszówka czy Kmity, charakteryzowały się znacznie mniejszą liczbą dostępnych miejsc przedszkolnych.

W latach 2016–2021 liczba miejsc w przedszkolach ulegała zmianie. W przypadku 11 osiedli odnotowano zmniejszenie liczby dostępnych miejsc w przedszkolach. Największy spadek dostępnych miejsc odnotowano na osiedlach: Paderewskiego, 1000-lecia, Staroniwa i Generała Władysława Andersa. Największy przyrost miejsc w przedszkolach można obserwować na osiedlach: Przybyszówka, Dąbrowskiego, Załęże i Nowe Miasto.

Mapa 19. Liczba miejsc w przedszkolach w Rzeszowie w podziale na osiedla w 2021 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miasta Rzeszowa.

W ostatnich latach na terenie miasta zwiększyła się liczba punktów przedszkolnych, które uzupełniają bazę placówek zapewniających opiekę dzieciom w przedziale wiekowym 3–6 lat. Według danych GUS w Rzeszowie do punktów przedszkolnych w 2016 r. uczęszczało

186 dzieci. W 2021 r. liczba dzieci korzystających z tej formy opieki wynosiła 315 i była jedną z najwyższych w porównaniu z innymi miastami wojewódzkimi w Polsce¹⁵.

Stosunkowo niewiele dzieci w Rzeszowie korzysta z opieki w oddziałach przedszkolnych zlokalizowanych w szkołach. Pomimo tego, że w 2020 r. liczba dzieci w tego rodzaju placówkach była ponad trzy razy większa niż w 2016 r., to w porównaniu z innymi miastami wojewódzkimi placówki tego rodzaju stanowią niewielką część miejskiego systemu opieki nad dziećmi w wieku 3–6 lat¹⁶. W ostatnich latach można zauważyć ponad dwukrotny wzrost liczby dzieci uczęszczających do przedszkoli specjalnych. Przedszkola tego typu są prowadzone zarówno przez miasto (2 placówki z oddziałami specjalnymi), jak i podmioty niepubliczne (6 placówek).

Tabela 15. Dzieci w oddziałach przedszkolnych w szkołach oraz przedszkolach specjalnych w Rzeszowie w latach 2016–2020

	Dzieci w oddziałach przedszkolnych w szkołach oraz przedszkolach specjalnych w latach 2016–2020				
	2016	2017	2018	2019	2020
Liczba dzieci uczęszczających do oddziałów przedszkolnych w szkołach	100	101	160	334	335
Liczba dzieci w przedszkolach specjalnych	36	44	42	50	95

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS, <https://bdl.stat.gov.pl/> (29.07.2022).

Szkoły podstawowe

W 2021 r. w rzeszowskich szkołach podstawowych uczyło się blisko 14 500 uczniów. W porównaniu z 2016 r. liczba uczniów zwiększyła się o ponad 32 proc. Znaczny wzrost liczby uczniów w szkołach podstawowych wynikał zarówno ze zmian demograficznych obserwowanych na poszczególnych osiedlach, powiększenia miasta o nowe tereny oraz likwidacji gimnazjów. Biorąc pod uwagę podział na osiedla w Rzeszowie, w ostatnich latach można zaobserwować zmiany w zakresie liczby uczniów szkół podstawowych. W 2016 r. średnia liczba uczniów szkoły podstawowej wynosiła 451 osób. Osiedlem o największej ogólnej liczbie uczniów było Nowe Miasto (1095). Pozostałe osiedla o stosunkowo dużej liczbie uczniów szkół podstawowych to: Paderewskiego (786), Generała Władysława Andersa (676), Słocina (627) oraz Baranówka (624). Powyżej średniej plasowały się także osiedla:

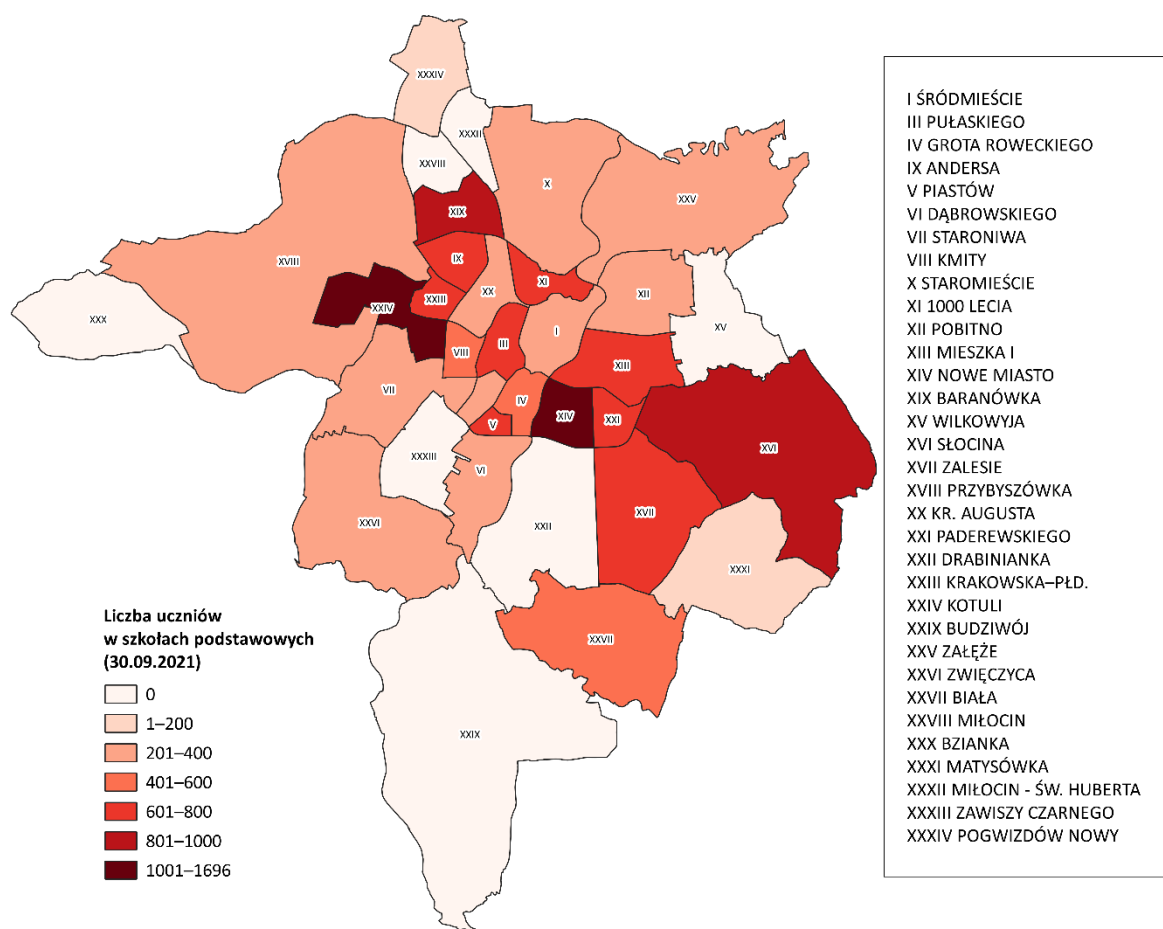
¹⁵ Bank Danych Lokalnych GUS, <https://bdl.stat.gov.pl/> (29.07.2022).

¹⁶ Tamże.

Piastów, Pułaskiego, Generała Grota Roweckiego i Krakowska-Południe (mapa 20). Najmniej uczniów szkół podstawowych w 2016 r. notowano na osiedlach Staroniwa i Biała.

W 2021 r. średnia liczba uczniów szkół podstawowych przypadających na jedno osiedle w Rzeszowie wynosiła 557 osób. W dalszym ciągu osiedlem o największej liczbie uczniów było Nowe Miasto. W szkołach podstawowych zlokalizowanych na terenie tego osiedla według danych Wydziału Edukacji Urzędu Miasta Rzeszowa na 30 września 2021 r. uczyło się 1696 uczniów. Liczba uczniów w szkołach podstawowych na tym osiedlu wzrosła o blisko 55 proc. Drugim osiedlem pod względem największej liczby uczniów w szkołach podstawowych w 2021 r. było os. Franciszka Kotuli. W tym przypadku liczba uczniów wrosła o około 133 proc. Ponad dwukrotnie zwiększyła się też liczba oddziałów w jednej szkole zlokalizowanej na tym osiedlu – z 18 w 2016 r. do 43 w 2021 r. Największy wzrost liczby uczniów szkół podstawowych w latach 2016–2021 można zauważyć na osiedlach: Biała (154,12 proc.), Franciszka Kotuli (133,49 proc.), 1000-lecia (82,89 proc.) i Załęże (65,85 proc.).

Mapa 20. Liczba uczniów szkół podstawowych w 2021 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miasta Rzeszowa.

Zdecydowana większość uczniów rzeszowskich szkół podstawowych uczy się języka angielskiego. W ostatnich latach popularność zyskuje język hiszpański, którego uczy się blisko 30 proc. uczniów szkół podstawowych. Jeżeli chodzi o wyniki egzaminu ósmoklasisty, to średni wynik w rzeszowskich szkołach w 2019 r. wyniósł 71,5 proc. z języka polskiego oraz 69,25 proc. z języka angielskiego. Najmniej punktów uczniowie uzyskiwali z egzaminu końcowego z matematyki. Średnia z tego przedmiotu to 62 proc. maksymalnej liczby punktów, przy czym wynik ten znacznie przewyższał średnią krajową z tego przedmiotu w 2019 r. Według Centralnej Komisji Egzaminacyjnej średnia egzaminu z matematyki w 2019 r. wyniosła 45 proc, zaś z języka polskiego – 63 proc. Wyniki egzaminu końcowego przeprowadzanego w szkołach podstawowych w 2020 r. były niższe niż w 2019 r., na co – zdaniem MEN – miała wpływ pandemia wirusa SARS-CoV-2. Mimo trudnych warunków wyniki uzyskane przez uczniów rzeszowskich szkół były wyższe niż średnia krajowa. W przypadku języka polskiego uczniowie zdobyli średnio 64,56 proc. punktów (średnia w Polsce – 59 proc.), z języka angielskiego – 65,5 proc. punktów (średnia w Polsce – 54 proc.), a z matematyki – 57,22 proc. punktów (średnia w Polsce – 46 proc.)¹⁷.

Szkoły średnie

Większość publicznych szkół średnich w Rzeszowie zlokalizowana jest w środkowej części miasta. W 2021 r. 6 szkół funkcjonowało na terenie os. Śródmieście, 4 – os. Dąbrowskiego i po 3 na os. Pułaskiego i Generała Grota Roweckiego. Na os. Generała Władysława Andersa zlokalizowane były 2 szkoły średnie, natomiast po jednej na osiedlach: Piastów, Staromieście, Mieszka I, Nowe Miasto, Baranówka, Króla Stanisława Augusta i Miłocin. W odróżnieniu od szkół podstawowych czy przedszkoli, lokalizacja placówek kształcących na poziomie ponadpodstawowym ma mniejsze znaczenie. W przypadku młodzieży szkół ponadpodstawowych istotne jest zapewnienie bezpieczeństwa w pobliżu placówek, a także dogodnego dojazdu zarówno z osiedli, jak i dworców miejskich. Jest to ważne, ponieważ 35,8 proc. uczniów tych placówek stanowią osoby dojeżdżające spoza Rzeszowa. Jedynie niewielka część dojeżdżających korzysta z internatów i burs szkolnych.

¹⁷ MEN, Wstępne wyniki egzaminu ósmoklasisty 2020, <https://www.gov.pl/web/edukacja-i-nauka/wstepne-wyniki-egzaminu-osmoklasisty-2020> (31.07.2022).

Tabela 16. Miejsce zamieszkania uczniów szkół średnich w roku szkolnym 2020/2021

Miejsce zamieszkania uczniów szkół średnich w Rzeszowie roku szkolnym 2020/2021		
Miejscowość	Liczba uczniów	% ogółu uczniów
Rzeszów	18 462	64,2
Głogów Małopolski	323	1,1
Krasne	255	0,9
Bratkowice	200	0,7
Chmielnik	200	0,7
Zaczernie	190	0,7
Boguchwała	185	0,6
Malawa	179	0,6
Kraczkowa	175	0,6
Tyczyn	171	0,6
Trzebownisko	166	0,6
Stobierna	160	0,6
Świlcza	153	0,5
Niechobrz	139	0,5
Hermanowa	137	0,5
Inne miejscowości	7 673	26,6
Razem	28 768	100

Źródło: opracowanie na podstawie danych zamieszczonych na portalu Open Data Rzeszów, <https://otwartedane.erzeszow.pl/> (30.07.2022).

Jeżeli chodzi o nauczanie i wyniki osiągane przez uczniów rzeszowskich szkół średnich, to warto zwrócić uwagę na języki obce oraz wyniki egzaminów maturalnych uzyskiwane przez uczniów szkół średnich w Rzeszowie. Z danych zamieszczanych na portalu Otwarte Dane wynika, że uczniowie szkół średnich najczęściej uczą się języka angielskiego. Drugim najczęściej nauczaniem językiem jest niemiecki, zaś na trzecim miejscu znajduje się język hiszpański.

Pod względem zdawalności egzaminu maturalnego uczniowie rzeszowskich szkół średnich wypadają stosunkowo dobrze na tle Polski. Od 2016 r. uzyskiwali oni wyniki powyżej średniej krajowej. Wyższa niż średnia dla Polski była także zdawalność egzaminów z trzech przedmiotów, tj. języka polskiego, matematyki i języka angielskiego. W ostatnich latach kształcenie z uwagi na pandemię wirusa SARS-CoV-2 odbywało się w systemie zdalnym bądź hybrydowym. Przełożyło się na spadek efektywności nauczania (i nieznacznie gorsze wyniki zdawalności egzaminu maturalnego z języka polskiego w rzeszowskich szkołach w latach 2020 i 2021), a także na motywację do pracy i ogólne samopoczucie psychospołeczne uczniów, co potwierdzają badania zarówno polskie, jak i zagraniczne¹⁸.

¹⁸ Por. A.L. Duckworth, T. Kautz, A. Defnet, E. Satlof-Bedrick, S. Talamas, B. Lira, L. Steinberg, *Students Attending School Remotely Suffer Socially, Emotionally, and Academically*, „Educational Researcher” 2021, no. 50(7), s. 479–482; *Zdalna edukacja i jej wpływ na szkolne osiągnięcia: badania przekrojowe w Polsce i na Ukrainie*, Youth in Central and Eastern Europe. <https://doi.org/10.24917/ycee.9171>.

W 2016 r. szkołami o najwyższych wynikach egzaminu maturalnego były: II LO im. płk. Leopolda Lisa-Kuli, IV LO im. Mikołaja Kopernika i III LO im. Cypriana Kamila Norwida. Wśród techników najlepsze pod tym względem były: Technikum nr 2, Technikum nr 6 i Technikum nr 12. W 2022 r. łącznie najlepsze wyniki pod względem zdawalności matury uzyskali absolwenci II LO im. płk. Leopolda Lisa-Kuli. Drugie miejsce zajęło Dwujęzyczne Liceum Uniwersyteckie im. Stanisława Barańczaka prowadzone przez Uniwersytet Rzeszowski. Uczniowie tej szkoły uzyskali najwyższe wyniki na egzaminie maturalnym z języka polskiego i angielskiego. Trzecie miejsce zajęło IX Liceum z Oddziałami Dwujęzycznymi. W przypadku techników najwyższe wyniki uzyskali uczniowie Technikum nr 6, Technikum nr 7 i Technikum nr 8.

Tabela 17. Wyniki egzaminów maturalnych w szkołach średnich w Rzeszowie w latach 2016–2022

Rok	Wyniki egzaminów maturalnych w szkołach średnich w Rzeszowie				
	Przedmiot maturalny (poziom podstawowy)	Średni wynik [%]	Średni wynik w Polsce [%]	Poziom zdawalności [%]	Średni poziom zdawalności w Polsce [%]
2016	Język polski	63,82	59,00	99,25	98,00
	Matematyka	60,49	56,00	89,55	83,00
	Język angielski	74,77	71,00	96,44	95,00
2017	Język polski	56,00	56,00	98,00	97,00
	Matematyka	61,00	54,00	91,00	83,00
	Język angielski	74,00	71,00	96,00	93,00
2018	Język polski	56,00	55,00	98,00	97,00
	Matematyka	63,00	56,00	90,00	83,00
	Język angielski	78,00	73,00	97,00	96,00
2019	Język polski	52,00	52,00	98,00	95,00
	Matematyka	66,00	58,00	94,00	86,00
	Język angielski	76,00	72,00	97,00	94,00
2020	Język polski	56,20	52,00	95,00	92,00
	Matematyka	58,90	52,00	90,00	79,00
	Język angielski	74,14	71,00	96,00	92,00
2021	Język polski	54,89	55,00	91,87	93,00
	Matematyka	61,12	56,00	84,72	79,00
	Język angielski	78,84	76,00	94,67	94,00
2022	Język polski	56,34	54,00	93,26	95,00
	Matematyka	63,36	58,00	87,28	82,00
	Język angielski	79,34	76,00	95,85	94,00

Źródło: opracowanie na podstawie danych portalu Wasza Edukacja, <https://waszaedukacja.pl/> (31.07.2022).

2.3.4. Tendencje w zakresie edukacji dzieci i młodzieży

Podjmując działania w zakresie usług edukacyjnych w mieście, analogicznie jak w przypadku usług dedykowanych dzieciom w wieku do lat 3 należy zwrócić uwagę na trendy demograficzne, w tym procesy migracyjne, a zwłaszcza sytuację uchodźców z Ukrainy. Ten ostatni czynnik w przypadku edukacji jest o tyle istotny, że wymaga od władz lokalnych

podejmowania działań wykraczających poza standardowe usługi edukacyjne. Działania pozwalające na przyjęcie uczniów z Ukrainy były niezwłocznie podejmowane przez miasto. W związku z napływem uchodźców z Ukrainy w I połowie 2022 r. w rzeszowskich szkołach przygotowano łącznie 861 miejsc dla uczniów (tabela 18). Według danych Urzędu Miasta Rzeszowa na 30 września 2022 r. we wszystkich rzeszowskich szkołach podstawowych uczyło się 851 uczniów z Ukrainy. Największa liczba uczniów uczy się w szkołach na osiedlach: Kmity, Śródmieście i Piastów. Z kolei do rzeszowskich przedszkoli publicznych uczęszczało 96 dzieci z Ukrainy. Najwięcej miejsc utworzono w przedszkolach na terenie osiedli: Generała Władysława Andersa i 1000-lecia. Z kolei do szkół średnich w Rzeszowie (stan na koniec września 2022 r.) uczęszczało 162 uczniów z Ukrainy, w tym 43 do techników, 110 do liceów i 9 do szkoły branżowej I stopnia.

Tabela 18. Liczba miejsc w szkołach dla uczniów z Ukrainy w podziale na osiedla w I połowie 2022 r.

Osiedle	Liczba miejsc w szkołach dla uczniów z Ukrainy	% ogółu miejsc dla uczniów z Ukrainy
1000-lecia	29	3,37
Baranówka	8	0,93
Biała	5	0,58
Budziwój	6	0,70
Dąbrowskiego	20	2,32
Drabinianka	0	–
Generała Władysława Andersa	127	14,75
Generała Grota Roweckiego	26	3,02
Kmity	89	10,34
Franciszka Kotuli	21	2,44
Krakowska-Południe	21	2,44
Króla Stanisława Augusta	48	5,57
Matysówka	0	–
Mieszka I	9	1,05
Miłocin	0	–
Nowe Miasto	106	12,31
Paderewskiego	42	4,88
Piastów	39	4,53
Pobitno	45	5,23
Pogwizdów Nowy	0	–
Przybyszówka	5	0,58
Pułaskiego	48	5,57
Słocina	21	2,44
Staromieście	18	2,09
Staroniwa	6	0,70
Śródmieście	68	7,90
Wilkowyja	b.d.	–
Zalesie	18	2,09
Załęże	23	2,67
Zawiszy Czarnego	b.d.	–
Zwięczyca	13	1,51
Razem	861	100

Źródło: opracowanie na podstawie danych Urzędu Miasta Rzeszowa.

Analizując tendencje demograficzne w odniesieniu do osiedli, należy oczekiwać, że w najbliższych latach potrzeby edukacyjne w naturalny sposób będą największe tam, gdzie obecnie obserwowany jest najwyższy odsetek dzieci w wieku do 3 lat. Ponadto istotnym czynnikiem wymuszającym zmiany w dotychczasowym układzie sieci szkół miejskich jest reorganizacja całego systemu edukacji skutkująca powrotem do ośmioklasowych szkół podstawowych. Należy zakładać, że potrzeby edukacyjne będą największe na osiedlach: Staromieście, Przybyszówka, Słocina, Drabinianka i Biała. Najmniejsze zapotrzebowanie na usługi edukacyjne dla uczniów do lat 15 będzie występowało na tzw. starzejących się osiedlach (tabela 1). W systemie długofalowego planowania usług edukacyjnych istotne znaczenie będzie miała również sytuacja na lokalnym rynku nieruchomości (w tym dostępność mieszkań w poszczególnych częściach miasta), tempo rozbudowy osiedli miejskich, a także sytuacja na rynku pracy i lokalizacja zakładów pracy. Czynniki te znacząco wpływają na zapotrzebowanie na usługi przedszkolne i szkolne.

2.4. Analiza oferty instytucjonalnej i pozainstytucjonalnej

2.4.1. Usługi w zakresie opieki zdrowotnej

Miasto Rzeszów jest organem założycielskim dla Samodzielnego Publicznego Zespołu Opieki Zdrowotnej nr 1 w Rzeszowie. Zespół udziela świadczeń zdrowotnych ogółowi ludności, głównie mieszkańcom Rzeszowa¹⁹, w zakresie m.in.:

- podstawowej opieki zdrowotnej: w przychodni POZ nr 5,
- ambulatoryjnej opieki specjalistycznej: w 3 przychodniach specjalistycznych (nr 1, nr 2 i nr 3) oraz Szpitalu Miejskim im. Jana Pawła II,
- leczenia szpitalnego w Szpitalu Miejskim im. Jana Pawła II dysponującym 301 łózkami ogółem oraz zatrudniającym 140 lekarzy, 252 pielęgniarek i położnych w ramach Oddziałów²⁰:
 - Chirurgii Ogólnej: 30 łóżek, 14 lekarzy, 21 pielęgniarek,
 - Urologii i Urologii Onkologicznej: 24 łóżka, 8 lekarzy, 19 pielęgniarek,

¹⁹ Statut Samodzielnego Publicznego Zespołu Opieki Zdrowotnej nr 1 w Rzeszowie, https://spzoz1.rzeszow.pl/upload/pliki/o-nas/Statut_tekst_jednolity.pdf (10.07.022).

²⁰ Dane UM Rzeszowa o Działalności oddziałów szpitalnych w Szpitalu Miejskim nr 1 w Rzeszowie im. Jana Pawła II, stan na 31 grudnia 2022 r.

- Kardiologicznego z Pododdziałem Chorób Wewnętrznych: 39 łóżek, 35 lekarzy, 28 pielęgniarek,
 - Neonatologii z Intensywną Terapią Noworodka: 39 łóżek, 6 lekarzy, 27 pielęgniarek i położnych,
 - Ginekologiczno-Położniczego: 69 łóżek, 20 lekarzy, 48 położnych,
 - Okulistyki: 17 łóżek, 13 lekarzy, 16 pielęgniarek,
 - Ortopedii i Traumatologii Narządu Ruchu: 41 łóżek, 13 lekarzy, 26 pielęgniarek,
 - Pediatryczno-Pulmonologicznego: 30 łóżek, 14 lekarzy, 15 pielęgniarek i położnych,
 - Anestezjologii i Intensywnej Terapii: 6 łóżek, 12 lekarzy, 31 pielęgniarek,
 - Izby Przyjęć: 6 łóżek, 5 lekarzy, 21 pielęgniarek i położnych,
- świadczeń pielęgnacyjnych i opiekuńczych oraz opieki paliatywnej i hospicyjnej w Zakładzie Opieki Długoterminowej, który dysponuje 52 łózkami, w tym²¹:
- Zakład Opiekuńczo-Leczniczy: 35 łóżek,
 - Zakład Opiekuńczo-Leczniczy dla Pacjentów Wentylowanych Mechanicznie: 11 łóżek,
 - Hospicjum Stacjonarne: 6 łóżek,
- medycyny pracy: w Poradni Medycyny Pracy,
- higieny szkolnej: w gabinetach profilaktyki zdrowotnej i pomocy przedlekarskiej – opieka nad uczniami sprawowana jest w 62 szkołach.

Miasto realizuje zadania w zakresie promocji i ochrony zdrowia mieszkańców. Ponadto leczenie w Rzeszowie jest realizowane w szpitalach, poradniach i przychodniach prowadzonych przez Samorząd Województwa Podkarpackiego, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji oraz podmioty prywatne. Zadania z zakresu ochrony zdrowia są realizowane także przez NGO. Oprócz Szpitala Miejskiego im. Jana Pawła II w Rzeszowie, leczenia szpitalnego z różnych zakresów hospitalizacji udzielają m.in.: Kliniczny Szpital Wojewódzki nr 1 im. Fryderyka Chopina w Rzeszowie, Kliniczny Szpital Wojewódzki nr 2 im. św. Jadwigi Królowej w Rzeszowie, SPZOZ Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji

²¹ Zakład Opieki Długoterminowej w ramach SPZOZ nr 1 w Rzeszowie, <https://spzoz1.rzeszow.pl/przychodnie/zaklad-opieki-dlugoterminowej/> (6.07.2022).

w Rzeszowie, Szpital Specjalistyczny PRO-FAMILIA Tomasz Łoziński Spółka Komandytowa, NZOZ ASKLEPIOS B.P. spółka z o.o. i NZOZ LUX MED²².

Zgodnie z danymi Podkarpackiego Oddziału Wojewódzkiego NFZ w 2020 r. w Rzeszowie było zlokalizowanych 51 poradni podstawowej opieki zdrowotnej (POZ) posiadających umowę na udzielanie świadczeń w ramach NFZ²³. Świadczenia z zakresu nocnej i świątecznej opieki zdrowotnej mieszkańcom Rzeszowa w 2022 r. udzielają 4 podmioty (KSW nr 1, KSW nr 2, SP ZOZ nr 1 oraz Szpital Specjalistyczny PRO-FAMILIA)²⁴. W 2021 r. funkcjonowało w Rzeszowie łącznie 219 przychodni (o 17 proc. więcej niż w 2016 r.), w tym 24 samorządowe (o 9 proc. więcej niż w 2016 r.). Zarejestrowanych było 30 praktyk lekarskich (mniej o 14 proc. w stosunku do 2016 r.)²⁵. Porównując miasta wojewódzkie w Polsce, Rzeszów charakteryzuje się dużą liczbą przychodni na 10 000 ludności, która wynosi 11. Taki wskaźnik posiadały również takie miasta, jak Olsztyn, Katowice i Białystok. Natomiast Gdańsk i Bydgoszcz cechowały się wynikiem najniższym – 6 przychodni na 10 000 ludności.

Zgodnie z danymi Podkarpackiego Oddziału Wojewódzkiego NFZ na terenie Rzeszowa w 2020 r. udzielano porad lekarskich finansowanych z NFZ w 316 poradniach specjalistycznych. Najwięcej poradni udzielało świadczeń w zakresie: okulistyki (31), neurologii (24) oraz położnictwa i ginekologii (21). Najmniej, bo tylko po jednej poradni, zapewnia świadczenia finansowane z NFZ w zakresie: diabetologii dla dzieci, gastroenterologii dla dzieci, hepatologii, hematologii, onkologii i hematologii dziecięcej, immunologii oraz mukowiscydozy²⁶. Dodatkowo w Rzeszowie funkcjonują stosunkowo liczne prywatne poradnie specjalistyczne, których działalność nie jest finansowana z NFZ. W 2020 r. z usług medycznych (poza stomatologicznymi) niefinansowanych przez NFZ skorzystało 38,1 proc. gospodarstw domowych w Polsce. Należy jednak zaznaczyć, że ze względu na konieczność ponoszenia dodatkowych kosztów z usług poza systemem NFZ korzystają gospodarstwa domowe znajdujące się w lepszej kondycji finansowej. W 2020 r. główną przyczyną korzystania z usług medycznych (poza stomatologicznymi) niefinansowanych w ramach NFZ był zbyt odległy termin wizyty w podmiotach mających kontrakty z NFZ²⁷.

²² Zintegrowany Informator Pacjenta, gsl.nfz.gov.pl/GSL/GSL/Szpitale# (7.08.2022).

²³ *Program promocji zdrowia i profilaktyki dla Miasta Rzeszowa na lata 2021–2025*, Rzeszów 2021.

²⁴ Serwis Informacyjny Urzędu Miasta Rzeszowa, <https://erzeszow.pl/512-polityka-spoieczna-i-ochrona-zdrowia/6980-nocna-i-swiateczna-opieka-zdrowotna-w-rzeszowie.html> (7.07.2022).

²⁵ Bank Danych Lokalnych GUS, bdl.stat.gov.pl (7.07.2022).

²⁶ *Program promocji zdrowia i profilaktyki dla Miasta Rzeszowa na lata 2021–2025*, Rzeszów 2021.

²⁷ GUS, *Ochrona zdrowia w gospodarstwach domowych w 2020 r.*, Warszawa 2022.

Tabela 19. Pozostali świadczeniodawcy z siedzibą w Rzeszowie posiadający umowy z NFZ w 2021 r. (z uwzględnieniem rodzaju świadczenia)

Lp.	Rodzaj świadczenia	Liczba świadczeniodawców posiadających umowy z NFZ
1.	Leczenie stomatologiczne	65
2.	Rehabilitacja lecznicza	46
3.	Opieka psychiatryczna i leczenie uzależnień	17
4.	Świadczenia pielęgnacyjne i opiekuńcze	14
5.	Opieka paliatywna i hospicyjna	8

Źródło: Informator o umowach z NFZ, aplikacje.nfz.gov.pl (10.07.2022).

Świadczenia w zakresie opieki psychiatrycznej i leczenia uzależnień w Rzeszowie w 2021 r. były udzielane przez 17 podmiotów leczniczych w ramach umowy z NFZ. Świadczenia w zakresie leczenia uzależnień, w tym psychoterapię osób uzależnionych i członków ich rodzin, prowadzi Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej Centrum Leczenia Uzależnień (SP ZOZ CLU), który posiada kontrakt z NFZ oraz umowę z Gminą Miasto Rzeszów. W strukturze SP ZOZ CLU działa całodobowy Oddział Leczenia Uzależnień (20 łóżek), Poradnia Terapii Uzależnienia i Współuzależnienia od Alkoholu oraz Poradnia Psychologiczna²⁸.

Tabela 20. Korzystający z oferty SP ZOZ Centrum Leczenia Uzależnień w ramach terapii uzależnień i współuzależnienia w 2020 r.

Rodzaj świadczenia	Kobiety	Mężczyźni	Razem
Diagnoza i psychoterapia dla osób uzależnionych od alkoholu	146	541	687
Diagnoza i psychoterapia dla osób uzależnionych od innych substancji psychoaktywnych	3	30	33
Diagnoza i psychoterapia dla osób uzależnionych od hazardu	4	53	57
Diagnoza i psychoterapia dla osób żyjących w bliskiej relacji z osobami uzależnionymi (współuzależnienie)	126	8	134

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Miejskiego Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych oraz Przeciwdziałania Narkomanii na lata 2022–2025*.

W 2020 r. na Oddział Leczenia Uzależnień (działającym w ramach SP ZOZ CLU) przyjęto 140 osób (w tym 29 kobiet). Pacjenci z Rzeszowa stanowili 18,6 proc. ogółu leczonych na tym oddziale. SP ZOZ Centrum Leczenia Uzależnień udzieliło w 2020 r. 1224 indywidualnych i grupowych świadczeń diagnostycznych oraz psychoterapeutycznych dla 244 mieszkańców Rzeszowa. Świadczenia te obejmowały m.in.: psychoterapię indywidualną DDA, psychoterapię małoletnich dzieci z rodzin z problemem alkoholowym oraz diagnozę i psychoterapię dla osób doświadczających przemocy w rodzinie. Ważnym obszarem działania SP ZOZ Centrum Leczenia Uzależnień jest także realizacja profilaktyki dla dzieci

²⁸ Urząd Miasta Rzeszowa, bip.erzeszow.pl/pl/299-samodzielny-publiczny-zaklad-opieki-zdrowotnej-centrum-leczenia-uzaleznienn/3965-informacje.html (10.07.2022).

i młodzieży z Rzeszowa oraz specjalistycznych szkoleń dla takich grup zawodowych, jak m.in. nauczyciele, pedagodzy, pracownicy socjalni, kuratorzy zawodowi²⁹. Odbywa się ona w ramach umowy zawartej z Urzędem Miasta Rzeszowa.

Świadczenia z zakresu ratownictwa medycznego mieszkańcom Rzeszowa realizuje Wojewódzka Stacja Pogotowia Ratunkowego w Rzeszowie, która posiada w swojej strukturze organizacyjnej 23 Zespoły Ratownictwa Medycznego. Udzielają one świadczeń na terenie Rzeszowa, powiatu rzeszowskiego, powiatu nizańskiego, powiatu leżajskiego oraz powiatu łańcuckiego. W Rzeszowie stacjonuje łącznie 8 Zespołów Ratownictwa Medycznego (w tym 6 zespołów podstawowych oraz 2 zespoły specjalistyczne)³⁰.

Do zapewnienia odpowiedniej dostępności do świadczeń w ochronie zdrowia niezbędne są również zasoby ludzkie i rzeczowe. Kluczowym elementem w tym zakresie jest chociażby dostępna liczba łóżek szpitalnych. Zgodnie z danymi Banku Danych Lokalnych w 2020 r. w Rzeszowie było dostępnych 2287 łóżek w szpitalach ogólnych (2329 w 2016 r.). Porównując miasta wojewódzkie w Polsce, Rzeszów charakteryzuje się stosunkowo dużą liczbą łóżek w szpitalach na 10 000 mieszkańców – 116,3³¹. W rankingu miast wojewódzkich pod względem liczby łóżek w szpitalach na 10 000 mieszkańców Rzeszów znalazł się na trzecim miejscu.

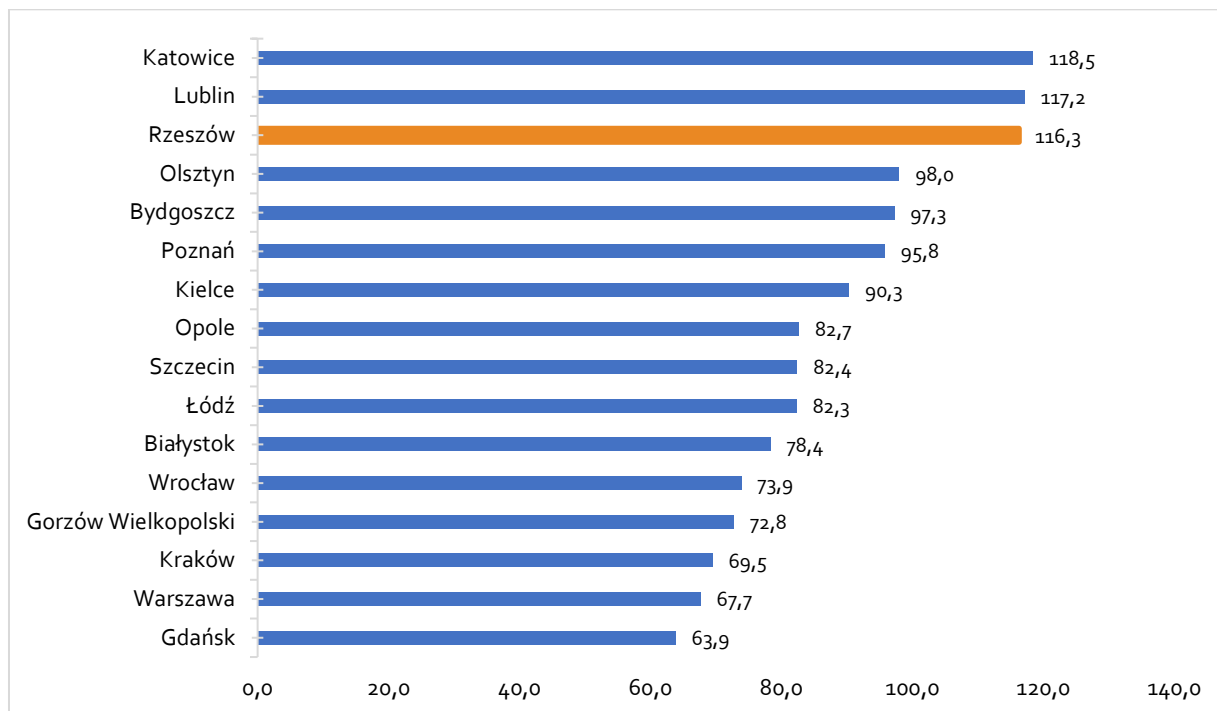
²⁹ *Miejski Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych oraz Przeciwdziałania Narkomanii na lata 2022-2025, Rzeszów 2022.*

³⁰ Wojewódzka Stacja Pogotowia Ratowniczego w Rzeszowie, wspr.pl/zespoły-ratownictwa-medycznego/ (9.07.2022).

³¹ Bank Danych Lokalnych GUS, bdl.stat.gov.pl (7.07.2022).

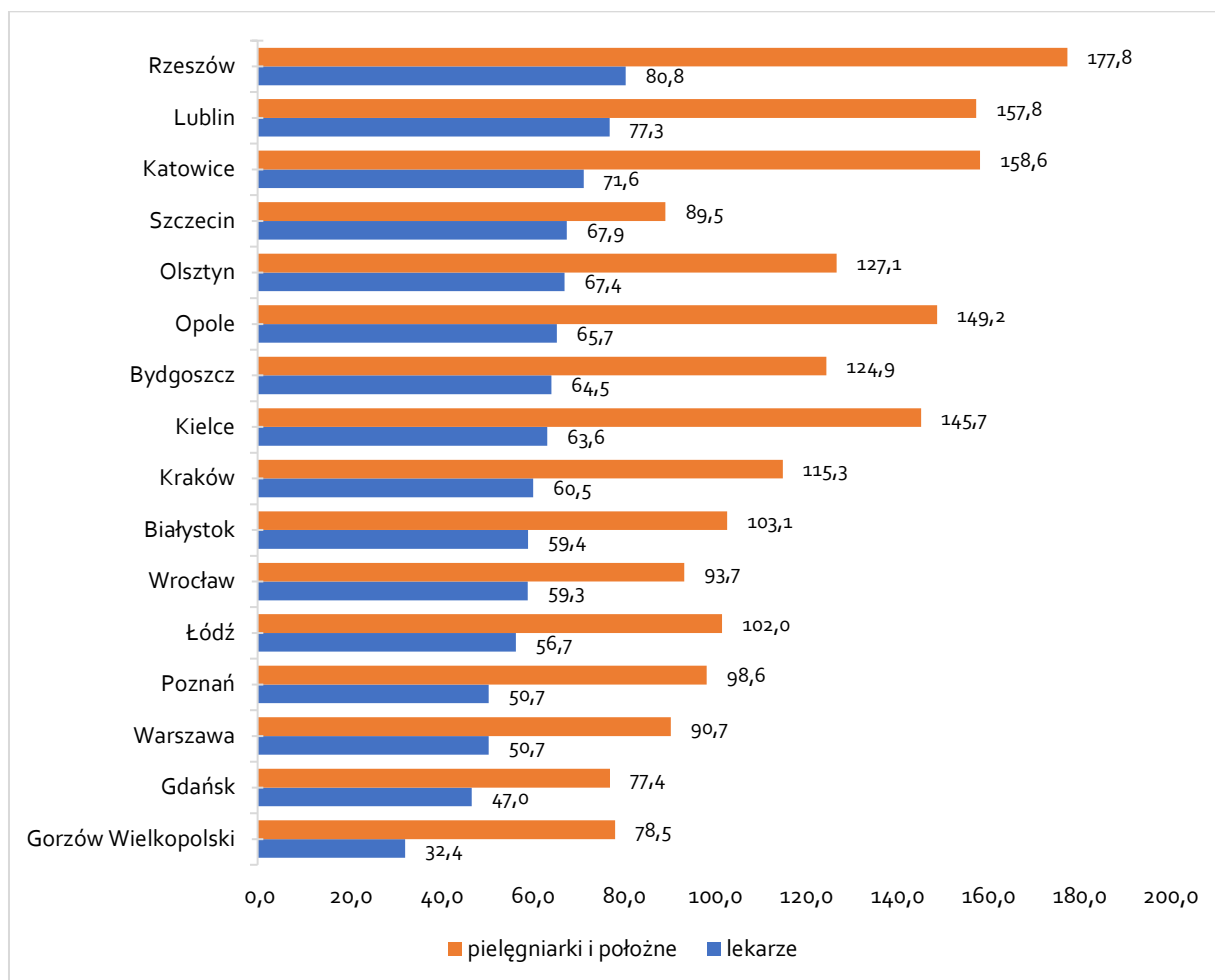
Wykres 4. Liczba łóżek w szpitalach ogólnych na 10 000 ludności w miastach wojewódzkich w 2020 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS, <https://bdl.stat.gov.pl/bdl> (5.07.2022).

Rzeszów na tle innych miast wojewódzkich charakteryzuje się także stosunkowo dużą liczbą lekarzy pracujących według podstawowego miejsca pracy. W 2020 r. wskaźnik ten wynosił 80,8 w przeliczeniu na 10 000 mieszkańców. Dla porównania w 2016 r. wynosił on 73,6. Należy jednak zaznaczyć, że liczba ta dla województwa podkarpackiego jest niższa (22,2) niż średnia dla całej Polski (24,1). Kadra medyczna Rzeszowa będzie więc w dużej mierze obejmowała wsparciem pozostałych mieszkańców województwa, co może oznaczać mniejszą dostępność lekarzy dla rzeszowian mimo stosunkowo wysokiego wskaźnika dla miasta. Podobną sytuację możemy zauważyć, porównując dane dotyczące wskaźnika liczby pielęgniarek i położnych pracujących według podstawowego miejsca pracy na 10 000 ludności. Wskaźnik ten dla Rzeszowa wynosił w 2020 r. 177,8 (w 2016 r. – 174,0) i był najwyższy wśród miast wojewódzkich w Polsce. Sytuacja ta wpływa na dostępność usług medycznych dla mieszkańców Rzeszowa.

Wykres 5. Liczba lekarzy oraz pielęgniarek i położnych pracujących według podstawowego miejsca pracy na 10 000 ludności w 2020 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS, <https://bdl.stat.gov.pl/bdl> (5.07.2022).

Na terenie miasta w 2021 r. działało 88 aptek ogólnodostępnych (97 w 2016 r.), w których mieszkańcy mogli zaopatrywać się w leki i wyroby medyczne. Trzy apteki pełniły dyżur całodobowy. Liczba ludności przypadająca na aptekę ogólnodostępną w 2021 r. w Rzeszowie wynosiła 2257 osób (1932 w 2016 r.)³².

Mieszkańcy Rzeszowa w wieku 18–59 lat w 2020 r. najczęściej korzystali z usług podstawowej opieki zdrowotnej ze względu na jednostki chorobowe związane z układem oddechowym (np. ostre zapalenie nosa i gardła), samoistnym nadciśnieniem tętniczym oraz zaburzeniem korzeni rdzeniowych i splotów nerwowych. Natomiast najczęstsze rozpoznania mieszkańców Rzeszowa z tej kategorii wiekowej korzystających z usług ambulatoryjnej opieki specjalistycznej dotyczyły przede wszystkim: zaburzenia refrakcji i akomodacji oka,

³² Bank Danych Lokalnych GUS, bdl.stat.gov.pl (5.07.2022).

zaburzenia korzeni rdzeniowych i splotów nerwowych oraz innych niż związane z niedoborem jodu postaci niedoczynności tarczycy³³.

Do najczęstszych rozpoznań będących przyczyną wizyt mieszkańców Rzeszowa w wieku poniżej 18. roku życia w placówkach podstawowej opieki zdrowotnej w 2020 r. należały jednostki chorobowe z grupy chorób układu oddechowego (np. ostre zapalenie nosa i gardła). Natomiast do najbardziej rozpowszechnionych problemów zdrowotnych dzieci i młodzieży zamieszkujących Rzeszów i korzystających z usług ambulatoryjnej opieki specjalistycznej należały diagnozowane w poradniach okulistycznych, alergologicznych i dermatologicznych³⁴.

Wśród najbardziej rozpowszechnionych problemów zdrowotnych mieszkańców Rzeszowa w wieku 60 lat i więcej korzystających z podstawowej opieki zdrowotnej w 2020 r. były te, które związane są z: samoistnym nadciśnieniem tętniczym, zaburzeniami wydzielania wewnętrznego, stanu odżywienia i przemiany metabolicznej (głównie cukrzyca insulinozależna, zmiany zwyrodnieniowe kręgosłupa oraz zaburzenia przemian lipidów i inne lipidemie). Ta kategoria wiekowa mieszkańców Rzeszowa korzystała z usług ambulatoryjnej opieki specjalistycznej najczęściej ze względu na: zaburzenia refrakcji i akomodacji oka, rozrost gruczołu krokowego, samoistne nadciśnienie tętnicze, cukrzycę insulinozależną oraz chorobę nadciśnieniową z zajęciem serca³⁵.

W 2020 r. z publicznych usług zdrowotnych w związku z rozpoznaniem grypy skorzystało 1218 mieszkańców Rzeszowa. W tym samym roku wśród mieszkańców Rzeszowa odnotowano ponad 7900 zakażeń i zachorowań na wirusa SARS-CoV-2 oraz 133 zgony spowodowane tym wirusem (90 proc. zgonów dotyczyło osób po 60. roku życia)³⁶.

W 2019 r. odsetek zgonów wśród mieszkańców Rzeszowa wynosił z powodu chorób układu krążenia 37,2 proc., a z powodu nowotworów – 29,1 proc. W 2020 r. sytuacja nie uległa zmianie – choroby układu krążenia oraz choroby nowotworowe stanowiły główne przyczyny zgonów w Rzeszowie. W województwie podkarpackim odsetek zgonów z powodu chorób nowotworowych jest nieco niższy (20,9 proc.) niż dane ogólnopolskie (22,8 proc.), natomiast w Rzeszowie nieco wyższy – 23,8 proc.³⁷

³³ Program promocji zdrowia i profilaktyki dla Miasta Rzeszowa na lata 2021–2025, Rzeszów 2021.

³⁴ Tamże.

³⁵ Tamże.

³⁶ Tamże.

³⁷ Bank Danych Lokalnych GUS, <https://bdl.stat.gov.pl/bdl> (5.07.2022).

Na działania miasta w obszarze profilaktyki chorób i promocji zdrowia w latach 2016–2021 z budżetu Rzeszowa przeznaczono łącznie kwotę 2 526 030,02 zł. W analizowanym okresie mieszkańcy Rzeszowa mogli skorzystać z badań profilaktycznych ukierunkowanych na wykrywanie m.in.: chorób nowotworowych (nowotwór piersi, nowotwór jelita grubego), cukrzycy i towarzyszących jej powikłań oraz chorób zakaźnych. Największe nakłady finansowe w latach 2016–2021 miasto poniosło na szczepienia przeciw grypie – łącznie 1 545 925,21 zł. W tych latach wykonano łącznie 28 957 szczepień przeciw grypie.

W latach 2016–2021 miasto udzieliło także dotacji celowych organizacjom pozarządowym oraz podmiotom, o których mowa w art. 3 ust. 3 ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, na realizację zadań z zakresu profilaktyki zdrowotnej na łączną kwotę 828 189,64 zł. Obejmowały one m.in.:

- prowadzenie działań na rzecz zapobiegania chorobom cywilizacyjnym, w szczególności chorobom sercowo-naczyniowym, nowotworom i cukrzycy,
- specjalistyczną pomoc dla dzieci ze specjalnymi potrzebami rozwojowymi i edukacyjnymi,
- aktywizację osób niesamodzielnych oraz wsparcie dla ich opiekunów poprzez wdrażanie i upowszechnianie innowacyjnych metod rehabilitacji,
- prowadzenie punktu konsultacyjnego dla diabetyków,
- promocję zdrowia psychicznego i zapobieganie zaburzeniom psychicznym,
- pakiet edukacyjno-zdrowotny dla emerytów i rencistów zrzeszonych w Klubie Seniora i Kole Emerytów i Rencistów w Osiedlowym Domu Kultury 1000-lecia,
- interaktywne warsztaty informacyjne dla mieszkańców Rzeszowa w wieku 50+³⁸.

W celu zdiagnozowania potrzeb zdrowotnych i oczekiwań z zakresie zdrowia publicznego w populacji Rzeszowa przeprowadzono badania społeczne wśród 1732 rzeszowian (w ramach *Programu promocji zdrowia i profilaktyki dla Miasta Rzeszowa na lata 2021–2025*). Wynika z nich, że ponad połowa respondentów (50,6 proc.) oceniła dostępność do świadczeń publicznej ochrony zdrowia w Rzeszowie jako przeciętną, a 40,6 proc. jako niską lub bardzo niską. Jedynie 8,8 proc. badanych uznało, że dostępność ta jest wysoka lub bardzo wysoka. Ankietowani oczekiwali poprawy dostępności do opieki zdrowotnej w Rzeszowie

³⁸ Sprawozdania z realizacji programów polityki zdrowotnej w ramach Programu Promocji Zdrowia i Profilaktyki dla Miasta Rzeszowa za okres od 1 stycznia 2016 do 31 grudnia 2021.

przede wszystkim w zakresie rehabilitacji, chorób nowotworowych, chorób układu krążenia oraz chorób i zaburzeń psychicznych. Wskazywali również na potrzebę poprawy dostępności do wybranych usług zdrowotnych, promocji zdrowia oraz profilaktyki chorób w zakresie: rehabilitacji narządu ruchu, zapobiegania nadwadze i otyłości wśród dzieci i młodzieży, a także zwiększenia aktywności fizycznej dzieci. Mniej niż połowa badanych (45,3 proc.) oceniła poziom zaspokojenia swoich potrzeb zdrowotnych jako dobry, a 7,4 proc. uznało go za bardzo dobry lub doskonały. Oczekiwania respondentów w zakresie zdrowia publicznego dotyczą przede wszystkim: działań w obszarze aktywności fizycznej, profilaktyki chorób oraz ograniczania nierówności w zdrowiu wynikających z uwarunkowań społeczno-ekonomicznych. Badanie wykazało, że różne kategorie wiekowe inaczej oceniały swój stan zdrowia pod względem fizycznym i psychicznym. Wraz z wiekiem ocena stanu zdrowia jest coraz gorsza, należy więc zwrócić uwagę w tym aspekcie zwłaszcza na osoby starsze (powyżej 60. roku życia). Jednak szczególną opieką należy też objąć kategorię osób młodych (do 25. roku życia), które w badaniu ankietowym bardzo słabo oceniały swój stan zdrowia psychicznego³⁹.

2.4.2. Usługi w zakresie edukacji

Usługi przedszkolne na terenie miasta zapewniają 44 przedszkola publiczne oraz 6 przedszkoli publicznych, dla których Gmina Miasto Rzeszów nie jest organem prowadzącym. Ponadto w mieście funkcjonują 2 niepubliczne punkty przedszkolne, 59 przedszkoli niepublicznych, z czego jedna placówka jest przedszkolem integracyjnym, a 6 to przedszkola specjalne. Miasto jest organem prowadzącym dla 2 placówek przedszkolnych z oddziałami specjalnymi. Na terenie miasta działa 12 zespołów szkolno-przedszkolnych⁴⁰. W 2021 r. w Rzeszowie funkcjonowało 246 oddziałów przedszkolnych. W przedszkolach prowadzonych przez samorząd miejski realizowane są zajęcia z języka angielskiego. W ofercie przedszkoli niepublicznych znajdują się – poza językiem angielskim – także zajęcia z innych języków obcych⁴¹.

³⁹ Program promocji zdrowia i profilaktyki dla Miasta Rzeszowa na lata 2021–2025, Rzeszów 2021.

⁴⁰ Na podstawie informacji zamieszczanych na stronie Urzędu Miasta Rzeszowa oraz danych udostępnionych przez Urząd Miasta Rzeszowa, a także danych Banku Danych Lokalnych GUS i Rejestru Szkół i Placówek Oświatowych, <https://rspo.gov.pl/> (31.07.2022).

⁴¹ Języki obce nowożytnie – liczba uczniów w roku szkolnym 2020/2021, Otwarte Dane, <https://dane.gov.pl/> (31.07.2022).

Usługi edukacyjne na poziomie szkoły podstawowej realizuje w mieście 48 szkół. Miasto jest organem prowadzącym dla 36 placówek kształcących na poziomie szkoły podstawowej (stan według roku szkolnego 2020/2021), w tym jedna placówka jest szkołą specjalną, a 3 – szkołami z oddziałami integracyjnymi. Jedna ze szkół jest szkołą sportową. Ponadto w mieście funkcjonują 4 szkoły publiczne prowadzone przez organizacje wyznaniowe, jedna szkoła przy Szpitalu Wojewódzkim im. św. Królowej Jadwigi prowadzona przez samorząd województwa podkarpackiego oraz jedna szkoła specjalna prowadzona przez powiat rzeszowski – Szkoła Podstawowa Specjalna nr 32 przy ul. Budziwojskiej 149. Aż 20 publicznych szkół podstawowych w Rzeszowie prowadzonych przez miasto funkcjonuje w formie samodzielnych podmiotów; pozostałe w ramach zespołów.

Infrastruktura sportowa szkół w Rzeszowie jest zróżnicowana – 17 placówek dysponuje boiskami wielofunkcyjnymi (boiskami do siatkówki i piłki nożnej), bieżniami prostymi oraz rzutniami. Korty tenisowe znajdują się tylko przy Szkole Podstawowej nr 16. Aż 18 placówek prowadzonych przez miasto nie dysponuje zapleczem sportowym. W przypadku 4 szkół publicznych prowadzonych przez podmioty inne niż miasto (wyznaniowe) 2 dysponują zapleczem sportowym. We wszystkich szkołach podstawowych na terenie miasta realizowane jest nauczanie co najmniej dwóch języków obcych (z wyjątkiem szkoły specjalnej, w której nauczany jest tylko język angielski). Najczęściej uczniowie realizują zajęcia z języka angielskiego, niemieckiego i hiszpańskiego, rzadziej z francuskiego i włoskiego⁴².

W Rzeszowie funkcjonuje 18 liceów publicznych ogólnokształcących, z czego 14 jest prowadzonych przez miasto, w tym jedna placówka jest szkołą dla dorosłych oraz jedna szkoła specjalna (Liceum Ogólnokształcące Specjalne przy Szpitalu Wojewódzkim nr 2 im. św. Królowej Jadwigi), prowadzona przez samorząd województwa podkarpackiego. W liceach publicznych prowadzonych przez miasto w roku szkolnym 2020/2021 uczyło się 7933 osoby. W jednej placówce na stałe zatrudniony był logopeda, w 9 – psycholog, w 16 – pedagog.

Ponadto w mieście funkcjonuje 13 liceów niepublicznych, z czego 5 to placówki dla dzieci i młodzieży, a 8 to placówki dla dorosłych. Wśród szkół niepublicznych znajdują się szkoły sportowe (Liceum Mistrzostwa Sportowego „Stal Rzeszów”, Liceum Ogólnokształcące Mistrzostwa Sportowego Resovia w Rzeszowie), szkoła dwujęzyczna – Dwujęzyczne Liceum

⁴² Tamże.

Uniwersyteckie im. Stanisława Barańczaka oraz jedno liceum społeczne. W roku szkolnym 2020/2021 w placówkach tych uczyło się 1315 uczniów.

W mieście funkcjonuje 14 techników, w których w roku szkolnym 2020/2021 uczyło się 7505 uczniów. W 3 placówkach zatrudniony jest psycholog, we wszystkich pedagog. W żadnej z placówek tego typu nie był zatrudniony logopeda. Technika oferują kształcenie młodzieży w wielu zawodach, a ich oferta jest dostosowywana do potrzeb podkarpackiego rynku pracy.

Poza obowiązkowym programem kształcenia w rzeszowskich szkołach realizowane są zajęcia pozalekcyjne. Takie zajęcia w roku szkolnym 2020/2021 odbywały się w 10 szkołach podstawowych oraz 4 liceach i technikach (tabela 21).

Tabela 21. Oferta zajęć pozalekcyjnych w szkołach w Rzeszowie w roku szkolnym 2020/2021

Rodzaj zajęć/liczba korzystających uczniów		Szkoły podstawowe	Licea ogólnokształcące	Technika
Liczba uczniów uczestniczących w zajęciach dla uzdolnionych		476	33	1
Liczba uczniów uczestniczących w zajęciach dla zainteresowanych		1639	565	546
Rodzaj zajęć	sportowe	558	65	120
	artystyczne	244	85	69
	przedmiotowe	762	281	232
	informatyczne	65	3	63
	techniczne	104	1	38
	turystyczno-krajoznawcze	168	22	11
	inne	214	141	14
Liczba szkół realizujących zajęcia pozalekcyjne		10	4	15

Źródło: opracowanie na podstawie bazy Otwarte Dane, Zajęcia pozalekcyjne, <https://dane.gov.pl/> (31.07.2022).

Od 2021 r. funkcjonuje *Program Stypendialny Miasta Rzeszowa pn. Primus inter pares*⁴³, który zastąpił dotychczasowy *Program Stypendialny Miasta Rzeszowa pn. „Młody Inżynier”*. Jest on skierowany do uczniów rzeszowskich szkół niezależnie od miejsca zamieszkania i dedykowany jest młodzieży kształcącej się we wszystkich typach szkół. Składa się z 5 komponentów: Primus (dla Ósmoklasisty i Maturzysty), Mistrz, Młody Inżynier, Artysta, Zdolny Uczeń⁴⁴.

⁴³ Uchwała nr VI/109/2019 Rady Miasta Rzeszowa z dnia 29 stycznia 2019 r., Dz.U. Woj. Podkarp. 2019, poz. 1189 ze zm.

⁴⁴ Program Stypendialny Miasta Rzeszowa pn. Primus inter pares, <https://www.erzeszow.pl/pl/510-oswiata/33326-program-stypendialny-miasta-rzeszowa-pn-primus-inter-pares.html#tresc> (31.07.2022).

Tabela 22. Oferta stypendialna Rzeszowa w latach 2016–2021

Rok	Szkoły podstawowe		Szkoły ponadpodstawowe		Wartość wypłaconych stypendiów ogółem* [zł]
	Stypendia socjalne	Stypendia motywacyjne	Stypendia socjalne	Stypendia motywacyjne	
2016	576	243	538	1123	1 259 542,92
2017	528	377	456	970	1 061 974,43
2018	522	472	285	1083	1 208 564,47
2019	434	573	274	966	1 055 656,74
2020	395	442	216	1054	2 982 840,00
2021	297	569	167	1179	3 635 294,00

* Z uwzględnieniem Programu „Młody inżynier”, który funkcjonował do 2021 r.

Źródło: opracowanie na podstawie danych udostępnionych przez Urząd Miasta Rzeszowa.

2.4.3. Usługi w zakresie kultury

Miasto Rzeszów prowadzi 6 instytucji kultury: Rzeszowski Dom Kultury, Teatr Maska w Rzeszowie, Muzeum Dobranoczek ze zbiorów Wojciecha Jamy w Rzeszowie, Biuro Wystaw Artystycznych, Galerię Fotografii Miasta Rzeszowa oraz Estradę Rzeszowską.

W skład Rzeszowskiego Domu Kultury (RDK) wchodzi 19 filii zlokalizowanych na terenie całego miasta. Podstawowym celem RDK jest prowadzenie działalności kulturalnej polegającej na wykonywaniu zadań miasta w zakresie upowszechnienia kultury, aktywnego uczestnictwa w kulturze oraz współtworzenia jej wartości. Do zadań tych należy przede wszystkim: prowadzenie zajęć z zakresu edukacji i animacji kulturalnej, organizacja własnych imprez, współorganizacja miejskich wydarzeń kulturalnych oraz organizacja zimowego i letniego wypoczynku dla dzieci. RDK w swojej ofercie posiada 40 rodzajów zajęć (o charakterze: tanecznym, muzycznym, manualnym, teatralnym, językowym, ruchowym i sportowym) przeznaczonych dla różnych kategorii wiekowych. W filiach RDK działa około 50 grup artystycznych (m.in. zespoły taneczne, grupy folklorystyczne, studia aktorskie)⁴⁵. W RDK w 2021 r. zatrudnionych było 96 osób (o 11 więcej w porównaniu do 2016 r.)⁴⁶.

⁴⁵ Rzeszowski Dom Kultury, rdk.rzeszow.pl (5.07.2022).

⁴⁶ Dane Urzędu Miasta Rzeszowa.

Tabela 23. Działalność Rzeszowskiego Domu Kultury w latach 2016–2021

Rok	Liczba działań	Liczba osób korzystających z oferty	Kwota przeznaczona na realizację działań [zł]
2016	125	14 552	698 896,00
2017	170	20 825	723 979,00
2018	214	32 807	1 000 712,00
2019	286	41 118	1 183 886,00
2020	329	2 986 507 ⁴⁷	563 948,00
2021	193	817 064	1 352 141,00

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miasta Rzeszowa.

W Rzeszowie funkcjonuje także Młodzieżowy Dom Kultury, który jest publiczną placówką oświatową prowadzącą zajęcia o charakterze określonym statutem i przepisami prawa oświatowego. Uczestnikami zajęć są dzieci i młodzież szkolna. W stałych formach pracy (zespołach i pracowniach artystycznych, technicznych, naukowych, sportowych i innych) uczestniczy około 2500 dzieci i młodzieży⁴⁸. Instytucją o charakterze regionalnym, a mającą swoją siedzibę w Rzeszowie, jest Wojewódzki Dom Kultury (WDK). W ramach działalności statutowej WDK organizuje corocznie kilkaset imprez artystycznych, oświatowych i rozrywkowych (w tym około 50 o zasięgu wojewódzkim, ogólnopolskim i międzynarodowym). W stałych formach pracy (zespołach, kołach i klubach zainteresowań oraz stowarzyszeniach społeczno-kulturalnych) skupia blisko 1500 osób⁴⁹. Ponadto na terenie miasta działają 4 spółdzielcze domy kultury, jeden środowiskowy dom kultury, jeden niezależny Osiedlowy Dom Kultury oraz Klub Kultury Zodiak⁵⁰.

Miasto nadzoruje działania jednego z teatrów w mieście – Teatru Maska w Rzeszowie. Jest on jedynym profesjonalnym teatrem lalek w południowo-wschodniej Polsce. Posiada dwie sceny – dużą z widownią na 240 miejsc oraz małą z 50 miejscami. Wystawia spektakle nie tylko na własnych scenach, ale także w domach kultury na terenie województwa podkarpackiego. Liczba przedstawień rocznie wynosi średnio 350. W ramach Teatru funkcjonuje Muzeum Lalek Teatralnych, w którym można obejrzeć lalki, dekoracje i projekty scenograficzne⁵¹. Teatr w 2021 r. zatrudniał 50 osób. Należy zaznaczyć, że działania

⁴⁷ Należy zaznaczyć, iż rok 2020 był rokiem pandemicznym i działalność Rzeszowskiego Domu Kultury miała charakter wirtualny. Liczba osób korzystających z oferty to przede wszystkim liczba internautów, dlatego odbiega ona od danych z pozostałych lat.

⁴⁸ Młodzieżowy Dom Kultury w Rzeszowie, mdk.rzeszow.pl (5.07.2022).

⁴⁹ Wojewódzki Dom Kultury w Rzeszowie, wdk.kulturapodkarpacka.pl (5.07.2022).

⁵⁰ Serwis Informacyjny Urzędu Miasta Rzeszowa, erzeszow.pl/43-kultura-i-sport/7319-inne-domy-kultury.html#tresc (7.07.2022).

⁵¹ Teatr Maska w Rzeszowie, www.teatrmaska.pl/teatr/historia (7.07.2022).

Teatru Maska w Rzeszowie (jak i innych instytucji kultury) w latach 2020–2021 zostały w dużej mierze ograniczone ze względu na pandemię wirusa SARS-CoV-2.

Największym teatrem w Rzeszowie jest Teatr im. Wandy Siemaszkowej, który jest instytucją regionalną. Zatrudnia około 100 pracowników (w tym blisko 30 aktorów) i wystawia w ciągu sezonu około 400 spektakli dla prawie 70 tys. widzów. Dysponuje 3 scenami. Osobną formą działalności Teatru jest praca edukacyjna, w której aktorzy rzeszowskiej sceny poprzez programy teatralne dla dzieci i młodzieży przygotowują od najmłodszych lat przyszłych widzów teatralnych⁵². Na terenie Rzeszowa działają również teatry będące przedsięwzięciami prywatnymi lub funkcjonującymi w ramach stowarzyszeń, m.in. Teatr Przedmieście, Teatr Bo Tak, Ave Teatr, Teatr Jaruga.

Oferta muzealna Rzeszowa jest stosunkowo zróżnicowana – działają zarówno muzea o charakterze publicznym, kościelnym, jak i prywatnym. Muzeum Dobranocek ze zbiorów Wojciecha Jamy w Rzeszowie jest instytucją kultury nadzorowaną przez Urząd Miasta Rzeszowa. To jedyna tego typu placówka w Polsce posiadająca unikatowe zbiory związane z historią polskiej i zagranicznej animacji dla dzieci. Muzeum organizuje wystawy, konkursy, imprezy i twórcze zajęcia edukacyjne oraz projekcje⁵³. Oprócz niego funkcjonują na terenie miasta takie podmioty, jak m.in. Muzeum Okręgowe (oraz jego oddziały, tj. Muzeum Historii Miasta Rzeszowa oraz Muzeum Etnograficzne), Muzeum Uniwersytetu Rzeszowskiego, Muzeum Diecezjalne, Muzeum Łowiectwa, Muzeum Lalek Teatralnych, Muzeum Mleczarstwa, Muzeum Energetyki Podkarpackiej, Prywatne Muzeum Techniki i Militariów⁵⁴.

Biuro Wystaw Artystycznych (BWA) oraz Galeria Fotografii Miasta Rzeszowa to galerie, których organizatorem jest Gmina Miasto Rzeszów. BWA posiada tysiąc prac z zakresu współczesnej twórczości: malarstwa, grafiki, rysunku, rzeźby, szkła i tkaniny artystycznej. Są wśród nich dzieła znanych i wybitnych polskich artystów, m.in. Szajny, Nowosielskiego, Beksińskiego⁵⁵. W tej instytucji kultury w 2021 r. zatrudnionych było 17 osób. Działania BWA obejmują m.in. organizację wystaw i konkursów, prowadzenie lekcji oraz warsztatów plastycznych dla dzieci i młodzieży, organizację występów muzycznych oraz

⁵² Serwis Informacyjny Urzędu Miasta Rzeszowa, erzeszow.pl/pl/43-kultura-i-sport/7247-teatr-im-wandy-siemaszkowej.html#tresc (7.07.2022).

⁵³ Serwis Informacyjny Urzędu Miasta Rzeszowa, erzeszow.pl/43-kultura-i-sport/7231-muzeum-dobranocek-ze-zbiorow-wojciecha-jamy-w-rzeszowie.html#tresc (7.07.2022).

⁵⁴ Serwis Informacyjny Urzędu Miasta Rzeszowa, erzeszow.pl/pl/43-kultura-i-sport/7224-muzea.html#tresc (7.07.2022).

⁵⁵ BWA w Rzeszowie, www.bwa.rzeszow.pl/historia.html (7.07.2022).

muzyczno-teatralnych. BWA prowadzi także działalność wydawniczą oraz działalność galerii sprzedaży⁵⁶. Natomiast Galeria Fotografii Miasta Rzeszowa prowadzi działalność kulturalną ukierunkowaną na popularyzowanie sztuki fotografii, gromadzenie zbiorów fotograficznych związanych z Rzeszowem oraz prowadzenie bieżącej dokumentacji fotograficznej miasta. Oprócz wystaw w lokalu Galeria podejmuje także inne działania, m.in. organizację wystaw plenerowych prezentowanych w przestrzeni miejskiej, pokazy prezentacji na bazie swoich zbiorów fotograficznych, warsztaty fotograficzne⁵⁷. W Rzeszowie funkcjonują także galerie, które działają przy innych instytucjach kultury lub będące instytucjami niepublicznymi. Należą do nich m.in. „Szajna” Galeria, Galeria Miejska Zespołu Szkół Plastycznych w Rzeszowie, Galeria Teatru Maski, Galeria To Tu, Galeria Dwa Plany, Galeria Instytutu Sztuk Pięknych Uniwersytetu Rzeszowskiego im. prof. Włodzimierza Kotkowskiego, Galeria Nierzeczywista, Galeria Integracyjna⁵⁸.

Estrada Rzeszowska to samorządowa instytucja kultury, która zajmuje się prowadzeniem działalności artystycznej w Rzeszowie oraz profesjonalną organizacją miejskich wydarzeń kulturalnych, m.in. koncertów, festiwali, recitali, wystaw. Rocznie organizuje około 100 wydarzeń kulturalnych. W strukturach Estrady Rzeszowskiej działają Rzeszowskie Piwnice. W ramach działalności edukacyjnej i animacji kultury Estrada prowadzi Rzeszowski Inkubator Kultury oraz dysponuje półprofesjonalnym studiem nagrań dźwiękowych. Przygotowuje m.in. takie wydarzenia, jak: Akademia Wolontariatu, Breakout Days, Estrada Studio, Wschód Kultury – Europejski Stadion Kultury, Festiwal Tony, Jarmark Bożonarodzeniowy, Rockowa Noc, Karpaty na widelcu, Sylwester Miejski, Święto Paniagi, Toast Urodzinowy dla Tomasza Stańko⁵⁹.

Urząd Miasta Rzeszowa stara się także angażować różne środowiska do planowania i realizacji polityki kulturalnej Rzeszowa. W tym celu realizowane są konkursy ofert na realizację zadań publicznych w zakresie wspierania kultury i dziedzictwa narodowego. W 2021 r. podpisano 34 umowy na udzielenie dotacji dla 29 organizacji pożytku publicznego na łączną kwotę 595 000 zł. Dodatkowo działania w zakresie kultury realizowane są również

⁵⁶ Dane Urzędu Miasta Rzeszowa.

⁵⁷ Galeria Fotografii Miasta Rzeszowa, fotogaleria.erzeszow.pl/historia/ (7.07.2022).

⁵⁸ Serwis Informacyjny Urzędu Miasta Rzeszowa, www.erzeszow.pl/pl/43-kultura-i-sport/7196-galerie.html#tresc (7.07.2022).

⁵⁹ Estrada Rzeszowska, estrada.rzeszow.pl (7.07.2022).

w ramach Rzeszowskiego Budżetu Obywatelskiego. W 2021 r. 4 podmioty otrzymały dotacje na działania związane z kulturą na łączną kwotę 419 680,23 zł⁶⁰.

W Rzeszowie działa Filharmonia Podkarpacka im. A. Malawskiego, która jest instytucją regionalną. Do jej podstawowych zadań należy organizacja koncertów i recitali oraz audycji muzycznych dla dzieci i młodzieży. Jest ona także organizatorem Festiwalu Muzycznego w Łąncucie.

W Rzeszowie funkcjonują 4 kina (3 multipleksy oraz Kino „Zorza”). W 2021 r. dysponowały one łącznie 21 salami kinowymi oraz 4479 miejscami na widowni⁶¹. Działalność instytucji kultury została ograniczona przez obostrzenia sanitarne wprowadzone w związku z wybuchem pandemii SARS-CoV-2. Dodatkowo w Rzeszowie działa kinokawiarnia Kino za Rogiem Cafe.

Ważnym elementem kultury są też biblioteki. W Rzeszowie zlokalizowane są biblioteki o różnym charakterze i prowadzone przez różne instytucje. Trzy rzeszowskie biblioteki mają charakter akademicki i znajdują się przy największych uczelniach: Uniwersytecie Rzeszowskim, Politechnice Rzeszowskiej oraz Wyższej Szkole Informatyki i Zarządzania. Ponadto w Rzeszowie ma swoją siedzibę m.in. Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka i Oddział Głównej Biblioteki Lekarskiej im. St. Konopki⁶². Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna w Rzeszowie (WiMBP) jest instytucją kultury Województwa Podkarpackiego i Miasta Rzeszowa. W ramach jej struktury funkcjonuje Czytelnia Główna, dwie wypożyczalnie (Główna i Muzyczna), dwa oddziały (Oddział Dokumentów Życia Społecznego oraz Oddział dla Dzieci i Młodzieży) oraz 20 filii miejskich⁶³. W WiMBP zatrudnionych było w 2021 r. 76 osób (w tym 49 w filiach miejskich). W 2021 r. w rzeszowskich bibliotekach znajdowało się 1 439 916 woluminów bibliotecznych. Na jedną placówkę biblioteczną przypadało 8635 mieszkańców Rzeszowa, a czytelników bibliotek publicznych na 1000 ludności było 158⁶⁴.

⁶⁰ *Raport o stanie miasta Rzeszowa za 2021 r.*, Rzeszów 2022.

⁶¹ Bank Danych Lokalnych GUS, <https://bdl.stat.gov.pl/bdl> (8.07.2022).

⁶² Serwis Informacyjny Urzędu Miasta Rzeszowa, erzeszow.pl/pl/43-kultura-i-sport/7175-biblioteki.html#tresc (8.07.2022).

⁶³ WiMBP w Rzeszowie, wimbp.rzeszow.pl/filie-i-oddzialy-/ (8.07.2022).

⁶⁴ Bank Danych Lokalnych GUS, <https://bdl.stat.gov.pl/bdl> (8.07.2022).

2.4.4. Usługi w zakresie integracji i pomocy społecznej

Realizowane na terenie gminy miasto Rzeszów usługi w zakresie pomocy społecznej i integracji można przybliżyć, ukazując je przez pryzmat działalności instytucji publicznych zapewniających całodobową opiekę oraz instytucji oferujących pobyt dzienny. Do instytucji świadczących całodobową opiekę na terenie Rzeszowa zaliczyć należy 4 domy pomocy społecznej zlokalizowane w mieście⁶⁵, w tym: Dom Pomocy Społecznej dla Osób Przewlekłe Psychiczenie Chorych (ul. Załęska 7A); Dom Pomocy Społecznej dla Kombatantów im. Bohaterów Westerplatte w Rzeszowie (ul. Powstańców Śląskich 4); Dom Pomocy Społecznej dla Osób w Podeszłym Wieku oraz Osób Niepełnosprawnych Fizycznie (ul. mjr. H. Sucharskiego 1 wraz z Filią przy ul. Łabędziej 9), Dom Pomocy Społecznej dla Dorosłych Niepełnosprawnych Intelktualnie im. Józefy Jaklińskiej (ul. Powstańców Styczniowych 37).

Należy dodać, że DPS przy ul. Załęskiej 7A to typ domu dla osób dorosłych przewlekłe psychiczenie chorych, który przeznaczony jest dla 140 mieszkańców.

Tabela 24. Liczba miejsc statutowych i liczba mieszkańców w Domach Pomocy Społecznej dla Osób Przewlekłe Psychiczenie Chorych w latach 2016–2022

Rok	Liczba miejsc statutowych				Liczba mieszkańców			
	A	B	C	D	A	B	C	D
2016	140	103	145	85	140	99	141	84
2017	140	103	145	85	138	103	145	85
2018	140	103	145	85	139	103	139	85
2019	140	103	145	85	138	101	134	85
2020	140	103	145	85	131	75	115	82
2021	140	103	145	85	135	69	109	84
2022*	140	103	145	85	139	78	103	82

* Stan na 30 czerwca 2022 r.

A – Dom Pomocy Społecznej dla Osób Przewlekłe Psychiczenie Chorych

B – Dom Pomocy Społecznej dla Kombatantów im. Bohaterów Westerplatte

C – Dom Pomocy Społecznej dla Osób w Podeszłym Wieku oraz Osób Niepełnosprawnych Fizycznie

D – Dom Pomocy Społecznej dla Dorosłych Niepełnosprawnych Intelktualnie im. Józefy Jaklińskiej

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z MOPS w Rzeszowie z lat 2016–2022.

DPS dla Kombatantów (ul. Powstańców Śląskich 4) to typ domu dla osób w podeszłym wieku oraz osób niepełnosprawnych fizycznie. Jest on przeznaczony dla 103 mieszkańców, jednak w ostatnich 3 latach liczba jego mieszkańców uległa bardzo znaczącemu zmniejszeniu, bo prawie o 25 proc. Można to było zauważyć w statystykach z 2020 i 2021 r., ale też ta tendencja utrzymała się w I półroczu 2022 r. Niewątpliwie przyczyniła się do tego zwiększona zachorowalność, a nawet śmiertelność mieszkańców w czasie pandemii wirusa

⁶⁵ Dom pomocy społecznej, <https://bip.erzeszow.pl/118-domy-pomocy-spoecznej.html> (11.07.2022).

SARS-CoV-2. DPS (ul. mjr. H. Sucharskiego 1 wraz z Filią przy ul. Łabędziej 7) to także instytucje z przeznaczeniem dla osób w podeszłym wieku oraz osób niepełnosprawnych fizycznie. Również w tym przypadku w latach 2020–2022 wyraźnie zaznaczyła się tendencja spadkowa liczby mieszkańców placówki (od 20 proc. do nawet niemal 30 proc.). Natomiast DPS dla Dorosłych Niepełnosprawnych Intelaktualnie im. Józefy Jaklińskiej w Rzeszowie (ul. Powstańców Styczniowych 37) zapewnia 85 miejsc statutowych, zaś liczba mieszkańców tej instytucji waha się na zbliżonym poziomie – od 85 do 82 osób.

W Rzeszowie funkcjonuje 5 placówek opiekuńczo-wychowawczych zapewniających całodobową opiekę, a ich podmiotem prowadzącym jest Gmina Miasto Rzeszów. Można wyróżnić tutaj: Centrum Administracyjne do Obsługi Placówek Opiekuńczo-Wychowawczych (ul. Nizinnej 30/1) – sprawujące nadzór organizacyjny i merytoryczny nad 3 placówkami socjalizacyjnymi, takimi jak: Dom dla Dzieci „Mieszko” (ul. Nizinna 30/2), Dom dla Dzieci i Młodzieży „Dobrawa” (ul. Nizinna 30/1), Dom dla Dzieci „Bolesław” (ul. Nizinna 30/2B)⁶⁶. W formie stacjonarnej opieki funkcjonują również następujące placówki: Placówka Opiekuńczo-Wychowawcza im. dr. Henryka Hanasiewicza (ul. Unii Lubelskiej 4) – łącząca zadania placówki socjalizacyjnej i interwencyjnej⁶⁷ – oraz Placówka Opiekuńczo-Wychowawcza im. Marii Hanasiewicz (ul. Unii Lubelskiej 4A) o charakterze socjalizacyjnym⁶⁸. Warto zauważyć, że w I półroczu 2019 r. utworzono dodatkowo 2 nowe placówki o charakterze socjalizacyjnym, takie jak: Dom dla Dzieci „Bolesław” w Rzeszowie (z liczbą 14 dostępnych miejsc) oraz Placówkę Opiekuńczo-Wychowawczą im. Marii Hanasiewicz w Rzeszowie z przeznaczeniem dla 12 wychowanków. Według stanu na 26 lipca 2022 r. w Domu dla Dzieci „Mieszko” w Rzeszowie (14 miejsc) umieszczono 16 wychowanków; w Domu dla Dzieci „Dobrawa” przebywało 12 wychowanków (14 miejsc), zaś w Domu dla Dzieci „Bolesław” było 13 wychowanków (14 miejsc). Natomiast w Placówce Opiekuńczo-Wychowawczej im. dr. Henryka Hanasiewicza w Rzeszowie (łączącej zadania placówki interwencyjnej i socjalizacyjnej, utworzonej z przeznaczeniem dla 14 osób) przebywało

⁶⁶ Dom dla dzieci, <http://domdziecka.resman.pl/> (11.07.2022).

⁶⁷ Placówka Opiekuńczo-Wychowawcza im. dr. Henryka Hanasiewicza <https://bip.erzeszow.pl/pl/124-placowka-opiekunczo-wychowawcza-im-dr-henryka-hanasiewicza/3952-informacje-o-jednostce.html> (11.07.2022).

⁶⁸ Placówka Opiekuńczo-Wychowawcza im. Marii Hanasiewicz <https://bip.erzeszow.pl/pl/524-placowka-opiekunczo-wychowawcza-im-marii-hanasiewicz/8004-informacje-o-jednostce.html> (11.07.2022).

łącznie 16 wychowanków, zaś w Placówce Opiekuńczo-Wychowawczej im. Marii Hanasiewicz w Rzeszowie tych osób było 12⁶⁹.

Dwa ośrodki wsparcia (całodobowego pobytu) – Schronisko dla Bezdomnych Mężczyzn w Rzeszowie i Schronisko dla Bezdomnych Kobiet w Raławówce – prowadzone są jako zadanie zlecone przez MOPS w Rzeszowie, którego aktualnym realizatorem jest Rzeszowskie Towarzystwo im. św. Brata Alberta.

Tabela 25. Liczba osób w schroniskach dla bezdomnych mężczyzn i dla bezdomnych kobiet Rzeszowskiego Towarzystwa Pomocy im. św. Brata Alberta w latach 2016–2022

Rok	Schronisko dla bezdomnych mężczyzn (ul. J. Styki 21 w Rzeszowie)	Schronisko dla bezdomnych kobiet (w Raławówce)
	Liczba osób:	Liczba osób:
2016	218	60
2017	147	31
2018	99	21
2019	97	17
2020	91	10
2021	75	10
2022*	63	10

* Stan na 30 czerwca 2022 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Rzeszowskiego Towarzystwa Pomocy im. św. Brata Alberta – udostępnionych przez MOPS w Rzeszowie

Analizując dane, można dostrzec, że kobiety zdecydowanie rzadziej niż mężczyźni trafiają do schroniska dla bezdomnych, które prowadzi Rzeszowskie Towarzystwo Pomocy im. św. Brata Alberta. Dodatkowo w latach 2016–2022 zauważalny jest spadek liczby osób, które korzystają z usług tych schronisk, tak w przypadku mężczyzn, jak i kobiet.

Na terenie Rzeszowa funkcjonuje liczna sieć placówek oferujących pobyt dzienny, które są przeznaczone dla różnych kategorii uczestników. Wyróżnić tutaj można 2 Dienne Ośrodki Wsparcia dla osób starszych w Rzeszowie (prowadzone przez MOPS Rzeszów – ul. Seniora 2 oraz przy DPS – ul. Sucharskiego 1).

⁶⁹ Placówki opiekuńczo-wychowawcze w Rzeszowie, dane MOPS w Rzeszowie (stan na 26 lipca 2022 r.).

Tabela 26. Liczba miejsc statutowych i liczba osób korzystających z Ośrodków Wsparcia (ul. Seniora 2 oraz ul. mjr. H. Sucharskiego 1) w latach 2016–2022

ROK	Liczba miejsc statutowych		Liczba osób korzystających	
	ul. Seniora 2	ul. mjr. H. Sucharskiego 1	ul. Seniora 2	ul. mjr. H. Sucharskiego 1
2016	100	45	110	28
2017	100	45	105	26
2018	100	45	111	24
2019	105	45	113	24
2020	105	45	112	20
2021	105	45	104	24
2022*	105	35	110	22

* Stan na 30 czerwca 2022 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z MOPS w Rzeszowie z lat 2016–2022.

Na terenie Rzeszowa w ramach dwóch wskazanych powyżej ośrodków wsparcia pobytu dziennego zapewniono około 150 miejsc dla osób starszych. Jak wynika z danych, liczba dostępnych miejsc statutowych w OW przy ul. Seniora 2 jest zbyt mała w stosunku do liczby osób chętnych do skorzystania z nich, zaś zdecydowanie większa jest dostępność tych miejsc w OW przy ul. mjr. H. Sucharskiego 1. Ze względu na większe zainteresowanie tą formą wsparcia od listopada 2022 r. zwiększona została liczba uczestników mogących korzystać z usług dziennego pobytu wraz z wyżywieniem przy ul. Seniora 2. W OW przy ul. mjr. H. Sucharskiego 1, od września 2022 r., ze względu na większe zainteresowanie formą wsparcia w postaci posiłku, zwiększono liczbę obiadów dla uczestników do 30 posiłków.

Tabela 27. Liczba miejsc statutowych i liczba osób korzystających ze Środowiskowych Domów Samopomocy w Rzeszowie w latach 2016–2021 oraz w I półroczu 2022 r.

ROK	ŚDS/(TYP placówki)		Liczba miejsc statutowych		Liczba osób korzystających	
	ul. Ofiar Katynia i Filia	ul. Litewska	ul. Ofiar Katynia i Filia	ul. Litewska	ul. Ofiar Katynia i Filia	ul. Litewska
2016	A, B	–	55	–	55	–
2017	A, B	–	55	–	55	–
2018	A, B	–	55	–	57	–
2019	A, B, D	–	100	–	57	–
2020	A, B, D	–	100	–	64	–
2021	A, B, D	C*	100	25	81	8
2022**	A, B, D	C	100	25	81	27

Legenda: A – dla osób przewlekle psychicznie chorych; B – dla osób z niepełnosprawnością intelektualną; D – dla osób ze spektrum autyzmu lub niepełnosprawnościami sprzężonymi.

* Otwarcie SDŚ w 2021 r.

** Stan na 30 czerwca 2022 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z MOPS w Rzeszowie z lat 2016–2022.

W Rzeszowie działa też 5 Dziennych Ośrodków dla osób z niepełnosprawnościami, w tym 3 Środowiskowe Domy Samopomocy w Rzeszowie przy ul. Ofiar Katynia 1, jego Filia przy ul. Powstańców Styczniowych 37 oraz Środowiskowy Dom Samopomocy

„Niezapominajka” przy ul. Litewskiej 2a, a także 2 Warsztaty Terapii Zajęciowej: WTZ Caritas Diecezji Rzeszowskiej (ul. Krakowska 18) oraz WTZ przy DPS (ul. Załęska 7A).

Na podstawie analizy danych dotyczących bazy ŚDS w Rzeszowie można wyciągnąć wnioski, że w przestrzeni Rzeszowa nie brakuje miejsc w ŚDS typu A, B i D, natomiast nie jest wystarczająca oferta miejsc w placówce dziennego pobytu ŚDS „Niezapominajka” – przeznaczonych dla osób wykazujących takie przewlekłe zaburzenia czynności psychicznych, jak demencja czy zdiagnozowana choroba Alzheimera.

Ważną kwestią jest rehabilitacja osób z niepełnosprawnościami, którą realizują Warsztaty Terapii Zajęciowej w Rzeszowie. Są to: WTZ przy DPS (ul. Załęska 7A), a także WTZ Caritas Diecezji Rzeszowskiej (obecnie znajdujący się przy ul. Krakowskiej 18, zaś wcześniej był on zlokalizowany przy ul. Lubelskiej 13). W latach 2016–2022 WTZ przy DPS (ul. Załęska 7A) zabezpieczały 50 miejsc statutowych, z których korzystało w tym okresie również 50 uczestników. Natomiast WTZ Caritas Diecezji Rzeszowskiej w 2016 r. oferowały 30 miejsc statutowych dla osób z niepełnosprawnościami, a od drugiej połowy 2017 r. dostępnych było już 40 miejsc. Od tego czasu aż do pierwszej połowy 2022 r. uczestniczy w zajęciach organizowanych przez te WTZ 40 osób⁷⁰.

Dzienny Ośrodek Wsparcia – Klub Samopomocy „Integra” dla Osób z Zaburzeniami Psychicznymi jest przeznaczony dla osób przewlekłe psychicznie chorych, upośledzonych umysłowo i wykazujących inne przewlekłe zaburzenia czynności psychicznych⁷¹. Prowadzony jest jako zadanie zlecone przez MOPS w Rzeszowie – aktualnie realizatorem tego zadania jest Stowarzyszenie Rodzin OTWARTY UMYŚL w Rzeszowie.

Gmina Miasto Rzeszów zleca organizacjom pozarządowym zadania publiczne skierowane do: 1) dzieci i młodzieży (m.in. z rodzin doświadczających ubóstwa, dysfunkcyjnych); 2) osób z niepełnosprawnościami i ich rodzin (w tym także dzieci z niepełnosprawnością); 3) osób długotrwale bezrobotnych i ich rodzin, które w większości przypadków doświadczają ubóstwa; 4) osób bezdomnych; 5) osób uzależnionych oraz 6) osób w wieku senioralnym. MOPS w Rzeszowie⁷² współpracuje m.in. z: Polskim Czerwonym Krzyżem, Fundacją Podkarpackie Hospicjum dla Dzieci, Podkarpackim Stowarzyszeniem na rzecz Dzieci z Porażeniem Mózgowym „Daj Szansę”, Stowarzyszeniem na rzecz Dzieci

⁷⁰ Informacja i dane o WTZ w Rzeszowie udostępnione przez MOPS w Rzeszowie, 2022.

⁷¹ Klub Samopomocy „Integra”, <http://otwartyumysl.org/index.php/klub-samopomocy-integra/> (30.07.2022).

⁷² MOPS, <http://mopsrzeszow.pl/p,68,lista-organizacji-pozarządowych-z-którymi-współpracujemy> (12.07.2022).

z Nadpobudliwością Psychoruchową, Podkarpackim Stowarzyszeniem Pomocy Osobom z Chorobą Alzheimera, Stowarzyszeniem „Pomoc”, Stowarzyszeniem „Emaus – Rzeszów”, „Rodziną Rodzin” Stowarzyszeniem na rzecz Rodzin Wielodzietnych, Stowarzyszeniem Siemacha, Stowarzyszeniem Przyjaciół Integracji „Nadzieja” przy Szkole Podstawowej nr 22 w Rzeszowie, Towarzystwem Przyjaciół Związku Strzeleckiego „Strzelec”, Stowarzyszeniem Rodzin Katolickich.

Tabela 28. Działalność świetlic środowiskowych dla dzieci i młodzieży oraz środki przeznaczone na ich finansowanie w Rzeszowie w latach 2016–2021 i I półroczu 2022r.

Rok	Liczba świetlic	Liczba uczestników	Okresy	Przeznaczone środki finansowe na działalność świetlic [zł]
2016	16	760	I–VI 2016	596 262,00
			VII–XII 2016	630 838,00
			łącznie	1 227 100,00
2017	14	639	I–VI 2017	573 290,00
			VII–XII 2017	623 810,00
			łącznie	1 197 100,00
2018	11	611	I–VI 2018	528 587,00
			VII–XII 2018	520 613,00
			łącznie	1 049 200,00
2019	11	569	I–VI 2019	604 860,00
			VII–XII 2019	568 240,00
			łącznie	1 173 100,00
2020	9	395	I–VI 2020	616 228,00
			VII–XII 2020	567 122,00
			łącznie	1 183 350,00
2021	9	416	I–VI 2021	606 241,00
			VII–XII 2021	596 859,00
			łącznie	1 203 100,00
2022	7	210	I–VI 2022	394 778,00
			I–	–
			łącznie kwota zaplanowana na 2022 r.	733 100,00

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MOPS w Rzeszowie, 2022.

Jednym z zadań publicznych zleczanych organizacjom pozarządowym przez MOPS w Rzeszowie jest prowadzenie placówek opiekuńczo-wychowawczych dla dzieci i młodzieży (w formie wsparcia dziennego), czyli świetlic środowiskowych, takich jak świetlica profilaktyczno-wychowawcza, opiekuńczo-wychowawcza, czy też specjalistycznej placówki wsparcia dziennego. Działalność i nakłady finansowe na świetlice środowiskowe w Rzeszowie w poszczególnych latach przedstawiono w tabeli 28.

MOPS uruchomił 1 sierpnia 2021 r. Placówkę Wsparcia Dziennego „Przystań”. Powstała ona w ramach projektu pn. „Utworzenie placówki wsparcia dziennego «Przystań» w Rzeszowie”. Inne działania MOPS-u to realizacja w okresie od 1 sierpnia 2021 r. do 31 lipca

2022 r. projektu pn. „Po stronie rodziny”⁷³, programu „Wspieraj Seniora” mającego na celu udzielenie wsparcia seniorom, którzy podczas pandemii wirusa SARS-CoV-2 pozostawali w domach. Innymi instrumentami istotnymi z perspektywy rodziców i opiekunów dzieci z orzeczeniem o niepełnosprawności są programy opieki wytchnieniowej⁷⁴.

W 2016 r. w PUP w Rzeszowie zarejestrowanych było 577 bezrobotnych osób z niepełnosprawnością, w tym jako bezrobotne – 439 osoby, a 138 osób jako poszukujące pracy (tabela 29).

Tabela 29. Liczba osób z niepełnosprawnościami zarejestrowanych w PUP w Rzeszowie w latach 2016–2021

Rok	Liczba zarejestrowanych ogółem	Liczba zarejestrowanych osób z niepełnosprawnościami			
		razem	%	bezrobotni	poszukujący pracy
2016	7 884	577	7,32	439	138
2017	6 976	441	6,32	366	75
2018	6 636	390	5,88	359	33
2019	6 253	372	5,95	341	31
2020	7 654	344	4,49	312	32
2021	6 548	458	6,99	408	50

Źródło: Dane PUP w Rzeszowie udostępnione przez Wydział Polityki Społecznej Urzędu Miasta Rzeszowa, 2022.

Natomiast w 2021 r. w PUP w Rzeszowie zarejestrowanych było 458 osób z niepełnosprawnościami, w tym 408 bezrobotnych i 50 poszukujących pracy. Ważnym zagadnieniem jest kwestia wydatkowania środków finansowych z PFRON-u na realizację zadań z zakresu rehabilitacji zawodowej i społecznej osób z niepełnosprawnościami będących mieszkańcami Rzeszowa. Szczegółowe dane z lat 2016–2021 przedstawiono w tabeli 30. W 2021 r. z PFRON-u przekazano 4 680 475 zł na wsparcie osób z niepełnosprawnościami, w tym najwięcej, bo 79 proc. (3 680 475 zł), na rehabilitację społeczną osób z niepełnosprawnościami, zaś resztę wykorzystano na rehabilitację zawodową (1 000 000 zł). W latach 2016–2021 na rehabilitację zawodową osób z niepełnosprawnościami, w tym na aktywizację zawodową, przeznaczono ogółem 4 798 112 zł.

⁷³ Projekt „Po stronie rodziny” (nr projektu RPPK.08.09.00-18-0001/20) realizowany jest w ramach RPO WP na lata 2014–2020 [Oś priorytetowa VIII – Integracja społeczna; Działanie 8.9 – Poprawa dostępu do usług wsparcia rodziny i pieczy zastępczej – Zintegrowane Inwestycje Terytorialne]. Jest on współfinansowany ze środków Unii Europejskiej z EFS oraz dotacji celowej z budżetu państwa. Zob. <http://www.mopsrzeszow.pl/p,101,projekt-po-stronie-rodziny> (12.07.2022).

⁷⁴ Program „Opieka wytchnieniowa” – edycja 2022, <https://www.gov.pl/web/rodzina/program-opieka-wytchnieniowa---edycja-2022> (12.07.2022).

Tabela 30. Wykorzystanie środków z PFRON-u w Rzeszowie w latach 2016–2021

Rok	Środki ogółem [zł]	Rehabilitacja zawodowa [zł]	%	Rehabilitacja społeczna [zł]	%
2016	3 113 367	833 687	27	2 279 680	73
2017	3 041 047	770 000	25	2 281 047	75
2018	3 215 454	736 466	23	2 445 454	76
2019	3 468 878	757 959	22	2 710 898	78
2020	3 683 252	700 000	19	2 983 252	81
2021	4 680 475	1 000 000	21	3 680 475	79

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Wydziału Polityki Społecznej Urzędu Miasta Rzeszowa.

W ramach rehabilitacji zawodowej mieszkańcy Rzeszowa z niepełnosprawnością, zarejestrowani w PUP jako bezrobotni bądź poszukujący pracy, mogą skorzystać m.in. ze szkoleń, staży, prac interwencyjnych, przygotowania zawodowego dla dorosłych, studiów podyplomowych, otrzymać środki na rozpoczęcie działalności gospodarczej, rolniczej albo na podjęcie działalności w formie spółdzielni socjalnej bądź uzyskać zatrudnienie w ramach utworzonego przez pracodawcę miejsca zatrudnienia.

Tabela 31. Wykorzystanie środków z PFRON-u na realizację zadań z zakresu rehabilitacji zawodowej w latach 2016–2021

Rok	Tworzenie miejsc pracy, art. 26e		Środki na rozpoczęcia działalności gospodarczej, art. 12a		Instrumenty i usługi rynku pracy, art. 11	
	liczba	kwota [zł]	liczba	kwota [zł]	liczba	kwota [zł]
2016	17	583 704	5	191 000	5	28 229
2017	13	464 385	5	189 164	3	21 438
2018	8	422 777	9	300 795	2	12 894
2019	8	330 980	11	426 979	0	0
2020	8	367 071	8	300 000	0	0
2021	10	500 000	7	435 000	7	55 107

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych udostępnionych przez Wydział Polityki Społecznej Urzędu Miasta w Rzeszowie.

W latach 2016–2021 utworzono łącznie 109 stanowisk pracy dla osób z niepełnosprawnościami, w tym 64 miejsca pracy zostały utworzone przez pracodawców, zaś 45 przez osoby z niepełnosprawnościami, które otrzymały środki na rozpoczęcie działalności gospodarczej. Natomiast instrumenty i usługi rynku pracy⁷⁵ zostały zastosowane tylko 17 razy w latach 2016–2021. Dodatkowo od 2008 r. na terenie Rzeszowa są prowadzone działania z zakresu reintegracji społecznej i zawodowej skierowane do osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Są one organizowane w ramach działalności Centrum Integracji Społecznej przy Rzeszowskim Towarzystwie Pomocy im. św. Brata Alberta

⁷⁵ Art. 11 ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz.U. 2021, poz. 573, 1981; Dz.U. 2022, poz. 558, 1700, 1812).

w Rzeszowie⁷⁶. W strukturze uczestników w działaniach CIS w Rzeszowie w latach 2016–2021 dominującą kategorią są przede wszystkim osoby długotrwale bezrobotne, zaś zdecydowanie mniej liczne są wśród nich osoby bezdomne realizujące indywidualny program wychodzenia z bezdomności, osoby uzależnione od alkoholu (po zakończeniu leczenia) czy też osoby z niepełnosprawnościami i inne.

Tabela 32. Uczestnicy zajęć w CIS w Rzeszowie w latach 2016–2021

Rok	Liczba osób, które...		
	rozpoczęły zajęcia	uczestniczyły w zajęciach	ukończyły zajęcia
2016	31	31	15
2017	38	44	39
2018	45	45	20
2019	41	56	35
2020	52	64	28
2021	47	65	41

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych CIS w Rzeszowie za okres 2016–2021, udostępnionych przez MOPS w Rzeszowie.

Od 2018 r. w ramach projektu *Reintegracja społeczno-zawodowa w Centrum Integracji Społecznej drogą do zatrudnienia* współfinansowanego ze środków Unii Europejskiej uczestnicy CIS w Rzeszowie mogą korzystać z różnych warsztatów doskonalenia umiejętności zawodowych, warsztatów motywacyjnych bądź doradztwa zawodowego. Do 30 czerwca 2022 r. CIS w Rzeszowie zorganizował zajęcia w ramach *Reintegracji osób dotkniętych wykluczeniem społecznym*, w tym: szkolenie BHP, warsztaty doradztwa zawodowego, warsztaty przedsiębiorczości, warsztaty cukiernicze, warsztaty porządkowo-recyklingowe, warsztaty stolarskie. Dzięki działalności CIS w Rzeszowie osoby zagrożone wykluczeniem społecznym z terenu miasta mogą reintegrować się pod względem społecznym i zawodowym, a tym samym zachować zdolność do pełnego uczestnictwa w życiu społeczno-zawodowym. Warto też wspomnieć o realizowaniu zleconego zadania publicznego przez Stowarzyszenie „Zupełne Dobro” działające na rzecz osób w kryzysie bezdomności poprzez streetworkerów, wsparcie socjalno-bytowe i opiekę medyczną⁷⁷.

Ośrodek Poradnictwa Specjalistycznego i Interwencji Kryzysowej MOPS w Rzeszowie prowadzi działania w zakresie poradnictwa specjalistycznego i wsparcia zagrożonych wykluczeniem. Dominującą formą pomocy było poradnictwo specjalistyczne (prawne, psychologiczne, rodzinne), z którego w latach 2016–2019 corocznie korzystało około 900

⁷⁶ CIS, Brat Albert, <https://www.bratalbert.rzeszow.pl/o-cis/> (30.08.2022).

⁷⁷ Informacja z MOPS w Rzeszowie: Wykaz organizacji pozarządowych realizujących usługi w obszarze pomocy społecznej i integracji w ramach realizacji zadań publicznych, 2022.

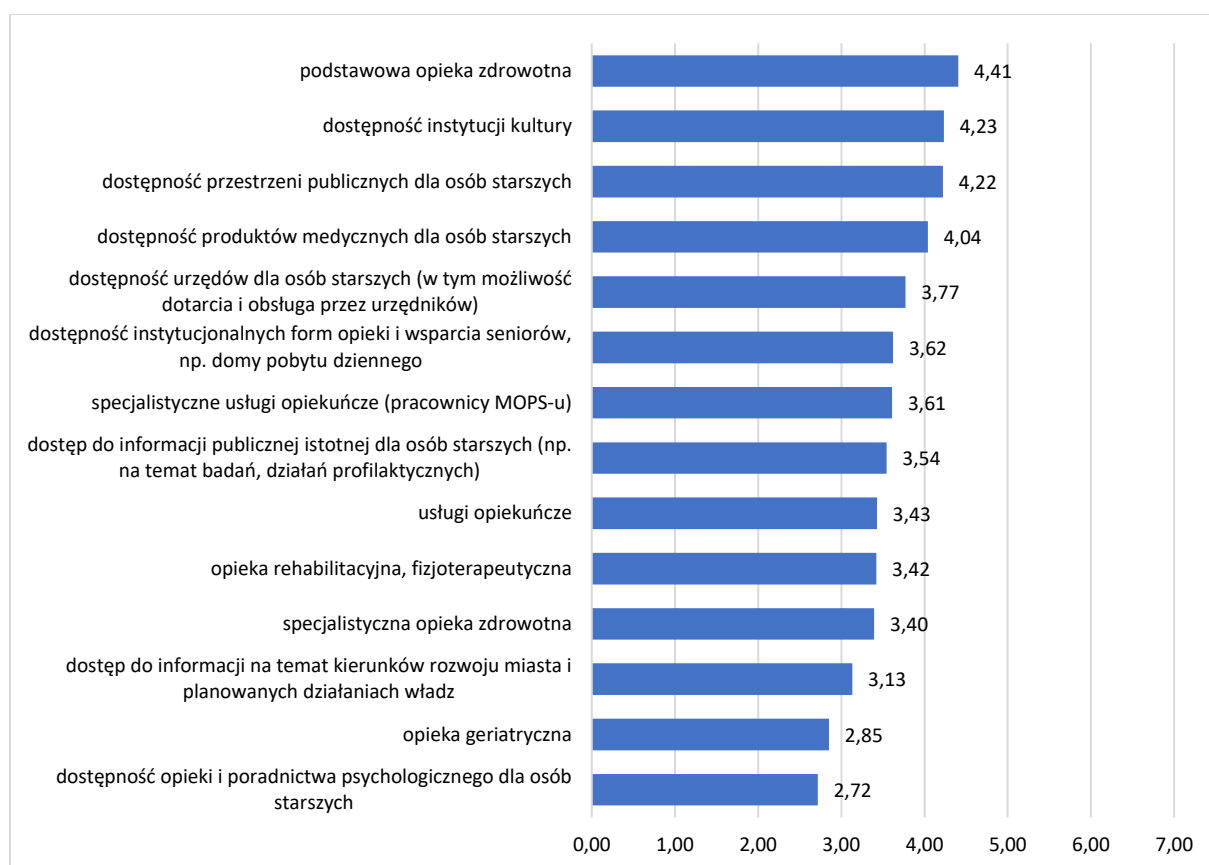
osób. Dodatkową formą wsparcia w ramach interwencji kryzysowej było prowadzenie pokoi interwencyjnych dla osób doświadczających przemocy. Do 30 czerwca 2022 r. z poradnictwa specjalistycznego skorzystało 235 rodzin. Wsparciem objęto 364 osoby. Z kolei 52 rodziny (156 osób) objęto interwencją kryzysową. Dwie osoby uzyskały wsparcie w formie mieszkania chronionego.

2.4.5. Analiza potrzeb mieszkańców w zakresie oferty instytucjonalnej i pozainstytucjonalnej

Potrzeby mieszkańców Rzeszowa były przedmiotem badań prowadzonych przez pracowników Kolegium Nauk Społecznych Uniwersytetu Rzeszowskiego. Jedną z badanych kwestii była jakość życia rzeszowskich seniorów oraz dostępność usług publicznych dla osób starszych. Badanie było realizowane od stycznia do czerwca 2022 r. techniką ankiety internetowej CAWI. Wielkość próby badawczej wyniosła 249 respondentów – mieszkańców Rzeszowa powyżej 60. roku życia.

W opinii badanych kluczowymi formami aktywności osób starszych w Rzeszowie są kluby oraz organizacje zrzeszające emerytów i rencistów, organizacje wyznaniowe i kościelne oraz Uniwersytety Trzeciego Wieku. Mniejszym zainteresowaniem osób starszych cieszą się organizacje społeczne i stowarzyszenia, których profil działalności wykracza poza środowisko osób starszych, Rzeszowska Rada Seniorów oraz rady osiedli. W trakcie badania seniorzy zostali zapytani o obszary, w jakich chcieliby być aktywni, mieć możliwość oddziaływania na sprawy miasta i wpływania na decyzje władz lokalnych. Z badań wynika, że w największym stopniu seniorzy chcieliby mieć wpływ na działalność organizacji zrzeszających ludzi ze względu na zainteresowania i pasje (hobbistyczne), wydarzenia kulturalne i rozrywkowe oraz wydarzenia mające na celu integrację międzypokoleniową mieszkańców miasta. W nieco mniejszym stopniu chcieliby uczestniczyć w planowaniu transportu publicznego i przestrzeni miejskiej oraz przygotowywaniu oferty kulturalnej.

Wykres 6. Ocena dostępności usług publicznych w Rzeszowie w opinii seniorów (N = 249)

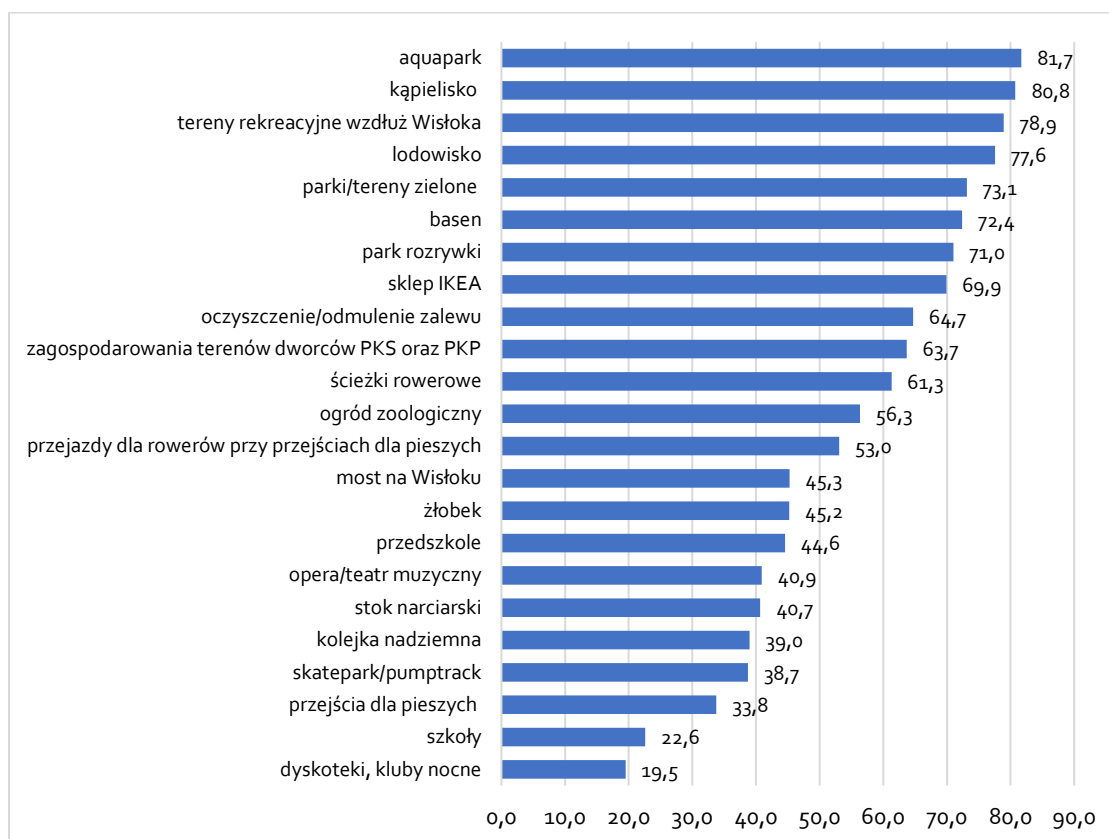

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonego badania CAWI.

W badaniu zdiagnozowana została również dostępność usług publicznych w mieście z punktu widzenia osób starszych. Badani oceniali każdy z wymiarów oferty usług na skali od 0 („brak dostępności”) do 7 („duża dostępność”). Na wykresie 6 przedstawiono wartości średniej dla poszczególnych usług (im wyższa wartość średniej, tym lepiej oceniana dostępność danej usługi). Najlepiej oceniana była dostępność usług w zakresie podstawowej opieki zdrowotnej, instytucji kultury w Rzeszowie oraz przestrzeni publicznych dla osób starszych. Najgorzej seniorzy ocenili dostępność opieki i poradnictwa psychologicznego dla osób starszych oraz opieki geriatrycznej.

Kolejnym badaniem realizowanym wśród mieszkańców Rzeszowa, dotyczącym oferty instytucjonalnej i pozainstytucjonalnej miasta, było badanie *Miasto młodych. Miasto rodzin. Rzeszowska Diagnoza Społeczna 2021*. Zostało ono zrealizowane na przełomie maja i czerwca 2022 r. techniką ankiety internetowej CAWI wśród rodziców uczniów rzeszowskich szkół podstawowych oraz ponadpodstawowych. Wielkość próby badawczej wyniosła 2230 respondentów. Badani poproszeni zostali o wskazanie inwestycji, których szczególnie brakuje w Rzeszowie lub w jego bezpośrednim sąsiedztwie.

Wykres 7. Potrzeby w zakresie infrastruktury społecznej (N = 2230)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z badania *Miasto młodych. Miasto rodzin. Rzeszowska Diagnoza Społeczna 2021*.

Rodzice uczniów szkół podstawowych i średnich z terenu Rzeszowa najczęściej sygnalizowali potrzebę inwestycji i poprawy dostępności usług w zakresie spędzania czasu wolnego i rekreacji. Ponad 80 proc. badanych wskazało na potrzebę wybudowania aquaparku oraz kąpieliska. Respondenci w niewielkim stopniu zwracali uwagę na potrzebę inwestycji w infrastrukturę szkolną (22,6 proc.). Z kolei 44,6 proc. ankieterów wskazało na potrzebę utworzenia nowych placówek przedszkolnych, a 45,2 proc. – żłobków.

2.5. Polityka senioralna

Polityka senioralna jest prowadzona przez organy administracji publicznej. Ponadto w jej realizacji uczestniczą podmioty społeczne, realizując inicjatywy, projekty i zadania zorientowane na poprawę jakości życia seniorów, a przede wszystkim zdrowe i aktywne starzenie się. Polityka senioralna zakłada stworzenie takich warunków, aby w pełni zagospodarować potencjał, który tkwi w jednostkach i grupach, które osiągnęły pewien próg wiekowy. Jej celem jest wspieranie i zapewnienie możliwości aktywnego starzenia się

w zdrowiu oraz prowadzenia w dalszym ciągu samodzielnego, niezależnego i satysfakcjonującego życia, nawet przy pewnych ograniczeniach funkcjonalnych⁷⁸.

Rzeszów jest jednym z 10 polskich miast, które do 2022 r. zostały przyjęte do Sieci Miast i Gmin Przyjaznych Starzeniu Światowej Organizacji Zdrowia⁷⁹. Ten prestiżowy tytuł świadczy o aktywnych działaniach władz Rzeszowa na rzecz poprawy jakości życia seniorów.

Działania Urzędu Miasta Rzeszowa podejmowane w obszarze polityki senioralnej⁸⁰:

1. Utworzenie Referatu ds. Senioralnych w Wydziale Polityki Społecznej Urzędu Miasta w Rzeszowie.
2. Obsługa Rzeszowskiej Rady Seniorów w zakresie jej bieżącej działalności przez Wydział Polityki Społecznej.
3. Wykupienie pakietu informacyjno-promocyjnego w ramach porozumienia o partnerstwie zawartego pomiędzy Stowarzyszeniem MANKO a Międzynarodowym Instytutem Rozwoju Społecznego w ramach Programu Miasto Przyjazne Seniorom i Ogólnopolska Karta Seniora.
4. Organizacja przez Rzeszowski Dom Kultury Senioraliów Rzeszowskich.
5. Organizacja programów zdrowotnych na rzecz osób starszych.
6. Organizacja nieodpłatnej pomocy prawnej.
7. Współfinansowanie ze środków budżetu Miasta Rzeszowa „telefonu życzliwości” dla seniorów potrzebujących dostępu do informacji, rozmowy lub uzyskania wsparcia. „Telefon życzliwości” obsługiwany jest przez radnych Rzeszowskiej Rady Seniorów.

Działalność Rzeszowskiej Rady Seniorów

Rzeszowska Rada Seniorów (RRS) została powołana na podstawie uchwały nr LXXXI/1495/2014 Rady Miasta Rzeszowa z dnia 28 października 2014 r. w sprawie powołania Rzeszowskiej Rady Seniorów oraz nadania jej Statutu i zarządzenia nr VII/259/2015 Prezydenta Miasta Rzeszowa z dnia 2 lipca 2015 r. w sprawie powołania członków Rzeszowskiej Rady Seniorów. Działa na terenie Rzeszowa. Jej kadencja trwa 4 lata. Obecna II kadencja RRS rozpoczęła się w sierpniu 2019 r. i kończy się 2023 r. Do stałych

⁷⁸ *Długofalowa Polityka Senioralna w Polsce na lata 2014–2020 w zarysie*, Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, uchwała Rady Ministrów nr 238 z dnia 24 grudnia 2013 r., s. 8–9.

⁷⁹ *Age-friendly World*, WHO Global Network, Rzeszów, https://extranet.who.int/agefriendlyworld/search-network/?_sf_s=Rzesz%C3%B3w&_sft_countries=poland (12.07.2022).

⁸⁰ Serwis Informacyjny Urzędu Miasta Rzeszowa, erzeszow.pl/pl/1759-seniorzy.html (12.07.2022).

zadań członków Rady należy m.in. odbywanie cotygodniowych dyżurów w siedzibie RRS oraz posiedzeń wg ustalonego harmonogramu. Zgodnie z § 3 Statutu RRS przedmiotem działań Rady jest integracja, wspieranie i reprezentowanie środowiska seniorów oraz pobudzanie aktywności obywatelskiej seniorów mieszkających na terenie Rzeszowa m.in. poprzez⁸¹:

- współpracę z władzami miasta przy rozstrzyganiu istotnych spraw i oczekiwań środowiska,
- przedstawianie propozycji zadań i działań na rzecz seniorów,
- upowszechnianie wiedzy o potrzebach, prawach i możliwościach osób starszych, a przez to wzmacnianie wpływu seniorów na decyzje podejmowane przez władze lokalne, w tym na jakość usług przeznaczonych dla seniorów,
- wydawanie opinii i formułowanie wniosków służących rozwojowi działalności samorządu na rzecz seniorów,
- wspieranie procesów konsultacyjnych wzmacniających zaangażowanie obywatelskie seniorów,
- wspieranie wszelkich form aktywności seniorów,
- działania na rzecz umacniania międzypokoleniowych więzi społecznych.

Usługi społeczne w obszarze polityki senioralnej w Rzeszowie

Usługi społeczne w zakresie polityki senioralnej w Rzeszowie realizowane są przez podmioty publiczne i niepubliczne. Zróżnicowanie ich dostępności na poszczególnych osiedlach jest duże. W kontekście struktury demograficznej osiedli można zauważyć, że duży udział osób w wieku 60+ (osiedla zaznaczone w tabeli 1 kolorem czerwonym) nie zawsze koreluje z dostępnością szerokiej oferty działań aktywizujących i wspierających starszych mieszkańców. Natomiast niektóre osiedla charakteryzujące się młodością demograficzną (zaznaczone w tabeli 1 kolorem zielonym) posiadają bogatą ofertę usług społecznych skierowanych do seniorów.

⁸¹ Biuletyn Informacji Publicznej, bip.erzeszow.pl/pl/505-polityka-spoeczna-i-ochrona-zdrowia/7753-rzeszowska-rada-seniorow/24860-statut-i-regulamin.html#ak24860 (12.07.2022).

Tabela 33. Usługi społeczne w obszarze polityki senioralnej w Rzeszowie w 2021 r.

Osiedle	Udział osób w wieku 60+ w strukturze ludności miasta		Obszary działalności podmiotów publicznych i niepublicznych na rzecz seniorów					Dom Kultury*
	30.06.2016	30.06.2022	Kultura	Edukacja	Sport	Integracja społeczna	Wsparcie społeczności/ usługi zdrowotne	
Śródmieście	24,9	29,8	+	+	+	+	+	WDK
Pułaskiego	31,2	33,0	+	+	+	+	+	
Generała Grota Roweckiego	30,5	32,8	+	-	+	+	+	RDK
Piastów	31,8	36,4	+	-	-	+	+	
Dąbrowskiego	20,2	23,9	+	-	+	+	+	RDK
Staroniwa	17,9	18,8	+	-	+	+	-	RDK
Kmity	33,4	35,2	+	-	+	+	+	ODK
Generała Władysława Andersa	28,8	32,0	+	+	+	+	+	ODK
Staromieście	15,7	15,0	+	-	+	+	-	RDK
1000-lecia	30,0	30,6	+	+	+	+	+	ODK
Pobitno	18,1	25,9	+	-	+	+	-	RDK
Mieszka I	22,5	28,7	+	+	+	+	+	RDK
Nowe Miasto	30,3	36,3	+	-	+	+	+	SODK
Wilkowyja	16,9	19,0	+	-	+	+	+	RDK
Słocina	18,7	18,5	+	+	+	+	+	RDK
Zalesie	21,9	24,1	+	-	+	+	+	RDK
Przybyszówka	19,2	19,1	+	-	+	+	+	RDK
Baranówka	25,2	29,7	-	-	+	+	+	
Króla Augusta	30,5	34,0	-	-	-	-	+	
Paderewskiego	28,2	36,6	+	-	-	-	-	
Drabinianka	12,4	15,0	+	-	+	+	+	RDK
Krakowska-Południe	23,4	33,3	+	-	+	+	-	ODK
Franciszka Kotuli	7,8	8,8	+	-	+	+	-	RDK
Załęże	15,7	17,9	+	-	+	+	-	RDK
Zwięczyca	20,9	23,2	+	-	+	+	-	RDK
Biała	16,6	19,0	+	-	+	+	-	RDK
Miłocin	19,6	22,9	+	-	+	+	-	RDK
Budziwój	16,8	14,1	+	-	+	+	+	RDK
Bzianka	18,7	21,8	+	-	+	+	-	RDK
Matysówka	19,0	17,0	+	-	+	+	-	RDK
Miłocin – św. Huberta	28,9	27,2	+	-	+	+	-	RDK
Zawiszy Czarnego	11,0	10,0	-	-	-	+	+	
Pogwizdów Nowy	16,8	17,6	+	-	-	+	-	

* Dom Kultury: WDK – Wojewódzki Dom Kultury; RDK – Filia Rzeszowskiego Domu Kultury; ODK – Osiedlowe Domy Kultury; SODK – Spółdzielczy Osiedlowy Dom Kultury.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miasta Rzeszowa, MOPS, RDK.

Ze względu na brak szczegółowych danych nie ma możliwości dokonania delimitacji faktycznego zasięgu oddziaływania usług oraz porównania zakresu działań. W wielu przypadkach lokalizacja podmiotu nie świadczy o kierowaniu oferty do osób starszych z danego obszaru miasta. Dotyczy to np. usług z zakresu edukacji, które w Rzeszowie

realizowane są głównie przez Uniwersytet Trzeciego Wieku Uniwersytetu Rzeszowskiego, Uniwersytet Trzeciego Wieku Diecezji Rzeszowskiej oraz Akademię 50+ przy Wyższej Szkole Informatyki i Zarządzania w Rzeszowie. Seniorzy w zależności od ich aktywności i mobilności mogą korzystać z oferty zróżnicowanych podmiotów niezależnie od miejsca zamieszkania. W tej kwestii bardziej niż odległość dla osób starszych liczy się np. możliwość dojazdu, poczucie bezpieczeństwa lub jakość oferty kulturalnej, edukacyjnej, sportowej itp.

W Rzeszowie najwięcej prowadzonych działań dotyczy szeroko rozumianej integracji społecznej, kultury oraz sportu. Wynika to w głównej mierze z oczekiwań seniorów, którzy mogą korzystać z oferty podmiotów publicznych, jak i organizacji pozarządowych, realizowanej na poszczególnych osiedlach w: domach kultury, klubach seniora oraz stowarzyszeniach i fundacjach wspierających środowiska senioralne (tabela 33). W ramach programu „Aktywny Senior” Rzeszowski Dom Kultury realizuje działania skierowane do mieszkańców powyżej 60. roku życia. Placówka prowadzi w swoich filiach szereg zajęć artystycznych, edukacyjnych i ruchowych, których celem jest aktywizacja społeczna seniorów. RDK jest także organizatorem cyklicznych Potańcówek Miejskich dla Seniorów⁸². Ponadto ofertę działań i aktywności dla seniorów z całego miasta mają: Dom Kultury Spółdzielni Mieszkaniowej Osiedla „Tysiąclecia”, w którym działa Klub Seniora oraz Koło Emerytów i Rencistów; Osiedlowy Dom Kultury „GWAREK” na os. Kmity; Osiedlowy Klub Kultury „KARTON” na os. Generała Władysława Andersa; Stowarzyszenie Klub Seniora „Przybysz” działające przy Młodzieżowym Domu Kultury; Klub Seniora przy Okręgowej Izbie Radców Prawnych oraz PTTK Rzeszów Klub Seniora, który realizuje głównie działania z zakresu aktywnej turystyki.

W mieście działa szereg organizacji pozarządowych kierujących ofertę do seniorów m.in. Fundacja Pomocy Emerytom i Rencistom Wojskowym, Stowarzyszenie Pod Skrzydłem Anioła, które realizuje m.in. działanie „Integrator Pokoleniowy”, Rzeszowskie Centrum Wolontariatu 50+ wykazujące inicjatywę w zakresie aktywizacji, wspierania i reprezentowania środowiska seniorów oraz prowadzące m.in. projekt pn. „Wyciągarka”, a także Stowarzyszenie Kreatywny Senior w Rzeszowie, które jest aktywne w tworzeniu miejskiej polityki senioralnej. Miasto Rzeszów w ramach współpracy z organizacjami pozarządowymi zleca prowadzenie Centrum Seniora, które realizuje działania charakterze

⁸² Aktywny Senior – Rzeszowski Dom Kultury, rdk.rzeszow.pl (12.07.2022).

informacyjnym, edukacyjnym, wspierającym, integrującym oraz różnego rodzaju inicjatywy na rzecz osób w wieku 60+.

2.6. Podmioty ekonomii społecznej

Ekonomia społeczna to sfera aktywności, która łączy działalność gospodarczą i społeczną. Podmioty ekonomii społecznej działają na rzecz integracji społecznej i zawodowej osób zagrożonych marginalizacją. Podmioty te tworzą miejsca pracy, świadczą usługi użyteczności publicznej (na rzecz interesu ogólnego) oraz służą rozwojowi lokalnemu⁸³. Podmiotami ekonomii społecznej są:

1. Przedsiębiorstwa społeczne, w tym spółdzielnie socjalne i inne podmioty, które zatrudniają co najmniej 50 proc. osób z grup zagrożonych wykluczeniem społecznym (w tym niepełnosprawnych, bezrobotnych) lub 30 proc. osób o umiarkowanym lub znacznym stopniu niepełnosprawności. W przedsiębiorstwach tych zysk nie podlega podziałowi, lecz przeznaczany jest na wzmocnienie potencjału przedsiębiorstwa oraz reintegrację zawodową i społeczną lub działalność pożytku publicznego prowadzoną na rzecz społeczności lokalnej, w której działa przedsiębiorstwo.
2. Podmioty reintegracyjne, czyli np. zakłady aktywności zawodowej, warsztaty terapii zajęciowej, centra integracji społecznej, kluby integracji społecznej. Ich głównym działaniem jest reintegracja społeczna i zawodowa osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.
3. Podmioty działające w sferze pożytku publicznego, np. stowarzyszenia czy fundacje.
4. Podmioty sfery gospodarczej tworzone w związku z realizacją celu społecznego – spółki non-profit i spółdzielnie, których celem jest zatrudnienie. To m.in. spółdzielnie pracy, inwalidów i niewidomych działające w oparciu o Prawo spółdzielcze.

Według danych Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Rzeszowie na terenie miasta funkcjonują 52 podmioty ekonomii społecznej, z czego 32 to spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, 7 – fundacje oraz 3 – stowarzyszenia, 5 – spółdzielnie socjalne, 2 – Zakłady Aktywizacji Zawodowej, 2 – Warsztaty Terapii Zajęciowej oraz jedno Centrum Integracji Społecznej.

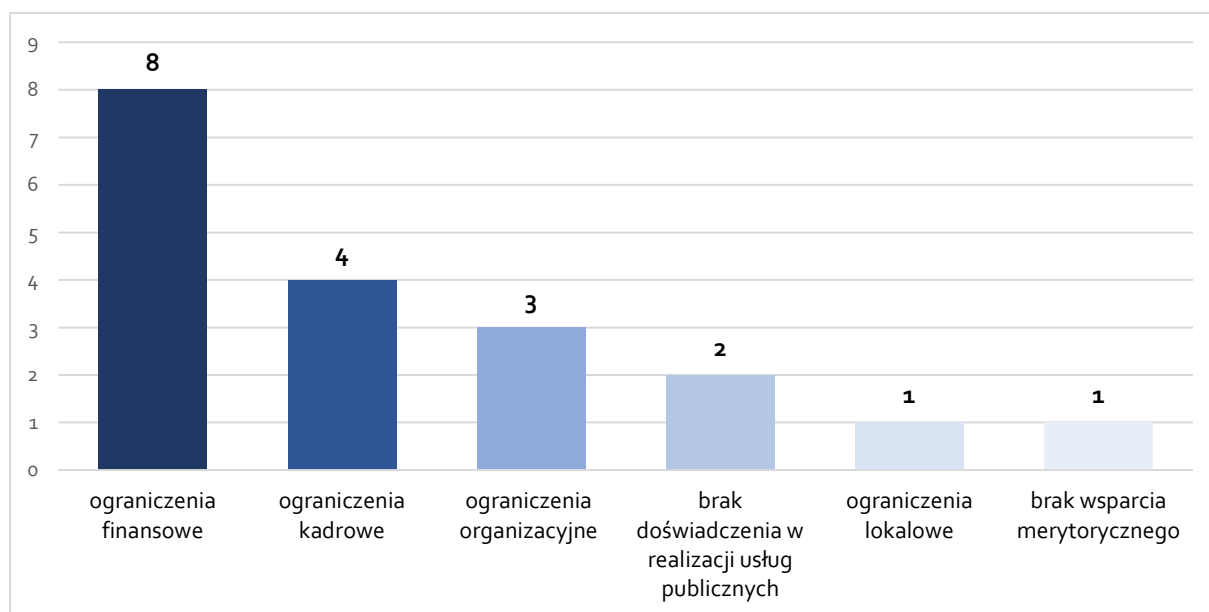
⁸³ *Czym jest ekonomia społeczna i solidarna?*, Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej, <https://www.gov.pl/web/rodzina/czym-jest-ekonomia-spoeczna-i-solidarna> (15.10.2022)

Na potrzeby niniejszego dokumentu dokonano analiza pozwalającej określić zdolności podmiotów ekonomii społecznej do realizacji usług społecznych w zakresie, o którym mowa w art. 2 ust. 1 pkt 1–14 ustawy z dnia 19 lipca 2019 r. o realizowaniu usług społecznych przez centrum usług społecznych. Badanie podmiotów ekonomii społecznej przeprowadzono z wykorzystaniem techniki CAWI. Elektroniczna ankieta została wysłana do 52 podmiotów ekonomii społecznej funkcjonujących na terenie miasta. Wypełniło ją 15,4 proc. podmiotów (8 podmiotów ekonomii społecznej). Blisko 2/3 badanych (5 podmiotów) odpowiedziało twierdząco na pytanie, czy byłyby zainteresowane rozszerzeniem dotychczasowej działalności i świadczeniem usług społecznych w rozumieniu ustawy z dnia 19 lipca 2019 r. o realizowaniu usług społecznych przez centrum usług społecznych. Trzy podmioty nie były zainteresowane takim rozwiązaniem.

Głównymi barierami dotyczącymi możliwości rozwoju podmiotów ekonomii społecznej i świadczenia szerszego zakresu usług społecznych są w opinii badanych ograniczenia finansowe, kadrowe i organizacyjne.

Wykres 8. Główne ograniczenia dotyczące możliwości rozwoju podmiotów ekonomii społecznej i świadczenia usług społecznych

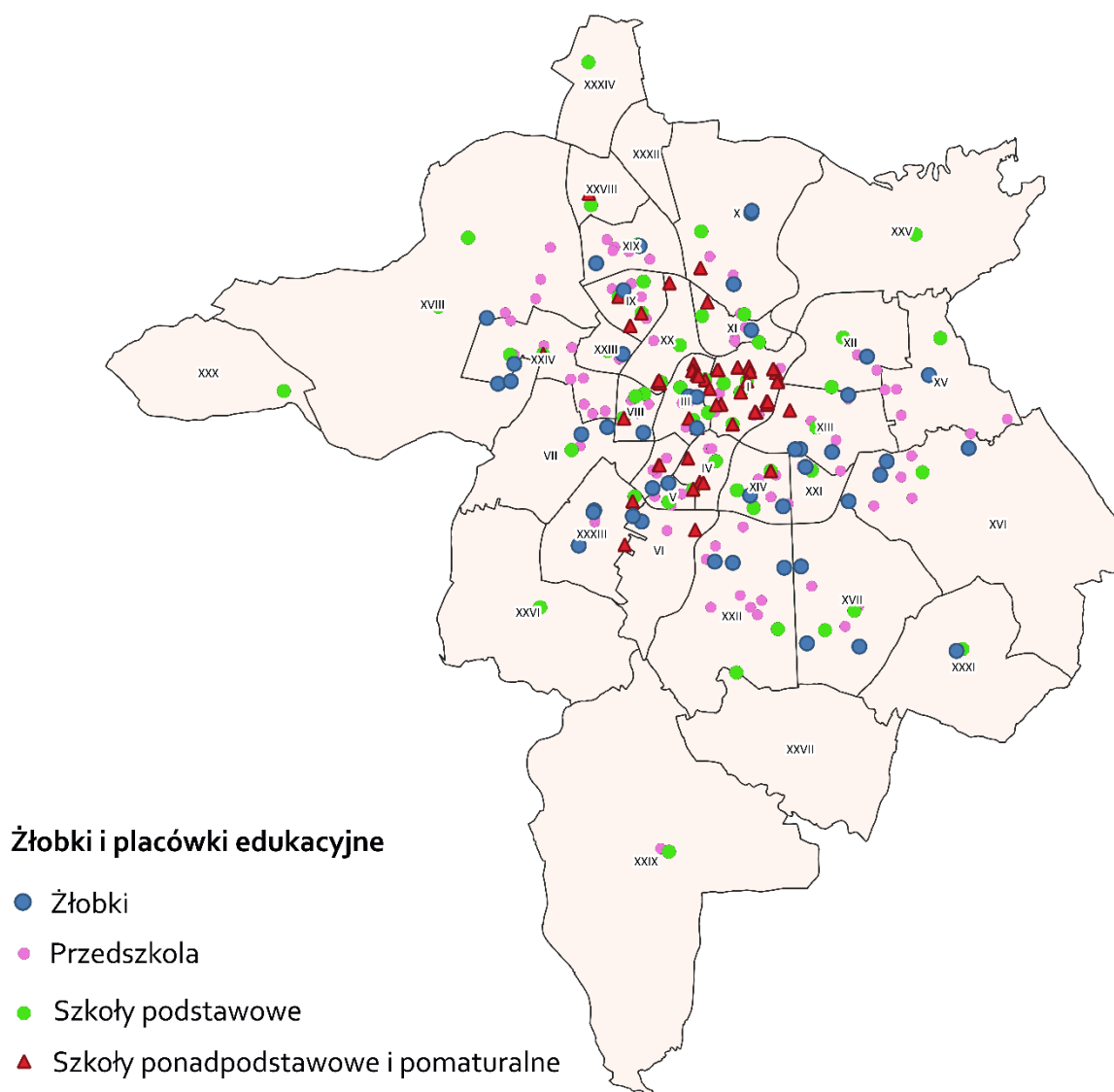

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych.

2.7. Mapa sieci społecznych

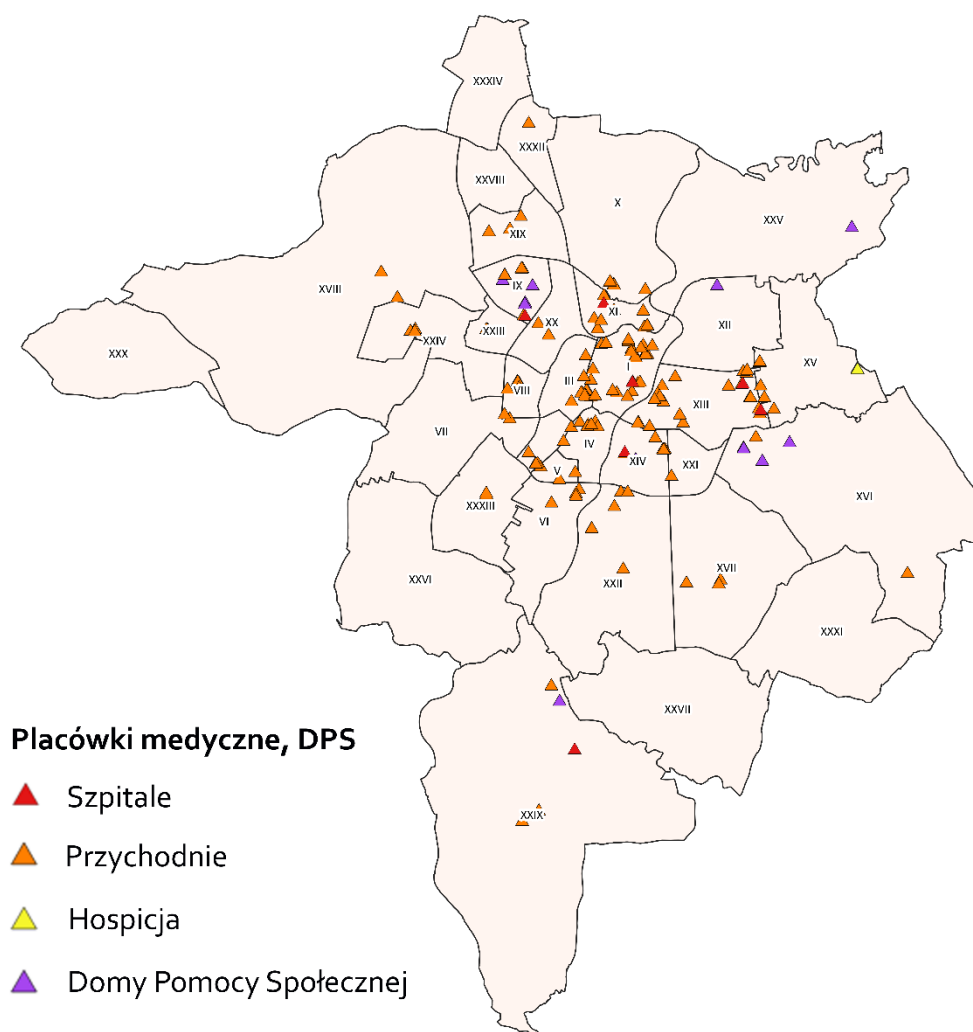
Rzeszów charakteryzuje się dobrze rozwiniętą, choć rozproszoną siecią infrastruktury społecznej. Największa koncentracja instytucji społecznych ma miejsce na osiedlach usytuowanych w centrum miasta. Znacznie słabsze nasycenie instytucji występuje na osiedlach przyłączonych do Rzeszowa po 2006 r. Na tych terenach widoczna jest znacznie uboższa sieć infrastruktury społecznej.

Mapa 21. Mapa sieci infrastruktury społecznej Rzeszowa – żłobki i placówki edukacyjne

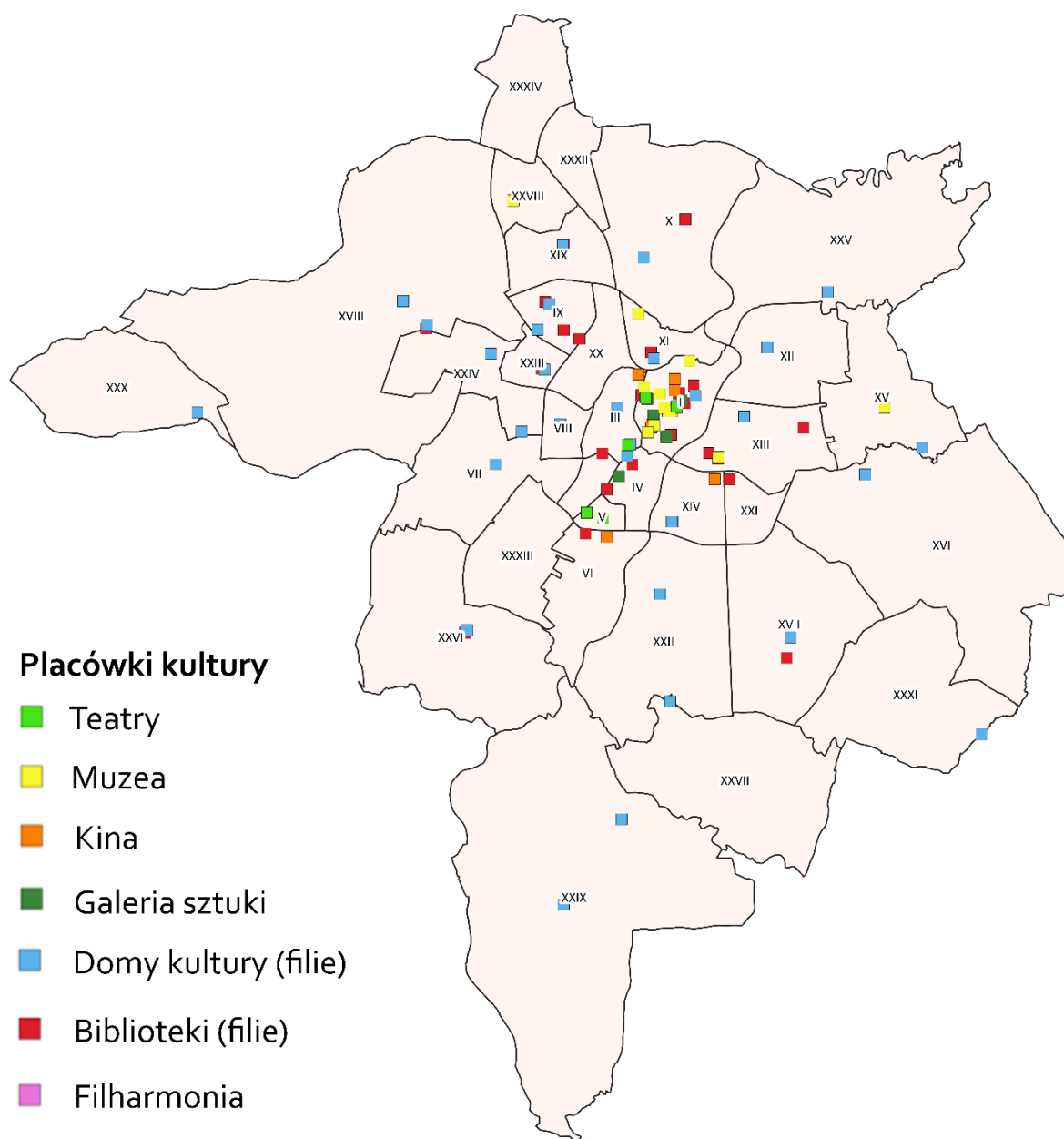
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Biura Rozwoju Miasta Rzeszowa.

Mapa 22. Mapa sieci infrastruktury społecznej Rzeszowa – placówki medyczne i DPS-y

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Biura Rozwoju Miasta Rzeszowa.

Mapa 23. Mapa sieci infrastruktury społecznej Rzeszowa – placówki kultury

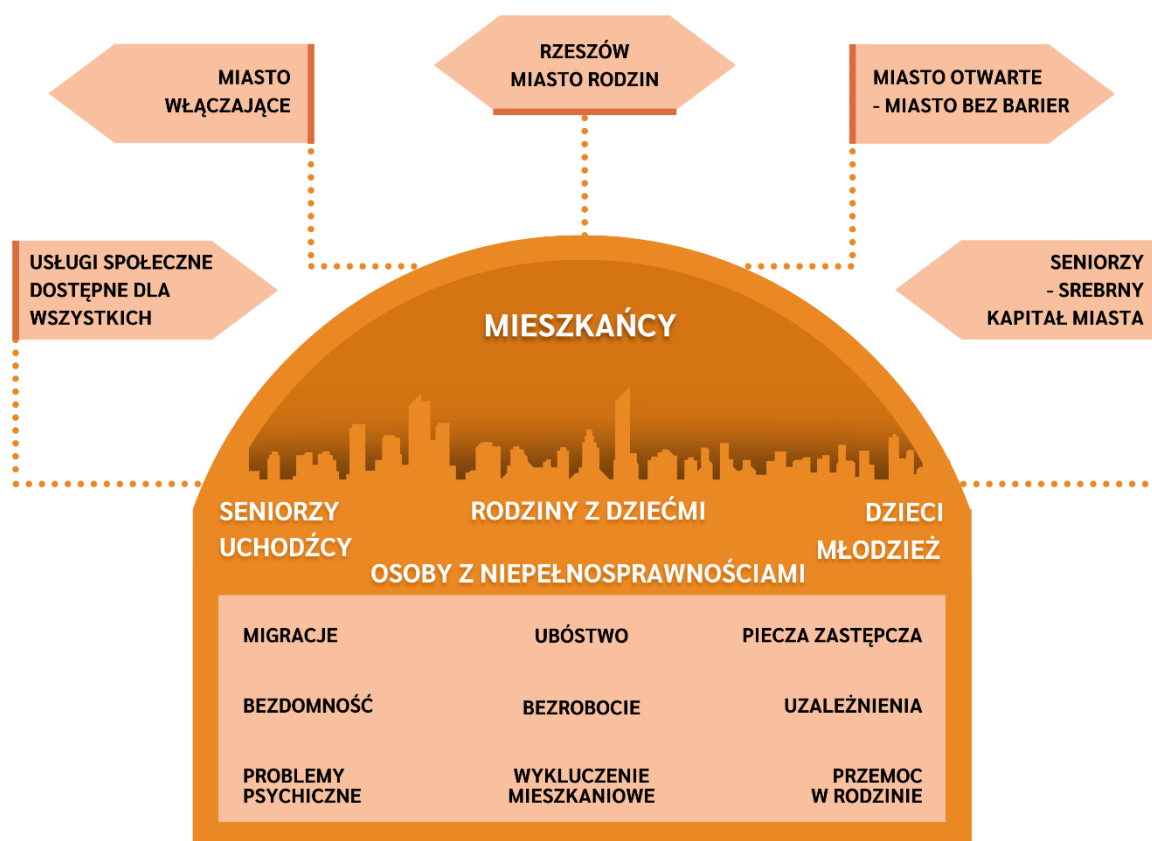
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Biura Rozwoju Miasta Rzeszowa.

2.8. Mapa potrzeb i celów

Mapa potrzeb i celów stanowi podsumowanie badań i analiz przeprowadzonych w ramach części diagnostycznej. Na mapie zarysowane zostały zjawiska, które ograniczają zaspokajanie potrzeb społecznych różnych kategorii mieszkańców lub stwarzają zagrożenie takiego ograniczenia. Wskazane zostały również cele – kierunki w zakresie rozwiązywania problemów społecznych.

Rysunek 3. Mapa celów i potrzeb

źródło: opracowanie własne.

3. Część strategiczna

3.1. Kierunki działań

Na podstawie części diagnostycznej wskazano 5 kluczowych kierunków strategicznego rozwoju Rzeszowa w zakresie rozwiązywania problemów społecznych. Do każdego z kierunków określono cel strategiczny, cele operacyjne, a także działania.

Rysunek 4. Strategiczne kierunki rozwiązywania problemów społecznych w Rzeszowie

Źródło: opracowanie własne.

Misja:

Stworzenie mieszkańcom Rzeszowa dobrych warunków do życia i rozwoju, a także zapewnienie wsparcia i pomocy w trudnych sytuacjach życiowych.

Wizja:

Rzeszów to miasto bezpieczne i przyjazne dla wszystkich mieszkańców niezależnie od ich sytuacji życiowej. To miasto włączające, które tworzy warunki do rozwoju, a także umożliwia dobrą jakość życia.

CELE STRATEGICZNE

Cel strategiczny I Rzeszów miasto rodzin

Cel operacyjny 1.1. Dostosowywanie systemu infrastruktury opiekuńczo-edukacyjnej do potrzeb mieszkańców

Działanie 1: Monitoring zmian demograficznych w poszczególnych częściach miasta

Z uwagi na dynamicznie zmieniającą się sytuację demograficzną miasta konieczne jest wypracowanie systemu monitorowania struktury demograficznej. Monitoring będzie prowadzony z podziałem na osiedla. Obserwacja sytuacji w mieście jest szczególnie istotna z uwagi na znaczny odsetek młodych mieszkańców, którzy mogą zmieniać plany dotyczące osiedlania się i zakładania rodzin w Rzeszowie. Decyzje młodych rzeszowian są istotne w kontekście planowania systemu usług publicznych czy rozbudowy infrastruktury technicznej i społecznej na obszarze poszczególnych osiedli. Systematycznie gromadzone dane dotyczące migracji i stanu obłożenia placówek opieki nad dziećmi do lat 3, przedszkoli oraz szkół podstawowych pozwolą na dopasowanie usług opiekuńczych i edukacyjnych w miejskich placówkach do potrzeb mieszkańców miasta. Monitoring dynamiki zmian demograficznych jest istotny również z punktu widzenia uchodźców z Ukrainy i oferty usług publicznych dedykowanej tej grupie mieszkańców Rzeszowa.

Działanie 2: Dostosowywanie liczby miejsc i oddziałów w placówkach opiekuńczych i edukacyjnych do zmieniających się potrzeb mieszkańców poszczególnych osiedli Rzeszowa

Zmiany demograficzne obserwowane na poszczególnych osiedlach Rzeszowa wymagają elastycznego podejścia w zakresie planów wykorzystania obiektów i instytucji publicznych w najbliższych latach. O ile możliwe jest prognozowanie sytuacji na nowo budowanych osiedlach, o tyle trudno ocenić zmiany w kilku- czy kilkunastoletniej perspektywie. Działania miasta na terenie nowych osiedli powinny zmierzać do tworzenia lub/i rozbudowy infrastruktury społecznej, w tym żłobków, przedszkoli, szkół podstawowych

oraz innych instytucji publicznych z ofertą dedykowaną mieszkańcom osiedli (np. kulturalną, sportowo-rekreacyjną). Konieczne jest elastyczne podejście do funkcji poszczególnych instytucji publicznych zlokalizowanych na terenie rzeszowskich osiedli. W związku ze zmianami struktury demograficznej osiedli, a tym samym nowymi oczekiwaniami i potrzebami mieszkańców niezbędna będzie modyfikacja pierwotnych funkcji instytucji publicznych i dostosowywanie ich oferty oraz działań do potrzeb mieszkańców danej części miasta.

Działanie 3: Dopasowanie oferty usług edukacyjnych do potrzeb mieszkańców miasta

W związku ze zmieniającymi się potrzebami i oczekiwaniami mieszkańców osiedli w zakresie oferty usług opiekuńczych i edukacyjnych konieczne jest stworzenie warunków do społecznego dialogu dotyczącego potrzeb poszczególnych osiedli w sferze edukacji i wychowania. Kluczową rolę w tych procesach powinny odgrywać placówki oświatowe oraz Wydział Edukacji Urzędu Miasta Rzeszowa. Działania tych podmiotów powinny koncentrować się na bieżącym pozyskiwaniu informacji dotyczących usług edukacyjnych od rodziców i opiekunów prawnych uczniów rzeszowskich placówek oświatowych, a także od samych uczniów oraz ekspertów specjalizujących się w badaniu systemu oświaty i usług edukacyjnych. Zasadne wydaje się też konsultowanie planowanych działań z interesariuszami systemu oświaty oraz specjalistami.

Cel operacyjny 1.2.

Wsparcie dzieci i młodzieży ze szczególnymi potrzebami

Działanie 1: Opracowanie programów diagnostyki i wczesnej interwencji dzieci i młodzieży

Tempo i warunki życia przekładają się na jakość życia młodego pokolenia. Czynniki społeczne, środowiskowe, kulturowe, a także złe nawyki żywieniowe oraz brak aktywności fizycznej zwiększają ryzyko wystąpienia szeregu chorób cywilizacyjnych. Kluczowe są zatem działania profilaktyczne i promocja właściwej higieny życia oraz zdrowych nawyków. Do najczęściej zaliczanych problemów zdrowotnych, którymi zagrożone są dzieci i młodzież, należą problemy psychiczne, w tym depresja, otyłość, zaburzenia funkcjonowania układu krążenia i układu oddechowego, a także coraz częściej obserwowane problemy ze wzrokiem,

alergie i wady postaw (boczne skrzywienia kręgosłupa)⁸⁴. Problemy te dotyczą również młodzież rzeszowskich szkół. Niezbędne jest w tym zakresie podjęcie działań informacyjnych, profilaktycznych, promujących badania wśród najmłodszych. Profilaktyka powinna się koncentrować nie tylko na jednostkach chorobowych, ale i na przyczynach, które w dużej mierze wynikają z niewłaściwego stylu życia, braku aktywności fizycznej dzieci i młodzieży oraz złych nawyków żywieniowych.

Działania profilaktyczne powinny być dedykowane zarówno uczniom rzeszowskich placówek, jak i ich rodzicom oraz opiekunom prawnym, a także nauczycielom. W tym zakresie miasto powinno korzystać z opracowanych programów zdrowotnych i profilaktycznych, jak również uczestniczyć w realizacji programów rządowych oraz programów i kampanii realizowanych przez organizacje pozarządowe, zarówno krajowe, jak i międzynarodowe. Istotna jest też współpraca miasta z organizacjami sportowymi, które w szczególny sposób przyczyniają się do promocji sportu wśród dzieci i młodzieży oraz promowania zdrowego stylu życia. Celem działań podejmowanych przez miasto oraz zróżnicowanych partnerów społecznych i gospodarczych powinno być zwiększenie świadomości młodego pokolenia dotyczącej właściwych nawyków żywieniowych oraz aktywnych form spędzania czasu, jak również znaczenia sportu w rozwoju młodych ludzi.

Działanie 2: Rozbudowa systemu opieki i wsparcia dzieci i młodzieży z niepełnosprawnościami po zakończeniu edukacji

Istotnym problemem w Polsce jest ograniczone wsparcie młodzieży z niepełnosprawnościami po zakończeniu edukacji w placówkach specjalnych. Brakuje powiązania między placówkami kształcenia osób ze specjalnymi wymaganiami a rynkiem pracy. Powstałą lukę można zagospodarować, promując tworzenie podmiotów zatrudnienia dedykowanych szczególnie osobom wykluczonym, mającym trudności z wejściem i utrzymaniem się na rynku pracy. Konieczne jest podjęcie działań promujących wartość pracy świadczonej przez osoby z niepełnosprawnościami, w tym podnoszenie świadomości pracodawców oraz społeczności lokalnej, promowanie postaw otwartości i włączenia. Działania te będą realizowane z wykorzystaniem potencjału organizacji pozarządowych. Niezbędne jest też skoordynowanie i dostosowanie systemu kształcenia osób z

⁸⁴ Por. uchwała nr LIV/1142/2021 Rady Miasta Rzeszowa z dnia 23 listopada 2021 r. w sprawie przyjęcia Programu Promocji Zdrowia i Profilaktyki dla Miasta Rzeszowa na lata 2021–2025. Załącznik: Program Promocji Zdrowia i Profilaktyki dla Miasta Rzeszowa na lata 2021–2025, Rzeszów 2021, s. 37–39.

niepełnosprawnościami do potrzeb lokalnego rynku pracy, zwłaszcza w segmencie prac pomocniczych, które najczęściej podejmowane są przez absolwentów szkół specjalnych.

Działanie 3: Doskonalenie systemu opieki psychiatrycznej i wsparcia psychologicznego dzieci i młodzieży

Problemy psychiczne młodzieży stanowią istotny obszar problemów zdrowotnych dotyczących młodych ludzi na całym świecie. Konieczność wsparcia psychicznego dzieci i młodzieży sygnalizują takie instytucje międzynarodowe, jak WHO i UNICEF, a także potwierdzają liczne badania zagraniczne i krajowe. W obliczu ograniczeń systemowych w zakresie opieki psychiatrycznej dzieci i młodzieży, której stan od lat jest niezadowalający, działania władz lokalnych powinny się koncentrować przede wszystkim na profilaktyce zdrowia psychicznego i prewencji problemów psychicznych. W tym zakresie kluczowe jest włączenie miasta w kampanie NFZ-u i organizacji społecznych, współpraca z Samodzielnym Publicznym Zakładem Opieki Zdrowotnej Centrum Leczenia Uzależnień w Rzeszowie, w zakresie opracowania programów profilaktycznych dla dzieci i młodzieży czy też opracowania programów profilaktycznych posiadających akredytację Centrum. Ponadto profilaktyka zdrowia psychicznego powinna polegać na zapewnieniu niezbędnego wsparcia emocjonalnego i poradnictwa ze strony nauczycieli, pedagogów szkolnych i psychologów, również we współpracy z Centrum Leczenia Uzależnień, przy organizacji szkoleń i kursów specjalistycznych dla kadry pracującej z dziećmi. Konieczne jest kształcenie kadr placówek oświatowych w zakresie zdrowia psychicznego dzieci i młodzieży. Istotne jest również zwiększanie liczby zatrudnionych w tych placówkach specjalistów – psychologów i pedagogów. Niezbędne jest podjęcie współpracy w tym zakresie z uczelniami wyższymi działającymi na terenie miasta, które kształcą przyszłych pedagogów, psychologów oraz kadry medyczne.

Cel operacyjny 1.3.

Organizacja systemu pieczy zastępczej

Działanie 1: Promocja idei rodzicielstwa zastępczego oraz szkolenia kandydatów i wsparcie zawodowych rodzin zastępczych

Rodziny zastępcze oraz rodzinne domy dziecka spełniają istotną rolę w systemie pomocy społecznej. Rodzina zastępcza jest podstawową i optymalną formą pomocy

dzieciom, które z powodu kryzysu w rodzinie czy innych zdarzeń losowych muszą przebywać poza rodziną biologiczną. Konieczne jest kontynuowanie działań promujących rodzicielstwo zastępcze oraz przygotowujących i wspierających osoby chętne do tworzenia rodzin zastępczych. Istotną kwestią jest wsparcie rodzin zastępczych zmagających się z licznymi trudnościami. Umieszczane w rodzinach zastępczych dzieci częściej niż ich rówieśnicy obciążone są dysfunkcjami zdrowotnymi. Dlatego tak ważne jest wpieranie ich szybkiego dostępu do specjalistycznych placówek medycznych, pomocy psychologów i terapeutów. Należy także w większym stopniu umożliwić rodzinom zastępczym korzystanie z takich uprawnień, jak np. zatrudnienie osoby do pomocy przy sprawowaniu opieki nad dziećmi czy pomoc wolontariuszy.

Działanie 2: Tworzenie mieszkań chronionych dla dzieci wychodzących z systemu pieczy

Pełnoletnia młodzież opuszczająca pieczę zastępczą jest jedną z grup, które mają prawo korzystać ze wsparcia w postaci tymczasowego pobytu w mieszkaniu chronionym. Może być on przyznany osobie, która ze względu na trudną sytuację życiową, wiek, niepełnosprawność lub chorobę potrzebuje wsparcia w codziennym życiu. W szczególności pobyt w mieszkaniu chronionym przysługuje m.in. osobie opuszczającej pieczę zastępczą, młodzieżowy ośrodek wychowawczy, zakład dla nieletnich. Mieszkania chronione umożliwiają osobom wychodzącym z systemu pieczy przygotowanie się do samodzielności dzięki doskonaleniu umiejętności prowadzenia samodzielnego gospodarstwa domowego, radzenia sobie z problemami codziennego życia itp. Konieczne są działania mające na celu zwiększenie liczby mieszkań chronionych, a także poprawę stanu i modernizację istniejących w mieście lokali.

Cel operacyjny 1.4. Poprawa sytuacji materialnej rodzin oraz wspieranie funkcji wychowawczych

Działanie 1: Wsparcie rzeczowe i finansowe rodzin znajdujących się w trudnej sytuacji materialnej

Konieczne jest kontynuowanie działań instytucji miejskich, a także podmiotów społecznych zajmujących się wsparciem rzeczowym i finansowym mieszkańców znajdujących się w trudnej sytuacji materialnej. Z uwagi na dynamicznie zmieniającą się sytuację

polityczną, gospodarczą i społeczną niezbędne jest monitorowanie sytuacji mieszkańców miasta i ich potrzeb. Należy zwrócić uwagę na grupy szczególnego ryzyka, w tym osoby najuboższe oraz uchodźców z Ukrainy. Istnieje duże prawdopodobieństwo, że w najbliższych latach sytuacja materialno-bytowa mieszkańców miasta pogorszy się w wyniku spowolnienia rozwoju gospodarczego Polski. Ponadto można zakładać, że w Rzeszowie czasowo lub trwale zwiększy się liczba uchodźców z Ukrainy. Do grup szczególnie zagrożonych ubóstwem i pogorszeniem warunków życia należy zaliczyć osoby starsze i samotne, a także te z niepełnosprawnościami. Negatywne zjawiska wymuszają na instytucjach publicznych konieczność zaangażowania dodatkowych środków finansowych oraz zasobów pomocy społecznej, w tym rzeczowych, organizacyjnych i kadrowych.

Działanie 2: Edukacja rodzin dysfunkcyjnych i znajdujących się w kryzysie

Działania miasta na rzecz rodzin dysfunkcyjnych i znajdujących się w kryzysie powinny polegać na: monitoringu sytuacji przez wyspecjalizowane instytucje miejskie (MOPS, szkoły, placówki opiekuńcze, organizacje pozarządowe i służby mundurowe), oferowaniu poradnictwa prawnego, wychowawczego i psychologicznego, pomocy ze strony asystenta rodziny, rodziny wspierającej i pracownika socjalnego, a także szkoleniach specjalistycznych oraz wsparciu w formie terapii grupowej i indywidualnej. Szczególne znaczenie w edukacji rodzin dysfunkcyjnych ma asystent rodziny.

Inicjatywy miasta popularyzujące asystenturę rodzinną powinny mieć charakter długofalowy i systemowy. Ważne jest zabezpieczenie środków finansowych na ten cel w budżecie miasta, jak również zapewnienie warunków lokalowych oraz szkolenie kadr MOPS-u w tym zakresie. Działalność miasta szczególnie powinna się koncentrować na kampaniach społecznych o charakterze informacyjnym, budowaniu świadomości i uwrażliwianiu mieszkańców Rzeszowa na problemy rodzin w ich najbliższym otoczeniu.

Działanie 3: Monitoring i wspieranie funkcji wychowawczych rodzin

Kompleksowe wsparcie rodzin w Rzeszowie powinno obejmować monitoring sytuacji, szkolenia i doradztwo specjalistyczne dedykowane rodzinom w zależności od potrzeb, problemów i trudności wychowawczych, pomoc instytucjonalną oraz ochronę w sytuacji kryzysowej. Celem monitoringu sytuacji w rodzinach jest zapobieganie patologiom wychowawczym oraz wczesne diagnozowanie problemów. W działania monitorujące

koniecznie należy zaangażować różne instytucje mające bieżący kontakt z rodzinami, w tym szkoły, przedszkola, poradnie psychologiczno-pedagogiczne, organizacje pozarządowe, a także służby zapewniające bezpieczeństwo w mieście.

Cel operacyjny 1.5. **Wsparcie rodzin uchodźców z Ukrainy**

Działanie 1: Wsparcie socjalno-bytowe rodzin uchodźców

Wsparcie socjalno-bytowe dla rodzin uchodźców z Ukrainy powinno obejmować wypłacanie świadczeń socjalnych, a także wsparcie rzeczowe, psychologiczno-opiekuńcze oraz działania integracyjne. W tym zakresie zasadne wydaje się podjęcie współpracy miasta z organizacjami pozarządowymi. Niezbędne jest jednak uprzednie skoordynowanie działań podmiotów pozarządowych świadczących pomoc uchodźcom z Ukrainy i wypracowanie zasad sieciowej współpracy w ramach sektora społecznego oraz pomiędzy organizacjami a instytucjami miejskimi. Współpraca jest konieczna, aby wsparcie udzielane Ukraińcom przez różne podmioty trafiało do jak największej liczby osób potrzebujących.

Działanie 2: Integracja nowych mieszkańców Rzeszowa pochodzących z Ukrainy

Integracja społeczna uchodźców z Ukrainy, którzy zdecydowali się na osiedlenie w Rzeszowie, to jedno z nowych wyzwań, z jakim muszą zmierzyć się władze miasta w ramach lokalnej polityki społecznej. Działania integrujące powinny polegać na włączeniu ich w społeczną tkankę miasta. W tym celu niezbędne jest wykorzystanie miejskich instytucji kultury, obiektów sportowo-rekreacyjnych, a także organizowanie cyklicznych wydarzeń pozwalających na integrację mieszkańców Rzeszowa. Istotne jest również włączenie nowych mieszkańców Rzeszowa w procesy współdecydowania o sprawach miasta i zapoznanie ich z dostępnymi mieszkańcom formami partycypacji społecznej i obywatelskiej. Szczególnym wsparciem należy objąć dzieci i młodzież z Ukrainy, które uczęszczają do rzeszowskich szkół, w zakresie pomocy w nauce języka polskiego, wyrównywania różnic edukacyjnych, pomocy psychologicznej i pedagogicznej. Ważne jest promowanie aktywności ekonomicznej oraz postaw przedsiębiorczych wśród Ukraińców, którzy zdecydowali się na osiedlenie w Rzeszowie.

Cel strategiczny II

Seniorzy – srebrny kapitał miasta.

Rozbudowa systemu wsparcia seniorów

Cel operacyjny 2.1.

Senior w mieście – ograniczanie barier oraz rozwój usług

Działanie 1: Koordynacja kanałów informacyjnych dla seniorów przez Referat ds. Senioralnych

Wspieranie aktywności i samodzielności seniorów powinno się opierać na systematycznym i skutecznym publicznym dystrybuowaniu informacji o ofercie dedykowanej seniorom. Pomocne byłoby utworzenie dobrze zorganizowanego systemu kanałów informacyjnych dedykowanych seniorom oraz przekazywanie komunikatów od władz miasta i instytucji miejskich liderom środowisk senioralnych. Szczególny nacisk należałoby położyć na dotarcie do grup aktywnych seniorów na poszczególnych osiedlach w Rzeszowie, którzy następnie przekazywaliby informacje do mniej aktywnych osób starszych w ich codziennych środowiskach życia, czyli w podstawowych z ich punktu widzenia lokalizacjach (sklepach, gabinetach lekarskich, centrach społeczności lokalnych itd.). Poprzez dystrybucję informacji o wydarzeniach oraz rozpowszechnianie praktycznych wskazówek ułatwiających życie codzienne można znacząco zwiększyć aktywność i samodzielność osób starszych w mieście. Komunikaty przekazywane seniorom, z wykorzystaniem szerokiego spektrum kanałów komunikacji (strony internetowe, media społecznościowe, aplikacje mobilne, tradycyjne formy komunikacji: plakaty, ogłoszenia), powinny być dostosowane do ich możliwości percepcyjnych (m.in. w warstwie wizualnej).

Działanie 2: Rozwój kompetencji seniorów

Działanie powinno obejmować umożliwienie dostępu do różnego typu szkoleń, warsztatów lub seminariów edukacyjnych z zakresu twardych i miękkich kompetencji osób starszych. Dostosowana do potrzeb odbiorców oferta może być realizowana m.in. przez współfinansowane z budżetu miasta Rzeszowa centrum seniora. Szeroki zakres działań edukacyjnych powinien obejmować np.: kwestie związane z ochroną i profilaktyką zdrowia, finansami i budżetem domowym, aktywnością społeczną, bezpieczeństwem, rozwojem

osobistym (w tym rozwojem kompetencji cyfrowych). W zakresie rozwoju kompetencji cyfrowych seniorów, wskazane jest umożliwienie niedrogiego dostępu do komputerów i pomocy w ich obsłudze ze strony kompetentnych osób w miejscach użyteczności publicznej, takich jak: biblioteki, centra lokalnej społeczności, kluby seniora itd. Kontynuowane powinny być kursy i szkolenia przystosowane do indywidualnych potrzeb i tempa uczenia się osób starszych, prowadzone w środowiskach lokalnych przez osoby przyjazne seniorom.

Działanie 3: Identyfikacja i ograniczenie barier w dostępie do instytucji publicznych, z których korzystają seniorzy

Działania w tym zakresie powinny stanowić uzupełnienie likwidacji barier architektonicznych w dostępie do instytucji publicznych, z których korzystają seniorzy. W oparciu o identyfikację najczęstszych barier komunikacyjnych i mentalnościowych można podjąć próbę ich redukcji m.in. poprzez kampanie informacyjne w środowiskach lokalnych seniorów. Wymierne efekty mogą przynieść również działania w ramach centrum seniora, projekty typu: „taksówka dla seniora”, „od drzwi do drzwi” lub usługa „mobilny urzędnik”. Należy kontynuować starania, aby w instytucjach publicznych łatwo osiągalne były odpowiednie, dostosowane do możliwości percepcyjnych seniorów instrukcje i formularze oraz pomoc indywidualna.

Cel operacyjny 2.2. Senior dla miasta. Aktywność społeczna seniorów

Działanie 1: Sieciowanie działań i organizacji senioralnych

Działanie może obejmować stworzenie przestrzeni wsparcia inicjatyw senioralnych, gdzie mieszkańcy, aktywiści miejscy, stowarzyszenia i inne środowiska działające na rzecz poprawy jakości życia seniorów w mieście mogą współpracować i korzystać z wzajemnych doświadczeń. Przestrzeń ta powinna znajdować się w dogodnej lokalizacji i umożliwiać fizyczną i zdalną współpracę. Można także stworzyć plan promocji oddolnych inicjatyw społecznych na rzecz seniorów, dzięki któremu wiedza o podejmowanych w Rzeszowie działaniach byłaby rozpowszechniana i mogłaby inspirować mieszkańców do podobnych aktywności. Wsparcie miasta w tym obszarze powinno służyć nawiązywaniu i podtrzymywaniu wzajemnych relacji w celu wzmocnienia poszczególnych inicjatyw oraz uzyskania efektu synergii.

Działanie 2: Promocja aktywności obywatelskiej i włączenie seniorów w procesy lokalnego decydowania

Włączenie seniorów w sprawy publiczne i mobilizowanie do aktywności społecznej oraz podejmowania działań na rzecz najbliższego otoczenia są kluczowe dla utrzymania dobrej kondycji fizycznej i psychicznej osób starszych. Światowa Organizacja Zdrowia wskazuje, że aktywność społeczna wpływa na poprawę jakości życia seniorów⁸⁵. Zaangażowanie osób starszych w procesy rządzenia publicznego jest istotne z uwagi na ich doświadczenie, wiedzę oraz odmienne spojrzenie na infrastrukturę miasta, dostępność instytucji oraz usług publicznych. Cennym kapitałem seniorów jest czas, który może być wykorzystywany np. w ramach wolontariatu. Warunkiem aktywności społecznej i publicznej osób starszych w mieście jest dostęp do informacji publicznej. Konieczne jest dostosowanie sposobu upowszechniania informacji zgodnie z preferencjami osób starszych (dobór kanałów informacyjnych, techniczne aspekty przygotowania treści, kontakt z urzędnikami).

Niezbędne jest upowszechnianie wiedzy na temat istniejących mechanizmów pozwalających na włączanie się mieszkańców, w tym seniorów, w sprawy publiczne, takich jak konsultacje społeczne, inicjatywa lokalna, inicjatywa uchwałodawcza, możliwość udziału w debacie o stanie miasta. Kluczowym instrumentem umożliwiającym aktywność publiczną osób starszych są rady seniorów. Konieczne jest promowanie aktywnych postaw wśród osób starszych, włączanie przedstawicieli różnych środowisk i grup senioralnych w sprawy miasta, a także zwiększanie ich wiedzy na temat funkcjonowania sektora publicznego m.in. poprzez warsztaty dla seniorów, spotkania z ekspertami i praktykami zajmującymi się aktywizacją społeczną wspólnot lokalnych, ze szczególnym uwzględnieniem osób starszych. Istotne jest też promowanie Rzeszowskiej Rady Seniorów, która powinna integrować środowisko senioralne w mieście, pełnić funkcję podmiotu reprezentującego seniorów w kontaktach z władzami miasta i administracją samorządową oraz dbać o ich interesy podczas opiniowania przedkładanych jej do konsultacji projektów uchwał oraz planów działania władz miasta.

Działanie 3: Integracja międzypokoleniowa na rzecz rozwoju miasta

⁸⁵ *Active ageing: a policy framework*, World Health Organization, A contribution of the World Health Organization to the Second United Nations World Assembly on Ageing, Madrid 2002, s. 6, 12.

Integracja międzypokoleniowa może się odbywać zarówno w ramach rozwoju oferty RDK, jego osiedlowych filii i instytucji kultury, sportu i rekreacji w mieście, jak i dzięki zaangażowaniu innych środowisk miejskich, w tym szkół podstawowych i ponadpodstawowych, organizacji pozarządowych, środowiska akademickiego oraz lokalnych przedsiębiorców. Wsparcie przez miasto projektów integracji międzypokoleniowej oraz działań młodszych pokoleń na rzecz środowisk senioralnych może dotyczyć też promocji przedsięwzięć z obszaru potencjału biznesowego „srebrnej” gospodarki oraz tworzenia oferty usług senioralnych w Rzeszowie. Istotnym działaniem w tym obszarze powinno być wzmacnianie pozytywnego wizerunku seniorów oraz budowa świadomości społecznej dotyczącej wyzwań społeczno-gospodarczych związanych z przemianami demograficznymi.

Działanie 4: Promocja profilaktyki zdrowotnej wśród seniorów

Profilaktyka zdrowotna seniorów powinna obejmować m.in. działania na rzecz poprawy ich kondycji fizycznej i psychicznej mające na celu ich jak najdłuższą aktywność i samodzielność. Dotychczas realizowane programy profilaktyczne w mieście powinny być kontynuowane z uwzględnieniem potrzeb osób starszych spowodowanych pandemią wirusa SARS-CoV-2. *Program promocji zdrowia i profilaktyki dla Miasta Rzeszowa na lata 2021–2025* obejmuje potrzeby senioralne m.in. w obszarze celu strategicznego nr 7: Wyzwania demograficzne. Jednak z uwagi na zwiększającą się grupę osób starszych można w przyszłości rozważyć opracowanie odrębnego programu profilaktyki dla seniorów, zgodnego z ich potrzebami. Do wdrażania działań profilaktycznych niezbędna jest dalsza współpraca z podmiotami zajmującymi się opieką medyczną oraz poprawa jakości komunikacji i przekazywania informacji seniorom.

Działanie 5: Rozszerzenie oferty kulturalnej oraz sportowo-rekreacyjnej przeznaczonej dla seniorów

Działanie to może obejmować promocję instytucji i podmiotów zajmujących się przygotowaniem oferty kulturalnej i sportowo-rekreacyjnej dla osób starszych, a także współpracę władz miasta z przedstawicielami tych instytucji i podmiotów oraz reprezentantami seniorów w zakresie ustalenia oferty i warunków korzystania z niej przez osoby starsze. Jedną z możliwości zwiększania dostępności oferty kulturalnej i sportowo-rekreacyjnej mogą być wyznaczane godziny dla seniorów, podczas których mieliby oni dostęp do wydarzeń na preferencyjnych warunkach (również finansowych). Ponadto należy

promować wśród seniorów ideę współtworzenia oferty kulturalnej miasta, np. poprzez organizację wystaw lub spotkań autorskich w przestrzeniach i budynkach publicznych, a także wspierać rozwój twórczości artystycznej osób starszych.

Cel strategiczny III Miasto otwarte – miasto bez barier

Cel operacyjny 3.1. Poprawa dostępności infrastruktury technicznej

Działanie 1: Likwidacja barier architektonicznych w mieście oraz dostosowanie przestrzeni do potrzeb mieszkańców

Działania mające na celu dostosowanie przestrzeni do możliwości psychofizycznych mieszkańców o różnych potrzebach powinny obejmować zarówno przestrzenie publiczne, jak i budynki użyteczności publicznej. Szczególną uwagę należy koncentrować na likwidacji fizycznych przeszkód, które mogą powodować brak poczucia bezpieczeństwa oraz zbyt wczesną rezygnację osób starszych z wychodzenia z domu i aktywności społecznej. W Rzeszowie należy kontynuować współpracę ze środowiskami senioralnymi w obszarze identyfikacji konkretnych barier architektonicznych w mieście oraz zachęcać różnych interesariuszy (w tym przedstawicieli lokalnego biznesu) do aktywnego włączania się w ich likwidację. Ważnym działaniem w tym obszarze jest stałe zwiększanie komfortu i bezpieczeństwa seniorów oraz osób ze szczególnymi potrzebami, poruszających się pieszo lub komunikacją miejską, tj. dbanie o miejsca przeznaczone do odpoczynku (np. ławki lub inne formy architektury miejskiej służące do odpoczynku dla osób starszych i z niepełnosprawnościami), dobra jakość chodników oraz bezpieczeństwo przejść dla pieszych. Kluczowym aspektem dostosowania przestrzeni do potrzeb seniorów oraz osób ze szczególnymi potrzebami powinna być dostępność czystych, wygodnie położonych i dobrze oznakowanych toalet publicznych.

Cel operacyjny 3.2. Włączenie osób z niepełnosprawnościami w sprawy miasta

Działanie 1: Osoby z niepełnosprawnościami jako pełnoprawni użytkownicy miasta

Zwiększanie aktywności społecznej osób z niepełnosprawnościami powinno się koncentrować na: 1) dostosowaniu przestrzeni i poprawie dostępności instytucji publicznych; 2) zwiększeniu świadomości społecznej w zakresie potrzeb osób z niepełnosprawnościami; 3) proponowaniu postaw włączających i tolerancji na rzecz osób o odmiennych potrzebach. Działania miasta w tym zakresie wymagają stałego monitorowania dostępności obiektów miejskich oraz przestrzeni publicznych. Osoby z niepełnosprawnościami oraz ich reprezentacje (organizacje pozarządowe, Powiatowa Rada ds. Osób Niepełnosprawnych, Rzecznik Osób z Niepełnosprawnościami) powinny konsultować dokumenty i plany rozbudowy i przebudowy obiektów publicznych oraz przestrzeni miejskich pod względem ich dostosowania i dostępności dla osób z niepełnosprawnościami.

Działania miasta powinny skupić się na normalizowaniu niepełnosprawności wśród mieszkańców⁸⁶, w tym dzieci i młodzieży⁸⁷. Konieczne jest zwrócenie uwagi społeczeństwa na osoby, które pomimo odmienności i wyzwań, z jakimi się borykają w życiu codziennym, są pełnoprawnymi mieszkańcami mającymi prawo korzystać z oferty instytucji miejskich bez ograniczeń w postaci barier technicznych czy komunikacyjnych. Działania promujące postawy włączające powinny być podejmowane zarówno przez instytucje kulturalne, sportowe, jak i edukacyjno-wychowawcze. Promowanie integracji w szkołach i przedszkolach powinno przejawiać się w formie tworzenia klas integracyjnych i zachęcania uczniów i ich rodziców do korzystania z tej formy kształcenia. Uwrażliwienie na potrzeby innych ludzi jest istotnym elementem procesu wychowania. Jest też szansą na wykształcenie młodego, otwartego i akceptującego odmienną pokolenia rzeszowian.

⁸⁶ Szerzej: *Normalizacja środowiska życia osób niepełnosprawnych*, red. C. Kosakowski, A. Krause, Wyd. Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, Olsztyn 2005; A. Krause, *Normalizacja versus waloryzacja ról społecznych*, „Niepełnosprawności. Dyskursy pedagogiki specjalnej” 2016, nr 21, s. 58–65; S. Mrózek, *Przejawy normalizacji środowiska życia osób z niepełnosprawnościami w strategiach gminnych – przykłady działań o charakterze proinkluzyjnym w gminach powiatu cieszyńskiego*, „Konteksty Pedagogiczne” 2021, nr 1(16), s. 77–98.

⁸⁷ S. Sadowska, *Programowanie i ewaluacja działań normalizacyjnych w szkołach* [w:] *Normalizacja środowiska życia osób niepełnosprawnych*, red. C. Kosakowski, A. Krause, Wyd. Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, Olsztyn 2005.

Działanie 2: Włączenie osób z niepełnosprawnościami w sprawy publiczne

Osoby z niepełnosprawnościami są zaliczane do tzw. grup trudno dostępnych, a więc wykluczonych, niedoreprezentowanych, marginalizowanych⁸⁸. Należy zwrócić uwagę na zapewnienie reprezentacji osób z niepełnosprawnościami w procesach lokalnego decydowania, zwłaszcza w sprawach o istotnym znaczeniu dla tej grupy. Istotne jest również aktywizowanie i motywowanie osób z niepełnosprawnościami do zaangażowania się w działalność na rzecz miasta. Kluczową rolę w tym procesie może odgrywać Powiatowa Społeczna Rada ds. Osób Niepełnosprawnych. Zgodnie z przepisami ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych⁸⁹ do zadań rad należy m.in. inspirowanie działań zmierzających do integracji społecznej i zawodowej osób z niepełnosprawnościami, a także realizacji ich interesów. Włączenie w sprawy publiczne powinno być poprzedzone działaniami na rzecz poprawy dostępu osób z niepełnosprawnościami do informacji publicznej. W tym celu wdrażane będą udogodnienia pozwalające na uzyskanie informacji dotyczących działalności i oferty instytucji miejskich osobom z różnymi dysfunkcjami (wady wzroku, wady słuchu, ograniczona mobilność).

Aktywizacja osób z niepełnosprawnościami wymaga dostarczenia wiedzy na temat spraw publicznych oraz mechanizmów uczestnictwa. Działanie to będzie realizowane poprzez szkolenia, warsztaty oraz udostępnianie materiałów informacyjno-edukacyjnych. Działania w zakresie włączenia społecznego osób z niepełnosprawnościami powinny być realizowane przez miasto we współpracy z organizacjami pozarządowymi, a także ruchami społecznymi, ośrodkami naukowymi. Konieczne jest zwrócenie uwagi na włączenie w sprawy publiczne młodzieży z niepełnosprawnościami jako pełnoprawnych mieszkańców miasta.

⁸⁸ A.E.M. Liljas, K. Walters, A. Jovicic, S. Iliffe, J. Manthorpe, C. Goodman, K. Kharicha, *Engaging 'hard to reach' groups in health promotion: the views of older people and professionals from a qualitative study in England*, „BMC Public Health” 2019, no. 19(1), s. 629.

⁸⁹ Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz.U. 1997, nr 123, poz. 776).

Cel operacyjny 3.3. Rozbudowa oferty kulturalnej, rekreacyjnej i sportowej dla osób z niepełnosprawnościami

Działanie 1: Promocja integracji społecznej osób z niepełnosprawnościami

Integracja społeczna i aktywizacja zawodowa osób z niepełnosprawnościami stanowi istotne wyzwanie dla polityki społecznej zarówno na szczeblu lokalnym, regionalnym, jak i ogólnopolskim. Jednym z głównych zadań polityki społecznej zorientowanej na integrację społeczną osób z niepełnosprawnościami jest promocja samej idei integracji społecznej. Działania miasta powinny polegać na organizacji imprez i spotkań o charakterze integracyjnym, w których partnerami będą również organizacje pozarządowe. Warunkiem efektywności inicjatyw mających na celu integrację społeczną osób z niepełnosprawnościami jest włączenie w ten proces rodzin, sąsiedztwa oraz najbliższego otoczenia. Wspólne działania mogą polegać na organizacji spotkań, konferencji, seminariów dotyczących niepełnosprawności, problemów osób z niepełnosprawnościami oraz aktywnej integracji czy też konferencji dla pracodawców poruszających kwestię korzyści wynikających z zatrudnienia osób z niepełnosprawnościami.

Działanie 2: Rehabilitacja społeczna przez sport, rekreację i uczestnictwo w kulturze

Działania nakierowane na rehabilitację społeczną przez sport, rekreację i uczestnictwo w kulturze są ważnym elementem integracji społecznej osób z niepełnosprawnościami. Powinny one zmierzać do tworzenia warunków dla samorealizacji osób z niepełnosprawnościami w sferze kultury poprzez wspieranie różnych form ich twórczości i ruchu artystycznego oraz włączanie tych działań w inne aktywności kulturalne miasta. Inicjatywy mogą dotyczyć także współorganizowania lub wspierania przez jednostki organizacyjne miasta (zajmujące się pomocą społeczną i sportem) otwartych wydarzeń integracyjnych adresowanych do szerokiego grona odbiorców. Powinny być również nakierowane na wykorzystanie potencjału i bazy placówek miejskich, m.in. sieci RDK, bibliotek miejskich, do organizowania zajęć o charakterze kulturalnym, artystycznym i ogólnorozwojowym mających za zadanie integrację społeczną osób z niepełnosprawnościami. Ważnym elementem działań jest wsparcie organizacyjne przedsięwzięć zmierzających do wspólnego uczestnictwa osób z niepełnosprawnościami

i sprawnych w zajęciach sportowych, z wykorzystaniem kadry i bazy ROSiR-u. Towarzyszyć temu powinno wspieranie organizacji pozarządowych – klubów i organizacji sportowych propagujących sport osób z niepełnosprawnościami. Działaniem, które warto rozważyć, jest wspieranie inwestycji w zakresie budowy integracyjnych placów zabaw i lobbowanie na rzecz dostosowania już funkcjonującej infrastruktury do potrzeb dzieci z niepełnosprawnościami.

Cel strategiczny IV Miasto włączające

Cel operacyjny 4.1. Włączenie społeczne mieszkańców Rzeszowa znajdujących się w trudnej sytuacji życiowej

Działanie 1: Wsparcie osób w kryzysie bezdomności

Zapewnienie bezpieczeństwa socjalno-bytowego oraz podstawowych potrzeb osób w kryzysie bezdomności wymaga współpracy wyspecjalizowanych instytucji miejskich z organizacjami pozarządowymi i środowiskami lokalnymi. Konieczne jest zapewnianie miejsc noclegowych oraz monitorowanie sytuacji osób bezdomnych przez służby miejskie. Pracownicy instytucji pomocy społecznej (MOPS-u) powinni zachęcać osoby korzystające z miejsc w ośrodkach dla bezdomnych do zawierania kontraktów społecznych, a także motywować je do zmiany dotychczasowego życia poprzez korzystanie z dodatkowych form wsparcia mających na celu integrację społeczną i zawodową. Istotnym partnerem instytucji pomocy społecznej powinny być organizacje pozarządowe działające na rzecz osób w kryzysie bezdomności.

Działanie 2: Wsparcie osób z uzależnieniami i profilaktyka uzależnień

Szczegółowe zadania w zakresie pomocy osobom uzależnionym oraz profilaktyki uzależnień zostały wskazane w *Miejskim Programie Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych oraz Przeciwdziałania Narkomanii na lata 2022–2025*⁹⁰. Skierowany jest on do mieszkańców Rzeszowa, którzy bezpośrednio lub pośrednio są dotknięci problemem

⁹⁰ Uchwała Rady Miasta Rzeszowa nr LXI/1268/2022 z dnia 29 marca 2022 r. w sprawie uchwalenia Miejskiego Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych oraz Przeciwdziałania Narkomanii na lata 2022–2025 z późn. zm.

nadużywania alkoholu i narkotyków oraz jego konsekwencjami. Działania skierowane do osób uzależnionych prowadzone są głównie przez wyspecjalizowaną placówkę, tj. Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej Centrum Leczenia Uzależnień (SP ZOZ CLU). Podmiot ten prowadzi diagnostykę oraz terapię osób uzależnionych i ich rodzin, a także działania profilaktyczne w zakresie uzależnień od alkoholu i środków psychoaktywnych.

Konieczne są działania profilaktyczne skierowane do dzieci i młodzieży, realizowane w rzeszowskich szkołach. Poza profilaktyką uzależnień od alkoholu i substancji psychoaktywnych należy zwrócić uwagę zarówno dzieci i młodzieży, jak i ich opiekunów na nowe zagrożenia, w tym coraz większy problem z uzależnieniem cyfrowym (od komputera, telefonu, internetu), zakupoholizmem, uzależnieniem od słodczych, napojów energetycznych oraz leków. Działanie profilaktyczne miasta powinny opierać się na współpracy z poradniami psychologiczno-pedagogicznymi w kontekście zadań profilaktycznych oraz wspierających wychowawczą i edukacyjną funkcję placówek miejskich w zakresie rozwiązywania problemów wychowawczych. Współpraca ta powinna obejmować również inne podmioty, w tym służby mundurowe (policję, straż miejską), Miejską Komisję Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Rzeszowie oraz organizacje pozarządowe.

Wsparcie powinno odbywać się w ramach synergii działań wskazanych podmiotów, w ramach modelu wsparcia dla osób z uzależnieniami: prewencja – diagnoza – terapia.

Działanie 3: Integracja i reintegracja społeczna oraz zawodowa mieszkańców

Działania z zakresu integracji i reintegracji społecznej powinny być skierowane do mieszkańców Rzeszowa znajdujących się w trudnej sytuacji życiowej. Interwencja ma na celu przywrócenie ich do aktywnego uczestnictwa w życiu społecznym i zawodowym. Działania reintegracyjne powinny być realizowane we współpracy z wyspecjalizowanymi podmiotami społecznymi. Jedną z form integracji społecznej jest centrum integracji społecznej. W Rzeszowie taki podmiot prowadzony jest przez Rzeszowskie Towarzystwo im. św. Brata Alberta. Warsztaty w ramach CIS przygotowują osoby po przebytych kryzysach życiowych do aktywnego uczestnictwa w życiu społecznym, publicznym i zawodowym. Wsparcie CIS pozwala na nabycie kompetencji i umiejętności niezbędnych do podjęcia zatrudnienia. Podmiot ten pozwala na przyuczenie do zawodu, przekwalifikowanie lub podwyższenie kwalifikacji zawodowych. Uczestnictwo w warsztatach CIS przygotowuje do samodzielnego życia bez konieczności wsparcia ze strony placówek i instytucji publicznych.

Cel strategiczny V Usługi społeczne dostępne dla wszystkich

Cel operacyjny 5.1. Deinstytucjonalizacja systemu usług pomocy społecznej

Działanie 1: Rozbudowa systemu usług wsparcia dzieci, młodzieży i rodzin w środowisku naturalnym

Proces deinstytucjonalizacji usług pomocy społecznej obejmuje m.in. różne formy wspierania rodzin w pełnieniu przez nie funkcji opiekuńczo-wychowawczych, a także pomocy dzieciom i młodzieży, których biologiczne rodziny nie są w stanie zapewnić im właściwych warunków życia i rozwoju. Kluczowym elementem deinstytucjonalizacji każdego rodzaju usług społecznych jest prewencja i zapobieganie sytuacjom, które prowadzą do korzystania z instytucjonalnych form opieki. System wspierania rodzin w ich środowisku naturalnym powinien obejmować przede wszystkim: a) wsparcie rodzin przez asystenta rodziny i placówki wsparcia dziennego, b) promocję nieinstytucjonalnej pieczy zastępczej.

a) Asystentura rodzinna i placówki wsparcia dziennego

Działania miasta w zakresie wspierania rodzin w formach pozainstytucjonalnych powinny koncentrować się na poprawie dostępu do usług asystentury rodzinnej, które powinny być dostosowane do potrzeb poszczególnych rodzin i odpowiadać na wyzwania z jakimi mierzą się rodzice i opiekunowie. Asystenci rodzin powinni świadczyć usługi doradcze, edukacyjne i informacyjne w zakresie wychowania i opieki nad dziećmi w różnym wieku. Zakres świadczonych przez nich usług powinien być stopniowo rozszerzany o elementy terapii oraz pracy socjalnej świadczonej w miejscu zamieszkania rodziny. Zakres wsparcia i doradztwa asystentów rodzin powinien wykraczać poza standardowy zakres usług oferowany rodzinom z problemami wychowawczymi (socjalne, bytowe, interwencja w sytuacja zagrożenia bezpieczeństwa nieletnich) i odpowiadać na nowe wyzwania z jakimi mierzą się współcześnie rodzice i opiekunowie dzieci i młodzieży, czyli różnego typu uzależnienia behawioralne i problemy psychiczne diagnozowane wśród młodych ludzi. Działania asystentów rodzin prowadzone w miejscu zamieszkania powinny być skoordynowane z ofertą placówek wsparcia dziennego (m.in. Placówka Wsparcia Dziennego

„Przystań”), które oferują dzieciom m.in. wsparcie w formie opieki (w tym specjalistycznej – psychologicznej, socjoterapeutycznej), pracy z wychowawcą czy pomocy w nauce. Miasto powinno zwiększać dostępność miejsc w placówkach tego typu, podnosić jakość oferowanych w nich usług, a także podejmować działania na rzecz pozyskania lokali pod tworzenie nowych placówek wsparcia dziennego zwłaszcza na osiedlach, na których szczególnie widoczne są problemy opiekuńczo-wychowawcze.

Zgodnie z ustawą z dnia 4 listopada 2016 r. o wsparciu kobiet w ciąży i rodzin „Za życiem”, szczególną grupą, która powinna być objęta wsparciem ze strony asystenta rodziny są kobiety w ciąży (zwłaszcza z powikłaniami) oraz ich rodziny. Działania miasta powinny koncentrować się na promowaniu usług wsparcia za pośrednictwem asystenta rodziny i promowaniu tego rozwiązania wśród ciężarnych. Niezbędne jest dotarcie z informacją o ofercie pomocy do rodzin zmagającym się z problemami wychowawczymi (zarówno biologicznym, jak i zastępczym), a także rodziców z dziećmi z niepełnosprawnościami oraz kobiet w ciąży obciążonej wadami.

Zgodnie z ustawą o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, istotne znaczenie w systemie pomocy rodzinom w ich naturalnym środowisku mają tzw. rodziny wspierające, które pomagają w opiece nad dziećmi, prowadzeniu gospodarstwa domowego, a także przygotowują rodziny dysfunkcyjne do prawidłowego funkcjonowania i wypełniania ról społecznych, zawodowych, opiekuńczych i wychowawczych. Analogicznie jak w przypadku asystentów rodziny, działania miasta powinny zmierzać do promocji idei rodziny wspierającej, zachęcać mieszkańców miasta do angażowania się w pomoc społeczności lokalnej, która z różnych względów potrzebuje wsparcia.

b) Rodzinna piecza zastępcza

Dzieci i młodzież pozostająca w pieczy zastępczej są szczególną grupą wymagającą wsparcia w formie pozainstytucjonalnej. Wsparcie w środowisku naturalnym oferowane tej grupie jest szczególnie ważne z uwagi na zapewnienie poczucia bezpieczeństwa i stabilnego rozwoju, a w perspektywie także powrotu do dotychczasowych opiekunów. Wspieranie dzieci i młodzieży w formach zdeinstytucjonalizowanych rekomendują i promują organizacje międzynarodowe jak UE, ONZ czy UNICEF. Szczególne znaczenie w pozainstytucjonalnym systemie pieczy zastępczej ma rodzina zastępcza spokrewniona, ale również zastępcze rodziny zawodowe i niezawodowe, rodziny zawodowe specjalistyczne oraz inne formy opieki

i pomocy dzieciom i młodzieży⁹¹. Działania miasta w zakresie pieczy zastępczej realizowanej w formach jak najbardziej zbliżonych do naturalnych warunków funkcjonowania dzieci, powinny koncentrować się na promocji rodzin zastępczych, zachęcaniu do tworzenia nowych rodzin zastępczych i zwiększania miejsc w funkcjonujących już rodzinach, przygotowaniu oferty szkoleniowej dla potencjalnych rodziców zastępczych i przygotowaniu dla nich wsparcia specjalistycznego, adekwatnego do potrzeb danej rodziny. Ponadto ważne jest upowszechnianie informacji dotyczących zalet deinstytucjonalizacji pieczy zastępczej wśród mieszkańców miasta.

Istotną rolę w procesie upowszechniania idei zdeinstytucjonalizowanej pieczy zastępczej, a także funkcjonowania rodzin zastępczych odgrywają asystenci rodziny oraz rodziny wspierające. Istotne jest podejmowanie przez miasto działań mających na celu zwiększenie liczby kandydatów zarówno na asystentów, jak i liczby rodzin, które zechcą zostać rodziną wspierającą. Ich wsparcie może okazać się szczególnie przydatne dla spokrewnionych rodzin zastępczych, które nie zawsze muszą posiadać niezbędne kompetencje wychowawcze i opiekuńcze.

Działanie 2: Rozbudowa systemu usług wsparcia osób starszych, osób z niepełnosprawnościami oraz z zaburzeniami psychicznymi

Osoby starsze, osoby z niepełnosprawnościami oraz osoby z zaburzeniami psychicznymi to grupy mieszkańców, które również mogą otrzymywać wsparcie ze strony miasta w formach pozainstytucjonalnych. Celem wsparcia oferowanego w tej formie jest wydłużenie okresu funkcjonowania w naturalnym środowisku bez konieczności korzystania z usług całodobowej opieki instytucjonalnej. Działania miasta powinny koncentrować się na:

- a) rozbudowie systemu usług opiekuńczych (w tym specjalistycznych) oraz wsparciu funkcjonowania osób starszych, osób z niepełnosprawnościami oraz zaburzeniami psychicznymi w ich codziennym funkcjonowaniu w miejscu zamieszkania, b) rozbudowie oferty usług środowiskowych domów samopomocy, c) zwiększaniu liczby mieszkań chronionych przeznaczonych dla tych grup mieszkańców.

⁹¹ Do szeroko rozumianej deinstytucjonalizacji pieczy zastępczej zalicza się poza asystą rodzinną i rodziną zastępczą, także placówki wsparcia dziennego, placówki opiekuńczo-wychowawcze typu rodzinnego, placówki opiekuńczo-wychowawcze dla dzieci powyżej 10. roku życia, formy usamodzielniania się wychowanków pieczy zastępczej np. mieszkania chronione. Szerzej: Bitner, M. i in. (2018). Postępy deinstytucjonalizacji pieczy zastępczej w Polsce. Raport, WiseEuropa – Fundacja Warszawski Instytut Studiów Ekonomicznych i Europejskich, Fundacja Przyjaciółka, Koalicja na rzecz Rodzinnej Opieki Zastępczej Warszawa, 2018, s. 18.

a) Usługi opiekuńcze oraz wsparcie funkcjonowania osób w miejscu zamieszkania

Działania miasta w najbliższych latach powinny zmierzać do rozbudowy zakresu usług dostępnych seniorom, osobom z niepełnosprawnościami oraz z zaburzeniami psychicznymi w miejscu ich zamieszkania, a także zwiększania dostępności tych usług, adekwatnie do rosnącego zapotrzebowania mieszkańców Rzeszowa. W tym celu konieczne jest zwiększenie zakresu i liczby usług świadczonych w miejscu zamieszkania oraz asystencji osobistej jako rozwiązań korzystniejszych i bardziej przyjaznych mieszkańcom niż stacjonarna opieka całodobowa w placówce (DPS). Osoby z niepełnosprawnościami nie zawsze wymagają specjalistycznych usług i całodobowego wsparcia, ale wsparcia w załatwieniu najpotrzebniejszych spraw czy też pozwalającego im na korzystanie z oferty instytucji kultury oraz uczestniczenie w życiu społecznym w innych formach. Analogiczne rozwiązanie (asystencji osobistej/wsparcia/opieki domowej) miasto powinno oferować osobom starszym oraz z zaburzeniami psychicznymi. Niezbędne jest zdiagnozowanie skali zapotrzebowania mieszkańców na usługi asystencji/wsparcia/opieki domowej oraz przedmiotowego zakresu usług. Diagnoza skali i specyfiki potrzeb wsparcia osób starszych, osób z niepełnosprawnościami oraz zaburzeniami psychicznymi pozwoli na dopasowanie oferty usług adekwatnie do oczekiwań i potrzeb mieszkańców. Działanie to powinno być skoordynowane zarówno z instytucjami pomocy społecznej (DPS, pracownicy socjalni), jak również organizacjami pozarządowymi, w tym podmiotami ekonomii społecznej. W przyszłości koordynowaniem oferty usług z zakresu „asystencji osobistej w miejscu zamieszkania” może zajmować się Centrum Usług Społecznych.

Alternatywą dla instytucjonalnej pomocy społecznej są również rodzinne domy pomocy społecznej. Kameralny charakter tych podmiotów sprawia, że są one lepszym rozwiązaniem niż DPS dla osób wymagających całodobowej opieki. Placówki tego typu są wciąż mało popularne. Miasto powinno upowszechniać informacje i promować rodzinne domy pomocy, a także zachęcać do ich tworzenia zarówno osoby fizyczne, jak i organizacje pozarządowe.

b) Rozbudowa oferty usług środowiskowych domów samopomocy

Środowiskowe domy samopomocy jako ośrodki wsparcia stanowią przykład podmiotów łączących wsparcie w formie instytucjonalnej oraz zdeinstytucjonalizowanej. Pomimo zalet wsparcia świadczonego w miejscu zamieszkania osoby potrzebującej, takie

rozwiązanie nie zawsze jest możliwe. W związku z tym miasto powinno podejmować działania zmierzające do rozbudowy oferty usług świadczonych dla osób przewlekle psychicznie chorych, osób z chorobami otępiennymi oraz osób z niepełnosprawnościami intelektualnymi w formie środowiskowych domów samopomocy. Działania tych placówek wsparcia powinny zmierzać do podniesienia stopnia samodzielności uczestników i przygotować ich do funkcjonowania w środowisku – samodzielnie, bądź ze wsparciem w formie usług świadczonych w miejscu zamieszkania. Konieczne jest doskonalenie oferty usług (treningów) realizowanych w środowiskowych domach samopomocy. Działania mają zmierzać do poprawy ich zaradności życiowej i kompetencji niezbędnych do samodzielnego funkcjonowania bez konieczności wsparcia instytucjonalnego. Funkcjonowanie środowiskowych domów samopomocy powinno być skoordynowane z usługami świadczonymi osobom z zaburzeniami psychicznymi w miejscu zamieszkania. Usługi wsparcia w środowisku powinny wzmacniać efekty treningów realizowanych w ramach ŚDS. Niezbędne jest zatem szkolenie kadr ŚDS oraz doskonalenie kompetencji pozwalających na wspieranie osób z zaburzeniami także w formie pozainstytucjonalnej.

c) Zwiększenie liczby mieszkań chronionych

Mieszkania chronione jako zdeinstytucjonalizowana forma pomocy społecznej mają przygotować osoby potrzebujące pomocy do samodzielnego funkcjonowania. Z uwagi na to, że grupa osób, które mogą uzyskać wsparcie w formie mieszkania chronionego jest bardzo szeroka (obejmuje osoby w trudnej sytuacji życiowej, osoby starsze, osoby z niepełnosprawnościami, osoby przewlekle chore, a także z zaburzeniami psychicznymi, jak również osoby opuszczające pieczę zastępczą oraz zinstytucjonalizowane formy opieki dla dzieci i młodzieży, a nawet cudzoziemców), rozwiązanie to powinno być w szczególności sposobem wspierane przez władze miasta. Celem mieszkań chronionych jest wyposażenie osób potrzebujących w kompetencje, które pozwolą im na funkcjonowanie bez konieczności wsparcia systemu pomocy społecznej. Miasto powinno zwiększać liczbę mieszkań chronionych poszukując nowych lokali oraz dostosowując lokale znajdujące się w zasobach miasta. W celu tworzenia mieszkań chronionych miasto powinno podjąć współpracę z organizacjami pozarządowymi oraz innymi podmiotami, w tym gospodarczymi. W procesie rozbudowy oferty mieszkań chronionych istotne jest dostosowanie wsparcia do potrzeb

korzystających z nich osób, odpowiednio w ramach mieszkania wspieranego, bądź treningowego.

Działanie 3. Rozbudowa systemu usług wsparcia osób zagrożonych bezdomnością oraz znajdujących się w kryzysie bezdomności

Analogicznie jak w przypadku deinstytucjonalizacji usług społecznych dedykowanych innym grupom, tak i w odniesieniu do osób zagrożonych bezdomnością kluczowe znaczenie ma prewencja. Instytucje miejskie powinny zmierzać do podejmowania działań informacyjnych i edukacyjnych wśród osób szczególnie zagrożonych bezdomnością. Na bezdomność mają wpływ takie czynniki jak: trudna sytuacja mieszkaniowa, utrudniony dostęp do rynku pracy, w tym długotrwałe bezrobocie, ubóstwo, pozbawienie mieszkania (eksmisja), brak miejsca do mieszkania po opuszczeniu różnego typu instytucji, przede wszystkim takich jak zakład karny, dom dziecka czy też szpital psychiatryczny.⁹² Konieczna jest współpraca miasta z instytucjami wsparcia osób zagrożonych bezdomnością, informowanie ich o możliwościach uzyskania pomocy w formie zdeinstytucjonalizowanej oraz przede wszystkim przygotowanie do samodzielnego funkcjonowania.

Działania wspierające osoby znajdujące się w kryzysie bezdomności powinny przede wszystkim wykorzystywać potencjał pracowników socjalnych do pracy streetworkingowej. W tym zakresie istotna jest współpraca miasta z organizacjami pozarządowymi dysponującymi bazą osób przygotowanych do pracy w środowisku osób bezdomnych, a także wolontariuszami. Konieczne jest wypracowanie mechanizmów koordynacji działań i przepływu informacji pomiędzy podmiotami zajmującymi się pracą streetworkingową, a instytucjonalnymi formami pomocy dla osób bezdomnych (schroniska, noclegownie), jak również służbami (policja, straż miejska). Formą pomocy skierowaną do osób wychodzących z kryzysu bezdomności są mieszkania chronione, zwłaszcza wspierane i readaptacyjne⁹³. Miasto powinno podejmować działania zmierzające do zwiększenia bazy mieszkań przeznaczonych dla osób wychodzących z kryzysu bezdomności oraz dostosowywać ofertę wsparcia w ramach tworzonych mieszkań do potrzeb ich mieszkańców, którzy poza samym

⁹² Szerzej: Strategia rozwoju usług społecznych - polityka publiczna do roku 2030 (z perspektywą do 2035 r.), Załącznik do uchwały nr 135 Rady Ministrów z dnia 15 czerwca 2022 r. (M.P. poz. 767), s. 65.

⁹³ Szerzej: B. Demidowicz, J. Wilczek, Mieszkania readaptacyjne jako pomost pomiędzy placówką dla bezdomnych a samodzielnym życiem, w: Programy mieszkaniowe w przeciwdziałaniu bezdomności – dobre praktyki, refleksja systemowa, red. J. Wilczek, Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich, Warszawa 2017.

mieszkaniami, mogą potrzebować także wsparcia specjalistycznego, poradnictwa czy terapii. W pomoc osobom w kryzysie bezdomności należy zaangażować także podmioty ekonomii społecznej z uwagi na ich możliwości tworzenia miejsc pracy dla osób zagrożonych marginalizacją.

Cel operacyjny 5.2.

Rozwój systemu pomocy społecznej bazujący na zasobach miasta

Działanie 1: Rozwój zinstytucjonalizowanych form pomocy społecznej oraz wykorzystanie ich możliwości do świadczenia usług w środowisku lokalnym

Promowanie działań zmierzających do jak najszerzej deinstytucjonalizacji usług społecznych nie ma na celu zastąpienia i całkowitej likwidacji tradycyjnych form pomocy społecznej. Niemniej celem podejmowanych działań na rzecz rozszerzenia zakresu usług świadczonych w środowisku jest ograniczenie dotychczasowego wsparcia w formie zinstytucjonalizowanej oraz zmiana – przynajmniej częściowych – funkcji realizowanych przez instytucje pomocy społecznej, jak np. Domy Pomocy Społecznej (DPS).

Z uwagi na coraz mocniej widoczny proces starzenia się populacji mieszkańców Rzeszowa, szczególnie w centralnie położonych osiedlach miasta, konieczne jest zwiększenie dostępności wsparcia w placówkach całodobowego pobytu i poprawa jakości świadczonych usług. Niezbędne jest dbanie o jakość usług świadczonych w tych placówkach oraz odpowiednią liczbę personelu, jak również jego przygotowanie do pracy z beneficjentami wsparcia w formie zinstytucjonalizowanej.

Nową rolę DPS-ów w systemie świadczenia usług społecznych powinno być koordynowanie działań realizowanych poza placówkami, w środowisku lokalnym osób potrzebujących wsparcia. Potencjał DPS-ów może zostać wykorzystany m.in. do koordynowania usług z zakresu opieki wytchnieniowej⁹⁴ skierowanej do opiekunów osób z niepełnosprawnościami (w tym dzieci z niepełnosprawnościami)⁹⁵, a także świadczenia

⁹⁴ W zależności od przyjętego rozwiązania DPS może pełnić funkcję koordynator wszystkich usług społecznych jako Centrum Usług Społecznych.

⁹⁵ Ogólnopolskie ramowe wytyczne tworzenia lokalnych planów deinstytucjonalizacji usług społecznych, Opracowanie i pilotażowe wdrożenie mechanizmów i planów deinstytucjonalizacji usług społecznych realizowanego w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój 2014–2020, Osi Priorytetowej II Efektywne polityki publiczne dla rynku pracy, gospodarki i edukacji, Działanie 2.8 Rozwój usług społecznych świadczonych w lokalnej społeczności, współfinansowanego z Europejskiego Funduszu Społecznego, s. 32-33; <https://www.gov.pl/attachment/4453eb0c-f209-4e2b-bce9-0a5c23623ed7> (9.01.2023).

usług w formie zdeinstytucjonalizowanej, włączając usługi opiekuńcze i specjalistyczne dla osób przebywających w środowisku domowym, jak również w ramach mieszkań chronionych (wspomaganych) czy tworzonych ośrodków wsparcia przy DPS-ach⁹⁶. Ponadto działania DPS-ów mogą zostać rozszerzone o diagnostykę i przygotowanie osób korzystających z pomocy DPS do usamodzielniania, bądź korzystania z usług pomocy w formie zdeinstytucjonalizowanej⁹⁷.

W związku z nowymi wyzwaniami stojącymi przed instytucjami pomocy społecznej, konieczne jest podjęcie działań zmierzających do przygotowania kadr pomocy społecznej do zachodzących zmian. Dotyczy to zarówno kwestii świadczenia usług w innej niż dotychczas formie, jak również zarządzania systemem usług, na które będą składały się usługi świadczone w placówkach i w środowisku.

Cel operacyjny 5.3.

Doskonalenie systemu zarządzania pomocą społeczną w mieście

Działanie 1: Koordynacja działań z zakresu pomocy społecznej

Rozproszenie działań z zakresu pomocy społecznej wymaga koordynacji, która pozwoli zwiększyć efektywność podejmowanych przez miasto działań, usprawni funkcjonowanie instytucji publicznych oraz zwiększy zakres usług świadczonych w miejscu zamieszkania osób potrzebujących. Obecnie podmiotem odpowiedzialnym za monitorowanie potrzeb społecznych w mieście, koordynowanie działań pomocowych świadczonych w różnych formach (instytucjonalnych i zdeinstytucjonalizowanych), jak również zarządzającym lokalnym systemem wsparcia oferowanego mieszkańcom Rzeszowa jest Wydział Polityki Społecznej Urzędu Miasta Rzeszowa, ściśle współpracujący w tym zakresie z MOPS oraz innymi podmiotami publicznymi i organizacjami pozarządowymi.

W związku ze zmianami krajowej polityki społecznej, należy rozważyć zaplanowanie, w ramach lokalnego systemu polityki społecznej, nowego podmiotu jakim jest Centrum Usług Społecznych (CUS). Zgodnie z ustawą o realizowaniu usług społecznych przez centrum usług społecznych z 19 lipca 2019 roku, CUS są nowymi instytucjami lokalnej polityki społecznej, których zadaniem jest koordynowanie usług publicznych. Zakres usług

⁹⁶ Tamże.

⁹⁷ Tamże, s. 33-34.

publicznych, którym mają zajmować się Centra, znacznie wykracza poza dotychczasowy obszar pomocy społecznej. Centra usług społecznych były pilotażowo wdrażane w mniejszych miastach. W dużych miastach, takich jak Rzeszów, jest to wyzwanie o sporym stopniu złożoności ze względu na skalę zadań i wielkość samego Ośrodka Pomocy Społecznej. W najbliższych latach niezbędne będzie jednak wypracowanie modelu CUS, który odpowiadałby potrzebom mieszkańców Rzeszowa, a także uwzględniał możliwości organizacyjne i potencjał lokalnych instytucji publicznych, współpracujących z miastem organizacji pozarządowych, a także partnerów sektora prywatnego.

Działanie 2: Tworzenie partnerstw międzysektorowych na rzecz wsparcia społecznego

Istotnym partnerem władz miasta w realizacji zadań pomocowych są organizacje pozarządowe, w tym podmioty ekonomii społecznej, jak również podmioty prywatne. Tworzenie partnerstw międzysektorowych wymaga identyfikacji potencjalnych partnerów i stworzenia bazy organizacji pozarządowych oraz podmiotów gospodarczych, które specjalizują się w działaniach na rzecz szeroko rozumianej pomocy społecznej. Istotną rolę w procesie poszukiwania partnerów i sieciowania może odgrywać Rzeszowska Rada Działalności Pożytku Publicznego oraz Rada Gospodarcza, a także inne podmioty, w których zasiadają przedstawiciele sektora społecznego i gospodarczego. Celem partnerstw międzysektorowych jest poprawa jakości usług społecznych, doskonalenie systemu ich dostarczania i dostosowywanie ich do potrzeb i oczekiwań usługobiorców. Podmioty społeczne i prywatne mogą się okazać niezwykle skuteczne w procesie świadczenia usług publicznych przekazywanych im do realizacji przez władze miasta. Konieczne jest promowanie idei partnerstw międzysektorowych zarówno wśród podmiotów społecznych, gospodarczych, jak i mieszkańców miasta.

Działanie 3: Poprawa systemu upowszechniania informacji o usługach społecznych

Elementem koordynacji systemu pomocy społecznej powinno być doskonalenie sposobów upowszechniania informacji o zakresie i dostępności usług społecznych, jak również zasad uzyskania wsparcia. Konieczne jest przygotowanie oferty wsparcia świadczonego przez miasto, która zostanie udostępniona w wersji elektronicznej (na stronach Urzędu Miasta, MOPS-u oraz lokalnych portalach i w aplikacji miejskiej), a także w formie broszury dystrybuowanej w instytucjach publicznych i miejscach ogólnodostępnych.

Z uwagi na zróżnicowany charakter odbiorców usług społecznych istotną rolę w procesie upowszechniania informacji dotyczących zakresu i specyfiki usług pomocy społecznej odgrywają pracownicy poszczególnych instytucji oraz pracownicy socjalni.

Nowym wyzwaniem dla miasta będzie wypracowanie systemu dotarcia z informacjami na temat dostępnych form wsparcia społecznego do uchodźców z Ukrainy przebywających w Rzeszowie. Poza przygotowaniem oferty w języku ukraińskim i rosyjskim konieczne jest włączenie instytucji bezpośrednio zaangażowanych w pomoc uchodźcom, w tym PCK, innych organizacji pozarządowych, a także szkół i przedszkoli.

Konieczne będzie również podjęcie działań informacyjnych dotyczących nowego podmiotu odpowiedzialnego za koordynację usług – Centrum Usług Społecznych – skierowanych zarówno do mieszkańców miasta, jak i potencjalnych dostawców usług publicznych. Istotne znaczenie będzie miała także promocja oferowanych usług i skuteczny system informowania o ich dostępności i warunkach korzystania z nich.

3.2. Sposób realizacji *Strategii* oraz ramy finansowe

Realizację *Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Miasta Rzeszowa na lata 2023–2030* koordynować będzie Wydział Polityki Społecznej Urzędu Miasta Rzeszowa. *Strategia* nie jest planem pracy, a zestawieniem rekomendowanych kierunków działań, które w zależności od sytuacji powinny być modyfikowane i dostosowywane do zmieniającej się sytuacji i potrzeb miasta. Realizacja założeń *Strategii* będzie się odbywała z wykorzystaniem instrumentów prawnych (w tym uchwał, zarządzeń), programowych, finansowych i organizacyjnych. Z uwagi na dynamikę zmian społeczno-gospodarczych konieczne jest ich dostosowywanie do zmieniającej się sytuacji. Mechanizmy wdrażania *Strategii* można podzielić na:

- instrumenty nadrzędne, dokumenty strategiczne: *Strategia rozwoju Miasta Rzeszowa do roku 2025*, *Wieloletnia Prognoza Finansowa*, *Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Rzeszowa*,
- instrumenty wspomagające: programy operacyjne, programy branżowe, plany, procedury, projekty,
- instrumenty organizacyjno-zarządcze: regulaminy wydziałów i jednostek, Wydział Polityki Społecznej, zespoły zadaniowe,

- instrumenty finansowe: budżet miasta, projekty społeczne realizowane w ramach funduszy europejskich, otwarte konkursy ofert dla organizacji pozarządowych, budżet obywatelski,
- instrumenty planowania i projektowania przestrzennego: miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego, procedury zapewniające udział mieszkańców w planowaniu przestrzennym,
- instrumenty informacyjno-edukacyjne: konsultacje społeczne, kampanie społeczne i informacyjne, strony internetowe, profile na portalach społecznościowych,
- instrumenty koordynacji współpracy z partnerami: Rzeszowskie Rady Społeczne, umowy i porozumienia partnerskie, współpraca pozafinansowa z organizacjami pozarządowymi, partnerstwo publiczno- prywatne.

Realizacja celów *Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Miasta Rzeszowa na lata 2023–2030* finansowana będzie z następujących źródeł:

- budżet Miasta Rzeszowa i jednostek organizacyjnych Urzędu Miasta Rzeszowa,
- fundusze zewnętrzne, w tym rządowe, pozarządowe, programy celowe i środki z funduszy Unii Europejskiej,
- środki podmiotów prywatnych pozyskane w ramach partnerstwa publiczno- prywatnego.

3.3. Prognoza zmian w okresie objętym *Strategią*

Działania z zakresu pomocy społecznej są obszarem szczególnie trudnym do prognozowania. Silna dynamika procesów społecznych, w które wpisuje się pomoc społeczna, oraz duża wrażliwość na czynniki wewnętrzne i zewnętrzne szczególnie utrudniają predykcje zjawisk. Korelacja ta utrudnia prognozowanie, zwiększa możliwość błędu oraz zmniejsza pewność jego założeń. Współcześnie z uwagi na złożoność, wieloaspektowość oraz przenikanie się poszczególnych obszarów sfery publicznej nie sposób bez rosnącego poziomu błędu i niepewności przewidzieć kierunek i siłę zmiany.

W dokumencie zastosowano dostępne metody prognostyczne, typowe dla prognozowania strategicznego, które pozwoliły dokonać prognozy zmian w obszarze pomocy społecznej do roku 2030. Starając się określić główne obszary zmian, które stały się

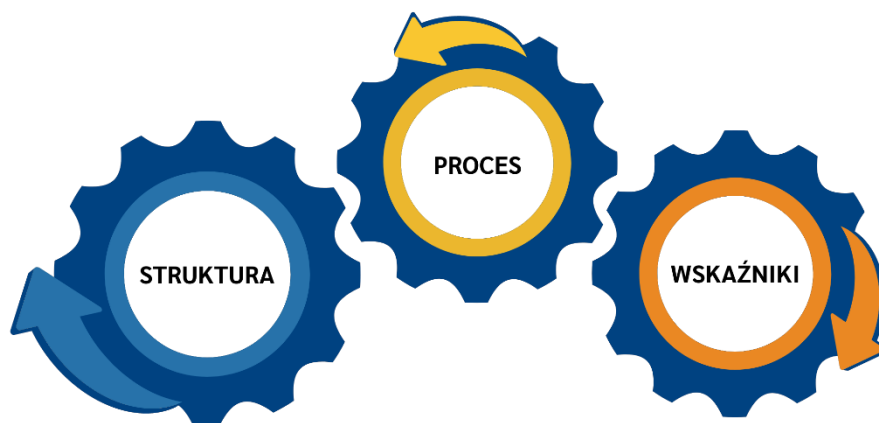
podstawą opracowania części strategicznej całego dokumentu, sformułowano cele strategiczne, cele operacyjne oraz wskazano działania zmierzające do ich osiągnięcia.

Podczas pracy nad dokumentem autorzy wykorzystali podejście eksperckie oraz metodę prognostyczną. Zastosowano również triangulację metod badawczych (zbieranie danych za pomocą dwóch lub większej liczby metod) zarówno o charakterze ilościowym, jak i jakościowym oraz triangulację sposobów analizy danych badawczych.

3.4. Plan monitoringu i ewaluacji *Strategii*

Monitoring będzie prowadzony w celu określenia postępów w realizacji poszczególnych działań *Strategii*. Będzie on polegał na gromadzeniu danych służących do określenia wartości wybranych wskaźników. Na tej podstawie możliwe będzie określenie postępów realizacji poszczególnych działań *Strategii*. W odniesieniu do systemu monitorowania postępów *Strategii* można wyróżnić trzy zasadnicze komponenty składowe: strukturę organizacyjną, proces monitorowania, wskaźniki.

Rysunek 5. Komponenty systemu monitorowania *Strategii*

Źródło: opracowanie własne.

Ważnym aspektem zapewnienia odpowiedniej jakości wdrażania *Strategii* będzie prowadzenie procesu ewaluacji z uwzględnieniem założeń nawiązujących do dwóch paradygmatów: ewaluacji opartej na teorii (ang. *theory based*) standardów prowadzenia i realizacji badań zgodnie z logiką procesu badawczego, począwszy od etapu strukturyzacji problematyki badawczej (obejmującej konceptualizację *evaluation*) oraz ewaluacji partycypacyjnej.

W aspekcie metodologicznym przyjmowanie założeń ewaluacji opartej na teorii będzie polegało na stosowaniu logiki procesu badawczego, począwszy od fazy strukturyzacji (uwzględniającej konceptualizację oraz operacjonalizację), poprzez fazę obserwacji, a następnie fazę analizy i interpretacji danych. Mając na uwadze specyfikę badań ewaluacyjnych, szczególnie istotne znaczenie będzie posiadało formułowanie trafnych, użytecznych i możliwych do wdrożenia rekomendacji.

Rysunek 6. Etapy realizacji badania ewaluacyjnego

Źródło: opracowanie własne.

W odniesieniu do fazy obserwacji szczególną rolę odgrywać będą dane pochodzące z systemu monitoringu, stanowiąc wyjściowy materiał do pogłębionych analiz prowadzonych w ramach badań ewaluacyjnych. W aspekcie teoretycznym przyjmowanie założeń ewaluacji opartej na teorii będzie polegało na odwoływaniu się do teorii zmiany i wynikającej z niej logiki interwencji publicznej. Celem wdrażania interwencji publicznej jest wywołanie pozytywnej zmiany społecznej w obszarze uznanym za problemowy. Aby pożądana zmiana mogła zaistnieć, niezbędne jest podjęcie konkretnych działań. Odwołanie się do teorii zmiany pozwala na zidentyfikowanie mechanizmów przyczynowo-skutkowych zachodzących pomiędzy zaplanowanymi działaniami a pożądanymi zmianami. Na tej podstawie budowana jest logika interwencji oparta na następującym założeniu: jeżeli zaangażujemy określone zasoby do realizacji zaplanowanych działań, to wytworzymy produkty i rezultaty, które

wywołają pozytywną zmianę społeczną, i dzięki temu przyczynimy się do rozwiązania zdiagnozowanego problemu. Innymi słowy, na model logiczny interwencji składają się następujące podstawowe elementy ułożone w ciąg logiczny (rys. 7):

Rysunek 7. Logika interwencji nawiązująca do teorii zmiany

Źródło: opracowanie własne.

Przyjęcie założeń ewaluacji partycypacyjnej będzie polegało na angażowaniu interesariuszy w każdą fazę realizacji procesu ewaluacji, tj. od zaprojektowania badania ewaluacyjnego, poprzez jego realizację, aż po sformułowanie wniosków i rekomendacji, a następnie wdrożenie ich i ocenę ich skutków. W tym zakresie szczególną rolę będą odgrywać interesariusze, w tym mieszkańcy oraz działające w ich imieniu organizacje pozarządowe.

Procesy monitorowania oraz ewaluacji dokumentu strategicznego będą ze sobą ściśle powiązane. Ewaluacja będzie prowadzona z zastosowaniem formularza zawierającego wskaźniki monitorowania przypisane do poszczególnych działań *Strategii* wraz z określeniem jednostek miary tych wskaźników oraz źródeł ich weryfikacji. Ponadto część ewaluacyjna formularza będzie zawierać dane dotyczące osiągniętych wartości poszczególnych wskaźników wraz z oceną osiągniętego poziomu. Ocena ta będzie polegała na stwierdzeniu, czy osiągnięte wartości wskaźników można uznać za satysfakcjonujące w kontekście założonych

celów *Strategii*. W przypadku oceny pozytywnej zostanie dokonane jej syntetyczne uzasadnienie, a w przypadku oceny negatywnej zostanie przedstawione wyjaśnienie przyczyn zaistniałej sytuacji wraz z rekomendacjami dalszych działań prowadzących do poprawy sytuacji.

Tabela 34. Wskaźniki realizacji strategii/formularz ewaluacyjny

Cel strategiczny	Cel operacyjny	Działanie	Wskaźnik	Jednostka miary	Źródło weryfikacji	Poziom agregacji	Częstotliwość raportowania	Osiągnięta wartość wskaźnika	Ocena osiągniętej wartości wskaźnika	Rekomendacje dalszych działań
Cel strategiczny I Rzeszów miasto rodzin	Cel operacyjny 1.1: Dostosowywanie systemu infrastruktury opiekuńczo-educacyjnej do potrzeb mieszkańców	Działanie 1: Monitoring zmian demograficznych w poszczególnych częściach miasta	Liczba raportów / analiz zmian demograficznych na osiedlach	raport / analiza	Urząd Miasta Rzeszowa	osiedle	rocznie			
		Działanie 2: Dostosowywanie liczby miejsc i oddziałów w placówkach opiekuńczych i edukacyjnych	Liczba dostępnych miejsc w placówkach opiekuńczych i edukacyjnych	miejsce	Urząd Miasta Rzeszowa	osiedle	rocznie			
			Odsetek wykorzystanych miejsc w placówkach opiekuńczych i edukacyjnych	%	Urząd Miasta Rzeszowa	osiedle	rocznie			
		Działanie 3: Dopasowanie oferty usług edukacyjnych do potrzeb mieszkańców miasta	Liczba nowych usług / kierunków kształcenia odpowiadających potrzebom mieszkańców osiedli	usługa	szkoły przedszkola Urząd Miasta Rzeszowa	miasto	rocznie			
	Cel operacyjny 1.2: Wsparcie dzieci i młodzieży ze szczególnymi potrzebami	Działanie 1: Opracowanie programów diagnostyki i wczesnej interwencji dzieci i młodzieży	Liczba programów diagnostyki dzieci i młodzieży i wczesnej interwencji	dane monitoringu programów	Urząd Miasta Rzeszowa	miasto	rocznie			
		Działanie 2: Rozbudowa systemu opieki i wsparcia dzieci i młodzieży z niepełnosprawnościami po zakończeniu edukacji	Liczba osób bezrobotnych z niepełnosprawnościami	osoba	PUP Rzeszów	miasto	rocznie			
			Liczba działań promujących tworzenie podmiotów zatrudnienia dedykowanych szczególnie osobom wykluczonym	osoba	PUP Rzeszów	miasto	rocznie			
	Działanie 3: Doskonalenie systemu opieki psychiatrycznej i psychoedukacyjnych	Liczba osób korzystających z psychoedukacyjnych	osoba	szkoły Urząd Miasta Rzeszowa	miasto	rocznie				

Cel strategiczny	Cel operacyjny	Działanie	Wskaźnik	Jednostka miary	Źródło weryfikacji	Poziom agregacji	Częstotliwość raportowania	Osiągnięta wartość wskaźnika	Ocena osiągniętej wartości wskaźnika	Rekomendacje dalszych działań
		wsparcia psychologicznego dzieci i młodzieży	programów profilaktycznych dla dzieci i młodzieży		CLU					
			Liczba szkoleń i kursów specjalistycznych dla kadry pracującej z dziećmi	kurs / szkolenie	szkoły Urząd Miasta Rzeszowa CLU	miasto	rocznie			
			Liczba nowych stworzonych programów profilaktycznych z akredytacją CLU	program	szkoły Urząd Miasta Rzeszowa CLU	miasto	rocznie			
	Cel operacyjny 1.3: Organizacja systemu pieczy zastępczej	Działanie 1: Promocja idei rodzicielstwa zastępczego oraz szkolenia kandydatów i wsparcie zawodowych rodzin zastępczych	Liczba przeprowadzonych działań promujących rodzicielstwo zastępcze	działanie	MOPS Rzeszów	miasto	rocznie			
			Liczba przeszkolonych kandydatów na opiekunów w ramach rodzin zastępczych	osoba	MOPS Rzeszów	miasto	rocznie			
		Działanie 2: Tworzenie mieszkań chronionych dla dzieci wychodzących z systemu pieczy	Liczba utworzonych mieszkań chronionych dla dzieci wychodzący z systemu pieczy	mieszkanie	MOPS Rzeszów	miasto	rocznie			
	Cel operacyjny 1.4: Poprawa sytuacji materialnej rodzin oraz wspieranie funkcji wychowawczych	Działanie 1: Wsparcie rzeczowe i finansowe rodzin znajdujących się w trudnej sytuacji materialnej	Liczba rodzin objętych wsparciem rzeczowym lub finansowym	rodzina	MOPS Rzeszów	miasto	rocznie			
		Działanie 2: Edukacja rodzin dysfunkcyjnych i znajdujących się w kryzysie	Liczba rodzin objętych wsparciem szkoleniowym lub doradczym	rodzina	MOPS Rzeszów	miasto	rocznie			
		Działanie 3: Monitoring i wspieranie funkcji wychowawczych rodzin	Liczba rodzin objętych monitoringiem	rodzina	MOPS Rzeszów	miasto	rocznie			

Cel strategiczny	Cel operacyjny	Działanie	Wskaźnik	Jednostka miary	Źródło weryfikacji	Poziom agregacji	Częstotliwość raportowania	Osiągnięta wartość wskaźnika	Ocena osiągniętej wartości wskaźnika	Rekomendacje dalszych działań
	Cel operacyjny 1.5: Wsparcie rodzin uchodźców z Ukrainy	Działanie 1: Wsparcie socjalno-bytowe rodzin uchodźców	Liczba rodzin uchodźców objętych wsparciem	rodzina	MOPS Rzeszów	miasto	rocznie			
		Działanie 2: Integracja nowych mieszkańców Rzeszowa pochodzących z Ukrainy	Liczba osób z Ukrainy objętych działaniami integracyjnymi	osoba	Urząd Miasta Rzeszowa	miasto	rocznie			
Cel strategiczny II Seniorzy – srebrny kapitał miasta. Rozbudowa systemu wsparcia seniorów	Cel operacyjny 2.1: Senior w mieście – ograniczanie barier oraz rozwój usług	Działanie 1: Koordynacja kanałów informacyjnych dla seniorów przez Referat ds. Senioralnych	Liczba kampanii informacyjnych	kampania	Urząd Miasta Rzeszowa	miasto	rocznie			
		Działanie 2: Rozwój kompetencji seniorów	Liczba seniorów objętych wsparciem szkoleniowym z zakresu kompetencji twardych i miękkich	osoba	Urząd Miasta Rzeszowa	miasto	rocznie			
		Działanie 3: Identyfikacja i ograniczenie barier w dostępie do instytucji publicznych, z których korzystają seniorzy	Liczba obiektów użyteczności publicznych objętych audytem dostępności	obiekt	Urząd Miasta Rzeszowa	miasto	rocznie			
	Cel operacyjny 2.2: Senior dla miasta. Aktywność społeczna seniorów	Działanie 1: Sieciowanie działań i organizacji senioralnych	Liczba spotkań integracyjnych	spotkanie	Urząd Miasta Rzeszowa	miasto	rocznie			
		Działanie 2: Promocja aktywności obywatelskiej i włączenie seniorów w procesy lokalnego decydowania	Liczba warsztatów edukacyjnych	warsztat	Urząd Miasta Rzeszowa, Rada Seniorów	miasto	rocznie			
			Liczba dokumentów i aktów prawnych oddanych do konsultacji seniorom	konsultacja	Urząd Miasta Rzeszowa, Rada Seniorów	miasto	rocznie			
		Działanie 3: Integracja międzypokoleniowa na rzecz rozwoju miasta	Liczba wdrożonych projektów integracji międzypokoleniowej	projekt	Urząd Miasta Rzeszowa	miasto	rocznie			
	Działanie 4: Promocja profilaktyki zdrowotnej wśród seniorów	Liczba programów profilaktycznych	program	Urząd Miasta Rzeszowa	miasto	rocznie				

Cel strategiczny	Cel operacyjny	Działanie	Wskaźnik	Jednostka miary	Źródło weryfikacji	Poziom agregacji	Częstotliwość raportowania	Osiągnięta wartość wskaźnika	Ocena osiągniętej wartości wskaźnika	Rekomendacje dalszych działań
		Działanie 5: Rozszerzenie oferty kulturalnej oraz sportowo-rekreacyjnej przeznaczonej dla seniorów	Liczba usług dla seniorów	usługa	Urząd Miasta Rzeszowa	miasto	rocznie			
Cel strategiczny III Miasto otwarte – miasto bez barier	Cel operacyjny 3.1: Poprawa dostępności infrastruktury technicznej	Działanie 1: Likwidacja barier architektonicznych w mieście oraz dostosowanie przestrzeni do potrzeb mieszkańców	Liczba dostosowanych obiektów publicznych	obiekt	Urząd Miasta Rzeszowa	miasto	rocznie			
	Cel operacyjny 3.2: Włączenie osób z niepełnosprawnościami w sprawy miasta	Działanie 1: Osoby z niepełnosprawnościami jako pełnoprawni użytkownicy miasta	Liczba kampanii edukacyjnych	kampania	szkoły Urząd Miasta Rzeszowa	miasto	rocznie			
		Działanie 2: Włączenie osób z niepełnosprawnościami w sprawy publiczne	Liczba dostosowanych komunikatów informacyjnych	komunikat	Urząd Miasta Rzeszowa organizacje pozarządowe Powiatowa Rada ds. Osób Niepełnosprawnych	miasto	rocznie			
	Cel operacyjny 3.3: Rozbudowa oferty kulturalnej, rekreacyjnej i sportowej dla osób z niepełnosprawnościami	Działanie 1: Promocja integracji społecznej osób z niepełnosprawnościami	Liczba wdrożonych projektów integracji społecznej osób z niepełnosprawnościami	projekt	Urząd Miasta Rzeszowa	miasto	rocznie			
		Działanie 2: Rehabilitacja społeczna przez sport, rekreację i uczestnictwo w kulturze	Liczba instytucji sportowo-rekreacyjnych oraz instytucji kultury posiadających ofertę dla osób z niepełnosprawnościami	instytucja / usługa	Urząd Miasta Rzeszowa	miasto	rocznie			

Cel strategiczny	Cel operacyjny	Działanie	Wskaźnik	Jednostka miary	Źródło weryfikacji	Poziom agregacji	Częstotliwość raportowania	Osiągnięta wartość wskaźnika	Ocena osiągniętej wartości wskaźnika	Rekomendacje dalszych działań
Cel strategiczny IV Miasto włączające	Cel operacyjny 4.1: Włączenie społeczne mieszkańców Rzeszowa znajdujących w trudnej sytuacji życiowej	Działanie 1: Wsparcie osób w kryzysie bezdomności	Liczba osób w kryzysie bezdomności, które uzyskały wsparcie	osoba	MOPS Rzeszów	miasto	rocznie			
		Działanie 2: Wsparcie osób z uzależnieniami i profilaktyka uzależnień	Liczba osób, które uzyskały wsparcie	osoba	MOPS Rzeszów szkoły organizacje pozarządowe Urząd Miasta Rzeszowa	miasto	rocznie			
			Liczba kampanii edukacyjnych	kampania	MOPS Rzeszów szkoły organizacje pozarządowe Urząd Miasta Rzeszowa	miasto	rocznie			
		Działanie 3: Integracja i reintegracja społeczna oraz zawodowa mieszkańców	Liczba osób objętych wsparciem CIS	osoba	MOPS Rzeszów organizacje pozarządowe	miasto	rocznie			
Cel strategiczny V Usługi społeczne dostępne dla wszystkich	Cel operacyjny 5.1: Deinstytucjonalizacja usług pomocy społecznej	Działanie 1: Rozbudowa systemu usług wsparcia dzieci, młodzieży i rodzin w środowisku naturalnym	Liczba rodzin zastępczych	rodzina	MOPS Rzeszów Urząd Miasta Rzeszowa	miasto	rocznie			
			Liczba szkoleń dotyczących pieczy zastępczej	liczba szkoleń / liczba uczestników	MOPS Rzeszów Urząd Miasta Rzeszowa	miasto	rocznie			
		Działanie 2: Rozbudowa systemu usług wsparcia osób starszych, osób z niepełnosprawnościami oraz z zaburzeniami psychicznymi	Liczba osób korzystających z usług opieki domowej	osoba	MOPS Rzeszów Urząd Miasta Rzeszowa	miasto	rocznie			
			Liczba osób korzystających z wsparcia ŚDS	osoba	MOPS Rzeszów Urząd Miasta Rzeszowa	miasto	rocznie			
			Liczba nowo tworzonych mieszkań chronionych	mieszkanie	MOPS Rzeszów Urząd Miasta Rzeszowa	miasto	rocznie			
			Liczba osób w mieszkaniach chronionych	osoba	MOPS Rzeszów Urząd Miasta Rzeszowa	miasto	rocznie			
		Działanie 3. Rozbudowa systemu usług wsparcia osób zagrożonych	Liczba osoba korzystających z	osoba	MOPS Rzeszów Urząd Miasta Rzeszowa	miasto	rocznie			

Cel strategiczny	Cel operacyjny	Działanie	Wskaźnik	Jednostka miary	Źródło weryfikacji	Poziom agregacji	Częstotliwość raportowania	Osiągnięta wartość wskaźnika	Ocena osiągniętej wartości wskaźnika	Rekomendacje dalszych działań
		bezdomnością oraz znajdujących się w kryzysie bezdomności	miejsca w schroniskach							
			Liczba osób przebywających poza placówkami schroniskowymi, objętych pomocą w formie pracy socjalnej oraz wsparciem finansowym	osoba	MOPS Rzeszów Urząd Miasta Rzeszowa	miasto	rocznie			
	Cel operacyjny 5.2: Rozwój systemu pomocy społecznej bazujący na zasobach miasta	Działanie 1: Rozwój zinstytucjonalizowanych form pomocy społecznej oraz wykorzystanie ich możliwości do świadczenia usług w środowisku lokalnym	Liczba miejsc w DPS	miejsce	Urząd Miasta Rzeszowa	miasto	rocznie			
	Cel operacyjny 5.3: Doskonalenie systemu zarządzania pomocą społeczną w mieście	Działanie 1: Koordynacja działań z zakresu pomocy społecznej	Liczba opracowanych koncepcji utworzenia Centrum Usług Społecznych	koncepcja / opracowanie	Urząd Miasta Rzeszowa	miasto	rocznie			
Działanie 2: Tworzenie partnerstw międzysektorowych na rzecz wsparcia społecznego		Liczba partnerstw	partnerstwo	Urząd Miasta Rzeszowa	miasto	rocznie				
Działanie 3: Poprawa systemu upowszechniania informacji o usługach społecznych		Liczba komunikatów na temat form wsparcia społecznego dostosowanych do potrzeb mieszkańców	komunikat/informacja	Urząd Miasta Rzeszowa	miasto	rocznie				

Wykaz źródeł

- Active ageing: a policy framework*, World Health Organization, A contribution of the World Health Organization to the Second United Nations World Assembly on Ageing, Madrid 2002.
- AEROPOLIS Podkarpacki Park Naukowo-Technologiczny – Strefy,
<https://aeropolis.com.pl/pl/oferta/strefy-inwestycyjne> (12.07.2022).
- Age-friendly World*, WHO Global Network, Rzeszów,
https://extranet.who.int/agefriendlyworld/searchnetwork/?_sf_s=Rzesz%C3%B3w&_sft_countries=poland (12.07.2022).
- Aktywny Senior – Rzeszowski Dom Kultury, rdk.rzeszow.pl (12.07.2022).
- Bank Danych Lokalnych GUS, <https://bdl.stat.gov.pl/> (29.07.2022).
- Bitner, M. i in. (2018). Postępy deinstytucjonalizacji pieczy zastępczej w Polsce. Raport, Warszawa: WiseEuropa – Fundacja Warszawski Instytut Studiów Ekonomicznych i Europejskich, Fundacja Przyjaciółka, Koalicja na rzecz Rodzinnej Opieki Zastępczej.
- Biuletyn Informacji Publicznej, bip.erzeszow.pl/pl/505-polityka-spooleczna-i-ochrona-zdrowia/7753-rzeszowska-rada-seniorow/24860-statut-i-regulamin.html#ak24860 (12.07.2022).
- BWA w Rzeszowie, www.bwa.rzeszow.pl/historia.html (7.07.2022).
- CIS, Brat Albert, <https://www.bratalbert.rzeszow.pl/o-cis/> (30.08.2022).
- Czym jest ekonomia społeczna i solidarna?*, Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej, <https://www.gov.pl/web/rodzina/czym-jest-ekonomia-spooleczna-i-solidarna> (15.10.2022).
- Dane dotyczą podmiotów gospodarki narodowej o liczbie pracujących 10 i więcej osób oraz jednostek sfery budżetowej niezależnie od liczby pracujących, pracujących w gospodarstwach indywidualnych w rolnictwie i pracujących w fundacjach, stowarzyszeniach i innych organizacjach społecznych wg faktycznego miejsca pracy i rodzaju działalności.
- Dane udostępnione przez Urząd Miasta Rzeszowa.
- Dane UM Rzeszowa o Działalności oddziałów szpitalnych w Szpitalu Miejskim nr 1 w Rzeszowie im. Jana Pawła II, stan na 31.12.2021.
- Demidowicz, B., Wilczek, J. (2017). Mieszkania readaptacyjne jako pomost pomiędzy placówką dla bezdomnych a samodzielnym życiem, w: Programy mieszkaniowe w przeciwdziałaniu bezdomności – dobre praktyki, refleksja systemowa, red. J. Wilczek, Warszawa: Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich.
- Długofalowa Polityka Senioralna w Polsce na lata 2014–2020 w zarysie*, Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, Uchwała Rady Ministrów nr 238 z dnia 24 grudnia 2013 r.
- Dom dla dzieci, <http://domdziecka.resman.pl/> (11.07.2022).
- Duckworth A.L., Kautz T., Defnet A., Satlof-Bedrick E., Talamas S., Lira B., Steinberg L., *Students Attending School Remotely Suffer Socially, Emotionally, and Academically*, „Educational Researcher” 2021, no. 50(7).
- Emp@tia, Portal Informacyjno-Usługowy, Wyszukiwarka żłobków i klubów dziecięcych, <https://empatia.mpips.gov.pl/dla-swadczeniobiorcow/rodzina/d3/rejestr-zlobkow-i-klubow> (14.07.2022).
- Estrada Rzeszowska, estrada.rzeszow.pl (7.07.2022).
- Galeria Fotografii Miasta Rzeszowa, fotogaleria.erzeszow.pl/historia/ (7.07.2022).
- GUS, *Ochrona zdrowia w gospodarstwach domowych w 2020 r.*, Warszawa 2022.
https://metropolie.pl/fileadmin/news/2022/07/Miejska_goscinnosc_aktualizacja.pdf (26.07.2022).
- Informacja i dane o WZT w Rzeszowie udostępnione przez MOPS w Rzeszowie, 2022.
- Informacja z MOPS w Rzeszowie: Wykaz organizacji pozarządowych realizujących usługi w obszarze pomocy społecznej i integracja w ramach realizacji zadań publicznych, 2022.
- Języki obce nowożytnie – liczba uczniów w roku szkolnym 2020/2021, Otwarte Dane, <https://dane.gov.pl/> (31.07.2022).
- KLUB SAMOPOMOCY „INTEGRA”, <http://otwartyumysl.org/index.php/klub-samopomocy-integra/> (30.07.2022).

- Krause A., *Normalizacja versus waloryzacja ról społecznych*, „Niepełnosprawności. Dyskursy pedagogiki specjalnej” 2016, nr 21.
- Liljas A.E.M., Walters K., Jovicic A., Iliffe S., Manthorpe J., Goodman C., Kharicha K., *Engaging ‘hard to reach’ groups in health promotion: the views of older people and professionals from a qualitative study in England*, „BMC Public Health” 2019, no. 19(1).
- Mapy potrzeb zdrowotnych, <https://basiw.mz.gov.pl/mapy-informacje/mapa-2022-2026/analizy/opieka-psychiatryczna-i-leczenie-uzaleznien/opieka-psychiatryczna-i-leczenie-uzaleznien-dorosli/> (25.07.2022).
- MEN, Wstępne wyniki egzaminu ósmoklasisty 2020, <https://www.gov.pl/web/edukacja-i-nauka/wstepne-wyniki-egzaminu-osmoklasisty-2020> (31.07.2022).
- Miejska gościnność: wielki wzrost, wyzwania i szanse*, Centrum Analiz i Badań Unii Metropolii Polskich im. Pawła Adamowicza, Warszawa 2022.
- Miejski Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych oraz Przeciwdziałania Narkomanii na lata 2022-2025, Rzeszów 2022.
- Miejski Zespół Żłobków, <http://www.mzz.itl.pl/> (14.07.2022).
- Młodzieżowy Dom Kultury w Rzeszowie, mdk.rzeszow.pl (5.07.2022).
- MOPS, <http://mopsrzeszow.pl/p,68,lista-organizacji-pozarządowych-z-którymi-współpracujemy> (12.07.2022).
- MOPS, <http://www.mopsrzeszow.pl/p,101,projekt-po-stronie-rodziny> (12.07.2022).
- Mrózek S., *Przejawy normalizacji środowiska życia osób z niepełnosprawnościami w strategiach gminnych – przykłady działań o charakterze proinkluzyjnym w gminach powiatu cieszyńskiego*, „Konteksty Pedagogiczne” 2021, nr 1(16).
- Normalizacja środowiska życia osób niepełnosprawnych*, red. C. Kosakowski, A. Krause, Wyd. Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, Olsztyn 2005.
- Ogólnopolskie ramowe wytyczne tworzenia lokalnych planów deinstytucjonalizacji usług społecznych, Opracowanie i pilotażowe wdrożenie mechanizmów i planów deinstytucjonalizacji usług społecznych realizowanego w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój 2014–2020, Osi Priorytetowej II Efektywne polityki publiczne dla rynku pracy, gospodarki i edukacji, Działanie 2.8 Rozwój usług społecznych świadczonych w lokalnej społeczności, współfinansowanego z Europejskiego Funduszu Społecznego, s. 32-33; <https://www.gov.pl/attachment/4453eb0c-f209-4e2b-bce9-0a5c23623ed7> (9.01.2023).
- Placówka Opiekuńczo-Wychowawcza im. dr. Henryka Hanasiewicza, <https://bip.erzeszow.pl/pl/124-placowka-opiekunczo-wychowawcza-im-dr-henryka-hanasiewicza/3952-informacje-o-jednostce.html> (11.07.2022).
- Placówka Opiekuńczo-Wychowawcza, im. Marii Hanasiewicz <https://bip.erzeszow.pl/pl/524-placowka-opiekunczo-wychowawcza-im-marii-hanasiewicz/8004-informacje-o-jednostce.html> (11.07.2022).
- Program „Opieka wytchnieniowa” – edycja 2022, <https://www.gov.pl/web/rodzina/program-opieka-wytchnieniowa---edycja-2022> (12.07.2022).
- Program promocji zdrowia i profilaktyki dla Miasta Rzeszowa na lata 2021–2025, Rzeszów 2021.
- Program Stypendialny Miasta Rzeszowa pn. Primus inter pares, <https://www.erzeszow.pl/pl/510-oswiata/33326-program-stypendialny-miasta-rzeszowa-pn-primus-inter-pares.html#tresc> (31.07.2022).
- Projekt „Po stronie rodziny” (nr projektu RPPK.08.09.00-18-0001/20) realizowany jest w ramach RPO WP na lata 2014-2020 [Oś priorytetowa VIII – Integracja społeczna; Działanie 8.9 – Poprawa dostępu do usług wsparcia rodziny i pieczy zastępczej – Zintegrowane Inwestycje Terytorialne], jest on współfinansowany ze środków UE z EFS oraz dotacji celowej z budżetu państwa.
- Raport o stanie miasta Rzeszowa za 2021 r.*, Rzeszów 2022.
- Raport o stanie narkomanii w Polsce 2020*, Krajowe Biuro do spraw Przeciwdziałania Narkomanii, Warszawa 2020.
- Rejestr Szkół i Placówek Oświatowych, <https://rspo.gov.pl/> (31.07.2022).

- Rodriguez F.S. Komendantova N. *Approaches to Participatory Policymaking Processes: Technical Report*, UNIDO 2022, https://www.unido.org/sites/default/files/files/2022-03/PPM_WEB_final.pdf (12.10.2022).
- Sadowska S., *Programowanie i ewaluacja działań normalizacyjnych w szkołach* [w:] *Normalizacja środowiska życia osób niepełnosprawnych*, red. C. Kosakowski, A. Krause, Wyd. Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, Olsztyn 2005.
- Sprawozdania z realizacji programów polityki zdrowotnej w ramach Programu Promocji Zdrowia i Profilaktyki dla Miasta Rzeszowa za okres od 1 stycznia 2016 do 31 grudnia 2021.
- Statut Samodzielnego Publicznego Zespołu Opieki Zdrowotnej nr 1 w Rzeszowie, https://spzoz1.rzeszow.pl/upload/pliki/o-nas/Statut_tekst_jednolity.pdf (10.07.2022).
- Strategia rozwoju usług społecznych - polityka publiczna do roku 2030 (z perspektywą do 2035 r.), Załącznik do uchwały nr 135 Rady Ministrów z dnia 15 czerwca 2022 r. (M.P. poz. 767).
- Teatr Maska w Rzeszowie, www.teatrmaska.pl/teatr/historia (7.07.2022).
- Uchwała nr LIV/1142/2021 Rady Miasta Rzeszowa z dnia 23 listopada 2021 r. w sprawie przyjęcia Programu Promocji Zdrowia i Profilaktyki dla Miasta Rzeszowa na lata 2021–2025. Załącznik: Program Promocji Zdrowia i Profilaktyki dla Miasta Rzeszowa na lata 2021–2025, Rzeszów 2021.
- Uchwała nr VI/109/2019 Rady Miasta Rzeszowa z dnia 29 stycznia 2019 r., Dz.U. Woj. Podkarp. 2019, poz. 1189 ze zm.
- Uchwała Rady Miasta Rzeszowa nr LXI/1268/2022 z dnia 29 marca 2022 r. w sprawie uchwalenia Miejskiego Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych oraz Przeciwdziałania Narkomanii na lata 2022–2025.
- Urząd Miasta Rzeszowa, bip.erzeszow.pl/pl/299-samodzielny-publiczny-zaklad-opieki-zdrowotnej-centrum-leczenia-uzaleznien/3965-informacje.html (10.07.2022).
- Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz rehabilitacji osób niepełnosprawnych (Dz.U. 2021, poz. 573, 1981; Dz.U. 2022, poz. 558, 1700, 1812).
- Używanie alkoholu i narkotyków przez młodzież szkolną. Raport z ogólnopolskich badań ankietowych zrealizowanych w 2019 r. Europejski program badań ankietowych w szkołach ESPAD*, red. J. Sierosławski, Krajowe Biuro ds. Przeciwdziałania Narkomanii–Państwowa Agencja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych–Instytut Psychiatrii i Neurologii, Warszawa 2020.
- Walker P.E., Shannon P.T., *Participatory governance: towards a strategic model*, „Community Development Journal” 2011, no. 46(S2).
- WiMBP w Rzeszowie, wimbp.rzeszow.pl/filie-i-oddzialy/ (8.07.2022).
- Wojewódzka Stacja Pogotowia Ratowniczego w Rzeszowie, wspr.pl/zespoły-ratownictwa-medycznego/ (9.07.2022).
- Wojewódzki Dom Kultury w Rzeszowie, wdk.kulturapodkarpaska.pl (5.07.2022).
- Wsparcie oferowane w domach osób potrzebujących pomocy w zależności od ich sytuacji i oczekiwanego zakresu wsparcia może obejmować usługi opiekuńcze, pielęgnacyjne, wspierające, bądź inne.
- Youth in Central and Eastern Europe. <https://doi.org/10.24917/ycee.9171>.
- Zakład Opieki Długoterminowej w ramach SPZOZ nr 1 w Rzeszowie, <https://spzoz1.rzeszow.pl/przychodnie/zaklad-opieki-dlugoterminowej/> (6.07.2022).
- Zdalna edukacja i jej wpływ na szkolne osiągnięcia: badania przekrojowe w Polsce i na Ukrainie.
- Zintegrowany Informator Pacjenta, gsl.nfz.gov.pl/GSL/GSL/Szpitale# (7.08.2022).

SPIS RYSUNKÓW

RYSUNEK 1. POWODY PRYZNANIA ŚWIADCZEŃ Z POMOCY SPOŁECZNEJ W RZESZOWIE W 2022 R.	19
RYSUNEK 2. SKALA NAPŁYWU UCHODźCÓW Z UKRAINY W OKRESIE MARZEC–MAJ 2022 R.....	34
RYSUNEK 3. MAPA CELÓW I POTRZEB	91
RYSUNEK 4. STRATEGICZNE KIERUNKI ROZWIĄZYWANIA PROBLEMÓW SPOŁECZNYCH W RZESZOWIE	92
RYSUNEK 5. KOMPONENTY SYSTEMU MONITOROWANIA <i>STRATEGII</i>	121
RYSUNEK 6. ETAPY REALIZACJI BADANIA EWALUACYJNEGO	122
RYSUNEK 7. LOGIKA INTERWENCJI NAWIĄZUJĄCA DO TEORII ZMIANY	123

SPIS TABEL

TABELA 1. STRUKTURA WIEKU LUDNOŚCI RZESZOWA W PODZIALE NA OSIEDLA W LATACH 2016–2022	15
TABELA 2. LICZBA KORZYSTAJĄCYCH Z MIEJSCA W SCHRONISKACH W RZESZOWIE I RACŁAWÓWCE W LATACH 2016–2022.....	23
TABELA 3. LICZBA OSÓB PRZEBYWAJĄCYCH POZA PLACÓWKAMI SCHRONISKOWYMI, OBJĘTYCH POMOCĄ W FORMIE PRACY SOCJALNEJ ORAZ WSPARCIEM FINANSOWYM W LATACH 2016–2022	24
TABELA 4. ZASÓB MIESZKANIOWY RZESZOWA W LATACH 2016–2021	32
TABELA 5. WYPOSAŻENIE MIESZKAŃ KOMUNALNYCH W MIASTACH WOJEWÓDZKICH W POLSCE W 2020 R. 32	
TABELA 6. MIESZKANIA WYPOSAŻONE W INSTALACJE W RZESZOWIE W 2020 R.	33
TABELA 7. GŁÓWNE KATEGORIE OSÓB BEZROBOTNYCH W LATACH 2016–2022 [%]	36
TABELA 8. PRACUJĄCY W RZESZOWIE WEDŁUG SEKTORÓW EKONOMICZNYCH W LATACH 2016–2020	38
TABELA 9. LICZBA ŻŁOBKÓW GMINNYCH W RZESZOWIE ORAZ LICZBA MIEJSC DLA DZIECI W WIEKU DO LAT 3	40
TABELA 10. ŻŁOBKI W RZESZOWIE WG STANU NA 2022 R.	41
TABELA 11. OPIEKA NAD DZIEĆMI DO LAT 3 W RZESZOWIE W LATACH 2016–2021	41
TABELA 12. OPIEKA NAD DZIEĆMI DO LAT 3 W ŻŁOBKACH PUBLICZNYCH W MIASTACH WOJEWÓDZKICH	41
TABELA 13. LICZBA ŻŁOBKÓW I MIEJSC DLA DZIECI DO LAT 3 W ŻŁOBKACH NIEPUBLICZNYCH NA TERENIE RZESZOWA	42
TABELA 14. NIEZASPOKOJONE ZAPOTRZEBOWANIE NA USŁUGI OPIEKUŃCZE NAD DZIEĆMI DO LAT 3 W MIEJSKICH ŻŁOBKACH	43
TABELA 15. DZIECI W ODDZIAŁACH PRZEDSZKOLNYCH W SZKOŁACH ORAZ PRZEDSZKOLACH SPECJALNYCH W RZESZOWIE W LATACH 2016–2020	47
TABELA 16. MIEJSCA ZAMIESZKANIA UCZNIÓW SZKÓŁ ŚREDNICH W ROKU SZKOLNYM 2020/2021.....	50
TABELA 17. WYNIKI EGZAMINÓW MATURALNYCH W SZKOŁACH ŚREDNICH W RZESZOWIE W LATACH 2016–2022.....	51
TABELA 18. LICZBA MIEJSC W SZKOŁACH DLA UCZNIÓW Z UKRAINY W PODZIALE NA OSIEDLA W I POŁOWIE 2022 R.	52
TABELA 19. POZOSTALI ŚWIADCZENIODAWCY Z SIEDZIBĄ W RZESZOWIE POSIADAJĄCY UMOWY Z NFZ W 2021 R. (Z UWZGLĘDNIENIEM RODZAJU ŚWIADCZENIA).....	56
TABELA 20. KORZYSTAJĄCY Z OFERTY SP ZOZ CENTRUM LECZENIA UZALEŻNIEŃ W RAMACH TERAPII UZALEŻNIEŃ I WSPÓLUZALEŻNIENIA W 2020 R.....	56
TABELA 21. OFERTA ZAJĘĆ POZALEKCYJNYCH W SZKOŁACH W RZESZOWIE W ROKU SZKOLNYM 2020/2021	64
TABELA 22. OFERTA STYPENDIALNA RZESZOWA W LATACH 2016–2021	65
TABELA 23. DZIAŁALNOŚĆ RZESZOWSKIEGO DOMU KULTURY W LATACH 2016–2021	66
TABELA 24. LICZBA MIEJSC STATUTOWYCH I LICZBA MIESZKAŃCÓW W DOMACH POMOCY SPOŁECZNEJ DLA OSÓB PRZEWLEKLE PSYCHICZNIE CHORYCH W LATACH 2016–2022	70
TABELA 25. LICZBA OSÓB W SCHRONISKACH DLA BEZDOMNYCH MĘŻCZYZN I DLA BEZDOMNYCH KOBIET RZESZOWSKIEGO TOWARZYSTWA POMOCY IM. ŚW. BRATA ALBERTA W LATACH 2016–2022.....	72
TABELA 26. LICZBA MIEJSC STATUTOWYCH I LICZBA OSÓB KORZYSTAJĄCYCH Z OŚRODKÓW WSPARCIA (UL. SENIORA 2 ORAZ UL. MJR. H. SUCHARSKIEGO 1) W LATACH 2016–2022	73
TABELA 27. LICZBA MIEJSC STATUTOWYCH I LICZBA OSÓB KORZYSTAJĄCYCH ZE ŚRODOWISKOWYCH DOMÓW SAMOPOMOCY W RZESZOWIE W LATACH 2016–2021 ORAZ W I PÓŁROCZU 2022 R.	73

TABELA 28. DZIAŁALNOŚĆ ŚWIETLIC ŚRODOWISKOWYCH DLA DZIECI I MŁODZIEŻY ORAZ ŚRODKI PRZEZNACZONE NA ICH FINANSOWANIE W RZESZOWIE W LATACH 2016–2021 I I PÓŁROCZU 2022R. ...	75
TABELA 29. LICZBA OSÓB Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIAMI ZAREJESTROWANYCH W PUP W RZESZOWIE W LATACH 2016–2021.....	76
TABELA 30. WYKORZYSTANIE ŚRODKÓW Z PFRON-U W RZESZOWIE W LATACH 2016–2021.....	77
TABELA 31. WYKORZYSTANIE ŚRODKÓW Z PFRON-U NA REALIZACJĘ ZADAŃ Z ZAKRESU REHABILITACJI ZAWODOWEJ W LATACH 2016–2021.....	77
TABELA 32. UCZESTNICY ZAJĘĆ W CIS W RZESZOWIE W LATACH 2016–2021.....	78
TABELA 33. USŁUGI SPOŁECZNE W OBSZARZE POLITYKI SENIORALNEJ W RZESZOWIE W 2021 R.	84
TABELA 34. WSKAŹNIKI REALIZACJI STRATEGII/FORMULARZ EWALUACYJNY	125

SPIS MAP

MAPA 1. LICZBA MIESZKAŃCÓW RZESZOWA ZAMELDOWANYCH NA POBYT STAŁY I CZASOWY WEDŁUG OSIEDLI W 2022 R.	9
MAPA 2. DYNAMIKA ZMIANY LICZBY LUDNOŚCI W OKRESIE 30.06.2016 – 30.06.2022 W PODZIALE NA OSIEDLA (2016 = 100%)	10
MAPA 3. MEDIANA WIEKU MIESZKAŃCÓW ZAMELDOWANA NA POBYT STAŁY I CZASOWY W OSIEDLACH (STAN NA 30.06.2022)	11
MAPA 4. DYNAMIKA ZMIANY MEDIANY WIEKU LUDNOŚCI RZESZOWA W OKRESIE 30.06.2016 – 30.06.2022 W PODZIALE NA OSIEDLA (2016 = 100%).....	13
MAPA 5. DYNAMIKA ŚREDNIEJ WARTOŚCI WSPÓŁCZYNNIKA PRZYROSTU NATURALNEGO W RZESZOWIE W LATACH 2016–2022.....	14
MAPA 6. ŚWIADCZENIA Z ZAKRESU POMOCY SPOŁECZNEJ NA 100 MIESZKAŃCÓW RZESZOWA W PODZIALE NA OSIEDLA (STAN NA 30.06.2016)	17
MAPA 7. ŚWIADCZENIA Z ZAKRESU POMOCY SPOŁECZNEJ NA 100 MIESZKAŃCÓW RZESZOWA W PODZIALE NA OSIEDLA (STAN NA 30.06.2022)	18
MAPA 8. ŚWIADCZENIA Z POMOCY SPOŁECZNEJ Z TYTUŁU UBÓSTWA W RODZINIE NA 100 MIESZKAŃCÓW RZESZOWA W PODZIALE NA OSIEDLA (STAN NA 30.06.2022)	20
MAPA 9. ŚREDNIA LICZBA WSZCZĘTYCH PROCEDUR NIEBIESKIEJ KARTY NA 1000 MIESZKAŃCÓW W LATACH 2016–2022.....	21
MAPA 10. ŚWIADCZENIA Z POMOCY SPOŁECZNEJ Z TYTUŁU BEZDOMNOŚCI W RZESZOWIE NA 100 MIESZKAŃCÓW W PODZIALE NA OSIEDLA (STAN NA 30.06.2022)	23
MAPA 11. OSOBY, KTÓRYM PRYZNANO ŚWIADCZENIA Z POMOCY SPOŁECZNEJ Z TYTUŁU ALKOHOLIZMU W RODZINIE, W RZESZOWIE NA 100 MIESZKAŃCÓW W PODZIALE NA OSIEDLA (STAN NA 30.06.2022)	25
MAPA 12. ŚREDNIA WARTOŚĆ WSPÓŁCZYNNIKA SALDA MIGRACJI W PODZIALE NA OSIEDLA W OKRESIE OD 30.06.2016 DO 30.06.2022	27
MAPA 13. ŚWIADCZENIA Z POMOCY SPOŁECZNEJ Z TYTUŁU NIEPEŁNOSPRAWNOŚCI W RODZINIE NA 100 MIESZKAŃCÓW W PODZIALE NA OSIEDLA (STAN NA 30.06.2022)	29
MAPA 14. ŚWIADCZENIA Z POMOCY SPOŁECZNEJ Z TYTUŁU DŁUGOTRWAŁEJ LUB CIĘŻKIEJ CHOROBY W RODZINIE W RZESZOWIE NA 100 MIESZKAŃCÓW W PODZIALE NA OSIEDLA (STAN NA 30.06.2022)	30
MAPA 15. ZMIANA LICZBY DZIECI W RODZINNEJ PIECZY ZASTĘPCZEJ W RZESZOWIE W LATACH 2016–2022 .	31
MAPA 16. ODSETEK OSÓB BEZROBOTNYCH DO OGÓŁU OSÓB W WIEKU PRODUKCYJNYM (STAN NA 30.06.2022)	36
MAPA 17. ŚWIADCZENIA Z POMOCY SPOŁECZNEJ Z TYTUŁU BEZROBOCIA W RODZINIE W RZESZOWIE NA 100 MIESZKAŃCÓW, W PODZIALE NA OSIEDLA (STAN NA 30.06.2022)	37
MAPA 18. LICZBA PRZEDSZKOLI I PUNKTÓW PRZEDSZKOLNYCH NA OSIEDLACH W RZESZOWIE W 2022 R. ...	45
MAPA 19. LICZBA MIEJSC W PRZEDSZKOLACH W RZESZOWIE W PODZIALE NA OSIEDLA W 2021 R.	46
MAPA 20. LICZBA UCZNIÓW SZKÓŁ PODSTAWOWYCH W 2021 R.....	48
MAPA 21. MAPA SIECI INFRASTRUKTURY SPOŁECZNEJ RZESZOWA – ŻŁOBKI I PLACÓWKI EDUKACYJNE	88
MAPA 22. MAPA SIECI INFRASTRUKTURY SPOŁECZNEJ RZESZOWA – PLACÓWKI MEDYCZNE I DPS-Y	89
MAPA 23. MAPA SIECI INFRASTRUKTURY SPOŁECZNEJ RZESZOWA – PLACÓWKI KULTURY	90

SPIS WYKRESÓW

WYKRES 1. LICZBA MIESZKAŃCÓW RZESZOWA ZAMELDOWANYCH NA POBYT STAŁY I CZASOWY	8
WYKRES 2. WSPÓŁCZYNNIK PRZYROSTU NATURALNEGO W RZESZOWIE W LATACH 2016–2022	14
WYKRES 3. STOPA BEZROBOCIA W RZESZOWIE W LATACH 2016–2022	35
WYKRES 4. LICZBA ŁÓŻEK W SZPITALACH OGÓLNYCH NA 10 000 LUDNOŚCI W MIASTACH WOJEWÓDZKICH W 2020 R.	58
WYKRES 5. LICZBA LEKARZY ORAZ PIELĘGNIAREK I POŁOŻNYCH PRACUJĄCYCH WEDŁUG PODSTAWOWEGO MIEJSCA PRACY NA 10 000 LUDNOŚCI W 2020 R.	59
WYKRES 6. OCENA DOSTĘPNOŚCI USŁUG PUBLICZNYCH W RZESZOWIE W OPINII SENIORÓW (N = 249)	80
WYKRES 7. POTRZEBY W ZAKRESIE INFRASTRUKTURY SPOŁECZNEJ (N = 2230)	81
WYKRES 8. GŁÓWNE OGRANICZENIA DOTYCZĄCE MOŻLIWOŚCI ROZWOJU PODMIOTÓW EKONOMII SPOŁECZNEJ I ŚWIADCZENIA USŁUG SPOŁECZNYCH.....	87